

ISSN: 2985-3471 (Online)

วารสาร

ศิลปศาสตร์

Journal of Liberal Arts, Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2567

Vol.12 No.1 January - June 2024

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Journal of Liberal Arts Maejo University

เจ้าของผลงาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Owner: Faculty of Liberal Arts, Maejo University

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้เผยแพร่ผลงานวิชาการ งานวิจัย
2. เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อคิดเห็นทางวิชาการในสาขาวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์และการสื่อสาร และด้านการพัฒนาสุขภาพ
3. เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
4. เพื่อเป็นการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

Objectives:

1. To promote and distribute academic work and the research of academics, students and interested individuals.
2. To serve as a platform for the exchange of knowledge and academic findings in the Humanities, Social Sciences, Languages and Linguistics, Mass Communication and Health Science.
3. To publicise the Faculty of Liberal Arts, Maejo University.
4. To offer academic expertise to the general public.

ขอบเขต

องค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์และการสื่อสาร และด้านการพัฒนาสุขภาพ

Areas of Interest

Humanities, Social Sciences, Languages and Linguistics, Mass Communication and Health Science

บรรณาธิการ (Editor)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนาพร ขันธบุตร	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Asst. Prof. Chanaporn Khantabudr, Ph.D.	Maejo University

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ดร.ศาสตรี เสาวคนธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
Prof. Emeritus, M.D. Sasthi Saowakontha, Ph.D.	Burapha University
ศาสตราจารย์ ดร.ธนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Prof. Thanomwong Kritpet, Ph.D.	Chulalongkorn University
ศาสตราจารย์ ดร.สุภา เพ่งพิศ	มหาวิทยาลัยมหิดล
Prof. Supa Pengpid, Ph.D.	Mahidol University
รองศาสตราจารย์ ดร.อังคินันท์ อินทรกำแหง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Assoc. Prof. Ungsinun Intarakamhang, Ph.D.	Srinakharinwirot University
รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
Assoc. Prof. Thanya Sangkhaphanthanon, Ph.D.	Naresuan University
รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Soranat Tailanga, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Assoc. Prof. Chatchawadee Saralamba, Ph.D.	Thammasat University

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี
Assoc. Prof. Pinkaew Laungaramsri, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ นำเจริญ
Assoc. Prof. Narin Numcharoen, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.นิรุต ถิ่นนาค

Assoc. Prof. Nirut Thuengnak, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อ่อนศิริ
Assoc. Prof. Sombat Onsiri, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ สถิรปัญญา
Assoc. Prof. Chutarat Sathirapanya, Ph.D.

รองศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์อัมพร จงเสรีจิตต์
Assoc. Prof. M.D. Amporn Jongsareejit

รองศาสตราจารย์วาสนา จันทร์สว่าง
Assoc. Prof. Wasana Junsawang

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล
Asst. Prof. Aphilak Kasempholkoon, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท เมฆเมืองทอง

Asst. Prof. Chomphunut Makemuengthong, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรองค์ ชาคร

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม

Rajabhat Maha Sarakham
University

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart Universit

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla
University

โรงพยาบาลลาดพร้าว
Ladprao General Hospital

มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University

มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม

Rajabhat Maha Sarakham
University

สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์

Asst. Prof. Ora-Ong Chakorn, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภกาญจน์ ผาทอง

Asst. Prof. Supakarn Pathong, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ พจน์ประสาท

Somboon Pojprasat, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มูลเมือง

Asst. Prof. Nikom Moonmuang, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธี เมธาสีทธิ สุขสำเร็จ

Asst. Prof. Metee Medhasith Suksumret, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด

Asst. Prof. Sunthron Khamyod, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทยา อนันต์สุชาติกุล

Asst. Prof. Hataya Anansuchatkul

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภาพร มโนวงศ์

Asst. Prof. Supaporn Manowong

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงหทัย ลือตั้ง

Asst. Prof. Duanghatai Luedung

อาจารย์ ดร.ปารดา เดชะประทุมวัน

Parada Dechapratumwan, Ph.D.

อาจารย์ ดร.กิตติคุณ กิตติธรรสกุล

Kittayut Kittitornsakul, Ph.D.

อาจารย์ ดร.กัญจน์ จันทร์ศรีสุคต

Gunn Chansrisukot, Ph.D.

National Institute of
Development

Administration

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่

Independent scholars,

Chiang Mai

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

อาจารย์สุวรรณ เลียงหิรัญถาวร
Suwan Lianghiranthaworn
อาจารย์พงษ์ศักดิ์ รามทรัพย์
Pongsak Ruamsap
อาจารย์วิไลวรรณ รัตนพันธ์
Wilaiwan Rattanapan
อาจารย์พสุณิต สารมาศ
Pasunit Saramad
อาจารย์มนฤทัย ไชยวิเศษ
Monruetai Chaivisate
อาจารย์อาภาลัย สุขสำราญ
Apalai Suksamran
อาจารย์ปาริฉัตร พิมล
Parichat Pimon
นางสาวศุภลักษณ์ ดีน้อย
Supaluck Deenoi
นางสาวหฤทัย คงธนจารูนันต์
Haruthai Kongtanajaruanun

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Advisory Board of Honour)

ศาสตราจารย์ ดร.ธนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร
Prof. Thanomwong Kritpet, Ph.D
ศาสตราจารย์ ดร.เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์
Prof. Aimutcha Wattanaburanon, Ph.D.
ศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์
Prof. Parichart Sathapitanont, Ph.D

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.จินตนา สรายุทธพิทักษ์
Prof. Jintana Sarayuthpitak, Ph.D.
ศาสตราจารย์ ดร.สุภา เพ่งพิศ
Prof. Supa Pengpid, Ph.D.
ศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี วงศ์วัฒนา
Prof. Unchalee Wongwattana, Ph.D.
ศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ท้วมสุข
Prof. Kulthida Tuamsuk, Ph.D.
ศาสตราจารย์ ดร.จินตนา วัชรสินธุ์
Prof. Chintana Waeharasin, Ph.D.
ศาสตราจารย์เกียรติคุณสายชล สัตยานุรักษ์
Emeritus Prof. Saichon Sattayanurak
ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล ดำริห์กุล
Emeritus Prof. Surapol Damrikul
ศาสตราจารย์กิตติคุณสุกัญญา สุขฉายา
Emeritus Prof. Sukanya Sujachaya
ศาสตราจารย์อุษณีย์ ธงไชย
Prof. Usanee Thongchai
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมินท์ จารูวร
Assoc. Prof. Poramin Jaruworn, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา สุคนธทรัพย์
Assoc. Prof. Suchitra Sukonthasab, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.อวยพร เรืองตระกูล
Assoc. Prof. Auyporn Ruengtragul, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.จีรารัณณ แสงเพ็ชร
Assoc. Prof. Jeerawan Sangpetch, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรดา วุฑฒยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Khon Kaen University
มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Assoc. Prof. Jirada Wudthayagorn, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.เรื่อโท นกตล ชาติประเสริฐ
Prof. Lt.JG. Nophadol Chartprasert, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์
Assoc. Prof. Chatchawadee Saralamba, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงธรรม อินทจักร
Assoc. Prof. Songthama Intachakra, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.โคมสี มีมักดี

Assoc. Prof. Khomsi Meepukdee, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.พรสุข หนุ่นรินทร์
Assoc. Prof. Pornsuk Hunniran, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.สุปราณี ขวัญบุญจันทร์
Assoc. Prof. Supranee Kwanboonchan, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เรืองจรรยา
Assoc. Prof. Sugunya Ruangjaroon, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งรัตน์ ชัยสำเร็จ
Assoc. Prof. Rungrat Chaisamrej, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.ยุวดี รอดจากภัย
Assoc. Prof. Yuvadee Rodjarkpai, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.พรนภา หอมสินธุ์
Assoc. Prof. Pornnapa Homsin, Ph.D.
รองศาสตราจารย์ ดร.นิรุติ ถึงนาค

Chulalongkorn University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์ลำปาง

Thammasat University
Lampang Center
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Srinakharinwirot University
มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
University of the Thai
Chamber of Commerce
มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University
มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University
มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม

Assoc. Prof. Nirut Thuengnak, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา อนันต์สุชาตกุล

Assoc. Prof. Buppha Anansuchatkul, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูชีพ พุทธประเสริฐ

Assoc. Prof. Choocheep Puthaprasert, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.สรัญญา เสวตมัลย์

Assoc. Prof. Saranya Savetamalya, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.ทักษิณา คุณารักษ์

Assoc. Prof. Taksina Kunarucks, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ

Assoc. Prof. Suebsak Sanyakiatikun, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ นำเจริญ

Assoc. Prof. Narin Numcharoen, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.จิติพัฒน์ เอี่ยมนิรันดร์

Assoc. Prof. Titipat Iamnirun, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน

Assoc. Prof. Namtip Wipawin, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.นิรัช สุตสังข์

Assoc. Prof. Nirat Soodsang, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์

Assoc. Prof. Thanya Sangkhaphanthanon, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาอุตรระกูล

Assoc. Prof. Wasin Panyavuttrakul, Ph.D.

Rajabhat Maha Sarakham
University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราช

Sukhothai Thammathirat
Open University

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Sukhothai Thammathirat

Open University

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวีรี ฤกษ์จารี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assoc. Prof. Suwaree Rerkjaree, Ph.D.	Khon Kaen University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Asst. Prof. Thanapauge Chamaratana, Ph.D.	Khon Kaen University
รองศาสตราจารย์ ดร.สรณัฐ ไตลังคะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Soranat Tailanga, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อ่อนสิริ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Sombat Onsiri, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิมล ตั้งสัจจพจน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Suvimol Tangsujjapoj, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย พูลศรี	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Winai Poonsri, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Kowit Pimpuang, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑามาศ สิงห์ชัยนรา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Juthamas Singhachainara, Ph.D.	Kasetsart University
รองศาสตราจารย์ ดร.สฤณีพงศ์ ขุนทรง	มหาวิทยาลัยศิลปากร
Assoc. Prof. Saritpong Khunsong, Ph.D.	Silpakorn University
รองศาสตราจารย์ ดร.สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
Assoc. Prof. Sorabud Rungrojsuwan, Ph.D.	Mae Fah Luang University
รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์	มหาวิทยาลัยพะเยา
Assoc. Prof. Premwit Vivattanaseth, Ph.D.	University of Phayao
รองศาสตราจารย์ ดร.ผณินทรา อีรานนท์	มหาวิทยาลัยพะเยา
Assoc. Prof. Phanintra Teeranon, Ph.D.	University of Phayao
รองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Assoc. Prof. Kanokwan Manorom, Ph.D.	Ubon Ratchathani University

รองศาสตราจารย์ ดร.กนกกานต์ แก้วนุช

Assoc. Prof. Kanokkarn Kaewnuch, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวารี นามวงศ์

Assoc. Prof. Suwaree Namwong, Ph.D.

รองศาสตราจารย์ฉลอง สุนทรวานิชย์

Assoc. Prof. Chalong Soontravanich

รองศาสตราจารย์วาสนา จันทรส่วง

Assoc. Prof. Wasana Junsawang

รองศาสตราจารย์ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล

Assoc. Prof. Songsak Prangwatthanakun

รองศาสตราจารย์นราวัลย์ พูลพิพัฒน์

Assoc. Prof. Narawan Poonpipat

รองศาสตราจารย์หทัยวรรณ ไชยะกุล

Assoc. Prof. Hataiwan Chaiyakun

รองศาสตราจารย์กฤษฎา ศรีธรรมา

Assoc. Prof. Krisada Srithamat

รองศาสตราจารย์สุรศักดิ์ บุญอาจ

Assoc. Prof. Surasak Boon-arch

สถาบันบัณฑิตพัฒน

บริหารศาสตร์

National Institute of

Development

Administration

สถาบันบัณฑิตพัฒน

บริหารศาสตร์

National Institute of

Development

Administration

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาสารคาม

Rajabhat Maha Sarakham

University

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani

University

รองศาสตราจารย์มาลี บุญศิริพันธ์
Assoc. Prof. Malee Boonsiriphan

รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช
Assoc. Prof. Uayporn Panich

รองศาสตราจารย์อ้อมทิพย์ เมฆรักษาวนิช แคมป์
Assoc. Prof. Omtip Mekrugswanich-Kampe

รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันตะ
Assoc. Prof. Rangsan Chantra

รองศาสตราจารย์มธุรส สว่างบำรุง
Assoc. Prof. Maturose Sawangbumrung
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีบริสุทธิ์สกุล
Asst. Prof. Somsak Sriborisutsakul, Ph.D.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬารณ ก่องแก้ว
Asst. Prof. Chulaporn Kongkeo, Ph.D.
พันตรีหญิง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐกฤตา ศิริโสภณ
MAJ.Asst. Prof. Nutthakritta Sirisopon, Ph.D.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพรัตน์ ศุทธิถกกล
Asst. Prof. Nopparat Suthitakon, Ph.D.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธาวี ยุทธพงษ์ธาดา
Asst. Prof. Methawee Yuttapongtada, Ph.D.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ อุทยานิก
Asst. Prof. Boonlerst Outayanik, Ph.D.
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี ต้นธูนิตย์
Asst. Prof. Nalinee Tanthuvanit, Ph.D.

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
University of the Thai
Chamber of Commerce
มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
Rajapruk University
นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่
Independent scholars,
Chiang Mai
นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่
Independent scholars,
Chiang Mai
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Kasetsart University
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล	มหาวิทยาลัยมหิดล
Asst. Prof. Aphilak Kasampholkoon, Ph.D.	Mahidol University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ พจน์ประสาท	มหาวิทยาลัยมหิดล
Asst. Prof. Somboon Pojprasat, Ph.D.	Mahidol University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Asst. Prof. Somwang Kaewsufong, Ph.D.	Chiang Mai University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ นันทศรี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Asst. Prof. Chaiwat Nantasri, Ph.D.	Chiang Mai University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวรรณ แพทย์สมาน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Asst. Prof. Raweewan Patsamarn, Ph.D.	Chiang Mai University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต ประจัญบาน	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Asst. Prof. Satin Prajanban, Ph.D.	Srinakharinwirot University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
Asst. Prof. Pnomsit Sonprajuk, Ph.D.	Naresuan University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง	มหาวิทยาลัยนเรศวร
Asst. Prof. Chaipong Samneing, Ph.D.	Naresuan University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร ทิพย์เดช	มหาวิทยาลัยพะเยา
Asst. Prof. Uamporn Thipdet, Ph.D	University of Phayao
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัทรา โยธินศิริกุล	มหาวิทยาลัยพะเยา
Asst. Prof. Supatra Yothinsirikul, Ph.D.	University of Phayao
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชร ศรีคำ	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Asst. Prof. Watcharee Srikham, Ph.D.	Ubon Ratchathani University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุท เมฆเมืองทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏ
	มหาสารคาม
Asst. Prof. Chomphunut Makemuengthong, Ph.D.	Rajabhat Maha Sarakham Universit

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ สิงห์เลิศ

Asst. Prof. Rungson Singhalert, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรโชค พิษณุ อุสมบูรณ์

Asst. Prof. Pornchok Pechaya Usomboon, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถพล ศิริเวชพันธุ์

Asst. Prof. Autthapon Sirivejjabhandu, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สฤติย์ ภาคมฤค

Asst. Prof. Satit pakmaluk, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ณ พิกุล

Asst. Prof. Praphat Na Phikun, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฏิพันธ์ อุทยานกุล

Asst. Prof. Patipan Uayanugul, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุจฤดี คงสุวรรณ

Asst. Prof. Dujruedee Kongsuwan, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ สติธิปัญญา

Asst. Prof. Chutarat Sathirapanya, Ph.D.

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาสารคาม

Rajabhat Maha Sarakham
University

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพ
พรรณี

Rambhai Barni Rajabhat
University University

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
Sisaket Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Sakon Nakhon Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Chiangrai Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Chiangrai Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Chiangrai Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prince of Songkla

University

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรองค์ ชากร

Asst. Prof. Ora-Ong Chakorn, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังวล คัชฌิมา

Asst. Prof. Kangvol Khatshima, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรารถนา จันทร์พันธ์

Asst. Prof. Pradhana Chandharuphan, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภกาญจน์ ผาทอง

Asst. Prof. Supakarn Pathong, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กันยารัตน์ เควียเช่น

Asst. Prof. Kanyarat Kwecien, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

Asst. Prof. Pollavat Prapattong, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ สุทธิสีมา

Asst. Prof. Viroj Suttisima, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศันสนี ชุมนุมนณี

Asst. Prof. Sunsanee Chumnummanee, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ คำศรีจันทร์

Asst. Prof. Wirat Kamsrichan, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร ศิริสัญญาลักษณ์

Asst. Prof. Bangon Sirisunyaluck, Ph.D.

สถาบันบัณฑิตพัฒน

บริหารศาสตร์

National Institute of

Development

Administration

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

มหาวิทยาลัยศิลปากร

Silpakorn University

มหาวิทยาลัยศิลปกร

Silpakorn University

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Mae Fah Luang University

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

Bangkok University

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่

Independent scholars,

Chiang Mai

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่

Independent scholars,

Chiang Mai

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่

Independent scholars,

Chiang Mai

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ ไตรแสง
Asst. Prof. Apichart Traisaeng, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนา โพธิสุวรรณ
Asst. Prof. Ratana Photisuwa, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม มุลเมือง
Asst. Prof. Nikom Moonmuang, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลัดดา จิตตคุตตานนท์
Asst. Prof. Ladda Chittakuttanon, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนาพร ชันธบุตร
Asst. Prof. Chanaporn Khantabudr, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ ขายทวีป
Asst. Prof. Saowalak Chaytawee, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรณิดา ชันธพัทธ์
Asst. Prof. Phannida Khanthaphad, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธี เมธาสิทธิ สุขสำเริง
Asst. Prof. Metee Medhasith Suksumret, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทร คำยอด
Asst. Prof. Sunthron Khamyod, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พินนาภา หมวกยอด
Asst. Prof. Pinnapa Muakyod, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ รักชาติ
Asst. Prof. Jirawat Rugchat, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ
Asst. Prof. Ittipong Thongsrikate, Ph.D.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอียรชยา อักษรดิษฐ์

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่
Independent scholars,
Chiang Mai

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่
Independent scholars,
Chiang Mai

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Asst. Prof. Thianchai Aksrondit

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พร กาญจนการุณ

Asst. Prof. Walaiporn Kanjanakaroon

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เบญจงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานีอง

Asst. Prof. Benjang Jaisai der Arslanian

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนงค์ รักษ์วงศ์

Asst. Prof. Anong Rukwong

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ราตรี สิทธิพงษ์

Asst. Prof. Ratri Sittipong

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุทธีวรรณ อินทะกนก

Asst. Prof. Suttiwan Inthakanog

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัควรินทร์ มานะสิริสิทธิ์

Asst. Prof. Pakwarin Manasirisit

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ธนา เมธานนท์

Asst. Prof. Ananthana Methanont

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพรทิพย์ คำดี

Asst. Prof. Viporntip Komdi

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทยา อนันต์สุขชาติกุล

Asst. Prof. Hataya Anansuchatkul

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดารณี ชุมทอง

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี

Rajamangala University of

Technology Thanyaburi

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กำแพงเพชร

Kamphaeng Phet

Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat

University

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Karasin University

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani

University

นักวิชาการอิสระ, เชียงใหม่

Independent scholars,

Chiang Mai

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Asst. Prof. Daranee Choomthong

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงหทัย ลือดั่ง

Asst. Prof. Duanghatai Luedung

อาจารย์ ดร.วชิราภรณ์ คลังธนบูรณ์

Wachiraporn Klungthanaboon, Ph.D.

อาจารย์ ดร.อิสระ ชูศรี

Isara Choosri, Ph.D.

อาจารย์ ดร.ตะวัน วาทกิจ

Tawan Watakit, Ph.D

อาจารย์ ดร.กนกวรรณ สมศิริวารังกูล

Kanokwan Somsirivarangkool, Ph.D.

อาจารย์ ดร.จารุวรรณ หัตถผสุ

Jaruwan hatapasu, Ph.D.

อาจารย์ ดร.ฉลองรัฐ เจริญศรี

Chalongrat Charoensri, Ph.D.

อาจารย์ ดร.สุรสม กฤษณะจุฑะ

Surasom Krisnachuta, Ph.D.

อาจารย์ ดร. สาลาม๊ะ หลงสะเตียะ

Salamah Longsatia, Ph.D.

อาจารย์ ดร.สุจิรา อัมรักเลิศ

Sujira Ammarukleart, Ph.D.

Maejo University

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลล้านนา

Rajamangala University of

Technology Lanna

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Mae Fah Luang University

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Mae Fah Luang University

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani

University

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี

Prince of Songkla

University,Pattani Campus

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Chiang Mai Rajabhat

University

อาจารย์ ดร.วินยาภรณ์ พรหมณโชติ
Winayaporn Phrammanachote, Ph.D.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat
University

อาจารย์ ดร.กันยารัตน์ รินศรี
Kanyarat Rinsri, Ph.D.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat
University

อาจารย์ ดร.ธรรศ ศรีรัตนบัลล์
That Sriratanaban, Ph.D.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat
University

อาจารย์ ดร.อนิสรา รุศมีเจริญ
Anisara Rusmeechareon, Ph.D.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Chiang Mai Rajabhat
University

อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์
Somkit Kaewtip, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.สุจิตรา แก้วสินวล
Sujitra Kaewseenual, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.ปารดา เดชะประทุมวัน
Parada Dechapratumwan, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.เมธี วงศ์วีระพันธุ์
Metee Wongweerapun, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.ปิยะพันธุ์ นันตา
Piyaphun Nunta, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.กิตยุดม กิตติธรสกุล
Kittayut Kittitornsakul, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

อาจารย์ ดร.ปิยาพัทธ์ อารีญาติ
Piyapat Areeyat, Ph.D.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Maejo University

Dr. Venny Eka Meidasari, M.Hum.

Indraprasta PGRI
University, Indonesia

Dr. Hanna Sundari, M.Pd.

Indraprasta PGRI
University, Indonesia

Dr. Asti Ramadhani Endah Lestari, M.Pd.

Indraprasta PGRI
University, Indonesia

Dr. Ria Saraswati, M.Hum., M.Pd.

Indraprasta PGRI
University, Indonesia

กำหนดออก (Publication Dates)

ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม)

Two editions of the journal are published each year

(issue 1: January – June; issue 2: July –December)

ออกแบบปก (Cover Design)

นายกิติวัฒน์ ติจินดา

Kitiwat Tijinda

เลขานุการ (Secretary)

นางสาวศุภลักษณ์ ดีน้อย

Supaluck Deenoi

ผู้ช่วยเลขานุการ (Assistant Secretary)

นางสาวหฤทัย คงธนจารูอนันต์

Haruthai Kongtanajaruanun

ข้อความหรือบทความในวารสารฉบับนี้เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนโดยเฉพาะ ไม่จำเป็นต้อง
สอดคล้องกับทัศนะของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

All the articles in this journal are the sole property of their authors.

The editorial board accepts no responsibility for the contents thereof.

สารบัญ

บทความวิจัย

หน้า

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม

1

Literature Review of Violence Against Women Related to Alcohol Consumption and Control Strategies

อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ

การพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคล และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

31

Developing a Manual on the Power of Words for New Normal Lifestyle: Promoting Awareness of the Right to Privacy and Personal Data Protection for Bachelor of Arts Students in Thai Language Program of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

พงศ์ธิติ พัสอ่อง

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย

57

Developing appropriate Technology for Mudmee Silk Designs at Sanmaka Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province

ณรงค์ เจริญใจ

การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ชูลูนางอ้าว
และอลองเจ้าสามลอ

77

A Study of Love Events Involving the Protagonists in Lilit Phra Lo,
Khulu Nangua, and Along Chao Sam Lo

สุธิญา พุนเอียด

เชียรदनัย เสริมบุญไพศาล

การศึกษาศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมคลองบางพรหมและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

110

The Study of the Built Environment Potential for Cultural Tourism
Development around Bang Phrom Canal, Taling Chan and Thawi Watthana
Districts, Bangkok

อัสตาภรณ์ เกียรติธวัชน์

ปฏิพล ยอดสุรางค์

การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงการเรียนรู้ ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

135

Conservation and Development of Folk Wisdom of Hang Krarok Patterned Silk
Weaving to Promote Educational Tourism of Ban Du Community,
Muang Pak Sub-district, Pak Thong Chai District, Nakhon Ratchasima Province

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย

ความเชื่อเรื่องนัต และการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมของนัตกะดอว์ในเมียนมา 165

The Belief of Nat and the Establishment of Social Space of Nat Kadaw
in Myanmar

พัชรินทร์ สิริสุนทร

วัชรวุฒิ ชือสัตย์

แนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ 200

Guidelines to Self-Management of the Elderly in Highland for Health Literacy
Development

ปิยะพันธุ์ นันตา

กัญจน์ จันทร์ศรีสุคต

อภาลัย สุขสำราญ

เมธิ วงศ์วิระพันธุ์

อานนท์ สีดาเพ็ง

ปัจจัยการเปิดรับและใช้ประโยชน์สื่อทางการเกษตร ของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ 229

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Factors in Media Reception and Use of Agricultural Media of Ban Pong
Community, Pa Phai Sub-district, San Sai District, Chiang Mai Province

นครเศ รังควัด

ปิยะ พลະปัญญา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและ ผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น	255
Influential Factors for Level of Perception on Reduction and Refusal of Plastic Use among Venders and Shoppers in Khon Kaen City Municipality Markets	
พิศาล คำยา ธนพฤษช์ ขามะรัตน์	
โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลก	281
Cultural Worldviews of Ethnic Rice Names in Phitsanulok	
สถิตาภรณ์ ศรีหิรัญ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา	
สภาพและเงื่อนไขความเชื่อมโยงทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้	313
The State and Conditions of Social Cohesion among Higher Education Students in Southern Border Provinces	
สมฤดี สงวนแก้ว เกษตรชัย และหิมา วันชัย ธรรมสังการ	
Morality in Oscar Wilde’s Fairy Tales	348
Weowan Budharugsa	

บทเพลงกับการสะท้อนภาพลักษณ์ของกัญชานันทนาการในสังคมไทยในช่วง
พ.ศ. 2500 -2566

375

The Image of Recreational Marijuana in Thai Society as Reflected
in Music from 1957- 2023

แพรวชนิษฐ์ คำวงศ์

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับ
การดื่มแอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม¹
Literature Review of Violence Against Women
Related to Alcohol Consumption and Control Strategies

อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ²
Ittipong Thongsrikate²

Received: July 16, 2023

Revised: January 16, 2024

Accepted: March 11, 2024

บทคัดย่อ

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2565 มีเอกสาร บทความวิจัย ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์จำนวน 35 เรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การควบคุมพฤติกรรมและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ในภาคเหนือ ภายใต้แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะ

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชานวัตกรรมสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Asst. Prof. Dr., Social Innovation Program, Faculty of Liberal Arts, Maejo University)
Email: Thongsrikatei@gmail.com)

ผลการศึกษาพบว่า การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย 1) ปัจจัยด้านชีวภาพ แอลกอฮอล์ทำให้กลไกทางระบบประสาทของผู้ดื่มไม่สามารถควบคุมการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม นำไปสู่การใช้ความรุนแรง และทำให้เกิดโรคจากการดื่มสุรา 2) ปัจจัยด้านจิตใจและครอบครัว เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ชอบใช้ความรุนแรง มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้อื่น หรือรู้สึกไม่เป็นมิตร และมองว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นสิ่งที่ช่วยให้พ้นจากความทุกข์ อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวดื่มแอลกอฮอล์ และการใช้ความรุนแรง การมีระยะการครองคู่ที่ยาวนาน และการสื่อสารในทางลบภายในครอบครัว และ 3) ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่อยู่ในระดับโครงสร้าง เช่น การยอมรับการใช้ความรุนแรง ค่านิยมทางสังคมและค่านิยมทางเพศที่ยังคงมีส่วนสนับสนุน และส่งเสริมการดื่มแอลกอฮอล์ ขณะที่แนวทางการควบคุมการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ประกอบด้วย การลดการเข้าถึงแอลกอฮอล์ การสร้างความตระหนักและการใช้สื่อรณรงค์ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรุนแรงผ่านการทำงานของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม การใช้แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะ การปรับเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมบางอย่างที่หนุนเสริมให้เกิดปัญหาความรุนแรงทางเพศ และการออกกฎหมายและการออกแบบมาตรการเพื่อป้องกันความรุนแรง

คำสำคัญ: ความรุนแรง, การควบคุม, ความรุนแรงต่อผู้หญิง , การดื่มแอลกอฮอล์

Abstract

The literature review conducted a qualitative research study by examining data from research documents related to controlling behaviors and violence against women associated with alcohol consumption. This study utilized data from electronic databases spanning from 2012 to 2022 and a total from 35 research articles were analyzed using content analysis.

The study found that violence against women associated with alcohol consumption consists of three main factors: 1) biological factors: alcohol impairs

the nervous system mechanism of the drinker, leading to the inability to control behavior appropriately, resulting in violent actions and increasing the risk of alcohol-induced diseases; 2) psychological and family factors: being inclined toward violent behaviors correlates with negative attitudes towards others people, viewing alcohol consumption as a means to alleviate distress, family environments involving alcohol use and violence, long-term relationships with communication issues within the family; 3) social and environmental factors: factors such as societal acceptance of violence, social norms that encourage alcohol consumption, and the perpetuation of violent behaviors due to cultural beliefs are influential. The strategies for controlling violence against women associated with alcohol consumption include limiting access to alcohol, raising awareness through campaigns and media to enhance understanding of violence, incorporating concepts of gender transformative approaches, modifying norms, and cultural aspects that promote sexual violence, as well as implementing laws and measures to prevent violence.

Key words: Violence, Control Strategies, Violence Against Women, Alcohol Consumption

บทนำ

การใช้ความรุนแรง (Violence) คือ พฤติกรรมและการกระทำใด ๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางร่างกาย วาจา จิตใจ ทางเพศ โดยการบังคับขู่เข็ญ ทำร้าย ทุบตี ครอบครอง คุกคาม จำกัดสิทธิเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลและอาจจะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ถูกกระทำ (อรอนงค์ อินทรจิต และนรินทร์ กรินชัย, 2542) โดยมีปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้บุคคลใช้ความรุนแรง เช่น บุคคลเคยอยู่ในครอบครัวที่ใช้ความรุนแรง มีประวัติถูกกระทำ ความรุนแรง และมีปัญหา

สุขภาพจิตหรือสุขภาพกาย (กรมควบคุมโรค, 2563; WHO, 2010) มีพฤติกรรมติดการพนัน มีหนี้สิน อารมณ์ร้อน โมโห ฉุนเฉียว หงุดหงิดง่าย และดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือใช้สารเสพติดก็มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรง (กรมควบคุมโรค, 2563) ความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยราบรื่นในครอบครัว มีความขัดแย้งภายในครอบครัว มีทัศนคติเพศชายเป็นใหญ่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งด้านพลังกำลัง การศึกษา รายได้ และแต่งงาน หรือมีบุตรตอนอายุน้อย การสื่อสารที่ลดลงของคู่สมรส (กรมควบคุมโรค, 2563; WHO, 2010) ตลอดจนอยู่ในสังคมหรือสภาพแวดล้อมที่จำกัด เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด มีอัตราการว่างงานสูง เป็นต้น (กรมควบคุมโรค, 2563; WHO, 2010) อย่างไรก็ตามในเรื่องของการใช้ความรุนแรงนั้นสามารถเกิดขึ้นได้กับคนทุกเพศ แต่จากสถิติทั่วโลกพบว่าผู้ที่ถูกกระทำความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงไม่ว่าจะอยู่ในช่วงวัยใดก็ตาม (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554) ประกอบกับสภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การขยายตัวของความเป็นเมือง การไร้ที่ดินของผู้คนอันเป็นผลมาจากการพัฒนาของรัฐและนโยบายการส่งเสริมการค้าสุรา ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจสุรา สภาวะแรงกดดันที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์และความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิงและเด็ก (พุดพิงศ์ นวกิจบำรุง, 2559)

การดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้เกิดการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ขณะเดียวกันคนที่มีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงอยู่เป็นประจำเมื่อต้องการใช้ความรุนแรงก็มักเลือกดื่มแอลกอฮอล์ก่อนที่จะกระทำการดังกล่าว หรืออาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างแอลกอฮอล์กับความรุนแรง จึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (อัครีมา สุขดี และธัญญลักษณ์ บังชะภา, 2565) แม้ว่าจะมีความพยายามควบคุมและลดปริมาณการบริโภคของสังคม การป้องกันนักดื่มหน้าใหม่ การลดพฤติกรรมความเสี่ยง และจำกัดควบคุมความรุนแรงจากปัญหาการบริโภค โดยใช้แผนยุทธศาสตร์นโยบายแอลกอฮอล์ระดับชาติ พ.ศ.2554-2563 ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาและในแผนปฏิบัติการด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565 -2570) ก็ยังให้ความสำคัญกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ผ่านกลยุทธ์ต่างๆ เช่น ควบคุมและจำกัดการเข้าถึง ควบคุมพฤติกรรมซ้ำซีหลังการดื่ม คัดกรองและบำบัดรักษาผู้ที่มีปัญหาจากสุรา ควบคุมการโฆษณา

ส่งเสริมการขาย และการให้ทุนอุปถัมภ์ ขึ้นราคาผ่านระบบภาษี สร้างค่านิยมเพื่อลดการตีมูลค่า และระบบสนับสนุนและบริหารจัดการที่ดี (กรมควบคุมโรค, 2565) ทว่าการตีมูลค่า นอกเหนือไปจากคามมีนเมาที่เกิดจากสารที่มีอยู่ในตัวแล้วยังเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยเฉพาะวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ที่เหล้าหรือสุรา เป็นเครื่องหมายของความเป็นชาย ความกล้าแสดงออกและความเป็นผู้ใหญ่ (จะเด็จ เชาวน์วิไล, 2564) เมื่อวิธีคิดแบบชายเป็นใหญ่ หรือคิดว่าตนเองมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงผนวกกับการตีมูลค่าแอลกอฮอล์ที่มีผลต่อผู้ดื่มทำให้กลไกทางระบบประสาทของผู้ดื่มไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาเรื้อรังที่เกิดขึ้นทุกวันในทุกสังคมทั่วโลก สำหรับสังคมไทยความรุนแรงในครอบครัวรู้จักกันดีในกรณีสามีทำร้ายร่างกาย ทุพติภรรยา หรือ คู่ชีวิต หรือการทำร้ายร่างกายกันระหว่างคนรักโดยมีสาเหตุที่หลากหลาย ข้อมูลจากศูนย์ปฏิบัติการกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว พบว่าสถิติความรุนแรงในครอบครัว ปีงบประมาณ 2564 ระหว่างเดือน ต.ค.2563 – พ.ค.2564 มีผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว 1,492 ราย โดยส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง ร้อยละ 81.0 แบ่งเป็นความสัมพันธ์สามี-ภรรยา ร้อยละ 39.0 ส่วนใหญ่ประสบกับกลุ่มวัยกลางคน ร้อยละ 32.4 และวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ร้อยละ 32.1 ซึ่งมักไม่มีการดำเนินคดี สูงถึงร้อยละ 78 ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นการทำร้ายร่างกายมากที่สุด ร้อยละ 64.5 รองลงมาคือ ถูกทำร้ายด้านจิตใจ ร้อยละ 31.4 และเรื่องเพศ ร้อยละ 3.6 ซึ่งมีปัจจัยกระตุ้นคือ ยาเสพติด สุรา อาการท้องหวง การมีโรค การรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจมากกว่า การมีปัญหาด้านสุขภาพทางจิต และความเครียดทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้สถานที่เกิดเหตุมักเกิดภายในบ้านของตนเอง (สำนักข่าวอิศรา, 2564)

ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงสนใจที่จะทำการทบทวนองค์ความรู้เพื่อค้นหาหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีมูลค่าแอลกอฮอล์ มีสาเหตุมาจากประเด็นใดและมีการเสนอแนวทางในการควบคุมอย่างไร ด้วยการทบทวนเอกสาร งานวิจัย ตลอดจนบทความวิจัยที่เผยแพร่ในช่วงปี 2555-2565 ซึ่งจะช่วยให้เห็นสถานะขององค์ความรู้

ในมิติที่กล่าวนี้เพิ่มขึ้นและมีส่วนช่วยให้ผู้ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายและการศึกษาวิจัยต่อไป

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการทบทวนองค์ความรู้ เพื่อสำรวจสถานภาพองค์ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการทบทวนข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากเอกสารงานวิจัย บทความวิจัยและข้อมูลที่เผยแพร่อยู่ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในช่วงปี พ.ศ. 2555-2565 ที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์ พฤติกรรมและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์ โดยมีการค้นหาจากคำสำคัญ (Keywords) เป็นภาษาไทย ได้แก่ ความรุนแรงต่อผู้หญิง การตีแม่แอลกอฮอล์ ความสัมพันธ์ของการตีสุรากับผลกระทบ และแนวทางการควบคุม (การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์) โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกของเอกสารงานวิจัย บทความวิจัยของ Scott (1990) ประกอบด้วย 1) ความจริง (Authenticity) 2) ความถูกต้อง น่าเชื่อถือ (Credibility) 3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) และ 4) ความหมาย (Meaning) มีเอกสารงานวิจัย บทความวิจัยและข้อมูลที่เผยแพร่อยู่ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 35 เรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) และได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการวิจัยในคนมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ รหัส MJUIRB HS 002/66

ผลการศึกษา

การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย บทความวิจัยและข้อมูลที่เผยแพร่อยู่ในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในช่วงปี พ.ศ. 2555-2565 มี

บทความจำนวน 35 เรื่องที่มีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม โดยแบ่งประเด็นนำเสนอเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์ จากการทบทวนองค์ความรู้พบว่า การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีแม่แอลกอฮอล์สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านชีวภาพ (Physical factor) ปัจจัยด้านจิตใจและครอบครัว (Psychological and family factor) และปัจจัยด้านสังคมและสภาพแวดล้อม (Social and environmental factor) ดังนี้

ปัจจัยด้านชีวภาพ (Physical factor)

งานวิจัยที่ผ่านมาได้มีการชี้ให้เห็นว่าการตีแม่แอลกอฮอล์มีผลกระทบต่อเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง เช่น ความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงในคู่สมรส (Gebara et al., 2015; Rotheram-Borus et al., 2015) การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว (Sacco et al., 2015) การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและการติดเชื้อ HIV (Rich, Nkosi, & Morojele, 2015) เนื่องจากการตีแม่แอลกอฮอล์ส่งผลให้พฤติกรรมของผู้ตีมีความก้าวร้าวและขาดความยับยั้งชั่งใจในการใช้ความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากกลไกทางระบบประสาทของผู้ตีแม่แอลกอฮอล์จะสูญเสียไปเมื่อแอลกอฮอล์เข้าสู่กระแสเลือด ส่งผลให้ผู้ตีไม่สามารถควบคุมการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ รวมไปถึงมีระดับการรับรู้ และการเคลื่อนไหวที่ลดลง (Snowden, 2015) และเมื่อบุคคลตีแม่แอลกอฮอล์เข้าไปก็มีแนวโน้มของการแสดงออกในทางลบ ด้วยการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว (อังคณา ช่วยค้าชู, 2555 ; อัคริมา สุขติ และธัญญลักษณ์ บังชะฎา, 2565)

การตีแม่แอลกอฮอล์ มีส่วนก่อให้เกิดโรคจากพฤติกรรมกรรมการตีสุรา หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์หลากหลายโรค เช่น กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง หรือกลุ่มโรค NCDs ได้แก่ โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมอง กลุ่มโรคมะเร็ง ได้แก่ โรคมะเร็งตับ โรคมะเร็งปากและลำคอ มะเร็งกระเพาะอาหาร โรคมะเร็งหลอดอาหาร โรคมะเร็งลำไส้ใหญ่และทวารหนัก โรคซึมเศร้า หงุดหงิด จิตใจหดหู่ (กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558) ขณะเดียวกันการตีแม่แอลกอฮอล์ปริมาณมากใน

ระยะเวลาสั้น อาจส่งผลให้เกิดภาวะแอลกอฮอล์เป็นพิษ เนื่องจากตับซึ่งทำหน้าที่ขับ แอลกอฮอล์ออกจากกระแสเลือด ไม่สามารถขับแอลกอฮอล์ที่อยู่ในร่างกายออกได้อย่าง รวดเร็วจึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะแอลกอฮอล์เป็นพิษ ขณะที่งานวิจัยของวิจิตรวาทกิจ (2563) พบว่าการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ผู้ดื่มมีระดับแอลกอฮอล์ในเลือด 400 มิลลิกรัมเปอร์เซ็นต์ขึ้นไป จะมีโอกาสเกิดภาวะแอลกอฮอล์เป็นพิษอยู่ในระดับสูง ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความสามารถในการดูดซึมสารของร่างกายของแต่ละบุคคลและชนิดของเครื่องดื่มนั้น ๆ ว่ามี ดีกรีหรือปริมาณแอลกอฮอล์เข้มข้นที่แตกต่างกันออกไป

ปัจจัยด้านจิตใจและครอบครัว (Psychological and family factor) เป็นปัจจัยที่ เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคคล จิตใจ และความสัมพันธ์กับครอบครัวที่เชื่อมโยงกับการดื่ม แอลกอฮอล์จนนำมาสู่พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ดังนี้

ลักษณะคนที่ชอบความเสี่ยง ความรุนแรง การที่บุคคลมีลักษณะของการ ชอบความเสี่ยง และความรุนแรงอาจก่อให้เกิดการใช้สุราในทางที่ผิด (Alcohol misuse) โดย คนที่ชอบความรุนแรงมักเลือกที่จะอยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่มีการกระตุ้นให้มีการดื่ม แอลกอฮอล์อย่างหนักมากกว่าคนที่ไม่ชอบความรุนแรง และการดื่มสุราจะนำไปสู่ความ รุนแรงต่อไป ขณะเดียวกันความก้าวร้าวที่เกิดจากสุรานั้นยังเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เคยมีประวัติ ใช้ความรุนแรง ในหลายงานวิจัยพบว่า เด็กที่เคยมีประวัติการใช้ความรุนแรง เมื่อเติบโตขึ้นมี แนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงได้ง่าย ทั้งนี้ปริมาณการดื่มสุราที่มากขึ้นไม่ได้ทำให้บุคคลที่เคยมี ประวัติก้าวร้าวจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น แต่สิ่งที่จะทำนายความก้าวร้าว นั่นคือ บุคคลที่ เคยมีประวัติความก้าวร้าวมาก่อนจะมีโอกาสในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเพิ่มสูงมากขึ้นเมื่อ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งในประเด็นนี้งานวิจัยของอัคริมา สุขดีและ ธิญญลักษณ์ บังชะภา (2565) พบว่า คนที่มีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงอยู่เป็นประจำ เมื่อต้องการใช้ความรุนแรงส่วนใหญ่เลือกดื่มแอลกอฮอล์ก่อนที่จะกระทำการดังกล่าว ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างแอลกอฮอล์กับความรุนแรงจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ทัศนคติ การที่บุคคลมีทัศนคติต่อผู้อื่นไม่ดี มีความรู้สึกไม่เป็นมิตรกับคน อื่น อาจมีโอกาที่จะก่อความรุนแรงต่อผู้อื่นได้ง่าย และเมื่อดื่มแอลกอฮอล์เข้าไปก็จะทำให้

ความยับยั้งชั่งใจลดน้อยลง เช่น ผู้ชายที่ชอบทำร้ายผู้หญิง ส่วนหนึ่งมาจากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้หญิง มีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้หญิงน้อยและมีทัศนคติว่าตนเองเป็นใหญ่ในเรื่องเพศ ผู้หญิงต้องทำตามคำสั่ง ทำให้มีการใช้วาจาจากถูก ดูหมิ่น ต่ำว่า การใช้กำลังทำร้าย (บุหงา ตโนภาส, 2562) เป็นความเชื่อแบบเดิม ๆ ที่ถูกฝังรากลึกไว้ในสังคม เช่น ผู้ชายต้องเข้มแข็ง เป็นผู้นำ และห้ามอ่อนแอ ผู้หญิงต้องอ่อนน้อม เป็นผู้ตาม อดทนเพื่อครอบครัวและมีหน้าที่ทำงานบ้าน และไม่เคยได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องแต่อย่างใด ซึ่งเป็นอาวุธที่ร้ายแรงพอ ๆ กับเครื่องตีมีแอลกอฮอล์ (Salrpol, 2022)

การมองการตีมีแอลกอฮอล์ในเชิงบวกและใช้เป็นกลไกการแก้ปัญหา (Coping mechanism) จากบาดแผลที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เช่น ในบุคคลที่เคยมีประวัติการโดนทำร้าย การตีมีแอลกอฮอล์ช่วยให้เขาเหล่านั้นหนีจากความรู้สึกเจ็บปวด คลายความทุกข์ใจ (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558) นอกจากนั้นการตีมีแอลกอฮอล์ยังมีความเชื่อว่าช่วยให้ร่างกายกระชุ่มกระชวย นอนหลับดีขึ้น และทำให้เลือดไหลเวียนสูปฉีตร่างกายดี และช่วยส่งเสริมให้ตนเองมีความกล้าแสดงออกมากขึ้นหลังจากตีมีแอลกอฮอล์ เช่น กล้าที่จะเข้าหาผู้อื่น กล้าที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเป็นความคาดหวังของผู้ที่ตีมีแอลกอฮอล์กับพฤติกรรมที่ต้องการแสดงออก อย่างไรก็ตามคนที่มินิสัยก้าวร้าวเป็นทุนเดิม จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากยิ่งขึ้นเมื่อตีมีแอลกอฮอล์ เพราะเชื่อว่าแอลกอฮอล์จะเป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรมเหล่านั้น และบางครั้งก็จะใช้แอลกอฮอล์เป็นข้ออ้างเพื่อให้พ้นผิดหากได้ลงมือกระทำความรุนแรง (Webster et al., 2014)

การเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรงอาจจะมีพฤติกรรมเลียนแบบในเรื่องของการใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันหากครอบครัวนั้นมีการตีมีแอลกอฮอล์ควบคู่ไปด้วยก็จะทำให้เด็กที่เป็นสมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงและการตีมีแอลกอฮอล์ไปพร้อมกัน โดยเด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมทั้งสองอย่างจากผู้ใหญ่ งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า คนที่ก่อตีรุนแรงมักเป็นเด็กที่เติบโตมากับครอบครัวที่ตีมีแอลกอฮอล์ (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558) รวมทั้งเด็กที่เติบโตมาในครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์

รวมถึงการถูกทอดทิ้ง เกิดจากครอบครัวที่ยากจน การไม่ได้รับการเลี้ยงดูตามอัตภาพ มีส่วนก่อให้เกิดปัญหาการใช้ความรุนแรง (รัฐวิชัย อริยพัชฌ์พล และพัสสรณ์ วรภัทร์ธิระกุล, 2563) ระยะการครองคู่ที่ยาวนาน ความรุนแรงในคู่สมรสที่มีระยะเวลาในการครองคู่ที่ยาวนานอาจมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ความรุนแรงในคู่สมรสอาจไม่เกิดขึ้นเลยในช่วงระยะเวลาแรกของการสมรส และในกรณีที่คู่สมรสมีการดื่มแอลกอฮอล์ก็มีโอกาสที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงเมื่ออยู่ด้วยกันนานขึ้น ขณะที่การสื่อสารในทางลบภายในครอบครัว หรือการโต้เถียงกันบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคู่สมรสมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว และหากการโต้เถียงนั้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีการดื่มแอลกอฮอล์ก็จะไปสู่การใช้ความรุนแรง เนื่องจากการดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้ผู้ดื่มขาดความยับยั้งชั่งใจ มีสติสัมปชัญญะที่น้อยลง การพูดจาเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดความรุนแรงทางวาจาได้ง่าย (บุหงา ตโนภาส, 2562)

ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social and environmental factor) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับสังคมและสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับการการดื่มแอลกอฮอล์และการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ดังนี้

สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ที่มีการใช้ความรุนแรง สังคมที่ส่งเสริม หรือยอมรับความประพฤติที่ไม่ดี พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงกว่าปกติ หรือสังคมที่มีสื่อต่าง ๆ ที่แสดงความรุนแรงออกมาอยู่ตลอดเวลา ผ่านสื่อโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เกม อินเทอร์เน็ต นิตยสาร หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ล้วนส่งผลให้ผู้คนในสังคมเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมรุนแรง และส่งผลในจิตใจได้มาก ประกอบกับสังคมยังมิมองต่อการดื่มแอลกอฮอล์ว่าเป็นสิ่งปกติ เป็นเรื่องที่สังคมยอมรับได้ ส่งผลให้มีแนวโน้ม และหรือกระตุ้นให้มีการดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มมากขึ้น เมื่อสังคมที่มีทั้งความรุนแรงและการใช้แอลกอฮอล์เป็นเป็นปกติธรรมดา ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบได้ง่ายและเป็นวงกว้าง (ทานตะวัน สุรเดชากุล, 2556) เช่น ปัญหาจากการผลิตซ้ำความรุนแรงทางเพศผ่านฉากในละคร (อัคริมา สุขดี และธัญญลักษณ์ บังชะภา, 2565) เอาแบบอย่าง และสื่อโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558)

สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจต่ำ (Low socioeconomic status) ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ต่ำเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ดื่มแอลกอฮอล์และเกิดปัญหาการใช้ความรุนแรงได้ง่ายกว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ดีกว่า เนื่องจากรายได้ที่มีจำกัด ความยากจน ไม่มีงานทำ ข้อจำกัดทางการศึกษา ขาดความยับยั้งชั่งใจหลังจากดื่มแอลกอฮอล์ และแสดงออกถึงการใช้ความรุนแรงได้ ขณะเดียวกันการใช้ความรุนแรงจากการดื่มแอลกอฮอล์ ส่วนหนึ่งมาจากการเข้าถึงได้ง่าย มีหลายระดับราคาให้เลือกซื้อ (อัคริมา สุขดี และธัญญลักษณ์ บังชะภา, 2565; กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558) พฤติกรรมการดื่มสุรานั้นส่วนหนึ่งมาจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของครัวเรือน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรุนแรงต่อผู้หญิง เด็ก และบุคคลในครอบครัว (ศิริปริยา ศิริสุนทรและธนัสลา โรจนตระกูล, 2565) และครอบครัวที่มีรายได้ไม่เพียงพอ มีสัดส่วนการใช้ความรุนแรงมากกว่าครอบครัวที่มีรายได้พอใช้ เนื่องจากรายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่ายอาจนำไปสู่ภาวะเครียด และมีแนวโน้มการเกิดความรุนแรง (สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560)

ค่านิยมทางสังคม และค่านิยมทางเพศกับแอลกอฮอล์ การดื่มสุรา หรือแอลกอฮอล์มีความหมายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้ชาย และคิดว่าการดื่มแอลกอฮอล์สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น แอลกอฮอล์เป็นเครื่องประสานความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน หรือบางคนดื่มเพื่อให้ตนเองแสดงความกล้าออกมา เป็นต้น ส่งผลให้วัฒนธรรมการดื่มสุราเปลี่ยนแปลงไป จนกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดปัญหาในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว อารมณ์รุนแรง ขาดสติ ไม่สามารถควบคุมตนเอง หรือยับยั้งความโกรธได้ ตลอดจนการพุดจาต่อสมาชิกในครอบครัว เนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้ชายและผู้หญิงมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกัน ความแตกต่างเชิงอำนาจที่วุ่นเริ่มจากการเลี้ยงดู ความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม การขัดเกลาในเรื่องเพศและความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างผู้ชายและผู้หญิงที่เชื่อมโยงกับการครอบงำการมีสิทธิเหนือผู้หญิง ความแข็งแกร่ง ความเป็นชาย หรือสังคมแบบชายเป็นใหญ่ การยอมรับว่าเพศชาย หรือเด็กชายมีธรรมชาติที่ต้องก้าวร้าว มีสิทธิในการใช้

กำลัง ส่วนเด็กหญิง หรือเพศหญิงจะต้องยอมรับการกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจ (นาริรัตน์ บุญเนตร และหทัยชนก เผ่าวิริยะ, 2561; Salrrpol, 2022; อัศริมา สุขดี และธัญญลักษณ์ บังชะภู, 2565)

ความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมและค่านิยมทางเพศเกิดขึ้นมาจากการปลูกฝังและกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้กับคนในสังคมทั้งผู้หญิง ผู้ชาย ผ่านสถาบันต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางกฎหมาย และองค์กรต่าง ๆ ซึ่งปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมในการยอมรับความรุนแรงต่อผู้หญิง เช่น ความเชื่อที่ให้เหตุผลว่าผู้ชายสามารถกระทำความรุนแรงได้ การโยนความผิดให้กับผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ เช่น เป็นความผิดของผู้หญิง หากถูกข่มขืนเพราะเมาสุรา (Webster et al., 2014) หรือความเชื่อที่ส่งเสริมให้เกิดปัญหาความรุนแรง เช่น บุคคลภายนอกที่อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรงมักจะไม่น่าสนใจและรีบเข้าไปช่วยเหลือ เพราะมองว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัว ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง และเห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว (VicHealth, 2006; Salrrpol, 2022) ขณะเดียวกันสังคมส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นปัญหาส่วนตัว และเป็นเรื่องธรรมดาเหมือนลื่นกับพื้น ทำให้ผู้กระทำความรุนแรงไม่สำนึกผิด อีกทั้งยังทำลายระบบกลไกคุ้มครองทางสังคม เนื่องจากผู้กระทำผิดมิได้รับการลงโทษใด ๆ ทำให้ความรุนแรงในครอบครัว หรืออาชญากรรมในครอบครัวเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข (สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560)

2. ผลกระทบของการตีมีแอลกอฮอล์กับความรุนแรงต่อผู้หญิง

การตีมีแอลกอฮอล์มักมาพร้อมกับโอกาส หรือวาระพิเศษ และการตีมีปริมาณที่ไม่มากนัก หรือปานกลาง ช่วยเพิ่มบรรยากาศในการสนทนา ช่วยให้คู่สนทนามีอารมณ์ร่วมในการพูดคุย รู้สึกผ่อนคลายมากขึ้น (Sudhinaset, Wigglesworth & Takeuchi, 2016) ขณะเดียวกันการตีมีสุราและจำนวนปริมาณของการตีมีผลที่ก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรง การทำร้ายกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ผู้ตีนั้นมีความใกล้ชิด เช่น การทำร้ายผู้หญิงที่เป็นภรรยา หรือการเกิดทารุณกรรมต่อเด็กในครอบครัว โดยครอบครัวที่มีผู้ปกครองตีมีสุรา มีโอกาสเกิดความรุนแรงในครอบครัว คิดเป็น 3.84 เท่า ของครอบครัวที่ไม่มีการตีมีสุรา

(ณัฐธินิชา เลอพิลแบร์ต, 2557) ผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์กรณีผู้ดื่มเป็นสมาชิกในครอบครัวญาติ เพื่อน เพื่อนร่วมงาน หรือคนแปลกหน้า ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับความรุนแรงในระดับเล็กน้อย เช่น การรู้สึกรำคาญใจ จนถึงผลกระทบที่รุนแรงมากอย่างการถูกทำร้ายเสียชีวิต (อรรถัย วลีวงศ์ ทักษพล ธรรมรังสี และจินตนา จันทร์โคตร แก้ว, 2557)

ผลกระทบของการดื่มแอลกอฮอล์มีผลกระทบต่อผู้ที่ดื่มและบุคคลอื่น ซึ่งผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์มีหลายมิติ ได้แก่ ภาวะสุขภาพชีวิตและความรุนแรง เช่น ทำร้ายร่างกายและวาจา ทำลายข้าวของ เป็นต้น เป็นมิติความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ปัญหาการเงิน ผลกระทบด้านจิตใจ เป็นต้น และผลต่อชีวิตการทำงาน รวมถึงการใช้ชีวิตในชุมชน สังคม เช่น ความไม่ปลอดภัยในชุมชน เป็นต้น ทำให้เด็กและคนในครอบครัวเป็นผู้ได้รับผลกระทบมากที่สุด อีกทั้งยังมีความซับซ้อนของปัญหา เช่น การทำร้ายร่างกาย การคุกคามทางเพศ เป็นต้น ซึ่งเชื่อมโยงถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ผลการสำรวจผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2564 ของศูนย์วิจัยปัญหาสุรา พบว่า ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ร้อยละ 3.30 เคยได้รับผลกระทบจากการดื่มสุราของตนเอง และร้อยละ 0.74 เคยได้รับผลกระทบจากการดื่มสุราของผู้อื่นอย่างน้อย 1 ปัญหาในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ปัญหาในครัวเรือนที่พบบ่อยจากการดื่มของตนเอง ได้แก่ ก่อให้เกิดความรำคาญสูงสุด ร้อยละ 0.47 และปัญหาด้านความรุนแรงทางวาจา ร้อยละ 0.27 ส่วนปัญหานอกครัวเรือนที่พบบ่อย คือ ก่อให้เกิดความรำคาญ ร้อยละ 0.14 (ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, 2565) ขณะเดียวกันมีงานวิจัยของจริย์ ศรีสวัสดิ์ (2564) ได้ทำการรวบรวมข่าวจากหนังสือพิมพ์ 10 ฉบับ ตั้งแต่เดือนมกราคม – มิถุนายน 2563 มีการนำเสนอข่าวความรุนแรงในครอบครัวสูงถึง 350 ข่าว ในจำนวนนี้มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยกระตุ้นแบ่งเป็นข่าวการฆ่ากันตาย 201 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 57.4 ข่าวการทำร้ายกัน 51 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 14.6 ข่าวการฆ่าตัวตาย 38 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 10.9 ข่าวความรุนแรงทางเพศของบุคคลในครอบครัว 31 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 8.9 ข่าวการตั้งครรภ์ไม่พร้อม 10 ข่าว คิดเป็นร้อยละ 2.9

ลักษณะความรุนแรงที่ผู้หญิงได้ที่สามารถพบเห็นได้บ่อยและชัดเจนที่สุดนั้นคือ ความรุนแรงทางด้านร่างกาย ที่เกิดจากการให้กำลังทุบตี เตะ ต่อย การใช้อาวุธทำร้ายร่างกาย เช่น ไม้ ไม้แขวนเสื้อ เหล็ก มีด และบุหรี่ยัดตามตัว การกักขังหน่วงเหนี่ยวไว้ภายในบ้าน ห้ามเข้าบ้าน หรือโดนบังคับให้ทำร้ายร่างกายตนเอง และความรุนแรงทางจิตใจ ซึ่งเป็นความรุนแรงที่อยู่ภายในจิตใจของผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงแต่ละคน เช่น ความรู้สึกเศร้าเสียใจจากการถูกทำร้ายร่างกาย ความโกรธแค้น เป็นต้น (ปพิชญา สุนทรพิทักษ์ และกิติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2565) ขณะเดียวกันผู้หญิงยังประสบปัญหากับการใช้ความรุนแรงภายนอกบ้าน เช่น ผู้หญิงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงทางเพศในที่ทำงานจากการถูกคุกคามทางเพศ ล่วงละเมิดทางเพศทั้งทางวาจาและไม่ใช้ทางวาจา รวมทั้งการคุกคามทางกาย (ณัฐธัญญา เลอพิไลแบร์ต, 2557)

อนึ่ง ในช่วงของการดำเนินการวิจัยอยู่ในห้วงเวลาของการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ที่แพร่กระจายไปทั่วโลก หลายประเทศได้ดำเนินมาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรค โดยใช้มาตรการล็อกดาวน์ (Lockdowns) ทั้งในส่วนของการเดินทางข้ามพรมแดน การทำงานที่บ้าน (Work from home) การงดเว้นการรวมตัวของผู้คน และการจัดกิจกรรมที่มีผู้คนเข้าร่วมจำนวนมาก จากการดำเนินมาตรการล็อกดาวน์ทำให้คนหันมาดื่มแอลกอฮอล์โดยเฉพาะที่บ้านของตนเองและส่งผลให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น เช่น ในสหภาพยุโรปแอลกอฮอล์เป็นสาเหตุให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 60.0 ในภาพรวม โดยผู้หญิง 1 ใน 3 คน ถูกกระทำความรุนแรงจากผู้ปกครองหรือจากสมาชิกในครอบครัว (Organization for Economic Co-operation and Development, 2021) สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ทุกคนอยู่บ้าน จนอาจทำให้เกิดปัญหาทางการเงิน ขาดรายได้ เมื่อมีปัญหาก็ก่เริ่มมีการใช้ความรุนแรง ฝ่ายที่ถูกกระทำก็จะเริ่มเกิดความกลัว กระทั่งจิตใจและปัญหาก็ก่ยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น (รุ่งอรุณ ลิ้มฬหะภณ, 2565) อย่างไรก็ตามในประเด็นวิกฤติที่เกิดขึ้นในสังคมทั่วไป เช่น โรคระบาด สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ หรือสภาวะสงคราม กับความรุนแรงในผู้หญิงก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สามารถทำการศึกษาวิจัยได้ต่อไป

3. การควบคุมพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ จากการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่เสนอแนวทางในการป้องกันเหตุแห่งความรุนแรงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันก็มีงานวิจัยที่มุ่งเสนอแนะแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ ดังนี้

การลดการเข้าถึงแอลกอฮอล์และการใช้แอลกอฮอล์ (Reduce access to and harmful use of alcohol) เพื่อควบคุมและป้องกันการดื่มแอลกอฮอล์ที่นำไปสู่ความรุนแรงกับบุคคลทุกช่วงวัย เนื่องจากแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้ปัญหาความรุนแรง เช่น การรณรงค์ในการลดการบริโภคแอลกอฮอล์ การปรับราคา และการเพิ่มมาตรการทางภาษีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งประเทศไทยได้ดำเนินมาตรการในการกำหนดอายุผู้ซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยห้ามจำหน่ายให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ มาตรการเพิ่มอัตราภาษีสรรพสามิต มาตรการออกใบอนุญาตและเพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่าย การกำหนดพื้นที่ปลอดการจำหน่ายและการดื่มในสถานศึกษา ศาสนสถาน และร้านสะดวกซื้อในสถานบริการน้ำมัน เป็นต้น (นาริรัตน์ บุญเนตรและหทัยชนก เผ่าวิริยะ, 2561) ขณะที่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงจากการดื่มแอลกอฮอล์นั้นต้องแก้ปัญหาด้วยการลดการดื่ม พร้อมกับการลดทัศนคติ หรือวิธีแบบชายเป็นใหญ่หญิงเป็นรอง ดังงานวิจัยของอดุมศักดิ์ แซ่โจ้ว (2564) ที่ว่าหากต้องการลดความรุนแรงในครอบครัวสามารถแก้ปัญหาด้วยการทำให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีราคาที่สูงขึ้น เพิ่มภาษี จำกัดการเข้าถึง อาทิ การจัดช่วงเวลาและห้ามโฆษณาซึ่งมีอยู่แล้ว แต่ต้องบังคับใช้เข้มข้น และการปรับทัศนคติ ต้องรณรงค์ให้เข้าใจถึงความเท่าเทียมกันของชายหญิงมากขึ้น นอกจากนั้นงานวิจัยของกันยปรีณ ทองสามสี และอิสระทองสามสี (2561) ได้เสนอการลดการเข้าถึงการดื่มแอลกอฮอล์ด้วยการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและเข้มงวดรวมถึงทบทวนและปรับเปลี่ยนบทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

การสร้างความตระหนักและการใช้สื่อรณรงค์ การใช้สื่อในการรณรงค์ให้เกิดความตระหนักในการปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคมด้านวัฒนธรรมทางเพศ (Change social

and cultural gender norms through media awareness campaign) เป็นแนวทางในการป้องกันความรุนแรงในระดับปฐมภูมิ การรณรงค์เพื่อยุติความรุนแรงที่เป็นภัยเงียบในทุกรูปแบบ การขับเคลื่อนการรณรงค์ให้เกิดความตระหนักเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงในผู้หญิง เช่น การรณรงค์การตระหนักในเชิงสาธารณะ โดยส่งข้อมูลทางระบบการสื่อสารมวลชน โดยใช้เทคนิคทางการตลาดเข้าร่วม เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร ป้ายโฆษณา เป็นต้น ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลที่สามารถส่งผลกระทบต่อทัศนคติส่วนบุคคลและในเชิงบรรทัดฐานทางสังคมให้ได้รับการยอมรับ ขจัดมายาคติที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงจากคู่สมรสและความรุนแรงทางเพศ การให้ความรู้ในบุคคลกลุ่มเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงจากคู่สมรส หรือความรุนแรงทางเพศ การมีส่วนร่วมของชุมชน การอบรม การกระตุ้นเพื่อสร้างความตระหนักให้รับรู้โดยทั่วกัน การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและทักษะในการสร้างสัมพันธภาพ สร้างเสริมความเสมอภาคทางเพศ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้หญิง ขณะเดียวกันอาจมีการจัดกิจกรรมโดยเชิญครอบครัวที่มีมุมมองในเรื่องความเสมอภาคมาแลกเปลี่ยน พูดคุย เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเห็นและเข้าใจอย่างใกล้ชิด โดยจัดเป็นกิจกรรมร่วมของหมู่บ้าน รวมถึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับผู้ที่ถูกกดขี่ หรือถูกเอาเปรียบจากผู้ชายโดยไม่มีทางเลือกได้บอกเล่าเรื่องราว ประสบการณ์การได้รับความรุนแรงให้สังคมได้รับฟัง (เพ็ญประภา ภัทรานุกรม, 2559)

การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรุนแรงผ่านการทำงานของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม การควบคุมการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศโดยสถาบันต่าง ๆ ของสังคมต้องร่วมมือกัน เช่น สถาบันครอบครัวต้องให้การอบรมสั่งสอน ชดเชลา ให้สมาชิกในครอบครัวมีค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ ละทิ้งค่านิยมความเชื่อเก่าที่กดขี่ กดทับทางเพศ สถาบันการศึกษามีการจัดการเรียนการสอนเรื่องเพศที่รอบด้านอย่างถูกต้องและเหมาะสม ในลักษณะของการยอมรับความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ สถาบันสื่อมวลชนผลักดันให้มีการตรวจสอบสื่อที่แฝงความรุนแรงทางเพศอย่างเข้มงวด ปรับมุมมองเรื่องเพศ นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ (สุขุมา อรุณจิต, 2562) การป้องกันปัญหาเพื่อมิให้เกิดความรุนแรงขึ้นภายในครอบครัว หรือความรุนแรงใน

ครอบครัวที่เคยประสบความรุนแรงไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อบุคคลเสพยาเสพติดสิ่งมีค่าว่า ครอบครัว สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปลูกฝังและรณรงค์ให้บุคคลเรียนรู้ถึงพิษภัยของปัจจัยส่งเสริมความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นสุรา ยาเสพติด และการพนัน (ธีรวิทย์ นิลเพชร, 2561; รัฐวิชัย อริยพัชญ์พล และพภัสสรณ์ วรภัทร์ระกุล, 2563) หรือในข้อเสนอของจะเด็จ เชาวน์วิไล (2564) ที่ว่ากระทรวงศึกษาธิการต้องเร่งบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน เรื่องความเท่าเทียมทางเพศที่สำคัญหากเกิดความรุนแรง ผู้หญิงที่เป็นเหยื่อต้องแจ้งความหรือขอความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยุติความรุนแรงนั้น รวมถึงเพื่อนบ้านหรือคนที่พบเหตุการณ์ต้องอย่างนี้เคยแล้วมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว

การใช้แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะ (Gender Transformative Approach) การนำแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะมาเป็นกรอบแนวคิดการดำเนินงานเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงต่อผู้หญิงเนื่องจากเพศภาวะ (Gender) คือปฏิบัติการทางสังคม (Social practice) ที่ถูกแสดงออกผ่านร่างกายและสิ่งที่ร่างกายต้องการกระทำ และเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายเรื่องเพศทางชีววิทยาได้ละเอียด (Connell, 2005) เรื่องของเพศไม่ใช่สถานะทางปัจเจก แต่เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการทางสังคมที่ร่ายล้อมบุคคลและช่วยให้บุคคลมีพัฒนาการและเติบโตอย่างไม่หยุดนิ่ง (Kaufman, 1999) ขณะเดียวกันเพศภาวะช่วยให้เห็นลักษณะเฉพาะและความต้องการของปัจเจกที่แสดงออกด้วยแรงขับเคลื่อนของจิตสำนึกและไร้จิตสำนึก เช่น ลักษณะของความเป็นชาย (Masculinity) และความเป็นหญิง (Femininity) และความเป็นชายและความเป็นหญิงจึงหมายถึงชุดของสิ่งที่สังคมคาดหวังที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสังคมปิตาธิปไตย (Craig, 1992) ซึ่งงานวิจัยของ Pederson, Greaves and Poole (2015) พบว่า แนวทางการเปลี่ยนแปลงเพศภาวะได้ชี้ให้เห็นว่า เพศเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดสุขภาพและมุ่งมั่นที่จะแก้ไขต้นเหตุของความไม่เท่าเทียมกันด้วยการเปลี่ยนบทบาท บรรทัดฐาน และความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นอันตราย ในขณะที่สุขภาพดีขึ้น และงานวิจัยของ Miller et al.(2006) และ World Bank (2012) ต่างก็สนับสนุนว่าแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะ เกี่ยวข้องกับอำนาจและ

ความยุติธรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลงเพศภาวะต้องอาศัยหน่วยงานส่วนบุคคลผ่านการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical analysis) และการตระหนักว่าความไม่เท่าเทียมกันทางอำนาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ การจัดระเบียบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นสิ่งที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางเพศที่มีความเกี่ยวข้องกับความรุนแรง ขณะที่งานวิจัยของ Wolfson, Stinson and Pool (2020) ได้ทดลองใช้การแทรกแซงโดยใช้แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะกับการดื่มแอลกอฮอล์ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งพบว่า การแทรกแซงแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะเป็นระยะ ๆ สามารถเปลี่ยนบรรทัดฐานทางเพศและแก้ไขความไม่สมดุลของอำนาจเพื่อให้บุคคลสามารถแสดงศักยภาพด้านสุขภาพได้ดีขึ้น เป็นต้น

การปรับเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมบางอย่างที่หนุนเสริมให้เกิดปัญหาความรุนแรงทางเพศ ความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นมาจากกระบวนโครงสร้างทางสังคมในลักษณะชายเป็นใหญ่ ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเพศ รวมไปถึงมาตรฐานเชิงซ้อนในวัฒนธรรมทางเพศ สัมพันธภาพเชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ และกระบวนการขัดเกลาทางเพศในระบบสังคม ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม บรรทัดฐานบางอย่าง ได้บ่มเพาะปัญหาความรุนแรงทางเพศ การนิ่งเงียบเพิกเฉยกับสถานการณ์ความรุนแรงทางเพศเท่ากับการเป็นการปิดโอกาสในการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกกระทำ และเป็นการเปิดโอกาสให้ ผู้กระทำผิดได้กระทำความรุนแรงทางเพศในลักษณะที่ผิดซ้ำซ้อนได้ง่าย (สุขุมมา อรุณจิต, 2562) งานวิจัยของอัคริมา สุขิต และธัญญลักษณ์ บังชะภู (2565) เสนอว่าควรมีแก้ปัญหาที่โครงสร้างของระบบสังคมเพื่อลดล้างมายาคติผิด ๆ เกี่ยวกับการข่มขืนและการกล่าวโทษเหยื่อที่ได้รับความรุนแรง นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าค่านิยมทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิงในมิติทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้ผู้หญิงอาจหันหน้าเข้าหาสุรา เช่นงานวิจัยของดร.ณิ คุณวัฒนา, ศรัทธา ยอดนิล และสมหมาย แจ่มกระจ่าง (2560) พบว่า ตัวแบบทางสังคมที่ทำให้ผู้หญิงติดสุรา ประกอบด้วย บริบทของครอบครัวเดิม ที่มีการดื่มสุรารายในครอบครัว บริบทครอบครัวภายหลังการแต่งงาน ผู้หญิงอาจต้องประสบกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและหันหน้าเข้าหาสุรา บริบทสิ่งแวดล้อมต่อการเข้าถึงสุรา ส่วนหนึ่ง

มาจากสุราเป็นเครื่องมือทางสังคมในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สร้างความสุขเป็นต้น

การออกกฎหมายและการออกแบบมาตรการเพื่อป้องกันความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น กลไกการขับเคลื่อนการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง เด็ก และบุคคลในครอบครัวสามารถดำเนินการได้โดยการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.2550 การดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว หรือจากการจัดรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง เด็กและบุคคลในครอบครัวจากหน่วยงานในพื้นที่ และแนวทางในการขับเคลื่อนการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง เด็ก และบุคคลในครอบครัว ด้วยการสร้างตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง เด็ก และบุคคลในครอบครัว สร้างเครือข่ายอาสาสมัครในพื้นที่ ประชุมเครือข่ายความร่วมมือและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องตามกฎหมาย และให้ความช่วยเหลือ บำบัดผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง (ศิริปริยา ศิริสุนทร และธนัสสา โรจนตระกูล, 2565) ขณะเดียวกันควรมีการออกแบบมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยการบูรณาการเรื่องเพศและเพศภาวะ เนื่องจากปัจจัยทางเพศและปัจจัยทางเพศภาวะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการดื่มในประเด็นการสร้างความปลอดภัยต้องมีการจัดการกับการดื่มหนักและการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันในกลุ่มผู้หญิง หรือให้เด็กชายและผู้ชายมีส่วนร่วมในการสนับสนุนสุขภาพของเด็กผู้หญิง (Schmidt et al., 2018) ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะที่เสนอไว้ก่อนหน้านี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การทบทวนองค์ความรู้การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุม สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ในส่วนสาเหตุ ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านชีวภาพ การดื่มแอลกอฮอล์ทำให้กลไกทางระบบประสาทของผู้ดื่มไม่สามารถควบคุมการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม นำไปสู่การใช้ความรุนแรง และทำให้เกิดโรค

จากการตีพิมพ์ 2) ปัจจัยด้านจิตใจและครอบครัว ปัจจัยนี้มีทั้งส่วนที่เป็นตัวบุคคลและโครงสร้างที่กระตุ้นให้บุคคลหันมาดื่มแอลกอฮอล์จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรง เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ชอบใช้ความรุนแรง มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้อื่น หรือรู้สึกไม่เป็นมิตร และมองว่าการดื่มแอลกอฮอล์เป็นสิ่งที่ช่วยให้พ้นจากความทุกข์ อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวดื่มแอลกอฮอล์และการใช้ความรุนแรง การมีระยะการครองคู่ที่ยาวนาน และการสื่อสารในทางลบภายในครอบครัว และ 3) ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่อยู่ในระดับโครงสร้าง เช่น การยอมรับการใช้ความรุนแรง ค่านิยมทางสังคมและค่านิยมทางเพศที่ยังคงมีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมการดื่มแอลกอฮอล์ โดยมีสถาบันทางสังคมผลิตและผลิตสร้างความรู้แรงอยู่เสมอ เช่น สื่อโฆษณา ภาพยนตร์ ค่านิยมทางสังคมและค่านิยมทางเพศ เป็นต้น ทั้งนี้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงอันมีสาเหตุมาจากการดื่มแอลกอฮอล์ ผู้ที่ศึกษาอาจต้องพิจารณาปัจจัยที่วุ่นวายด้วย

ปฏิสัมพันธ์ของการดื่มแอลกอฮอล์กับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง หากพิจารณาบน 3 ปัจจัยที่กล่าวไปข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์มีที่มาจากการดื่มแอลกอฮอล์ หรือแอลกอฮอล์เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้ที่ดื่มนั้นเกิดพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง ซึ่งผู้ที่ดื่มนั้นมีความอ่อนแอของปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้อง หรือสนับสนุน เช่น ประสบการณ์ของตัวผู้ดื่ม ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงมาตั้งแต่วัยเยาว์ การเป็นบุคคลที่ชอบใช้ความรุนแรง เมื่อต้องการใช้ความรุนแรงก็มักเลือกดื่มแอลกอฮอล์ก่อนที่จะลงมือ (กรมควบคุมโรค, 2563; WHO, 2010; ญัณฐณิชา เลอพิลิตแบร์ต, 2557, อัคริมา สุขดีและธัญญลักษณ์ บังชะภา, 2565) และการดื่มแอลกอฮอล์ที่เกิดขึ้น ผู้ดื่มอาจมีปัจจัยทางด้านจิตใจและครอบครัว และปัจจัยทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น เชื่อว่าการดื่มแอลกอฮอล์นั้นจะช่วยให้หลุดพ้นจากปัญหา ช่วยลดความเครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ รายได้ ซึ่งบางครั้งการดื่มที่เกิดปริมาณทำให้บุคคลไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ประกอบกับการดื่มแอลกอฮอล์ไม่ใช่ช่องทางในการช่วยแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้บุคคลขาดความยับยั้งชั่งใจ (Clark and Foy, 2000; Johnson, 2004) ในพื้นที่ชุมชนมีร้านจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่หาซื้อได้

อย่างสะดวกก็จะช่วยให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงการตีพิมพ์ได้ง่าย (อัคริมา สุขดีและธัญญลักษณ์ บังชะภา, 2565; กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558) ค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาททางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมว่าด้วยชายเป็นใหญ่ที่ยังคงฝังรากลึกในสังคมไทย (พูนสุข ชันธาโรจน์, 2559) ประกอบกับการขัดเกลาเรื่องของการตีพิมพ์แอลกอฮอล์มีความแตกต่างกันไปตามเพศ (สุขมา อรุณจิต, 2562) ส่งผลให้วิถีคิดและมุมมองต่อการตีพิมพ์แอลกอฮอล์ที่แยกระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงถูกหยั่งรากลึกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในประเด็นเรื่องค่านิยมทางเพศกับการใช้ความรุนแรงตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าด้วยความไม่เท่าเทียมทางเพศ ที่เกิดจากบรรทัดฐานทางสังคมที่มอบอำนาจและความเป็นใหญ่ให้แก่ผู้ชาย ผู้หญิง หรือเด็ก ถือเป็นเพียงสมบัติอย่างหนึ่งที่ผู้ชายกระทำอะไรก็ได้ (ปริชา อุปโยคิน, 2538) เป็นเหตุให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งงานวิจัยของ Pitpitan et al.(2013) พบว่า ในแอฟริกาใต้การตีพิมพ์แอลกอฮอล์มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ผู้หญิงอาจเสี่ยงต่อการถูกทารุณกรรมทางร่างกายของคู่รักที่ใกล้ชิดเป็นพิเศษและมีความเสี่ยงทางเพศสูงกว่าผู้ที่ไม่ตีพิมพ์แอลกอฮอล์ และงานวิจัยของ อรทัย วลีวงศ์ (2563) พบว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงนั้นเป็นผลมาจากความเชื่อของสังคม ความเป็นใหญ่และบุคลิกภาพการควบคุมของเพศชายที่เชื่อว่าเพศชายยิ่งใหญ่กว่า สำคัญกว่า และแข็งแรงกว่าผู้หญิง และปัญหาการตีพิมพ์หนักของผู้ชายก็เป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดปัญหาและมีความถี่ ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างการตีพิมพ์แอลกอฮอล์กับความรุนแรงที่กล่าวไปข้างต้น สนับสนุนแนวคิดของ Snowden (2015) ที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างการตีพิมพ์แอลกอฮอล์และความรุนแรงเริ่มต้นที่ระดับบุคคล ซึ่งบุคคลนั้นนำลักษณะภายในตนเอง เช่น บุคลิกลักษณะ คาดหวังและประสบการณ์ส่วนตัว และผลของการใช้แอลกอฮอล์ในอดีตมาสู่สถานการณ์การตีพิมพ์แอลกอฮอล์ ซึ่งการตีพิมพ์แอลกอฮอล์มีผลต่อความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม อารมณ์ ความยับยั้งชั่งใจที่ลดลงของบุคคลและพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นยังได้รับอิทธิพลจากบริบทของการตีพิมพ์ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียด ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล รวมทั้งกรอบทางวัฒนธรรมของ

แต่ละพื้นที่ ทว่าการวิจัยของ Snowden (2015) อาจจะละเอียดในมิติของเพศภาวะ ชนชั้น เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ ที่อาจมีความสัมพันธ์กับการตีความและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ซึ่งผู้วิจัย เห็นว่าอาจจะพิจารณาในประเด็นนี้เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความครอบคลุมในประเด็นการศึกษา ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีความแอลกอฮอล์มากยิ่งขึ้น

การควบคุมพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีความแอลกอฮอล์ มีทั้งมาตรการดำเนินการที่อยู่ในรูปตัวบทกฎหมาย กฎระเบียบ แนวปฏิบัติ ที่อยู่ระดับ โครงสร้างและระดับการปฏิบัติของตัวบุคคล ประกอบด้วย การลดการเข้าถึงแอลกอฮอล์ การสร้างความตระหนักและการใช้สื่อรณรงค์ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความรุนแรง ผ่านการทำงานของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม การใช้แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะที่มุ่งให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งไม่ได้ให้น้ำหนักไปที่เพศใดเพศหนึ่ง (Martinez & Wu, 2009 ; Morgan, 2014) การปรับเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมบางอย่างที่หนุนเสริมให้เกิด ปัญหาความรุนแรงทางเพศ และการออกกฎหมายและการออกแบบมาตรการเพื่อป้องกัน ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น อย่างไรก็ตามแนวทางการควบคุมพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีความแอลกอฮอล์อาจต้องพิจารณา การบังคับใช้แนวทางบน ฐานคิดของบริษัททางสังคม วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันออกไปด้วย

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิที่ ปรากฏในฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ซึ่งอาจมีเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ ทำการวิจัยที่อยู่ในเอกสารในลักษณะอื่น ๆ เช่น เอกสารในรูปแบบของหนังสือ คู่มือ เอกสารรายงานวิจัยประจำปีของแห่งต่าง ๆ เป็นต้น ประกอบกับข้อมูลเหล่านี้ได้ผ่านการ วิเคราะห์จากผู้วิจัยที่เป็นเจ้าของผลงาน ซึ่งอาจมีการนำเสนอข้อมูลผ่านการตีความการคัด กรองประเด็นเพื่อที่จะนำเสนอในเรื่องที่น่าสนใจ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปอาจเป็น การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการตีความแอลกอฮอล์และ แนวทางการควบคุม โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมพัฒนาเป็นเครื่องมือในการ วิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและทดสอบสมมติฐานที่เกี่ยวข้องต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ให้งบประมาณในการวิจัย ภายใต้การวิจัยเรื่อง การควบคุมพฤติกรรมและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ในภาคเหนือ ภายใต้แนวทางการเปลี่ยนแปลงทางเพศภาวะ ประจำปีงบประมาณ 2565

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์และแนวทางการควบคุมพบว่ามี 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ อย่างไรก็ตามในแต่ละปัจจัยสามารถลดทอนการใช้ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น เช่น การมีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงตั้งแต่วัยเยาว์ อาจจะแก้ไขด้วยการลดการใช้ความรุนแรง หรือแสดงความรุนแรงต่อผู้เยาว์ด้วยการไม่แสดงพฤติกรรม หรือใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงต่อหน้าเด็ก เยาวชน เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). **จับตาโรคและภัยสุขภาพ**. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- กรมควบคุมโรค. (2565). **แผนปฏิบัติการด้านควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565-2570)**. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในสังคมไทย. **วารสารประชากรและสังคม**. 15(1), 43-65.
- กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ การดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สำหรับวัยทำงาน**. นนทบุรี: กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.

- กัณยปรีณ ทองสามสีและอิสระ ทองสามสี. (2561). ความรุนแรงที่สืบเนื่องจากการดื่มสุรา: วิเคราะห์ข่าวในหนังสือพิมพ์รายวันระหว่างปี 2549-2558. **วารสารสังคมศาสตร์วิจัย**. 9(1), 7-26.
- จรรย์ ศรีสวัสดิ์. (2564). เต็มเต็มสิทธิสตรี หยุดใช้ความรุนแรง.สืบค้น 14 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/301466>.
- จะเด็ด เขาวนวิไล. (2564). เสวนาสื่อกับการยุติความรุนแรงในครอบครัว สุรา-โควิต ทำความรุนแรงในเด็กเพิ่มขึ้น ห่วงสื่อยังเสนอความรุนแรงซ้ำ. สืบค้น 20 พฤษภาคม 2565 จาก <https://thestandard.co/media-discussion-on-ending-domestic-violence/>
- ดรณี คุณวัฒนา ศรีวรรณ ยอดนิล และสมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2560). พฤติกรรมและการป้องกันการติดสุราของสตรี. **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม**. 13(1), 291-305.
- ธีรวิมล นิลเพชร. (2561). ความรุนแรงในครอบครัว: การวิเคราะห์สาเหตุและการป้องกันปัญหาในสังคมไทย. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. 24(2), 1-20.
- นาริรัตน์ บุญเนตร และหทัยชนก เผ่าวิริยะ. (2561). การป้องกันความรุนแรงจากคู่นอนสตรี. **วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**. 26(3), 102-111.
- ณัฐณิชา เลอฟิลิแบร์ต. (2557). ผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. ใน นพพล วิทย์วรพงศ์ (บ.ก.) **ทศวรรษศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สถานะความรู้เพื่อการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- บุหงา ตโนภาส. (2562). การจัดการปัญหาความรุนแรงในชีวิตคู่: จากความเข้าใจสู่การเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งให้กับสตรี. **วารสารพยาบาลสภาวิชาชีพไทย**. 12(1), 80-95.
- ปพิชญา สุนทรพิทักษ์ และกิตติพัฒน์ นนทปัทมะกุล. (2562). ผู้หญิงกับประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษามูลนิธิหญิงชายก้าวไกล. **สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม: การปลดล็อกความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน**. สืบค้น 13 พฤศจิกายน

2565 จาก https://socadmin.tu.ac.th/uploads/socadmin/file_research/research_Split/23.pdf

ปรีชา อุปโยคิน. (2538). แนวการวิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. **วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช**. 8(3), 99-107.

พุดพิงศ์ นวกิจบำรุง. (2559). **กำกับแม่หญิง:ชุมชนล้านนากับการจัดการสุรา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พูนสุข ชันธาโรจน์. (2559). การจัดการปัญหาสุราของผู้หญิงในชุมชนเมือง:กรณีศึกษาชุมชนฟ้าใหม่. ใน **กำกับแม่หญิง:ชุมชนล้านนากับการจัดการสุรา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2559). “ความเหลื่อมล้ำทางเพศภาวะ: “ปัญหาความรุนแรง” ข้อท้าทายและทางออก Gender Inequalities: ‘The Problem of Violence’ Challenge and Solution”. **Journal of Social Development**. 18(1), 107-135.

รัฐวิชัย อริยพัชญพล พงษ์สรณ์ วรภัทร์ธีระกุล. (2563). การแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไทย.**วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. 5(4), 321-335.

รุ่งอรุณ ลิ้มพะยอม. (2565). **เติมเต็มสิทธิสตรี หยุดใช้ความรุนแรง**. สืบค้น 14 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/301466>.

วิจิตรา เลี้ยงสว่างวงศ์. (2563). **แพทย์ต้นสายปาร์ตี้ อย่าสรงจนลืมระวังแอลกอฮอล์เป็นพิษ**. สืบค้น 13 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article/แพทย์เตือนสายปาร์ตี้-อย/>

ศิริปรียา ศิริสุนทร และธนัสสา โรจนตระกูล. (2565). แนวทางการขับเคลื่อนการยุติความรุนแรงต่อ ผู้หญิง เด็ก และบุคคลในครอบครัว ในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. **Journal of Roi Kaensarn Academi**. 7(7), 327-340.

- ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา. (2565). รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ใน
สังคมไทยประจำปี 2564. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.
- สำนักข่าวอิสรา. (2564). “วิกฤติโควิด’ปัจจัยเสี่ยงความรุนแรงในครอบครัว ทำสถิติปี 64
พุ่งกว่า 1.4 พันราย. สืบค้น 18 มิถุนายน 2565 จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/99838-isranews-v.html>
- สำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). รายงานผลการสำรวจระดับประเทศ
2560 ความรุนแรงในครอบครัวไทยต่อผู้หญิงและบุคคล. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สุขมา อรุณจิต. (2562). ปัญหาความรุนแรงทางเพศ : บทสะท้อนความไม่เสมอภาค
ระหว่างเพศ. รายงานสืบเนื่องการสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสการสถาปนาคณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มธ. ปีที่ 65. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- อรรถัย วลีวงศ์. (2563). มองผ่านเลนส์วิถีเพศภาวะ เพื่อการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อ
ผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์อย่างเข้าใจ. สงขลา: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อรรถัย วลีวงศ์ ทักษพล ธรรมรังสี และจินตนา จันทรโคตรแก้ว. (2557). ผลกระทบของการ
ดื่มแอลกอฮอล์ต่อผู้อื่น:แนวคิด สถานการณ์ และช่องว่างของความรู้ของประเทศไทย.
วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, 8(2), 111-119.
- อรอนงค์ อนิทรวิจิตร และนรินทร์ กรินชัย. (2542). ผู้หญิงและเด็ก: เหยื่อความรุนแรงใน
ครอบครัว. กรุงเทพฯ: ปกเกล้าการพิมพ์.
- อัคริมา สุขดีและธัญญลักษณ์ บังชะภา. (2565). ปัจจัยทางสังคมกับการใช้ความรุนแรงทาง
เพศในประเทศไทย. วารสารธรรมศาสตร์. 41(1), 161-177.
- อังคณา ช่วยคำชู. (2555). ความรุนแรงในครอบครัว: สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการ
ช่วยเหลือ. วารสารธรรมศาสตร์. 31(3), 130-145.

- อุดมศักดิ์ แซ่โจ้ว. (2564). **เปิดผลวิจัยนักดื่ม 13% ทำร้ายหญิง พบช่วงโควิดความรุนแรงเพิ่ม 20% เสนอคุมเหล้า-หยุดทัศนชายเป็นใหญ่**. สืบค้น 27 พฤษภาคม 2564.
จ ๑ ก https://www.thecoverage.info/news/content/1610?fbclid=IwAR3txqsV1DzJ_xMj7reQ20_vVwJ_kTLUy6PxHI9WckJ9Klyx3MMHbLN5woQ
- Clark, AH. & Foy, DW. (2000). Trauma exposure and alcohol use in battered women. **Violence Against Women**. 6(1),37–48
- Conell, R.W. & Messerschmidt, James W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. **Gender and Society**. 19(6), 829-851.
- Craig, S. (1992). **Men, Masculinity, And the Media**. California: SAGE.
- Gebara, C. F., Ferri, C. P., Lourenço, L. M., Vieira, M., Bhona, F. M. & Noto, A. R. (2015). Patterns of domestic violence and alcohol consumption among women and the effectiveness of a brief intervention in a household setting: a protocol study. **BMC Women's Health**. 15, 78. DOI 10.1186/s12905-015-0236-8
- Johnson, H. (2004). Key findings from the drug use careers of female offenders' study. **Trends & Issues in Crime and Criminal Justice no. 289**. Canberra: Australian Institute of Criminology. from <http://www.aic.gov.au/publications/currentseries/tandi/281-300/tandi289.aspx>.
- Kaufman, M. (1999). **Men, feminism, and men's contradictory experiences of power**. London: SAGE Publications.
- Martinez, E & Wu, D.(2009). **CARE SII women's empowerment framework summary sheet**. Atlanta: CARE, from <http://pqdl.care.org/sii/pages/overview.aspx>.

- Miller, S.D., Duncan, B.L., Sorrell, R., Brown, G.S., & Chalk, M.B. (2006). Using outcome to inform therapy practice. **Journal of Brief Therapy**. 5(1), 5-22.
- Morgan. (2014). **Measuring gender transformative change**. World Fish.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2021). **The effect of COVID-19 on alcohol consumption, and policy responses to prevent harmful alcohol consumption**, from <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-effect-of-covid-19-on-alcohol-consumption-and-policy-responses-to-prevent-harmful-alcohol-consumption-53890024/?fbclid=IwAR1W4wThN1SdTXRv23JNwL9iEETjLqLLeJCY8boLvRGOCr90bWHTSR68RTk>.
- Pederson, A., Greaves, L., & Poole, N. (2015). Gender-transformative health promotion for women: a framework for action. **Health Promot In**. 30, 140-50. doi:10.1093/heapro/dau083 pmid:2523105
- Pitpitan, E.V., Kalichman, S.C., Eaton, L.A., Strathdee, S.A., & Patterson, T. (2013). HIV/STI risk among venue-based female sex workers across the globe: a look back and the way forward. **Curr HIV/AIDS Rep**. 10, 65–78.
- Rich, E. P., Nkosi, S., & Morojele, N. K. (2015). Masculinities, alcohol consumption, and sexual risk behavior among male tavern attendees: A qualitative study in north west province, South Africa. **Psychology of Men & Masculinity**. 16 (4), 382-392. DOI: 10.1037/a0038871.
- Rotheram-Borus, M. J., Tomlinson, M., Roux, I. L. & Stein, J. A. (2015). Alcohol use, partner violence, and depression: A cluster randomized controlled trial among urban South African mothers over 3 years. **American Journal of Preventive Medicine**. 49 (5), 715–725.

- Schmidt, R., Poole, N., Greaves, L., & Hemsing, N. (2018). **New Terrain: Tools to Integrate Trauma and Gender Informed Responses into Substance Use Practice and Policy**. Vancouver : Centre of Excellence for Women's Health.
- Scott, J. (1990). **A matter of record: Documentary sources in social research**. Cambridge: Polity press
- Snowden, A. J. (2015). The role of alcohol in violence: The individual, small group, community and cultural level. **Review of European Studies**. 7(7), 394-406.
- Sudhinaraset, M., C. Wigglesworth, & D.T. Takeuchi. (2016). Social and Cultural Contexts of Alcohol Use: Influences in a Social-Ecological Framework. **Alcohol Res**, 38(1), 35-45.
- VicHealth (2006). **Two steps forward, one step back: Community attitudes to violence against women - Progress and challenges in creating safe and healthy environments for Victorian women: A summary of findings of the Violence Against Women Community Attitudes Project**. Carlton South, Victoria: Victorian Health Promotion Foundation.
- Webster, K., Pennay, P., Bricknall, R., Diemer, K., Flood, M., Powell, A., Politoff, V. and Ward, A. (2014). **Australians' attitudes to violence against women**. Full technical report, Findings from the 2013 National Community Attitudes towards Violence Against Women Survey. Melbourne: Victorian Health Promotion Foundation. Retrieved 4 May 2020 from <https://www.vichealth.vic.gov.au/media-and-resources/publications/2013-national-community-attitudes-towards-violence-against-women-survey>.

- Wolfson, L., Stinson, J., & Pool, N.(2020). Gender Informed or Gender Ignored? Opportunities for Gender Transformative Approaches in Brief Alcohol Interventions on College Campuses. **International Journal of Environmental Research and Public Health**. 17(396), 1-17.
- World Bank. (2012). **Publication: World Development Report 2012: Gender Equality and Development**. Retrieved February 10,2021, from <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/51c285f6-0200-590c-97d3-95b937be3271>
- World Health Organization. (2010). **Gender, women and primary health care renewal: a discussion paper**. Geneva: World Health Organization.

การพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิ
ส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตร

บัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Developing a Manual on the Power of Words for New Normal
Lifestyle: Promoting Awareness of the Right to Privacy and
Personal Data Protection for Bachelor of Arts Students in Thai
Language Program of the Faculty of Humanities and Social
Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

พงศ์จิตติ พัสอ่อง¹

Pongthiti Pas-ong¹

Received: April 5, 2023

Revised: March 5, 2024

Accepted: March 11, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้าง
การตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อ
ศึกษาผลการปฏิบัติงานด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตร

---

¹ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (Faculty of Humanities and
Social Sciences Lecturer's Chiang Mai Rajabhat University) Email:pongthitip2019@gmail.com

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยก่อนและหลังการพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยจำนวน 185 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ แบบประเมินคุณภาพคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ และแบบประเมินการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่อยู่ในระดับดีเยี่ยม โดยในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.96 และผลการปฏิบัติตนของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมหลังการพัฒนาคู่มือ ($\bar{X} = 4.28$) สูงวก่อนการพัฒนา ($\bar{X} = 3.79$) โดยมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 0.49$)

คำสำคัญ : สิทธิส่วนบุคคล ,การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ,พลังภาษา ,ชีวิตวิถีใหม่

Abstract

The purpose of this research is to develop a manual titled “Developing a Manual on the Power of Words for New Normal Lifestyle: Promoting Awareness of the Right to Privacy and Personal Data Protection for Bachelor of Arts Students in Thai Language Program of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University” and to study the change of students’ behavior prior and after the use of the manual. The population studied in the research is 185 bachelor’s degree students in the Thai Language Program. The research instruments include 1) the manual, 2) the evaluation form 3) the self-assessment form. The research findings indicate that the manual was evaluated as "very good", with an average score of 4.96. Following the use of the manual, the scores on the self-assessment form regarding the use and protection of

personal data for Bachelor of Arts Students in the Thai Language Program increased ($\bar{x}$ = 4.28) compare from prior $\bar{x}$ = 3.79), with an overall improvement average score of 0.49.

Keywords: Right to Privacy, Personal Data Protection, Power of Word, New Normal Lifestyle

บทนำ

ชีวิตวิถีใหม่เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีคิด วิธีการเรียนรู้ วิธีการสื่อสาร และวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตที่คนในสังคมมีคุ้นเคยมาแต่เดิมไปสู่วิถีใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต และการเว้นระยะห่างทางสังคม ทำให้แบบแผนและแนวทางในการดำเนินชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การเคลื่อนไหวของข้อมูลส่วนบุคคลต่าง ๆ จากการทำธุรกรรมผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และมีโอกาสที่จะมีองค์กรหรือผู้ที่ไม่หวังดีนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล หรือเกิดจากการไม่เห็นถึงความสำคัญของเจ้าของข้อมูล จนทำให้มีผลกระทบกลับมาสู่เจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มที่อ่อนไหว ที่มักจะขาดความรู้ความสนใจ และไม่ตระหนักรู้ถึงความสำคัญของข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ขาดความเข้าใจในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคล อาทิ พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพนม คลีณาญา ที่สรุปว่ากลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวและนักเรียน นิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการใช้อินเทอร์เน็ต ควรเพิ่มความสามารถและทักษะการใช้งานอย่างปลอดภัย (พนม คลีณาญา, 2563: 14) และยังสอดคล้องกับ White, Gummerum, Wood, & Hanoch ที่ระบุว่า หากบุคคลใช้อินเทอร์เน็ตตามจะนำไปสู่ความเสี่ยงทางออนไลน์มากขึ้นตามมา และได้ให้ข้อเสนอว่าควรมีการฝึกสอนกลยุทธ์พื้นฐานในการท่องโลกออนไลน์อย่าง

ปลอดภัยให้แก่ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตที่เป็นวัยรุ่น (White, Gummerum, Wood, & Hanoch, 2017: 819)

บุญยแสนอ ตริวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี ได้กล่าวถึงพลังภาษาว่า นอกจากมีหน้าที่สื่อสารแล้วยังมีพลังอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดความรู้สึกนึกคิดแก่ผู้สื่อสารได้ ผ่านเสียงและความหมายของถ้อยคำที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึก และกระทบต่อจิตใจของมนุษย์จนเปลี่ยนพฤติกรรมได้ พลังภาษาจึงมีอิทธิพลและมีพลังอำนาจต่อจิตใจมนุษย์ (บุญยแสนอ ตริวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี, 2559: 89) นอกจากนี้พลังภาษามีพลังอำนาจกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของเราได้ไม่มากนักน้อย การใช้ภาษาในฐานะที่เป็นการกระทำทางสังคม หากผู้ใช้ภาษามีความสามารถในการใช้ถ้อยคำได้อย่างเหมาะสมแนบเนียน ก็อาจสร้างพลังอำนาจที่จะชักจูงคนให้เกิดทัศนคติไปได้ต่าง ๆ นานา (นพพร ประชากุล, 2552: 363) ดังนั้น พลังภาษาจึงมีผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และมีอิทธิพลต่อมนุษย์ตั้งแต่การรับรู้ ความตระหนัก การมองเห็นคุณค่า ตลอดจนการคิดและตัดสินใจที่จะประพฤติปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาต่อสถานการณ์นั้น ๆ

ในส่วนของภาษากฎหมายก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจข้อกฎหมายต่าง ๆ สำหรับนักศึกษาทั่วไปหรือผู้ที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญในกฎหมาย ดังที่ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ์ ได้กล่าวถึง การใช้ภาษากฎหมายของไทย สรุปได้ว่า เป็นภาษาเทคนิคหรือภาษาเฉพาะเช่นเดียวกับภาษาในสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ หรือปรัชญา เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าเข้าใจเฉพาะผู้ที่ศึกษาสาขานั้น ๆ (ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ์, 2536: 98-103)

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในยุคชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ซึ่งนักศึกษาต้องใช้ชีวิตอยู่ในโลกออนไลน์มากขึ้น อาจเกิดการละเมิดหรือถูกละเมิดในการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลได้ และเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาคู่มือที่ให้ความรู้ทางกฎหมายโดยนำพลังของภาษา ที่มีอิทธิพลต่อการประพฤติ

ปฏิบัติตนของคนได้ ซึ่งเสริมสร้างให้นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย เกิดความตระหนักรู้ในสิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล สามารถปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ลดปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ และสามารถดำเนินชีวิต และปรับตัวในยุคชีวิตวิถีใหม่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขต่อไป ซึ่งยืนยันได้จาก ผลงานวิจัยของพนม คลี่ฉายา เกี่ยวกับ 15 ความเสี่ยงบนโลกออนไลน์และความรอบรู้ทางดิจิทัลของคนไทยที่สรุปได้ว่า คนไทยมีโอกาที่จะพบเจอความเสี่ยงบนโลกออนไลน์หลาย เรื่องด้วยกัน ดังนั้นสิ่งที่ต้องดำเนินการคือ การเพิ่มความสามารถด้านความรู้ทางดิจิทัล และรู้เท่าทันสื่อให้กับประชาชนทุกกลุ่มวัย เพื่อลดความเสี่ยงต่าง ๆ ซึ่งต้องเน้นความรู้ ทักษะ ความสามารถในการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างปลอดภัยและได้ประโยชน์ ส่งเสริมให้ความรู้ และฝึกทักษะที่จำเป็นที่จะนำไปสู่ความรู้ทางดิจิทัล (พนม คลี่ฉายา, 2563: 14)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับ สิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติตามการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ก่อน และหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

1. คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของ คู่มือ ว่า สมุดหรือหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการรู้ เพื่อการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 266)

วรรณรี ปานศิริ ได้กล่าวถึงคู่มือว่า คู่มือเป็นหนังสือหรือเอกสารที่รวบรวมเนื้อหาขึ้นทั้งภาคทฤษฎีและแบบฝึกปฏิบัติ มีรายละเอียดวิธีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเป็นแนวทางปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (วรรณรี ปานศิริ, 2557: 8)

จากความหมายข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นเอกสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตวิถีใหม่ ประกอบด้วยเนื้อหา 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 เรื่อง รู้จักสิทธิส่วนบุคคลกันเถอะ บทที่ 2 เรื่อง สิ่งที่เราควารู้ข้อมูลส่วนบุคคล บทที่ 3 เรื่อง การใช้หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคล) บทที่ 4 เรื่อง สิทธิการคุ้มครองตามกฎหมาย บทที่ 5 เรื่อง ปฏิบัติตนพ้นภัยละเมิดสิทธิ และบทที่ 6 เรื่อง ปฏิบัติตนพ้นภัยโจรไซเบอร์ และเอกสารอ้างอิง โดยมีรายละเอียดของเนื้อหาแต่ละบทซึ่งผู้วิจัยได้เรียบเรียงไว้ในเอกสารคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

2. ภาษาและพลงภาษา

จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ กล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อความหมาย ความคิด เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ทุกคนต้องใช้ภาษาอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในพฤติกรรมต่าง ๆ ของคน (จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ, 2555: 6)

บุญเสนอ ตรวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี ได้กล่าวถึงพลังภาษาว่า ภาษานอกจากมีหน้าที่สื่อสารแล้วยังมีพลังอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดความรู้สึกนึกคิดแก่ผู้สื่อสารได้ เสียงและความหมายของถ้อยคำมีผลต่อความรู้สึก กระทบต่อจิตใจของมนุษย์จนอาจเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ภาษามีอิทธิพล มีพลังอำนาจต่อจิตใจมนุษย์ ส่งผลให้พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงได้ (บุญเสนอ ตรวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี, 2559: 89)

จากความสำคัญของพลังภาษาที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อสื่อสาร สื่อความหมาย ความคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ภาษาจึงมีพลังและมีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของคน มีพลังอำนาจที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้สื่อสารได้ ผู้ที่ใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสมสามารถเลือกใช้คำและความหมายของถ้อยคำได้ดี จะเป็นผู้ที่มีพลังอำนาจที่จะชักจูงทัศนคติของคนในสังคม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมได้

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยใช้พลังภาษาเป็นเครื่องมือในการนำเสนอเนื้อหาของแต่ละบท โดยแต่ละบทจะใช้พลังภาษาในการนำเสนอเนื้อหาเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 พลังข้อมูล พูนปัญญา นำพาสิทธิ์ ช่วงที่ 2 พลังพาดหัวข่าวช่วยคิด ย้ำพินิจ สิทธิ์ส่วนบุคคล และช่วงที่ 3 พลังคำนำความคิด เพื่อชีวิต “New Normal” โดยมีรายละเอียดของการใช้พลังภาษาในแต่ละช่วงของทุกบทซึ่งผู้วิจัยได้เรียบเรียงไว้ในเอกสารคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

วิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคลและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 185 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1) คู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคล และคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) แบบประเมินคุณภาพคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

3) แบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแต่ละชนิด ดังนี้

1) คู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคล และคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการดังนี้

1.1) ศึกษากฎหมาย เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

1.2) กำหนดประเด็นสำคัญของเนื้อหาสาระในองค์ประกอบต่าง ๆ ของคู่มือ
พลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

1.3) ร่างคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

1.4) ดำเนินการออกแบบภาพประกอบ รูปเล่ม การนำเสนอคู่มือพลังภาษา
สู่ชีวิตวิถีใหม่ ให้มีความสวยงามน่าสนใจเหมาะกับการใช้งาน

1.5) บันทึกคู่มือเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และจัดทำไฟล์เสียงการบรรยาย
ประกอบเนื้อหาของคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

1.6) นำเสนอคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน
ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ด้านภาษาไทย และด้านหลักสูตรและการสอน เพื่อ
พิจารณาความถูกต้องเหมาะสม และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์
เหมาะสมต่อการนำไปใช้ และหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้ ค่าความเที่ยงตรง
เชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 1.00

1.7) ปรับปรุงแก้ไขคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
ก่อนนำไปใช้จริง

2) แบบประเมินคุณภาพ คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการ
ดังนี้

2.1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบประเมิน
คุณภาพคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ฯ

2.2) กำหนดประเด็นการประเมินคุณภาพคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ให้
เหมาะสม

2.3) ร่างแบบประเมินคุณภาพ คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยมีประเด็นการ
ประเมินตามที่ได้กำหนดไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านการดึงดูด
ความสนใจ และกำหนดเกณฑ์ระดับคุณภาพในการประเมินไว้ 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	คู่มือมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม
4	หมายถึง	คู่มือมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก
3	หมายถึง	คู่มือมีคุณภาพอยู่ในระดับดี
2	หมายถึง	คู่มือมีคุณภาพอยู่ในระดับพอใช้
1	หมายถึง	คู่มือมีคุณภาพอยู่ในระดับควรปรับปรุง

2.4) นำร่างแบบประเมินคุณภาพคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขให้แบบประเมินคุณภาพมีความสมบูรณ์เหมาะสมต่อการนำไปใช้ และหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ของแบบประเมินคุณภาพ ทั้งนี้พบว่า มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 1.00

2.5) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินคุณภาพคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้จริงต่อไป

3) แบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการดังนี้

3.1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบประเมินการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา

3.2) กำหนดพฤติกรรมการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยที่สอดคล้องกับเนื้อหาของคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

3.3) ร่างแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา โดยมีประเด็นของพฤติกรรมการปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับเนื้อหาของคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

ภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ทั้ง 6 บท จำนวนรวมทั้งสิ้น 40 ข้อ และมีเกณฑ์ระดับพฤติกรรมการปฏิบัติตน ดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ
- 4 หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตนบ่อย ๆ
- 3 หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นส่วนใหญ่
- 2 หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นบางครั้ง
- 1 หมายถึง ท่านไม่ได้ปฏิบัติเลย

3.4) นำแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์เหมาะสมต่อการนำไปใช้จริง และหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ทั้งนี้พบว่า มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

3.5) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้จริงกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยได้ทำการทดลองกับประชากรที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งเป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 185 คน หลังจากได้นำเสนอโครงการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยต่อคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อเข้ารับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย เมื่อผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย และได้รับหนังสือรับรองการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการฯ แล้วจึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1) ประชุมร่วมกับนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย เพื่อชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย และการขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจากนักศึกษาทุกคน

2) ดำเนินการขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจากนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย โดยผู้วิจัยเป็นผู้มอบ “ข้อมูลสำหรับอาสาสมัครวิจัย” และ “หนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยของอาสาสมัครวิจัย” ให้แก่นักศึกษาทุกคน เมื่อนักศึกษาตัดสินใจเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครวิจัย และตอบหนังสือแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยของอาสาสมัครวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในลำดับต่อไป

3) ผู้วิจัยให้นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยฯ ก่อนการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่เสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคลและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลฯ

4) ผู้วิจัยดำเนินการนำเสนอคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่เสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคลและคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยฯ ทั้ง 4 ชั้นปี ครั้งละ 1 ชั้นปี ผ่านไฟล์เสียงและเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ใช้เวลาครั้งละประมาณ 15–20 นาที สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นประจำทุกสัปดาห์ จนครบเนื้อหาของคู่มือพลังภาษา สู่ชีวิตวิถีใหม่ฯ ทั้ง 6 บท รวมทั้งสิ้นเป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์

5) หลังจากดำเนินการนำเสนอคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ เสร็จสิ้น ผู้วิจัยจึงให้นักศึกษาตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาฯ หลังใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งเป็นข้อคำถามเดียวกันกับแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาฯ ก่อนใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่

6) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับการตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาฯ ก่อนและหลังใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ไปเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าโดยวิธีการทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบประเมินคุณภาพ “คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ จากผู้เชี่ยวชาญด้วยการหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผ่านโปรแกรมวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน (ปรกรณ์ ประจัญบาน, 2565)

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาฯ ก่อนและหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผ่านโปรแกรมวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน (ปรกรณ์ ประจัญบาน, 2565) และนำมาหาค่าเฉลี่ยความก้าวหน้า

6. การแปลผลข้อมูล

อนึ่ง เพื่อให้การแปลผลข้อมูลเกี่ยวกับระดับคุณภาพโดยภาพรวมของคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ มีความชัดเจนและเที่ยงตรง ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ระดับคุณภาพ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560: 121) ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง	ดีเยี่ยม
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง	ดีมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง	ดี
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	หมายถึง	พอใช้
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49	หมายถึง	ปรับปรุง

ผลการศึกษา

1. การพัฒนาคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ พบว่า คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบของคู่มือ ประกอบด้วย ปก คำนำ (ซึ่งมีเนื้อหาเป็นการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของคู่มือ รายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของคู่มือ และวิธีใช้งานคู่มือ) สารบัญ เนื้อหาของคู่มือที่ได้แบ่งเป็นบทจำนวน 6 บท โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 3 ช่วงของแต่ละบท ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น และเอกสารอ้างอิง พร้อมทั้งไฟล์เสียงบรรยายเนื้อหาของคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ หลังจากได้รับการประเมินคุณภาพของคู่มือจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า “คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่” มีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยมทุกด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดีเยี่ยม ($\bar{X} = 4.96$) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพ ของ “คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่” โดยภาพรวม

ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ คุณภาพ
1. ด้านการใช้พลงภาษา	5.00	0.00	ดีเยี่ยม
2. ด้านเนื้อหา	4.87	0.23	ดีเยี่ยม
3. ด้านการใช้ดึงดูดความสนใจ	5.00	0.00	ดีเยี่ยม
รวม	4.96	0.08	ดีเยี่ยม

2. การศึกษาผลการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ก่อนและหลังการใช้คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยภาพรวมพบว่า นักศึกษา มีผลการปฏิบัติตนหลังการใช้คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการใช้คู่มือ และมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ($\bar{x} = 0.49$) ดังตารางที่ 2 - 4

ตารางที่ 2 แสดงผลการศึกษาลักษณะการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา โดยภาพรวมก่อนและหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ (N = 185)

ก่อนการใช้คู่มือพลังภาษา		หลังการใช้คู่มือพลังภาษา		ค่าเฉลี่ย
ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ความก้าวหน้า
3.79	0.72	4.28	0.51	0.49

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษา มีผลการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ สูงกว่าก่อนใช้คู่มือ โดยมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ($\bar{x}$ = 0.49)

ตารางที่ 3 แสดงผลการศึกษาลักษณะการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1-4 ก่อนและหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่เป็นรายบท (N = 185)

บทที่	ก่อนการใช้คู่มือพลังภาษา		หลังการใช้คู่มือพลังภาษา		ค่าเฉลี่ย	
					ความก้าวหน้า	
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ลดลง	เพิ่มขึ้น
1	2.90	0.92	3.42	0.94	-	0.52
2	3.75	1.29	4.38	0.93	-	0.63
3	4.07	0.79	4.40	0.58	-	0.33
4	3.98	0.98	4.45	0.66	-	0.47

5	3.91	0.82	4.36	0.60	-	0.45
6	3.81	0.75	4.33	0.53	-	0.52

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลหลังการใช้คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ เพิ่มขึ้นทุกบท โดยบทที่ 2 มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นสูงสุด ($\bar{x}=0.63$) รองลงมาได้แก่ บทที่ 1 มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น และบทที่ 6 มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ($\bar{x}=0.52$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงผลการศึกษผลการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา โดยภาพรวมก่อนและหลังการใช้คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่เป็นรายชั้นปี (N = 185)

ชั้นปี (คน)	ก่อนการใช้คู่มือ พลงภาษา		หลังการใช้คู่มือ พลงภาษา		ค่าเฉลี่ย ความก้าวหน้า	
	ส่วนเบี่ยงเบน		ส่วนเบี่ยงเบน		ลดลง	
	ค่าเฉลี่ย		ค่าเฉลี่ย		เพิ่มขึ้น	
	($\bar{x}$)	มาตรฐาน (S.D.)	($\bar{x}$)	มาตรฐาน (S.D.)		
1 (55)	3.50	0.91	4.16	0.56	-	0.66
2 (51)	3.82	0.63	4.14	0.45	-	0.32
3 (41)	4.02	0.56	4.59	0.52	-	0.57
4 (38)	3.93	0.52	4.30	0.32	-	0.37

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษา แต่ละชั้นปีโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าของผลการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลหลังการใช้คู่มือ

พหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ เพิ่มขึ้นทุกชั้นปี โดยชั้นปีที่ 1 เพิ่มขึ้นสูงสุด ($\bar{x} = 0.66$) รองลงมา ได้แก่ ชั้นปีที่ 3 เพิ่มขึ้น ($\bar{x} = 0.57$) และชั้นปีที่ 4 เพิ่มขึ้น ($\bar{x} = 0.37$) ตามลำดับ

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยได้อภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. จากผลการพัฒนาคู่มือพหุภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งมีองค์ประกอบที่ครบถ้วน สมบูรณ์ประกอบด้วย ปก คำนำ (ซึ่งมีเนื้อหาเป็นการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของคู่มือ รายละเอียดส่วนต่าง ๆ ของคู่มือ และวิธีใช้งานคู่มือ) สารบัญ เนื้อหาของคู่มือแบ่งเป็น 6 บท ซึ่งมีผลการประเมินคุณภาพในภาพรวมอยู่ในระดับดีเยี่ยมทุกด้าน ($\bar{x} = 4.96$) ทั้งนี้เนื่องด้วยผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือขึ้นโดยมีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม และได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งด้านกฎหมาย ด้านการใช้ภาษาไทย และด้านหลักสูตรและการสอน เพื่อให้คู่มือมีความสมบูรณ์ รวมทั้งได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการจัดทำจนมีลักษณะที่สอดคล้องกับนิยามของ “คู่มือ” ตามความเห็นของราชบัณฑิตยสถานที่ว่า “คู่มือคือสมุดหรือหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการรู้ เพื่อการปฏิบัติเรื่องใด เรื่องหนึ่ง”(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 266) เช่นเดียวกับ คัมภีร์ สุตแท้ ได้กล่าวถึงคู่มือว่าเป็นหนังสือ ตำรา เอกสารแนะนำ หรือเป็นสื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่กันไปกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีเนื้อหาสาระสั้น ๆ ที่ผู้อ่านสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันทีจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย (คัมภีร์ สุตแท้, 2553)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของคู่มืออย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และมีรูปแบบที่สวยงาม เหมาะสมกับการใช้งาน โดยมีการกำหนดเนื้อหา เรียงลำดับองค์ประกอบต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน และน่าสนใจ

ในส่วนของการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญที่ให้ระดับคุณภาพดีเยี่ยมทุกด้านและทุกประเด็นการประเมิน ได้แก่ มีพหุภาษาสามารถกระตุ้นความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิส่วน

บุคคล ใช้ภาษาที่มีพลังและสร้างแรงบันดาลใจให้กับการใช้ชีวิตวิถีใหม่ ใช้ภาษากระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตวิถีใหม่ ใช้ภาษาสุภาพเป็นกันเองเข้าถึงผู้รับสารและเหมาะกับทุกวัย และใช้ภาษาเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ด้านเนื้อหา มีประเด็นการประเมิน ได้แก่ การลำดับเนื้อหาที่สามารถสร้างความเข้าใจง่ายต่อการปฏิบัติ เนื้อหาครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับกฎหมายพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับบุคคลทั่วไป เนื้อหาเหมาะสมกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีองค์ความรู้ที่มีคุณค่าเหมาะสมที่จะเผยแพร่ให้บุคคลอื่นต่อไป และเนื้อหาตรงกับสถานการณ์ปัจจุบัน และด้านการดึงดูดความสนใจ มีประเด็นการประเมิน ได้แก่ คุณภาพเสียงมีความชัดเจน แจ่มใส ความยาวของระยะเวลาที่นำเสนอแต่ละบทเหมาะสมกับการนำเสนอแต่ละช่วงรายการง่ายต่อการทำความเข้าใจ โปรแกรมที่ใช้ในการนำเสนอสามารถใช้งานได้ง่าย ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ในการใช้งานนั้น ทั้งนี้เป็นเพราะผู้วิจัยได้พัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ตามลักษณะของคู่มือที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสาระ ปัทมพงศา ที่กล่าวถึงลักษณะของคู่มือที่ดีว่าควรมีเนื้อหาต้องถูกต้อง และครอบคลุมสาระของคู่มือนั้น มีการจัดลำดับข้อมูลนำเสนอเป็นขั้นตอนเข้าใจง่าย มีคำชี้แจง มีวัตถุประสงค์ชัดเจน อ่านแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ มีรูปแบบของคู่มือเหมาะสมและทนต่อการใช้งาน ใช้ภาษาเหมาะสมกับผู้ใช้เพื่อให้เข้าใจง่าย มีตัวอย่างประกอบทำให้เข้าใจง่ายขึ้นและมีแหล่งสืบค้นข้อมูลหรือหนังสืออ้างอิง (สาระ ปัทมพงศา, 2551)

ในขณะเดียวกันการที่คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ มีการจัดทำและนำเสนอในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และไฟล์เสียงคำบรรยายด้วยนั้น เป็นการสร้างความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดความแปลกใหม่ ลดการใช้เอกสาร สร้างความสะดวกต่อการใช้งานและเผยแพร่สู่สังคมออนไลน์ ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในด้านการใช้และดึงดูดความสนใจมีคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยมทุกประเด็นการประเมิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสถียร คามิศักดิ์ ที่ได้กล่าวถึงการจัดทำคู่มือให้มีความน่าสนใจว่า “การใช้ Multi Media มีข้อดี คือ ทำให้คู่มือมีความทันสมัย มีความพร้อมทั้งภาพและเสียง น่าสนใจ น่าติดตาม

มีประสิทธิภาพในการทำความเข้าใจ สะดวกต่อการเผยแพร่ จัดเก็บ ” (เสถียร คามิศักดิ์, 2553) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการประเมินเกี่ยวกับการนำเสนอแต่ละช่วง รายการพบว่า คู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่มีลำดับเนื้อหาต่อการทำความเข้าใจ การนำเสนอคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ด้วยการบรรยายผ่าน MP3 File และเอกสารประกอบคำบรรยายในรูปแบบ E-Book สามารถใช้งานได้ง่าย สะดวก ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและสถานที่ในการใช้งาน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ประเมินคุณภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยมทุกประเด็น ($\bar{x} = 5.00$) เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิต วิถีใหม่ สามารถใช้งานได้เหมาะกับการปรับตัวเข้ากับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบินทร์ ชาติเวที ที่กล่าวว่า “New Normal ก็คือ วิถีชีวิตใหม่ที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และเมื่อไหร่ก็ตามที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปหรือมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์เราก็จะมีการปรับตัวใหม่อีก เพื่อความอยู่รอดของเรานั้นเอง แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสถานการณ์ในปัจจุบัน อนาคตจะเป็นอย่างไร คนในสังคมก็ยังคงต้องปฏิบัติตัวดูแลตัวเองให้มีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจที่แจ่มใสอยู่เสมอ เพื่อพร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอีกมากมาย ” (บินทร์ ชาติเวที, 2563) และกรมสุขภาพจิตได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบ New Normal กับชีวิตวิถีใหม่ของ คนไทยไว้ว่า “จะมีการใช้เทคโนโลยีควบคู่กับอินเทอร์เน็ตจะเข้ามามีบทบาทกับการใช้ชีวิตมากขึ้น ที่จากเดิมมีมากอยู่แล้วแต่ในสังคมยุค New Normal สิ่งเหล่านี้จะเข้าไปอยู่ในแทบทุกจังหวะชีวิต ผู้คนในสังคมจะเห็นความสำคัญของการเว้นระยะห่างที่เป็น แนวทางการใช้ชีวิตช่วงวิกฤติโควิด-19 และจะดำเนินชีวิตแบบนั้นต่อไป โดยรักษาระยะห่างทางกายภาพเพิ่มขึ้น และใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการสื่อสารและการใช้ชีวิตลดการปฏิสัมพันธ์การไปในสถานที่สาธารณะ และเน้นการทำกิจกรรมที่บ้านมากขึ้น ” (กรมสุขภาพจิต, 2563)

อนึ่ง การที่คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ มีระดับคุณภาพยอดเยี่ยมนั้น ส่งผลให้การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ วลัยลักษณ์ แก้วมณี ที่กล่าวถึงลักษณะของคู่มือว่า “คู่มือเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเป็นแนวทางปฏิบัติที่มีเนื้อหา และมีรายละเอียดวิธีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นขั้นตอนสามารถปฏิบัติตามให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าไว้ด้วยตนเอง” (วลัยลักษณ์ แก้วมณี, 2563: 28)

2. ผลการศึกษาการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยฯ ก่อนและหลังการใช้คู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ โดยภาพรวม พบว่า นักศึกษามีผลการปฏิบัติตนโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ($\bar{x} = 0.49$) และในการประเมินพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามการประเมินของเนื้อหาในแต่ละบทมีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นทุกบท โดยบทที่มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นสูงสุดคือ บทที่ 2 เรื่อง สิ่งที่เกี่ยวข้องข้อมูลส่วนบุคคล ($\bar{x} = 0.63$) ผลการวิจัยดังกล่าวอภิปรายได้ว่าเป็นผลมาจากการนำเสนอเนื้อหาในแต่ละบทของคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ ทั้ง 3 ช่วงการบรรยาย ได้แก่ ช่วงที่ 1 “พลังข้อมูล พูนปัญญา นำพาสิทธิ์” ช่วงที่ 2 “พลังพาตัวช่วยคิด ย้ำพินิจ สิทธิ์ส่วนบุคคล” และช่วงที่ 3 “พลังคำนำความคิด เพื่อชีวิต New Normal” ได้อย่างน่าสนใจ โดยมีการใช้พลังภาษาในการนำเสนอ โดยช่วงที่ 1 “พลังข้อมูล พูนปัญญา นำพาสิทธิ์” เป็นการใช้ พลังภาษาประกอบการบรรยายข้อกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และแนวทางการปฏิบัติตนไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือหลีกเลี่ยงไม่ให้ตนเองถูกละเมิดสิทธิจากบุคคลอื่น และการปฏิบัติตนไม่ให้ เป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ ส่วนที่ 2 เป็นการใช้พลังภาษาที่ปรากฏในพาตัวช่วย หรือเนื้อหาข่าวสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิส่วนบุคคล และการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล และช่วงที่ 3 เป็นการใช้พลังภาษาสร้างสรรค์ข้อคิด คำคม หรือวาทกรรม ที่มุ่งสร้างความตระหนักรู้ในสิทธิส่วนบุคคล หรือการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งยังใช้พลังภาษาใน

การชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อรักษาสีทิสส่วนบุคคล หรือข้อมูลส่วนบุคคลของตนเอง ภายใต้ชีวิตวิถีใหม่ให้กับนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับภาษาและพลังภาษาของ กองเทพ เคลือบพณิชกุล ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาในระดับสังคมสรุปได้ว่า ภาษา มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และทำให้สังคมสามารถควบคุมความคิดและการกระทำของคนในสังคมได้ (กองเทพ เคลือบพณิชกุล, 2542: 9) และยังสอดคล้องกับ บุญยเสนอ ตรีวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี ที่กล่าวถึง พลังภาษาว่า “ภาษานอกจากมีหน้าที่ สื่อสารแล้วยังมีพลังอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดความรู้สึกรักนึกคิดแก่ ผู้สื่อสารได้เสียงและความหมายของถ้อยคำมีผลต่อความรู้สึก กระทบต่อจิตใจของมนุษย์จนอาจเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ภาษา มีอิทธิพล มีพลังอำนาจต่อจิตใจมนุษย์ ส่งผลให้พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงได้” (บุญยเสนอ ตรีวิเศษ และสมเกียรติ รักษ์มณี, 2559: 89) ไม่เพียงเท่านั้น ตามปกติแล้วข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทกฎหมาย หรืออยู่ในพระราชกฤษฎีกานั้น มักจะเป็นการใช้ภาษากฎหมายซึ่งยากต่อการทำความเข้าใจ ดังที่ วิชา มหาคุณ กล่าวถึงภาษากฎหมายว่า ภาษาของกฎหมายไทยเป็นภาษาที่มีหลักของเหตุผลและเป็นธรรม ต้องอาศัยพจนานุกรมและบทนิยามศัพท์เป็นเครื่องมือช่วยแปลความหมายของถ้อยคำ (วิชา มหาคุณ, 2527: 158) นอกจากนี้ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์ ได้กล่าวถึงการใช้ภาษากฎหมายสรุปได้ว่าภาษากฎหมายไทยเป็นภาษาเทคนิค ซึ่งจะเข้าใจกันเฉพาะผู้ที่ศึกษาสาขาวิชา กฎหมายมีศัพท์เฉพาะซึ่งประชาชนโดยทั่วไปอาจจะเข้าใจเป็นอย่างอื่นได้ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ์, 2536: 98 - 103) แต่การที่ผู้วิจัยได้นำพาดหัวข่าวมาเป็นตัวอย่างประกอบการนำเสนอ และมีการใช้คำคมช่วยสรุปข้อคิดสำคัญ จึงเป็นการใช้พลังภาษาช่วยสร้างความตระหนักในข้อกฎหมายและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และจงใจให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าในการตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ในบทที่ 2 เรื่อง สิ่งที่เกี่ยวข้องข้อมูลส่วนบุคคล บทที่ 3 เรื่อง การใช้

หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคล) ซึ่งมีเนื้อหาเป็นความรู้ด้านกฎหมายข้อมูลส่วนบุคคล และมีประเด็นการประเมินการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการให้ความยินยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลนั้น มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพหุภาษาเกษมสารคุณ ที่ได้กล่าวว่า “กลวิธีทางภาษาในการโน้มน้าวใจไม่ว่าจะเป็นการให้เหตุผล การเร้าอารมณ์การเสนอแนะ การอ้างอิงชื่อเสียง และการใช้จุดจุดใจในด้านต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการดำเนินการโน้มน้าวใจ” (พหุภาษา เกษมสารคุณ, 2558 : 18)

นอกจากนั้นการนำเสนอรายละเอียดในเนื้อหาของคู่มือแต่ละบทเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นแนวทางการปฏิบัติตนที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดชีวิตวิถีใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น ทำให้นักศึกษาต้องปรับตัวให้รอดพ้นจากทั้งการแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส 2019 และการถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคล รวมทั้งต้องปรับตัวให้ปลอดภัยจากมิจฉาชีพในโลกออนไลน์ เก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของตนเองให้พ้นจากการคุกคามหรือถูกนำไปใช้ในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ โดยผู้วิจัยได้ใช้ข้อความคำคม เช่น “อย่ารีบ อย่าโลภ อย่าหลงคารม อย่าเชื่อทุกอย่าง อย่าผลอกลดตกลงทุกอย่าง และอย่าให้คนอื่นทำแทน” หรือ “Normal Life อันแสนสงบสุข ไม่ถูกละเมิด ต้องไม่รีบกดยินยอม” เป็นต้น กอปรกับในแต่ละบทของคู่มือเป็นการใช้พหุภาษาในการสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนเพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของตนเองที่เกิดผลดีต่อนักศึกษา ดังจะเห็นได้จากค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าของการตอบแบบประเมินในบทที่ 2 เรื่อง สิ่งที่เกี่ยวข้องข้อมูลส่วนบุคคล และบทที่ 6 เรื่อง ปฏิบัติตนพ้นภัยโจรไซเบอร์ ที่มีค่าเฉลี่ยความก้าวหน้าเพิ่มขึ้นสูงที่สุดสองอันดับแรก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการประเมินในรายการของข้อที่ 40 ที่ระบุว่าพหุภาษาจากคู่มือให้แนวทางในการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้วิจัยนำพหุภาษามาใช้ในการนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับชีวิตวิถีใหม่ ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส 2019 ดังที่พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์ และ ภัคดี โพธิ์สิงห์ ที่ได้กล่าวถึง การคัดกรองข้อมูลข่าวสารสรุปได้ว่า อย่าเชื่อง่าย ๆ ให้ตรวจสอบ

อย่างละเอียดรอบคอบ กรณีข้อมูลที่เราได้รับจากบุคคล ก็ต้องพิจารณาดูก่อนว่าคน ๆ นั้นเป็นใคร มีอุปนิสัย ภูมิรู้ และภูมิธรรมน่าเชื่อถือได้แค่ไหน ถ้าเป็นสื่อประเภทออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ต้องตรวจสอบแหล่งข่าวเหล่านั้นว่า น่าเชื่อถือหรือไม่ บางครั้งต้องตรวจสอบโดยเทียบเคียงจากแหล่งข่าวอื่น ๆ แล้วจึงประมวลข้อมูลว่าตรงกัน มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้หรือไม่ เพื่อให้เราได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง และปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและคนอื่น ๆ โดยไม่ถูกหลอก (พระมหาอุทฺทพิชาญ ทองจันทร์ และภักดี โพธิ์สิงห์, 2565: 199-200)

นอกจากนี้ การที่ค่าเฉลี่ยความก้าวของการตอบแบบประเมินการปฏิบัติตนด้านการใช้และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับบทที่ 6 เรื่อง ปฏิบัติตนพ้นภัยโจรไซเบอร์ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ให้แนวทางในการปฏิบัติตนให้พ้นภัยจากมิถิชาชีพ ในยุคชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งมีการทำธุรกรรมในโลกออนไลน์มากขึ้น มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นกับนักศึกษาทุกชั้นปีเป็นผลมาจากการที่ผู้วิจัยใช้คลังภาษาในรูปแบบของข้อความคำคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ 3 “พลังคำ นำความคิด เพื่อชีวิต New Normal” มาใช้กระตุ้นความคิดช่วยให้พฤติกรรมของนักศึกษาให้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการปฏิบัติตามแนวทางที่ปรากฏในคู่มือคลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภนา ศรีจำปา ที่ทำการวิจัย เรื่อง ภาษา : สิทธิ และพลัง เพื่อการพัฒนา ที่มีข้อค้นพบว่า “ผู้ส่งสารอาจใช้ “ภาษา” เป็นเครื่องมือทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อผู้รับสารได้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีหรือความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้รับสารก็ได้ ดังนั้น ถ้า “ภาษา” ได้รับ การส่งเสริมยกย่องอนุรักษ และพัฒนาอย่างเท่าเทียมตามสิทธิทางภาษาแล้วย่อมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และพลังเชิงบวกต่อสังคม” (โสภนา ศรีจำปา, 2559: 78) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ ที่กล่าวว่า “ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการคิดสื่อความหมายเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล” (จิรวัดน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ, 2555: 6)

จากผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาคู่มือพลงภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักรู้สิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบเกี่ยวกับการใช้พลงภาษาในยุคชีวิตวิถีใหม่สรุปได้ว่าพลงภาษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ หากนักศึกษาได้รับการกระตุ้นเตือนโดยใช้ พลงภาษาให้เกิดความตระหนักรู้ใน แนวทางการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย และดำรงตนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่เสมอ ย่อมจะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักศึกษา และสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้อย่างปลอดภัย ช่วยลดปัญหาการละเมิดและถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รายการอ้างอิง

- กองเทพ เคลือบพณิชกุล. (2542). *การใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- คัมภีร์ สุดแท้. (2553). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จิราวัฒน์ เพชรรัตน์ และอัมพร ทองใบ. (2555). *ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2536). ภาษาไทยในกฎหมาย. *วารสารสารานุกรม*. 12(2), 98–103.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษรย้อนความคิด เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่านและวิภาษา.
- บดินทร์ ชาดะเวที. (2563). *พฤติกรรมกับชีวิตวิถีใหม่ : New Normal*. สืบค้น 10 มีนาคม 2565, จาก www.ttmed.psu.ac.th/blog.php?p=258.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- บุญแสนอ ตรีวิเศษ และสมเกียรติ รักษมณี. (2559). พลังภาษาสร้างอัตลักษณ์ในวาทกรรม
ของเสกสรร ประเสริฐกุล. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 13(2), 87-
106.
- ปกรณ ประจัญบาน. (2565). โปรแกรมวิเคราะห์คำสถิติพื้นฐานจากเครื่องมือวิจัย. สืบค้น
20 มีนาคม 2565, จาก www.sites.google.com/site/mrphuwanesuan.
- พนม คลีฉายา. (2563). ความผูกพัน ความเสี่ยงจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และความรู้
ทางดิจิทัลและการรู้เท่าทันของประชาชน. *วารสารนิเทศศาสตร์*. 38(3), 1-16.
- พระมหายุทธพิชาญ ทองจันทร์ และภักดี โพธิ์สิงห์. (2565). วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่
ต้องเฝ้าระวัง. *วารสารวณัฏฐอง แพรกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 9(1), 191–206.
- พฤชา เกษมสารคุณ. (2558). การใช้ภาษาโน้มน้าวใจในสื่อเกี่ยวกับมะเร็งปากมดลูก.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรรณรี ปานศิริ. (2557). การพัฒนาคู่มือการใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย. นครปฐม:
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วลัยลักษณ์ แก้วมณี. (2563). รายงานผลการพัฒนาครูในการสร้างแบบทดสอบการ
ประเมินความสามารถด้านการอ่านของผู้เรียน. ลำพูน: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาลำพูน เขต 1.
- วิชา มหาคุณ. (2527). เอกลักษณะของกฎหมายไทย. *ตุลพาท*. 31(5), 158-167.
- सारะ ปัทมพงศา (2551). การพัฒนาคู่มือการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนวัดกาญจนาราม
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานีเขต 1 สุราษฎร์ธานี (วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

สุขภาพจิต, กรม. (2563). **บทความด้านสุขภาพจิต เรื่อง New Normal ชีวิตวิถีใหม่.**

สืบค้น 9 มีนาคม 2565, จาก<https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>.

เสถียร คามิศักดิ์. (2553). **การเขียนคู่มือปฏิบัติงาน.** สืบค้น 15 มีนาคม 2565, จาก

<http://medinfo.psu.ac.th>.

โสมนา ศรีจำปา. (2559). ภาษา : สิทธิและพลังเพื่อการพัฒนา. **วารสารภาษาและภาษาศาสตร์**, 35(1), 78 - 98.

White, C. M., Gummerum, M., Wood, S., & Hanoch, Y. (2017). Internet Safety and The Silver Surfer: The Relationship Between Gist Reasoning and Adults' Risky Online Behavior. **Journal of Behavioral Decision Making**, 30, 819-827.

การพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย¹

Developing Appropriate Technology for Mudmee Silk Designs
at Sanmaka Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province¹

ณรงค์ เจนใจ²

Narong Jenjai²

Received: May 8, 2023

Revised: February 29, 2024

Accepted: March 1, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าของชุมชนบ้านวังผา และ บ้านวังศิลา จำนวน 46 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวการสัมภาษณ์ ประเด็นการ

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง นวัตกรรมผ้าไหมทอมืออีสานตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ศึกษา กรณีกลุ่มทอผ้าไหมอีสาน ตำบลสันมะค่า อำเภopaแดด จังหวัดเชียงราย (Innovation of Isan hand-woven silk based on the creative economy is a case study of the Isan silk weaving group, San Makha Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province.)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University)

E-mail: narongjenjai@gmail.com

สนทนากลุ่ม แบบสังเกต และการอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปประเด็นเนื้อหาเป็นหมวดหมู่และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) จากเดิมการเก็บลวดลายผ้า การลอกลวดลายผ้า และการออกแบบลวดลายผ้าโดยใช้วิธีการจดจำสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น 2) การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อจัดเก็บลวดลายผ้า การคัดลอกลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้าโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าร่วมออกแบบลวดลายผ้าใหม่มัดหมี่ที่มีความสวยงามและแปลกใหม่ ส่งผลให้กลุ่มทอผ้าใหม่สามารถเก็บลวดลายผ้าใหม่ได้มากขึ้น สะดวกต่อการนำมาใช้ในการทอ และ 3) การฝึกปฏิบัติใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ส่งผลให้กลุ่มทอผ้าใหม่สามารถพัฒนาลวดลายผ้าใหม่มัดหมี่ขึ้นใหม่จำนวน 2 ลวดลาย คือ ลายโคมขอล้านนา และ ลายมัดหมี่หงส์ดำ

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่, การออกแบบลวดลายผ้าใหม่, เทคโนโลยี

Abstract

This study was a participatory action research. The purpose of the study was aimed to develop appropriate technology for mudmee silk designs at Sanmaka Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province. The research participants were 46 members of the silk weaving groups of Ban Wang Pha and Ban Wang Sila. Data were collected by means of interviews, group discussions, observations, and participatory workshops. Content analysis techniques were utilized for data analysis.

The results showed that 1) the collection, copying, and designing of mudmee fabric patterns were inherited from generation to generation. 2) The use of a ready-made computer program to collect, copy, and design the patterns of mudmee fabric by the members of the silk weaving groups enabled them to design new beautiful patterns which made them can collect more

patterns of mudmee fabric and practical in utilizing for weaving. 3) The use of a ready-made computer program also enabled them to create two new design patterns of mudmee fabric for silk weaving groups including Lanna Kom and Mudmee Hong Dam patterns.

Keywords: Mudmee Silk, Silk Design Patterns, Technology

บทนำ

ชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่นิยมทอผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผ้าทอในภาคอีสานมีมนต์เสน่ห์ของลวดลายผ้า ที่เกิดจากความคิดในการสร้างลวดลายและทักษะในการมัดหมี่ของผู้ทอ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการทอผ้าในช่วงหลังจากการทำนา เพื่อสวมใส่และจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ ทั้งนี้ความสวยงามของผ้าในแต่ละชุมชนจะมีที่มาและลวดลายไม่เหมือนกัน เนื่องจากความหลายของกลุ่มวัฒนธรรม การผลิตผ้าทอจึงมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ (ประทับใจ สิกขา, 2555) ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย เป็นตำบลที่มีชาวอีสานย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 โดยเฉพาะบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ที่ในชุมชนเป็นชาวอีสานทั้งหมด (สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า, 2561) ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ยังคงมีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับคนในภาคอีสานโดยเฉพาะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม โดยทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง ในช่วงแรกการทอผ้าไหมเป็นการทอผ้าที่มีลวดลายง่าย ๆ และใช้วัสดุจากธรรมชาติฟอกสีและย้อมสี เช่น เปลือกไม้จ้าว และผักโขมในการฟอกสีเส้นไหม ใช้มะเกลือย้อมสีดำ ครั่งย้อมสีแดง และใช้แกนในต้นขนุนในการย้อมสี เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนทั้ง 2 แห่งนี้ ยังมีการปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม จนถึงวิธีการทอผ้าไหม ที่มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ อำไพ จินโน (2564) ประธานกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านวังผา ทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันการทอผ้าไหมในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เป็นการทอเพื่อใช้สอยหากเหลือจึงนำไปจำหน่าย กลายเป็นการทำธุรกิจทอผ้าไหมที่มุ่งค้าขายโดยเฉพาะ หากแต่การดำเนินการผลิตผ้าไหม ก็ยังคงใช้วิธีการผลิตแบบเดิม เครื่องมือการผลิตก็ยังเป็น

แบบเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากภาคอีสาน ปัจจุบันเครื่องมือการผลิตได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย การผลิตแบบเดิมจึงไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ธุรกิจการทอผ้าไหมในหมู่บ้านลดลง สมาชิกทอผ้าเริ่มหยุดทอ จนปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไหมเหลือเพียง 2 กลุ่ม และประสบปัญหาการขาดความสนใจจากลูกค้า ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากผ้าไหมทอมือและผลิตภัณฑ์มีลักษณะคงที่ ลักษณะการทอลวดลายต่าง ๆ ตลอดจนสีของผ้าทอที่ยังคงมีลักษณะคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง การทอยังไม่ได้มาตรฐาน ลวดลายผ้ายังมีน้อย ทำซ้ำเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ขาดการสร้างลวดลายใหม่ ทำให้ลวดลายผ้าขาดความหลากหลาย สีของเนื้อผ้ายังไม่เด่นชัด ช่างทอผ้ายังคงใช้เทคนิคแบบเก่าในการทอผ้าและพัฒนาผ้าไหมทอมือ ไม่มีการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการทอ จึงทำให้ผ้าไหมทอมือและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมของชุมชนแห่งนี้ มีความแตกต่าง มีความโดดเด่นและมีมาตรฐานน้อยกว่าผ้าไหมที่ผลิตจากโรงงาน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตผ้าไหมของกลุ่มสตรีบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปมาใช้อบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อสร้างการเรียนรู้และเพิ่มทักษะในการเก็บลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้าให้มีเอกลักษณ์ของชุมชน ที่จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มทักษะการพัฒนาลวดลายผ้า ให้มีลวดลายหลากหลายมากขึ้น โดยสามารถประยุกต์ลวดลายเก่ากับลวดลายใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผ้าทอมีความสวยงาม และมีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ธุรกิจการทอผ้าไหมเติบโต และสามารถสร้างผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมทอมือได้หลากหลาย รวมถึงการสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย

ทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทอผ้าอีสาน

ชาวอีสานมีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจากหลายพื้นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในภูมิภาคอีสานปัจจุบัน แต่ละกลุ่มชนจะมีลวดลาย และกรรมวิธีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (ทิดหนู มุกหม่วน, 2565) โดยในอีสานเหนือเป็นแหล่งทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าซิด อีสานกลางเป็นแหล่งทอผ้าไหม ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าหางกระรอก ทางตะวันออกที่เป็นชาวผู้ไท ทอผ้าไหมแพรวาที่ทอด้วยเทคนิคจกและซิด อีสานใต้ทอผ้าไหมมัดหมี่ เส้นพุ่งตามแบบเขมร เป็นต้น ปัจจุบันลักษณะเด่นของผ้าอีสาน ได้แก่ ลวดลายบนผืนผ้า ทั้งนี้ลายผ้าอีสานตามที่มีการทอกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลวดลายที่คล้ายคลึงกันในแต่ละเทคนิค มีแม่ลายที่ใกล้เคียงกัน ที่เกิดจากเทคนิคหลักดั้งเดิม ได้แก่ การซิด และการมัดหมี่ ทั้งนี้ลวดลายผ้าทอของชาวอีสาน อาจจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ลายสัตว์ เช่น ลายนาค ลายนาคเชิงเทียน ลายนาคสองหัว ลายนาคสองแขน ลายนาคเกี้ยว เป็นต้น

2) ลายพันธุ์ไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายขอ ลายบัวคำ ลายขอไต่เครืออุ้ม ลายขอพระเทพ เป็นต้น

3) ลายสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลายโคมเก้า ลายกงเก้าหมากจับ ลายนกเชิงเทียน ลายจี่เพชร ลายอ๊ก เป็นต้น

4) ลายจากความเชื่อ ความศรัทธา และจินตนาการ เช่น ลายร้อยดวงใจ ลายใบเสมา ลายหัวใจ ลายปราสาท ลายหมากเบ็ง เป็นต้น

นอกจากนั้นลักษณะเด่นและคุณค่าเชิงรูปธรรมของลายผ้าอีสานยังมีลักษณะเป็นลวดลายกราฟิกเรขาคณิต ซึ่งเกิดจากวิธีการทอที่เกิดจากการขัดกันของด้ายเส้นพุ่งและด้ายเส้นยืน โดยมีรูปแบบลวดลายที่มาจากจินตนาการของผู้ทอ ในการประยุกต์จากสิ่งรอบตัว ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ พรรณไม้ สิ่งของเครื่องใช้ ความเชื่อและศาสนา ใช้เทคนิคการทอแบบต่าง ๆ ได้แก่ การมัดหมี่ การยกดอก การซิด การจก และการเก็บมุก โดยการการซิด และการมัดหมี่เป็นเทคนิคหลักของคนอีสานที่นิยมใช้ในปัจจุบัน โดยวัสดุที่ใช้มี 2 ชนิด คือ ไหมและฝ้าย รวมถึงการย้อมสีธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ แก่นไม้ เมล็ด ดอก หรือจากสัตว์

ได้แก่ ครั้ง จึงมีสีหลักเป็นโทณธรรมชาติ เช่น สีครามจากต้นคราม สีแดงจากครั้ง สีเหลืองจากต้นเข สีดำจากมะเกลือ เป็นต้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชุมชน

เอกลักษณ์ชุมชน หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัว (Character of Community) อันเกิดจากภาพรวมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบลักษณะทางกายภาพ เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในเมือง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลายอย่างประกอบกัน ที่ทำให้ชุมชนนั้นมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้หมายรวมถึงความต่อเนื่องของการดำรงชีวิตในสังคมที่อยู่ในชุมชนหรือเมือง เช่น กิจกรรมที่เป็นแบบแผนความเป็นอยู่ที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (วรชัย โรจนพรทิพย์, 2548) การศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน จากองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่มีลักษณะควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้ดำรงความสำคัญต่อชุมชนต่อไป การศึกษาที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ชุมชนนั้น ได้แบ่งองค์ประกอบเพื่อการวิเคราะห์เป็น 3 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1) องค์ประกอบทางกายภาพ เป็นปัจจัยที่รองรับกิจกรรมในการดำรงชีวิต ได้แก่ ลักษณะอาคารบ้านเรือน สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน การใช้ที่ดิน ถนนหนทาง การคมนาคม และพื้นที่โล่งว่าง

2) องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การประกอบอาชีพ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

3) องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้สังคมอยู่ได้ อย่างสงบสุข ได้แก่ เชื้อชาติ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของคนในชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์

ความสำคัญของการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ (Product Development) คือ การผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ มีความสำคัญต่อผู้ประกอบการ ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการที่ผู้ประกอบการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงกลุ่ม

ต่าง ๆ ในชุมชนที่ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้ว่า เพื่อเป็นการการทดแทนผลิตภัณฑ์เก่าของกิจการ ความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกิจการ เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ ในการทำการค้าได้ของกิจการ การตอบสนองความจำเป็นและความต้องการของผู้บริโภค และเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความแปลกใหม่น่าสนใจกว่าสินค้าที่วางตลาดโดยทั่วไป ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่มี 8 ขั้นตอน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2543) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นการค้นหาความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ ซึ่งเป็นความคิดที่มองเห็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ขั้นที่ 2 การกลั่นกรองและการประเมินความคิด เป็นการพิจารณากลั่นกรองความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างขึ้นจากขั้นที่หนึ่งว่าความคิดใดที่จะนำมาวิเคราะห์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นต่อไป ขั้นที่ 3 การพัฒนาแนวความคิดและการทดสอบแนวความคิด เป็นการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตได้สร้างขึ้นและการสร้างความคิดที่มีต่อผลิตภัณฑ์ให้เกิดกับผู้บริโภค รวมทั้งภาพลักษณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคที่มองเห็นผลิตภัณฑ์จริง ขั้นที่ 4 การพัฒนากลยุทธ์การตลาด เป็นการพัฒนาเครื่องมือทางการตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ทางธุรกิจ เป็นการพิจารณาว่าผลิตภัณฑ์ใหม่ที่คัดเลือกไว้จะมีความเป็นไปได้เพียงใดในทางธุรกิจ ขั้นที่ 6 การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เป็นการเปลี่ยนความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาใหม่ ขั้นที่ 7 การทดสอบตลาดเป็นการนำผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้วไปทดสอบการยอมรับของลูกค้าเป้าหมายในอาณาเขตที่กำหนดโดยมีการใช้โปรแกรมการตลาดที่กำหนดให้ และขั้นที่ 8 การดำเนินธุรกิจเป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงตามแผนการตลาดที่กำหนดไว้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นของการพัฒนาตลาดผ้าไหมมัดหมี่ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้แก่ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ยึดหลักของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม

ทอผ้าไหม ตั้งแต่การค้นหาค้นหาปัญหา การหาข้อมูล การเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ การตัดสินใจ การลงมือทำ ซึ่งผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย ที่สามารถเข้าร่วมการฝึกปฏิบัติการได้ จำนวน 46 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดหัวข้อในการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลด้านอาชีพ รายได้ ข้อมูลเกี่ยวกับการทอผ้าไหม ข้อมูลที่เกี่ยวกับทักษะความรู้ในการทอผ้าไหม ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ข้อมูลด้านการตลาด แหล่งเงินทุนที่กลุ่มได้รับความช่วยเหลือ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการทอผ้าไหม ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการที่จะพัฒนาการทอผ้าไหม และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นการพูดคุยระหว่างนักวิจัยและสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมเกี่ยวกับเรื่องประวัติการตั้งกลุ่ม ลักษณะของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม การทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม และการสาวไหม เป็นต้น

2.3 แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ร่วมเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้า และบันทึกพฤติกรรมของสมาชิกในการเรียนรู้รายบุคคล

2.4 โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มทอผ้าไหมเพื่อสร้างการเรียนรู้และเพิ่มทักษะในการเก็บลวดลายผ้า และออกแบบลวดลายผ้า จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.1 การกำหนดพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มทอผ้าไหมชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงราย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมี

ประชากรที่มีกิจกรรมหลักในการผลิตผ้าไหม เป็นงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ ทั้งด้านลวดลายผ้า การออกแบบลวดลายผ้า และการเก็บลวดลายผ้า

3.2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ปัจจัยแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม พัฒนาการ และสภาพทั่วไปของชุมชน กระบวนการทอผ้าและวิธีการผลิตผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาต่อยอดการทอผ้าไหมของกลุ่มทอผ้าไหมตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดเชียงใหม่

3.3 การจัดสนทนากลุ่มเพื่อค้นหาคำว่าความรู้ในการทอผ้าไหมของชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวทาง ปัญหา และกำหนดรูปแบบการผลิตผ้าไหมร่วมกัน

3.4 ฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมประยุกต์ทางคอมพิวเตอร์ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ เมื่อได้ดำเนินการฝึกปฏิบัติให้กับกลุ่มทอผ้าไหม ผู้วิจัยได้ดำเนินการฝึกปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้กับกลุ่มสมาชิกเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี

4. การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

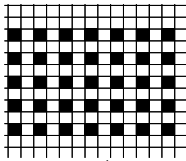
ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบ แล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา วิเคราะห์สังเคราะห์จากนั้นนำเสนอโดยใช้วิธีการบรรยายเชิงคุณภาพ ประกอบแนวคิดทฤษฎีและข้อมูลที่ได้รับมาเป็นกรอบในการอธิบาย และการสรุปเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

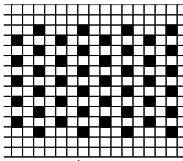
1. ขั้นตอนการฝึกปฏิบัติการแกะแบบแม่ลายมัดหมี่

เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมของชุมชนบ้านวังผาและชุมชนบ้านวังศิลาเกิดทักษะในการฝึกปฏิบัติการออกแบบลวดลายมัดหมี่โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป จึงต้องเริ่มต้นจากการฝึกปฏิบัติการแกะลายแม่แบบพื้นฐานของผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานในการออกแบบลวดลายในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปต่อไป โดยสนั่น บุญลา (2565) วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งทอ ได้อธิบายถึงหลักการสำคัญของการเรียนรู้การถอดแบบแม่ลาย และลักษณะของแม่ลายพื้นฐานในการออกแบบต้องทราบถึงขนาดของลายและจำนวนเส้นพุ่งที่จะใช้ เพราะในการทำผ้ามัดหมี่จะต้องเตรียมเส้นพุ่ง (คันทมิ) ให้มีจำนวนเส้นตามลายที่ได้

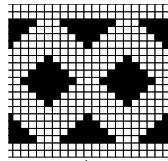
ออกแบบไว้แล้ว ก่อนที่จะนำไปมัดลาย เมื่อทอเป็นผืนผ้าจึงจะได้ขนาดลายที่ต้องการ วิธีที่นิยมใช้คือ การเขียนลายลงในกระดาษกราฟ หรือกระดาษออกแบบแม่ลายมัดหมี่ จากการศึกษาและเก็บข้อมูลในชุมชนทำให้ทราบว่าลวดลายผ้าทอหลักของชุมชนได้ 4 กลุ่ม ลวดลาย ได้แก่ 1. ลวดลายพื้นฐานและลายไทยที่เป็นการประยุกต์จากลายดั้งเดิมที่มีลักษณะอ่อนช้อยและรูปทรงเหลี่ยม 2. ลวดลายที่ได้มาจากธรรมชาติและวิถีชีวิตที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมีลักษณะลวดลายเป็นรูปดอกไม้พื้นบ้านชนิดต่างๆ เช่น ดอกแก้ว ดอกชบา และดอกกรักเล เป็นต้น 3. ลวดลายประยุกต์เป็นการใช้ลวดลายใหม่ ได้แก่ ลายขอเจ้าฟ้า และลายรูปหัวใจ เป็นต้น และ 4. ลวดลายสัตว์สวยงามและสัตว์มงคลเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่มีความเชื่อและความผูกพันกับสายน้ำ เช่น ลายพญานาค และสัตว์วิเศษ เป็นต้น จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจึงนำมาสู่การพัฒนาลวดลายที่อาศัย ลวดลายผ้าที่มีอยู่ในชุมชนมาออกแบบร่วมกันแม่ลายพื้นฐานสำหรับการเขียนลวดลายผ้าไหมมัดหมี่มีอยู่หลักๆ ได้แก่ ลายหมี่ข้อ ลายหมี่โคม ลายหมี่บักจับ ลายหมี่งัก ลายหมี่ดอกแก้ว ลายหมี่ขอ และลายหมี่ใบไผ่ นอกจากแม่ลายพื้นฐานดังกล่าวมาประสมประสานกันเพื่อให้เกิดเป็นลายใหม่ที่มีโครงสร้างใหญ่ขึ้นและมีรายละเอียดของลายมากขึ้น ลายเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ดังภาพที่ 1

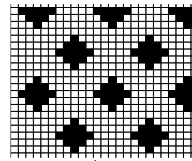
ลายหมี่ซ้อ

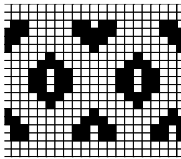
ลายหมี่ซ้อหวาน

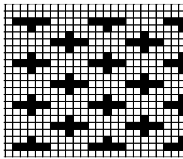
ลายหมี่โคมเจ็ด

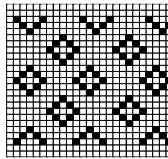
ลายหมี่โคมห้า

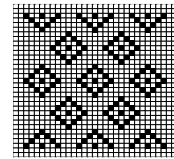
ลายดอกแก้ว

ลายหมี่ปักจับ

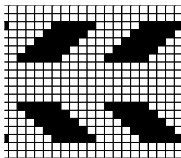

ลายหมี่กงห้า

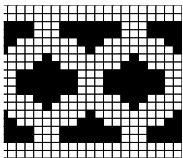

ลายหมี่กงเจ็ด

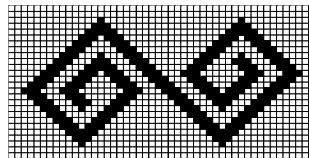
โปรง

ลายปักจับคู่

ลายดอกแก้วทึบ

ลายหมี่ซ้อเจ้าฟ้า

ภาพที่ 1 แม่ลายพื้นฐานสำหรับการเขียนลวดลายผ้าไหมมัดหมี่

ที่มา : สนั่น บุญลา, 2565

2. การฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้า

จากการฝึกปฏิบัติการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อเก็บลวดลายผ้าและออกแบบลวดลายผ้าในสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดทักษะในการเก็บบันทึกลวดลายผ้าที่เป็นลวดลายดั้งเดิมไว้ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร สามารถสืบค้นได้อย่างรวดเร็ว และสามารถนำข้อมูลออกมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้นการที่สมาชิกกลุ่มได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาลวดลายต่าง ๆ ที่มีความสวยงามและความละเอียดของลวดลาย

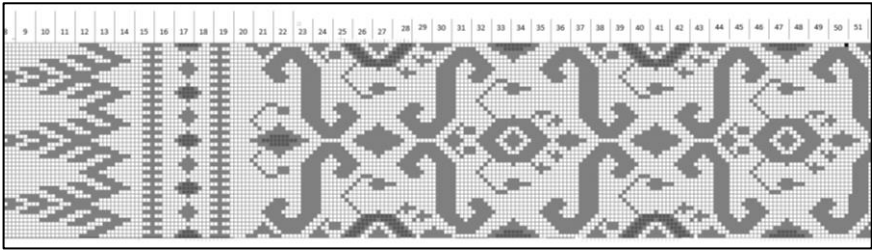
มากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังทำให้การมัดหมี่เพื่อสร้างลายผ้าทำได้ง่ายและรวดเร็ว มีความแม่นยำสูง ทำให้ประหยัดเวลาในการมัดหมี่ และสามารถมัดหมี่ในลายที่มีความละเอียดและซับซ้อนได้ง่ายกว่าเดิม จากการฝึกปฏิบัติการดังกล่าวข้างต้นทำให้สามารถออกแบบลวดลายใหม่ได้จำนวน 2 ลาย ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกกลุ่มร่วมกับข้อเสนอแนะจากวิทยากร โดยลายที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2 การอบรมใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์การออกแบบลวดลาย

2.1 ลายมัดหมี่โคมขอล้านนา

ลายโคมขอล้านนาเกิดจากการผสมผสานระหว่างลายขอ (S) หรือผ้ามัดหมี่ลายขอสมเด็จพระเจ้าฟ้าสิริวัฒนธวัช ซึ่งเป็นลายผ้าที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิริวัฒนธวัชรินรัถยราชกัญญา ทรงออกแบบ และพระราชทานให้กับประชาชน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการต่อยอดลวดลายผ้าทอ ดังนั้นลายมัดหมี่โคมขอล้านนาจึงเป็นการนำลายพระราชทานมาผสมเข้ากับลายโคม ที่เป็นเอกลักษณ์อีกลายหนึ่งของชนกลุ่มอีสาน หรือกลุ่มแม่ข่ายโขงเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความสวยงามที่ลงตัวแปลกใหม่ ซึ่งออกแบบโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าในชุมชนที่มีทักษะในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐาน และมีถ่ายทอดเทคนิคให้กับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ 3 ลายมัดหมี่ไหมโคมขอล้านนา

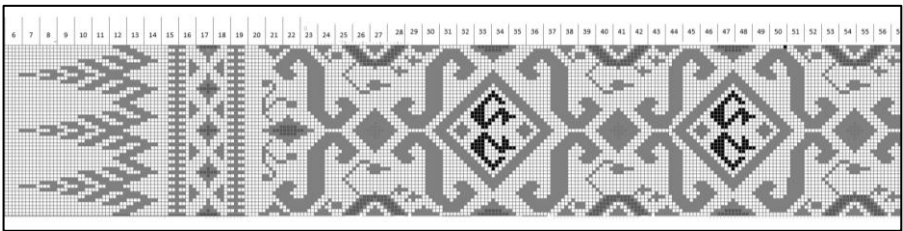

ภาพที่ 4 ผ้าทอผลิตภัณฑ์จากการออกแบบลายโคมขอล้านนา

2.2 ลายมัดหมี่หึ่งส์ดำ

ลายมัดหมี่หึ่งส์ดำเกิดจากการร่วมออกแบบและร่วมแสดงความคิดเห็นของ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหม โดยมีแนวคิดมาจากการที่ชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ซึ่งเป็นกลุ่มชน อีสานที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัย ณ ดินแดนล้านนา ที่อยู่ในปัจจุบัน จึงทำให้ชุมชนแวดล้อมไปด้วย วัฒนธรรมของล้านนา ซึ่งทั้ง 2 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมอีสาน และวัฒนธรรมล้านนา ต่างมี ความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน แต่ความโดดเด่นและความต่างนั้น สามารถ ปรับเข้าหากันได้อย่างลงตัว ในรูปแบบของพหุวัฒนธรรม ที่นำเอาความโดดเด่นของแต่ละ

วัฒนธรรมมาผสมผสานลงในลายมัดหมี่ ทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่ยังคงความเป็นวัฒนธรรมอีสานเพิ่มเติมกลั่นอายวัฒนธรรมล้านนาเข้าไปในลายผ้า โดยลายพื้นยี่ดลยั้งเดิมของอีสาน ได้แก่ ลายโคม และลายดอกแก้ว ผสมเข้ากับลายดอกล้านนา รวมถึงการนำเอาลายผ้าทอเอกลักษณ์เมืองเชียงราย ได้แก่ ลายเชียงแสนหงส์ดำมากำหนดเป็นลายหลักในผืนผ้า ทำให้เกิดความสวยงามและความอ่อนช้อยของลายผ้ามากขึ้น

ภาพที่ 5 ลายมัดหมี่หงส์ดำ

จากการฝึกเชิงปฏิบัติการการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ทำให้การออกแบบลวดลายมีความละเอียดและแม่นยำในการมัดหมี่ ซึ่งทำให้เกิดลวดลายใหม่ที่เกิดจากการสะท้อนแนวคิดของคนในชุมชนจำนวน 2 ลายดังกล่าวข้างต้น และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มในชุมชน จึงมีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับสมาชิกกลุ่มได้ลงมือปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดการถอดแบบลวดลายดั้งเดิมของชุมชนที่ยังปรากฏอยู่ในชุมชนเก็บรักษาไว้ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดการอนุรักษ์และรักษาลวดลายดั้งเดิมของชุมชนไว้และมีความสะดวกในการสืบค้น การพัฒนาศักยภาพช่างทอผ้าให้มีความสามารถความเชี่ยวชาญในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปด้านการเก็บลายผ้า ลอกลายผ้า และออกแบบลายผ้า ทำให้การทอผ้าใหม่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทอผ้ามากยิ่งขึ้นก่อให้เกิดความรวดเร็ว มีลวดลายที่แปลกใหม่ และจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาผ้าไหมที่ทอจากชุมชนให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้นได้ในอนาคต

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ช่างทอผ้ากลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ใช้วิธีจดจำลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอซึ่งมีจำนวนมากจากช่างทอผ้าในอดีตที่ได้สร้างลวดลายไว้ หรืออาจใช้วิธีการดัดลวดลายผ้าเดิมที่พบเห็นเก็บไว้ หรืออาจจะมีผู้ส่งลวดลายมาให้แล้วให้ทอตามลวดลายนั้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาในการจดจำที่ไม่สามารถจดจำได้ทั้งหมด ทำให้ลวดลายนั้นสูญหายไป ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก เช่นเดียวกับการดัดลวดลายผ้าเก็บไว้ซึ่งหากผ่านไปเป็นเวลานาน ลวดลายที่ทำไว้ก็จะเกิดความชำรุดหรือเสียหายไป ส่วนการส่งภาพเพื่อนำมาทอก็มักจะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการแกะลวดลาย ทำได้ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ซื้อ รวมทั้งอาจสูญหายได้ ดังนั้นการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาเป็นเครื่องมือใหม่สำหรับชุมชน ส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มทอผ้าไหมได้มีการเก็บข้อมูลลวดลายผ้าจากการวิจัยได้จำนวน 2 ลวดลาย และยังสามารถสร้างลวดลายใหม่ๆ เพิ่มเติมได้อีกด้วย ทั้งนี้การเรียนรู้ของสมาชิกบ้านวังผาและบ้านวังศิลาที่ได้รับจากวิทยากร ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้การออกแบบลวดลายผ้าโดยมีขั้นตอนการฝึกปฏิบัติการที่ถูกต้องตามเทคนิคและขั้นตอน

การวิจัยในครั้งนี้ยังทำให้ทราบว่าชุมชนแห่งนี้ เป็นชุมชนที่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำการสาวไหม การมัดหมี่ และการทอผ้าไหมเอง ซึ่งเป็นผลมาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากอีสาน วัฒนธรรมการทอผ้าในชุมชนยังคงยึดรูปแบบและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ที่ใช้ได้มาจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยใช้วิธีการจดจำเป็นหลักโดยไม่มีการเก็บเป็นเอกสารไว้ ซึ่งการจดจำดังกล่าวทำให้ลวดลายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและบางส่วนเกิดการสูญหายไป การใช้เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการเก็บลายผ้า ออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ในครั้งนี้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดทักษะด้านคอมพิวเตอร์ที่สามารถออกแบบลวดลายได้ แต่ต้องใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้การใช้งานให้เกิดความชำนาญมากขึ้น และสามารถเก็บลวดลายไว้เป็นไฟล์งานที่สามารถนำออกมาใช้ได้ตลอดเวลา

การวิจัยนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ การวิจัยของณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส และคณะ (2561) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แพชั่นร่วมสมัย จากภูมิปัญญา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับสร้างสรรค์แพชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมการออกแบบลายผ้าด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ มีคุณภาพอยู่ในระดับปานกลาง โดยอธิบายถึงการที่คุณภาพการออกแบบเป็นเช่นนี้ว่า อาจมีเหตุผลมาจากความชำนาญของการออกแบบ ลวดลายผ้าทอมือด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ อาจมีข้อจำกัดในส่วนของการรับรู้ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เพิ่งเรียนรู้การใช้โปรแกรมอาจทำให้ยังไม่ชำนาญเท่าที่ควร ต้องมีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ออกแบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญ จะทำให้กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกิดความชำนาญและมีความคิดสร้างสรรค์ บวกกับจินตนาการของผู้ที่ออกแบบ และยังสอดคล้องกับการวิจัยของชูศักดิ์ ยาทองไชย และวิไลรัตน์ ยาทองไชย (2556) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมออกแบบลายผ้าเพื่อการสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาผ้าไทย จากการทดสอบการใช้โปรแกรมกับกลุ่มทอผ้าจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ผลการออกแบบลายสมาชิกสามารถสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ได้อย่างไม่จำกัด และสามารถนำลายผ้าเดิมของชุมชนมาทำการแกะลายและบันทึกไว้ในรูปไฟล์ดิจิทัลได้ มีผลการประเมินคุณภาพการออกแบบลาย โดยผู้เชี่ยวชาญในความถูกต้องของตำแหน่งลาย ขนาดของลาย และลักษณะ ของโครงสร้าง และรูปทรงของลายมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสีสันทนของลายเป็นไปตามที่ออกแบบ มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

นอกจากนั้นเพื่อให้การทอผ้าไหมมัดหมี่ในชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลาเกิดความน่าสนใจ สะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชน จึงต้องมีการพัฒนาลวดลายที่มาจากลวดลายดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงการผสมผสานลวดลายออกแบบขึ้นมาใหม่ รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านการทอผ้าเพื่อให้มีมาตรฐานและสวยงาม ที่ต้องอาศัยจินตนาการ ประสบการณ์ และทักษะของผู้ทอ สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ ประจัญสานต์ (2564) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน ตามโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบลสร้างรากแก้วให้ประเทศ (U2T) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ตำบลสายตะกู อำเภอ

บ้านกรวด ตำบลวังเหนือ อำเภอบ้านด่าน ตำบลกระสัง อำเภอเมือง และตำบลบ้านคู อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยพบว่า การออกแบบเป็นหนึ่งในหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์และนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ให้มีความสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการเรียนรู้ แต่การทอผ้าเป็นเสมือนการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญา ช่างที่มีความชำนาญในการผลิตผ้ามัดหมี่ทอมือยังขาดองค์ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายผ้าอย่างเป็นระบบ การพัฒนานักออกแบบลายผ้ามัดหมี่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรเพื่อผลิตนักออกแบบผ่านการเรียนรู้ขั้นตอนการออกแบบลายผ้ามัดหมี่อย่างง่าย สามารถปฏิบัติได้จริงในเวลาจำกัด โดยอาศัยแม่ลายจากผืนผ้ามัดหมี่เป็นแม่ลายต้นแบบ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชน ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดาด จังหวัดเชียงราย สามารถนำเสนอได้ดังนี้ 1) การเสริมสร้าง ความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีโดยสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการเก็บลวดลายผ้า ลอกลวดลายผ้าและสร้างลวดลายผ้า ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ และทักษะของชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ หากมีการส่งเสริมให้ชุมชนได้รับการเรียนรู้ การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ทั้งนี้ ชุมชนต้องมีความพร้อมและความต้องการที่จะเรียนรู้ประสบการณ์ และการเรียนรู้เทคโนโลยีหรือเทคนิคใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเป็นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการผลิตผ้าไหม จึงทำให้การผลิตผ้าไหมในชุมชนมีเจริญก้าวหน้า ทันกับความเจริญของสังคม และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันที่มีความต้องการของคนที่แตกต่างกันออกไป 2) การสร้างความตระหนักรู้ให้กับคนในชุมชนโดยการนำเสนอให้คนในชุมชนได้รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์แสดงถึงรากเหง้าแห่งวิถีวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดการต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้เกิดความยั่งยืน และ 3) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกทอผ้าไหม ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้อำเภอทอผ้าเกิดความยั่งยืน ดังเช่น กรณีกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ที่ได้มีการพัฒนาลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ที่มีการพัฒนาลวดลายเอกลักษณ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย ทั้งวัยหนุ่มสาว วัยทำงาน และผู้สูงอายุในชุมชนที่ร่วมกันในการพัฒนาลวดลายผ้า มีการถ่ายทอด

ประสบการณ์และทักษะการทอผ้าจากผู้สูงอายุ สู่วัยทำงานที่เป็นผู้ปฏิบัติการมัดหมี่และการทอ และวัยหนุ่มสาวเป็นผู้ฝึกปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์เพื่อการรักษาลายผ้าเดิมและการเก็บลายผ้าใหม่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ชุมชนมีพื้นฐานด้านการเลี้ยงไหม สาวไหม ย้อมสี และกระบวนการทอเป็นอย่างดีด้วยประสบการณ์ที่ยาวนาน ดังนั้นการพัฒนารูปแบบลวดลาย การผลิตลวดลายใหม่และการเก็บลายเดิม จึงไม่ใช่ปัญหาของชุมชน แต่ปัญหาที่สำคัญคือสมาชิกในชุมชนยังขาดการส่งเสริมในด้านการใช้เทคโนโลยีและกรรมวิธีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา และควรมีการมีส่วนร่วมจากกลุ่มสามวัยในชุมชน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ และเทศบาลตำบลสันมะค่า ควรให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทักษะด้านวิชาการ ด้านมาตรฐานสิ่งทอ และด้านการตลาด โดยการจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน รวมถึงการสนับสนุนในอุปกรณ์การทอผ้าที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมมัดหมี่ และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ แต่เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะกลุ่มชุมชนอีสานในตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย เพียง 2 ชุมชนเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้เกิดความครอบคลุมในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของคนอีสาน การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาชุมชนอีสานในจังหวัดเชียงรายทั้งหมด เพื่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนอีสานในภาพรวม

2. การพัฒนาและออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ควรเน้นการพัฒนาในกลุ่มสามวัยเป็นสำคัญ ได้แก่ ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเยาวชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้องค์ความรู้ในการออกแบบลายผ้า วิธีการทอผ้า ได้รับการสืบสานในชุมชนต่อไป

รายการอ้างอิง

- ชูศักดิ์ ยาทองไชย และวิไลรัตน์ ยาทองไชย. (2556). การพัฒนาโปรแกรมออกแบบลายผ้า เพื่อการสร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาผ้าไทย. วารสารหน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้. 13(2), 198-213.
- ณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส, อัจฉรา สุ่มงะเขตร, เจษฎา สิงห์ทองชัย, ทรงกรด พิมพิศาล, ประพนธ์ เนียมสา, ธรรมบุญ ปัญญาทิพย์, ณัฐวุฒิ ศรีวิบูลย์ และอารยา ลานน้ำเที่ยง. (2561). การออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้า ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์. กาฬสินธุ์ : มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- ทิดหมู มั๊กหม่วน. (2565). ผ้าทออีสาน : การศึกษา ศิลปะ สถาปัตยกรรม ศาสนสถาน อัตลักษณ์อีสานบ้านเฮา. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2565, จาก <https://www.isangate.com/new/32-art-culture/knowledge/580-pa-tor-isan-2.html>.
- ประทับใจ ลิกขา. (2555). ผ้าทอพื้นเมืองอีสานใต้. อุบลราชธานี: ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2544). สภาวะตลาดปัจจุบันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรชัย โรจนพรทิพย์. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชนและการพัฒนาการท่องเที่ยวเขตสัมพันธวงศ์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, ปริญญ์ ลักษณะิตานนท์, สุพีร์ ลิ้มไทย และองอาจ ปทะวานิช. (2543). หลักการตลาด. กรุงเทพฯ : บริษัทธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.
- สนั่น บุญลา. (2565). เอกสารประกอบการอบรมการทอผ้าไหมกลุ่มทอผ้าตำบลสันมะค่า. วันที่ 21-25 กุมภาพันธ์ 2565. ณ เทศบาลตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัด เชียงราย.
- สมบัติ ประจัญตานต์. (2564). การพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน. วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 9(1), 1-14

สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า. (2561). ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลสันมะค่า. เชียงราย : เทศบาลตำบลสันมะค่า.

สัมภาษณ์

อำไพ จินโน. ประธานกลุ่มวิสาหกิจทอผ้าไหมบ้านวังผา. วันที่ 5 มีนาคม 2564. สัมภาษณ์.

การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอก

ในลิลิตพระลอ ขูลุนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

A Study of Love Events Involving the Protagonists

in Lilit Phra Lo, Khulu Nangua, and Along Chao Sam Lo

สุธิญา พุนเอยัด¹, เขียรदनัย เสริมบุญไพศาล^{2*}

Suthiya Pun-lad¹, Thiendanai

Sermboonpaisarn^{2*}

Received: August 29, 2023

Revised: May 14, 2024

Accepted: May 16, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขูลุนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอด้วยการพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การพบรักของตัว

---

¹ เรือเอกหญิง, แผนกศึกษา โรงเรียนสารบรรณ กรมสารบรรณทหารเรือ (Lieutenant, Administration School, Naval Administration Department) E-mail: suthiya109@hotmail.com

² นักวิจัยอิสระ (Independent Researcher) E-mail: thiendanai.s@chula.ac.th

* Corresponding author

ละคร ประกอบด้วยการพบรักเพราะคำเล่าลือและการพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม 2) การเลือกคู่และการแต่งงาน ประกอบด้วยการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่และการปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา 3) การแสดงความรัก ประกอบด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก การฝากรัก การแลกเปลี่ยนสิ่งของ การสั่งวาส และการสั่งลาและบทผากนาง และ 4) ความขัดแย้งและจุดจบของความรัก แต่ด้วยบริบทสังคม ทศนคติ และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นที่สร้างวรรณกรรมทำให้เกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกแตกต่างกันในรายละเอียด นอกจากนั้นเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ยังมีผลต่อการดำเนินเรื่องในฐานะปมขัดแย้งของเรื่อง และจุดจบแบบโศกนาฏกรรม สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชนชาติไทอีกด้วย

คำสำคัญ: ความรัก, ลิลิตพระลอ, ขูลุนางอ้ว, อลองเจ้าสามลอ

Abstract

The objective of this article is to study and analyze the events related to the love of the main characters in the literary works 'Lilit Phra Lo,' 'Khulu Nangua,' and 'Along Chao Sam Lo.' All data was gathered from primary and secondary sources relevant to the three narratives to conduct a thorough analysis. The data was examined through content analysis and presented using narrative synthesis. The study reveals that the love events involving the main characters in all three stories exhibit significant characteristics. These include: 1) the protagonists' encounters with love, encompassing both instances where love is sparked by hearsay and those where it develops through mutual understanding. 2) Partner selection and marriage dynamics, involving adult-mediated partner selection and rejection or avoidance of arranged partners. 3) Expressions of affection, comprising the establishment of positive relationships, depictions of hardships, acts of endearment, exchanges of items,

courtship rituals, and formal farewells expressed through dedicated verses. 4) Instances of conflict and the resolution of love. However, due to the societal context, attitudes, and beliefs of each region that influence literature, the love events involving the main characters differ in detail. Furthermore, the love events involving the main characters in all three literary works also impact the narrative's progression as points of conflict and catastrophic endings, reflecting the belief in fate influenced by the influence of Buddhism on the Thai ethnicity.

Keywords: Love, Lilit Phra Lo, Khulu Nangua, Along Chao Sam Lo

บทนำ

ความรักเป็นความรู้สึกพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชีวิตของคนทุกคน เป็นภาวะทางอารมณ์ที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความปรารถนาของมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิต (ปจวริย์ ณ นคร, 2550: 4) รวมทั้งยังแสดงออกถึงการมีใจผูกพันด้วยความห่วงใย ความเสน่หา และมีใจผูกพันฉันคู่สวาระหว่างบุคคล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) นอกจากนี้ ในทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งความรักได้แบ่งองค์ประกอบของความรักไว้ 3 ประการ ได้แก่ การใกล้ชิดสนิทสนม (Intimacy) คือ ความรู้สึกผูกพัน สนิทใจ ใกล้ชิดกัน การหลงใหล (Passion) คือ ความรู้สึกเชิงโรแมนติก การดึงดูดใจทางร่างกายไปจนถึงความใกล้ชิดทางเพศ และการตัดสินใจ (Decision) หรือการผูกมัด (Commitment) คือ การตัดสินใจว่าจะยอมรับและรักษาความสัมพันธ์นี้ เช่น การแต่งงาน และการตกลงเป็นคนรัก (Sternberg, 1986: 119) ความรักจึงเป็นภาวะทางอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างแนบแน่น ด้วยเหตุนี้ ในวรรณกรรมต่าง ๆ จึงอาศัยความรักเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของผู้แต่ง โดยจำลองชีวิตของคนในสังคมและร้อยเรียงเรื่องราวขึ้น อย่างสมจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผูกเรื่องราวความสัมพันธ์ของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงที่มีความรักอันไม่สมหวัง ไม่เพียงสามารถเป็นปมปัญหาสำคัญของการดำเนินเรื่องเท่านั้น แต่ยังสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยพบว่าวรรณกรรมไทยเรื่องลิลิตพระลอ ที่ปรากฏในรูปแบบวรรณกรรมลิลิตสมัยอยุธยา ชูขุนนางอ้าว วรรณกรรมภาคอีสาน ที่เป็นที่แพร่หลายในกลุ่มชาวไทย - ลาว บริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง และอลองเจ้าสามลอ วรรณกรรมล้านนา (ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535: 158 - 159) ต่างเป็นวรรณกรรมที่นำความรักซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และสามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง มาใช้เป็นแนวคิดสำคัญของเรื่อง นำเสนอผ่านลักษณะความรักของตัวละครเอกที่ไม่สมหวังและจบลงด้วยโศกนาฏกรรมที่ตัวละครเอกเสียชีวิตเพราะถูกขัดขวางความรักจากผู้ใหญ่ หรือเกิดจากความขัดแย้งของคนรุ่นก่อน แตกต่างกับวรรณกรรมไทยเรื่องอื่น ๆ ที่นิยมจบเรื่องด้วยความสุขสมหวังในความรักของตัวละคร

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลิลิตพระลอในแง่มุมต่าง ๆ เช่น “บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอในเชิงวรรณคดีวิจารณ์” ซึ่งนำเสนอความเป็นมาของเรื่องพระลอ ความรัก ความตาย กฎแห่งกรรมตาม หลักพระพุทธศาสนาที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของตัวละคร รวมทั้งยังพบว่าลิลิตพระลอเป็นโศกนาฏกรรมตามแนวการวิจารณ์แบบตะวันตก (ดวงมน จิตรจันทน์, 2561) “พระลอตามไก่อ่: ความงามหรือความเป็นความตาย” ที่สะท้อนความเชื่อของคนไทยในภาคเหนือและไทยอาหม (ชลดา เรื่องรักษ์ลิต, 2531) “ลิลิตพระลอ : การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา” โดยวิเคราะห์ในแนวพุทธปรัชญา (ชลธิรา กลัดอยู่, 2519) และการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ประกอบด้วยหลักธรรมในด้านการดำเนินชีวิต หลักธรรมทางด้านครอบครัว หลักธรรมทางด้านสังคมการเมืองการปกครอง หลักธรรมทางด้านเศรษฐกิจ และหลักธรรมทางด้านความรักความเชื่อสัตย์ต่อกัน (พระวรพจน์ นิสโภ, 2552) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาอิทธิพลของลิลิตพระลอที่มีต่อวรรณกรรมหรือผลงานรูปแบบอื่น เช่น การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ (กุลนาถ ชินโคตร, 2558; สุพจน์ จุกลิ้น, 2562) วรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ (ฉัตรภรณ์ ยศสุนทร, 2554)

สำหรับชูขุนนางอ้าว พบว่ามีการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม เช่น การวิเคราะห์เรื่องชูขุนนางอ้าวสำนวนท้องถิ่นอีสาน ซึ่งศึกษาจากต้นฉบับใบลานตัวธรรมอีสาน ฉบับวัดบ้านก่อเอ้ อำเภอลือโขงใน จังหวัดอุบลราชธานี (คณิง ชัย วิริยะสุนทร, 2532) และการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อที่ปรากฏในชูขุนนางอ้าว เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเสี่ยงทายแนบ อันเป็น

พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อคลี่คลายปัญหาเรื่องความรัก การเลือกคู่ครองระหว่างชูลู นางอ้ว และขุนนาง (พันธทิพย์ ศรีธรรม, 2563) รวมทั้งยังมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความในเรื่อง ชูลูนางอ้ว ซึ่งพบการอ้างถึง การแทนที่ การละ การซ้ำ การเชื่อมโยงคำศัพท์ และการใช้ คำเชื่อม (ภทรวดี อุทธา, 2555) ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อ ศิลปะหรือศาสตร์แขนงอื่น เช่น การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารศิลปะการละครข้ามวัฒนธรรม” โดยนำเสนอในรูปแบบของการขับลำวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องชูลูนางอ้ว เป็นภาษาอังกฤษ ศึกษา (จิราภรณ์ พันทวี, 2562) การศึกษา “ละครเวทีสร้างสรรค์จากวรรณกรรมท้องถิ่น อีสาน: ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทย” ซึ่งทำให้ผู้เรียน เกิดทักษะต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 21 (นิวัฒน์ ชินเสริม, 2565) เป็นการบูรณาการความรู้ เรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้ ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอลองเจ้าสามลอ ผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอลองเจ้าสามลอ เป็นวรรณกรรม คำสอนประเภทคำธรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักอันรุนแรงและมั่นคงของชายหญิงคู่หนึ่ง แต่ต้องจบลงด้วยความตาย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความรักทั้งความรักระหว่างหนุ่มสาวหรือบิดา มารดากับบุตร หากไม่รู้จักรักพิจารณาถึงความถูกต้องเหมาะสมจะนำไปสู่ความพินาศ วรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม และความเชื่อในพุทธศาสนาอีกด้วย (ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535)

นอกจากนี้ ยังมีผู้ศึกษาประเด็นเฉพาะการตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย โดยได้ศึกษาลิลิตพระลอ ชูลูนางอ้ว และอลองเจ้าสามลอ ร่วมกันกับวรรณคดีไทยอีก ๖ เรื่อง พบว่าการที่ตัวละครเอกต้องประสบชะตากรรมจนถึงแก่ชีวิต ประกอบเข้ากับเนื้อเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับความผิดหวังที่เกิดจากความรัก ซึ่งนำไปสู่ความตายของตัวละครเอกในภายหลัง ทำให้เรื่องราวเหล่านี้เป็นที่ประทับใจ จนมีผู้คนนำมาเล่าขานสืบทอดต่อมา (วาสนา ศรีรักษ์, 2542) แต่ยังไม่พบการศึกษาประเด็นเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง โดยตรง อย่างไรก็ดี แม้วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันทั้งในด้าน เนื้อเรื่องและด้านสังคมวัฒนธรรมดังที่ปรากฏ เนื่องด้วยสร้างขึ้นจากบริบททางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ยังนำเสนอโครงเรื่องหลักด้าน ความรักของตัวละครที่ไม่ได้ครองคู่กันและจบลงด้วยการตายคล้ายคลึงกัน จึงน่าสนใจว่า

เหตุไฉนวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงมีลักษณะเช่นนั้น การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ ย่อมช่วยอธิบายลักษณะความคิด ความเชื่อทางสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ของกลุ่มชนและวรรณกรรม ย่อมเพราะ “วรรณคดีเป็นเครื่องแสดงออกของสังคม และวรรณคดีเปรียบเสมือนเป็นกระจกสะท้อนสังคม” (เจตนา นาควัชร, 2514: 14) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาความคล้ายคลึงและความแตกต่างของลักษณะความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ ดังนี้ ลิลิตพระลอ ใช้ฉบับหอสมุดวชิรญาณ ขุนนางอ้าว ใช้ฉบับปวีรรัตของปรีชา พินทอง พ.ศ. 2524 อลองเจ้าสามลอ ใช้ฉบับปวีรรัตของอนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์ พ.ศ. 2531 ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาความรักระหว่างพระลอ พระเพื่อน พระแพง และพระนางลักษณวดี ในขุนนางอ้าว พิจารณาความรักระหว่างท้าวขูลู นางอ้าว และขุนนางและในอลองเจ้าสามลอ พิจารณาความรักระหว่างเจ้าสามลอ และนางอุเปียม เป็นสำคัญ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ตัวบทหรืออรรถวิเคราะห์ (Textual Analysis) เป็นหลักสำคัญ โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมและสังคม โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความรัก เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. ศึกษาและรวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ ลิลิตพระลอ ชูฉันทอ้อ และอลองเจ้าสามลอ
3. ศึกษาและรวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับลิลิตพระลอ ชูฉันทอ้อ และอลองเจ้าสามลอ
4. วิเคราะห์เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักตัวละครเอกในวรรณกรรมเรื่องลิลิตพระลอ ชูฉันทอ้อ และอลองเจ้าสามลอ ตามขอบข่ายของคำว่าความรักที่ผู้วิจัยกำหนดไว้และพบในต้นบทโดยใช้ตารางบันทึกข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
5. สรุปและรายงานผลการวิจัย ผ่านการนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามลำดับเหตุการณ์ที่พบและประเด็นที่วิเคราะห์ได้จากต้นบท และใช้ตารางจำแนกประกอบในบางประเด็น

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในลิลิตพระลอ ชูฉันทอ้อ และอลองเจ้าสามลอ ปรากฏลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การพบรักของตัวละคร การเลิอกคู่และการแต่งงาน การแสดงความรัก และความขัดแย้งและจุดจบของความรัก

1. การพบรักของตัวละคร การพบรักของตัวละครเอกในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละครต่างอยู่คนละเมืองจึงต้องอาศัยระยะเวลาในการเดินทางเพื่อไปหาอีกฝ่าย ตัวละครเอกมีรูปโฉมงดงามจนเป็นที่เลื่อมใสจากเมืองหนึ่งไปสู่อีกเมืองหนึ่ง ทำให้ตัวละครมีจิตปฏิพัทธ์ผูกพันกันตั้งแต่มิได้พบหน้า และการพบรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงทั้ง 3 เรื่อง เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง และความไม่พึงพอใจของตัวละครผู้ใหญ่ ทำให้ความรักเปลี่ยนเป็นเรื่องเศร้าและความตาย การพบรักของตัวละคร มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การพบรักเพราะคำเล่าลือ วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง คำเล่าลือถึงความงามของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครเหล่านั้นมาพบรักกัน ดังปรากฏในตารางที่ 1 และส่งผลกระทบต่อการดำเนินเรื่อง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การพบรักเพราะคำเล่าลือของตัวละครจากวรรณกรรม
ทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
บทขับชอชยพระลอ: ขับชอชยราชเทียร ทุกเมือง ภู่เล้าพระลอเลื่อง ท้าวหล้า โฉมบาบพิตรเปลื้อง ใจโลก สาวหนุ่มฟังเป็นบ้า อยู่เพียงไทยหนา ฯ บทขับชอชยพระเพื่อนพระแพง โฉมสองเหมือนหยาดฟ้า ลงดิน งามเจื่อนอัปสรอินทร์ สู้หล้า อย่าคิดอย่าครวญถึง ยาก แลน ขมเยแยมทั่วหน้า หน่อท้าวมีบุญฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	ขุนนางได้ยินความงามของนางอ้าว จึงไปลู่ขอ และหมั้นมาหา: บัดนี้ จักกล่าวถึงขุนนางผู้ ขอมูขาก่า ก่อนแล้ว มันก็มีกั๊กแจ่มเจ้า นางอ้าวหมั้นมา มันจึงหามาได้ กวางฟานเนื้อป่า เที่ยวส่งเจ้า ตนล้าแม่เมือง (ปรีชา พินทอง, 2524: 37)	คำเล่าลือความงามนาง อูเยี่ยม: “...นางยอศแก้วอุ เปี่ยมแคว้เลางาม เขา ก็มีความมาเส่งสำ ลือ ทั่วฟ้าเชียงทอง พ่อค้า นองเต้าสู่ สะภูพร้อม ยินชม ....” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 23) ความงามของเจ้า สามลอ: “....โฉมพิ้งแพงหน่อ หน้า ตนเจ้าซื้อสามลอ ผิวทอตามะมาบ เหมือนชาติแก้วคำแดง ปูนดีแยงแท้ไซ้..... เขาก็ลือกันไปซู่ด้าว ผับ แคว้นท้าวเมืองกิ่งคำ ก็มีวันนั้นแล...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 41)

ในลิลิตพระลอ การเล่าลือความงามทำให้ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงต่างรับรู้
ความงามของกัน และปรารถนาเป็นคู่ครอง ด้วยเหตุที่ลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีของราชสำนัก
บทขับชอชยโฉมทำให้คนทั้งเมืองหลงใหลไปด้วยดังที่ว่า “สาวหนุ่มฟังเป็นบ้า” ความรุนแรง

ด้านปฏิริยาทางอารมณ์ของผู้รับสารเรื่องโฉมของพระลอ และพระเพื่อนพระแพง จึงมีอย่างรุนแรง เห็นได้จากพระเพื่อนพระแพงรู้สึกโหยหาจนป่วยไข้ ส่วนการขับขอยพระเพื่อนพระแพงที่ว่านางทั้งสองงดงามมาก และไม่ควรไผ่ปอง นอกจากจะเป็น “หน่อท้าวมีบุญ” สารนี้ทำให้พระลอเห็นชอบที่จะครองคู่กับนาง ท้ายที่สุดพระนางบุญเหลือจำยอมให้พระลอเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพง แม้จะรู้ว่าพระลอต้องเข้าไปอยู่เมืองของศัตรู

ส่วนเรื่องขุนนางอ้าว การรับรู้ความงามของนางอ้าวจากคำเล่าลืออยู่ที่ขุนนาง เป็นเหตุให้ขุนนางรีบเดินทางมาดูตัวและสู่ขอนางอ้าว ซึ่งทำให้เกิดปัญหาารักสามเส้า หากขุนนางไม่มาสู่ขอนางอ้าวก่อนท้าวขูลู และไม่ปรนนิบัติเอาใจมารดาของนางอ้าวจนพอใจ นางอ้าวคงไม่ต้องถูกแม่ของตนบังคับให้แต่งงานกับขุนนาง

ในขณะที่ต่อลงเจ้าสามลอ ความงามของนางอุเปียม และเจ้าสามลอสร้างความพึงใจระดับสามัญชน การระลึกถึงความงามของนางอุเปียมในความคิดของเจ้าสามลอ เกิดขึ้นหลังจากพ่อแม่มาสู่ขอนางอกให้เจ้าสามลอ แต่เจ้าสามลอยังไม่ถูกใจนางอก นางอุเปียมจึงเป็นความหวังของเจ้าสามลอที่จะได้พบหญิงที่มีลักษณะต้องตาต้องใจ ดังที่ว่า “...อันพ่อแม่ว่าอ้าวสืบไว้พันชาย ยามนั้นเจ้าโฉมฉาย ก็คะนิงคิดรอด ยังนางยอดให้อุเปียมเมืองไกล..ใจชายก็พอจะอยู่” (อนาโตน โรเจอร์ เบ็ลติเยร์, 2531: 31) เจ้าสามลอไม่ได้คลั่งไคล้กับนางอุเปียมเหมือนพระลอ เพราะไม่มีอำนาจไสยศาสตร์ ส่วนนางอุเปียมนั้น เมื่อรู้ข่าวว่าเจ้าสามลอเดินทางมาเมืองก็ นางอุเปียมก็ขออนุญาตพ่อแม่ไปตลาด การพบกันครั้งแรกของอุเปียมและเจ้าสามลอ จึงได้รับการอนุญาตจากพ่อแม่ แต่พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายไม่ทราบว่าจะจุดประสงค์ของลูกว่าต้องการออกไปพบบุคคลต่างเมืองที่ตนเคยได้ยินกิตติศัพท์ความงาม

คำเล่าลือถึงความงามอันเป็นคุณสมบัติหนึ่งของตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่อง แม้มีรายละเอียดแตกต่างกัน แต่คำเล่าลือมีส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องให้ตัวละครพบกัน และสร้างปมปัญหาขัดแย้งที่ทำให้ตัวละครต้องออกเดินทาง และขัดแย้งกับครอบครัวของตน

1.2 การพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อที่คล้ายคลึงกันได้แก่ เรื่อง “บุพกรรม” หรือกรรมในอดีตชาติที่ส่งผลถึงชาติปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นแนวคิดปรัชญาทางพระพุทธศาสนาที่สังคมไทยยึดถือมาแนบแน่น ความรักของตัวละครทั้ง 3 เรื่องจึงเป็นไปตามกรรม ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สมของตัวละครจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
ปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์เพราะกรรมของพระลอ พระเพื่อน และพระแพง : “...ปู่ไปผายตบถ้อย อยู่หน่อยหนึ่งบมินาน ปู่ก็ธิญาณเล็งดู ..... ด้วยผลกรรมเขาแต่ก่อน ทำหย่อนหย่อนตึงตึง ส่วนจะถึงบมิหยุดเท่าว่าจะพลันสุดพลันม้วย ด้วยผลกรรมเขาเอง แต่เพรงเขาทั้งสองทำบุญบวงจะไว้....” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	การทำพิธีเสี่ยงทายแนบ: “อันหนึ่งกกแนบเจ้า ขูลูบ่าวทั้งอ่อนน้อย ยังเกี่ยวกอดกัน บ่เด..... กกแนบเกี่ยว พันนึ่งจำจ้องปลายหากนึ่ง หนีเว้นจากกันมียอดด้วน กุดขาดตายไปหนองวังบก ขาดลงเงินท้าง (ปรีชา พินทอง, 2524: 71)	นางอุเปียมกับเจ้าสามลอบเป็นเนื้อคู่กัน: “..นางจักไปเข้ากาด หมากดาสดทวยแยง ยังแสงชายเจ้าบ่าว แม่นว่าได้นิคนมากล่าวจาเสียง ใจนางก็เพียงเหมือนดั่งได้นอนกลม เหตุว่าปางก่อนได้หยาดน้ำร่วมอ่อนทาง ....” (อนาโศล โรเจอร์ เบิลดีเยร์, 2531: 43)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องอ้างถึง “บุญทำกรรมแต่ง” และ “อดีตชาติ” ของตัวละครเอก เนื่องจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ดังนี้

ในลิลิตพระลอ นางรินนางโรยได้ขอให้ปู่เจ้าสมิงพรายช่วยเหลือให้พระเพื่อนพระแพงสมหวัง ปู่เจ้าสมิงพรายยังรู้ด้วยญาณว่าทั้ง 3 คนเคยทำกรรมไว้ในชาติที่แล้ว และทั้งสามจะต้องตายด้วย “ผลกรรมเขาเอง” ปู่เจ้าสมิงพรายจึงยอมช่วยเหลือให้ทั้งสามได้พบรักกันด้วยการใช้สลาเหิน และไก่แก้วเพื่อเชิญพระลอให้มาหาพระเพื่อนพระแพง ดังนั้นการใช้ไสยศาสตร์ของปู่เจ้าสมิงพรายเป็นผลสืบเนื่องมาจากการรู้แจ้งเรื่องกรรม

ในเรื่องขุนนางอ้าว กรรมเป็นต้นเหตุที่ทำให้ขูลูและนางอ้าวต้องพบรักกันและพลัดพรากจากกัน ดังคำทำนายของหมอโหรว่าท้าวขูลูจะสิ้นพระชนม์ตั้งแต่วัยหนุ่ม (ปรีชา พินทอง, 2524: 5) การพบรักของท้าวขูลูและนางอ้าว แท้จริงเกิดจากกรรมในอดีตชาติที่ทั้ง 2 คนเคยทำกรรมหนัก โดยการแยกผัวเมียให้พลัดพรากจากกันและห้ามญาติพี่น้องมิให้ชักนำมารองคู้กันอีก ในเรื่องนี้ แถนลิตชะตากรรมให้ขูลูนางอ้าวเป็นคู่กัน และต้องจากกันจากการทำพิธีเสี่ยงทายแนบที่พบว่า สายแนบทั้งสองพันกันอยู่ แต่ “มียอดด้วน กุดขาด

ตายไป” แต่เมื่อชูลุนางอ้วคู่กันแล้ว จึงไม่แคล้วกัน ทั้งคู่จึงได้พบรักกัน และชดใช้เวรกรรมที่เคยก่อด้วยกัน

ส่วนเรื่องอลองเจ้าสามลอ แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องกรรมเช่นกัน ดังตอนที่ไดยินคำเล่าลือเกี่ยวกับเจ้าสามลอ นางอุเปียมมีจิตประหวัดถึงเจ้าสามลอ เพราะนางได้ “...เหตุว่าปางก่อนได้หยาดน้ำร่วมอนทาง...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 43) และเจ้าสามลอก็ได้ “...ย้อนเพื่อได้ร่วมหม่น้ำหยาดกรรมเวร” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 31)

การพบรักกันของตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่องไม่ใช่เหตุบังเอิญ หรือเกิดจากความชื่นชมหลงใหลในความงามของอีกฝ่ายจากคำเล่าลือเท่านั้น หากแต่มีกรรมเป็นตัวกำหนด ความเชื่อเรื่องกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ซึ่งแม้อยู่ต่างพื้นที่กัน แต่อยู่ภายใต้กรอบความเชื่อเดียวกัน

2. การเลือกคู่และการแต่งงาน การเลือกคู่ครองและการแต่งงานที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 ฉบับประกอบด้วย การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่จัดหาให้ และการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ซึ่งมีผลสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ดังนี้

2.1 การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ ธรรมเนียมในการเลือกคู่ครองในอดีต พ่อแม่จะเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ เพราะเกรงว่าบุตรจะได้คู่ครองที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการเลือกผู้หญิงเป็นคู่ครอง หากพ่อแม่เห็นว่าลูกมีอายุเหมาะแก่การมีคู่ครอง พ่อแม่จะไปทาบถามสู่ขอให้กับลูกของตน ส่วนการเลือกคู่ของผู้หญิง พ่อแม่ต้องเห็นชอบว่า ชายที่จะมาเป็นเขย ต้องเป็นคนที่มีความสมบัติเพียงพอ ในการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ปรากฏในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ของตัวละครจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ชูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
พระลออภิเษกกับพระนาง ลักษณะาวดี : “เมื่อนั้นให้แมนสรวง พระยา หลวงผู้มั่งคั่งดี ให้ไปกล่าวนาง	แม่ของท้าวชูลูปรารถนาให้ท้าวชูลู แต่งงาน: อันว่าลูกอ่อนท้าว บาบ่าชูลู สมกับนางทองสี ผู้ดีปานด้อม	พ่อแม่ของเจ้าสามลอไปสู่ขอ นางอก: “..ว่าแม่พ่อขอเอา ลูก เศรษฐีนางอกแอก ก็ได้ตามแก่

ลักษณวดี นางมีศรีสวัสดิ์ลออ ให้แก่พระลอตลก ยกเป็นอัคร มเหสี มีบริวารพระสนม ถ้วนทุก กรมก้านัล...” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	มารดาของนางอ้วยกนางอ้วยให้กับ ขุนนาง: แม่ได้ยกยอให้ เขานั่นป็น ลูกเอย ขุนนี้คนดีแท้ เอาการตางราช (ปรีชา พิณทอง, 2524: 40)	แม่นใจเรา พ่อแม่เขาวางหื้อ ว่าเดือนสี่แล้ว มือบอดลวดมา เอา ปันชายเลาลูกห้ำ ข้อน หมผ้าเรียงแผง...” (อนาโกล โรเจอร์ เบ็ลติเยร์, 2531: 27)

ในลิลิตพระลอ พระบิดาของพระลอเป็นผู้จัดงานอภิเษกให้แก่พระลอ กล่าวคือ ท้าวแมนสรวงได้ส่งขอพระนางลักษณวดีให้พระลอ แล้วแต่งตั้งให้เป็นอัครมเหสี ความต่อนั้น พระลอถึงความมั่งคั่งของพระลอจนเป็นที่เลื่องลือจึงไม่ได้อธิบายว่า พระลอพึงพอใจในตัวของพระนางลักษณวดีมากน้อยเพียงใด แม้พระลอจะไม่ได้เลือกพระนางลักษณวดีเป็นคู่ครองด้วยตนเอง แต่ก็ได้ปฏิเสธพระนางลักษณวดี พระนางลักษณวดีถือเป็นคู่ครองที่ดีพร้อมเหมาะสมกับพระลอผู้เป็นกษัตริย์

ในเรื่องขุนนางอ้วย ท้าวขูลูครองราชย์ก่อนแล้ว มารดาจึงคิดจะให้แต่งงาน มารดาของท้าวขูลูต้องการให้ท้าวขูลูแต่งงานกับผู้หญิงที่ดี มีคุณสมบัติเพียบพร้อม แต่กระนั้น มารดาของท้าวขูลูก็ให้อิสระลูกในการตัดสินใจเลือกคู่ครอง ในขณะที่มารดาของนางอ้วยจากลัวว่า นางอ้วยจะได้คู่ที่ไม่ดี แต่กระนั้น เหตุผลที่มารดาของนางอ้วยนำมาอ้างเพื่อปฏิเสธท้าวขูลู คือ มารดาของท้าวขูลูไม่ให้มารดาของนางอ้วยกินผลส้มเกลี้ยง และอ้างว่าท้าวขูลูมีภรรยาอยู่แล้ว เป็นสิ่งที่ชวนพิจารณาว่า มารดาของนางอ้วยต้องการให้นางอ้วยแต่งงานกับขุนนาง เพราะความขุ่นเคืองครั้งอดีต หรือเห็นแก่สิ่งของ หรือเห็นแก่ความสุขสบายของตน กล่าวคือ มารดาของนางอ้วยชอบใจที่ขุนนางที่นำสิ่งของจำนวนมากมาให้ และเห็นว่าขุนนางเอการเอางาน ขยันขันแข็ง (ปรีชา พิณทอง, 2524: 38) มารดาของนางอ้วยจึงอยากให้ขุนนางเป็นลูกเขยมากกว่าท้าวขูลู มารดาของนางอ้วยอ้างถึงเรื่อง “สังข์ศิลป์ชัย” เพื่อทำให้นางอ้วยเห็นคล้อยตามตนว่า ถ้านางอ้วยแต่งงานกับขุนนาง ไม่นานนางอ้วยกับขุนนางจะรักกันเอง (ปรีชา พิณทอง, 2524: 42) เมื่อมารดาของนางอ้วยตอบรับการส่งของของขุนนาง โดยมีได้ถามความสมัครใจของนางอ้วย นางอ้วยจึงปฏิเสธขุนนาง ส่งผลให้มารดาต้องบิบบังคับ และ

ประณามนางอ้ว อย่างไรก็ดี การบีบบังคับให้นางอ้วแต่งงานกับขุนนางเป็นชนวนเหตุสำคัญที่ทำให้นางอ้วตัดสินใจฆ่าตัวตายเพื่อยุติปัญหา

ส่วนเรื่องอลองเจ้าสามลอ แม่ของเจ้าสามลอไม่ต้องการให้เจ้าสามลอจากตนไปอยู่เมืองอื่น เจ้าสามลอจึงไม่ได้รับอิสระในการตัดสินใจเลือกคู่มากนัก พ่อแม่ของเจ้าสามลอได้ไปสู่ขอนางอกให้เป็นคู่ของเจ้าสามลอ โดยไม่ได้ถามความเห็นชอบของลูกชาย แต่เจ้าสามลอเองก็ไม่ได้ยอมรับการเลือกคู่ครองของฝ่ายผู้ใหญ่ เจ้าสามลอจึงเดินทางไปค้าขายที่เมืองกิงเพื่อจะพบนางอุเปียม ทั้งนี้ การเลือกคู่ให้เจ้าสามลอ พิเศษกว่าเรื่องอื่น พิจารณาจากเหตุผลของแม่ของเจ้าสามลอที่ไม่ต้องการให้เจ้าสามลอไปอยู่เมืองอื่น เพราะ “...ว่าเมืองกิงนั้นมียอดนางงาม ชื่อว่าอุเปียมคนยิ่งแย้ม สองแก้มเปรียบค่าแดง พ่อแม่ก็กลัวเจ้าจอมแพงพลัดพราก เพราะเพื่อมีลูกชายคนเดียว...” (อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 33) ความรู้สึกหวงและห่วงลูกชายของแม่ของเจ้าสามลอจึงปรากฏเด่นชัดกว่าเรื่องอื่น ๆ และส่งผลให้แม่ของเจ้าสามลอมีอารมณ์รุนแรงและพฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อนางอุเปียมซึ่งแม่ของเจ้าสามลอคิดว่าจะมาแย่งความรักของลูกชายจากตนไป

ส่วนพ่อแม่ของนางอุเปียม มิได้บังคับให้นางอุเปียมแต่งงานกับใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้พบกับเจ้าสามลอเพราะพ่อแม่นางอุเปียมเป็นห่วงลูกสาวมาก จึงไม่ต้องการให้ลูกสาวมีจิตปฏิพัทธ์ต่อพ่อค้าต่างแดน เพราะนางอุเปียมเป็นหน้าตาและความภาคภูมิใจของพ่อแม่ หากนางประพฤตินเสื่อมเสียเพราะเรื่องผู้ชายยอมทำให้พ่อแม่อับอายขายหน้าได้ แสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับสตรีเรื่องการรักษานวลสงวนตัว ดังความว่า “...เหตุเพื่อกลัวนางเมื่อนั้นเจ้าโสภานพ่อหน้า ตนยอดเจ้าชายบ่าวสามลอ พ่อแม่ก็กลัวนางไปเยาะหยอกเล่น ใจตื่นเต้นติดหัวนยังจอมธรรมเจ้าบ่าว อันเป็นพ่อค้าต่างด้าวเชียงทอง”

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องแสดงให้เห็นว่าการเลือกคู่และการแต่งงานของตัวละครเอกขึ้นอยู่กับจัดการของผู้ใหญ่ แต่ถ้ามองการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่นั้น ปราศจากการยินยอมของบุตร บุตรจะไม่ยอมรับและหาทางออกด้วยวิธีของตน การจับคู่จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความหายนะของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงหากตัวละครนั้น ๆ ไม่ชอบใจคู่ครองที่พ่อแม่จัดหาให้ การเลือกคู่ครองโดยผู้ใหญ่เป็นจุดพลิกผันชีวิตของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในเรื่องขุนนางอ้ว และอลองเจ้าสามลอ แม้ในลิลิตพระลอ พระลอยอมรับการอภิเษกกับพระนาง

ลักษณะดี ภายหลังเมื่อพระลอได้อินกิตติศัพท์ความงามของพระเพื่อนพระแพง พระลอก็เกิดปรารถนาอย่างแรงกล้าให้ได้พบกับพระเพื่อนพระแพง ถือเป็นการเลือกคู่ครองด้วยตนเองของพระลอเช่นเดียวกัน

2.2 การปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา การปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่เพื่อไปหาคนที่ตนใฝ่ปอง เป็นการยืนยันการเลือกคู่ด้วยตนเองของตัวละครเอก เป็นผลมาจากการมุ่งหวังที่จะครองคู่กับคนที่ตนเองรักอย่างแท้จริง แต่การปฏิเสธดังกล่าว มิได้สร้างความสุขสมหวังดังที่ตัวละครปรารถนา เนื่องจากความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเป็นความรักต้องห้ามหรือยากที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น การปฏิเสธคนที่ผู้ใหญ่จัดหาให้ และเลือกคู่ครองที่ตนเองพึงใจ จึงทำให้เกิดการละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีในที่สุด คือ การลักลอบได้เสียกัน และปราศจากการรู้เห็นของผู้ใหญ่ พฤติกรรมดังกล่าวทำให้ตัวละครฝ่ายผู้ใหญ่ไม่ยอมรับคู่ครองที่ตัวละครเอกเลือกเอง และเกิดปัญหาร้ายแรงตามมา

2.2.1 การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง พบว่า ตัวละครเอกฝ่ายชายจะมีคู่หมั้นหรือบุคคลที่ผู้ใหญ่ต้องการให้แต่งงานด้วยอยู่แล้ว แต่ท้ายที่สุด ตัวละครเอกฝ่ายชายจะละทิ้งหรือปฏิเสธคู่หมั้นเดิมเพื่อเดินทางจากบ้านเมืองไปหาตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่ตนรัก ดังปรากฏในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย จากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอแสดงเหตุผลแก่พระนางลักษณวดี	แม่ของท้าวซูลูปรารถนาให้ท้าวซูลูแต่งงาน	เจ้าสามลอปฏิเสธนางอกที่พ่อแม่หาให้
สิ่งใดในโลกล้วน อนิจจัง	อันว่าลูกอ่อนท้า บาบาวซูลู	“...เล่นคำพราง ว่าดูรานางทั้งหลายเฮยหนุ่ม
คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้	สมกับนางทองสี ผู้ดีปานด้าม	หนา ดังว่าตัวพี่เจ้า
คือเงาติดตัวจริง ตรึงแน่น อยู่หนา	ท้าวซูลูมีอิสระในการเลือกคู่ครอง	สามลอ เขตการนอบซ่าง
ตามแต่บาปบุญแล ก่อเกื้อรักษา ฯ	ท้าวบ่ยินดีด้วย ดอมไฟจักแห่ง	หมอมอแก้วบ้านถวงแล้ววัน
จากนุขเรียมขุนไ้ อารมณ์ เรียมนา		ยาม โฉมคิงบางเฮยน้อง
จากที่สมไปสม กลือกแคล้ว		

ผิวก้อยกกรรม จำพี่จำจากแก้ว (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	เกรียมสาวท นามแม่ ไปเข้าคีนสม ฯ	ตีแต่นอนเน่งเนื้อ ในห้องผัวเดียว (ปรีชา พินทอง, 2524: 12– 13)	แก้ว อย่าว่าจักใครเอา แก้ว เมื่ออยู่สร้างเรือน นาง โฉมเชียงคานจาวาด อุ้ลลาดเล่น....” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 29)

ในเรื่องลิลิตพระลอ กวีให้ความสำคัญกับบทบาทของพระนางลักษณวดี มเหสีของพระลอ ก่อนพระลอออกเดินทางพระนางลักษณวดีได้มาทัดทานมิให้พระลอไปด้วยห่วงภยันตราย และเกรงว่าพระลอจะไม่กลับคืนมา พระนางลักษณวดีไม่มีข้อบกพร่องหรือนำตำหนิใด ๆ ดังนั้น พระลอจึงให้เหตุผลแก่พระนางลักษณวดีว่าไม่มีสิ่งใดแน่นอนและทุกอย่างเป็นไปตามบาปและบุญ เพราะเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ และคุ้มครองสรรพสิ่งได้ พระลอปลอบใจพระนางลักษณวดีเพื่อให้เห็นความเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ทั้งยังให้เหตุผลเพื่อปลอบใจแก่พระนางลักษณวดีอีกด้วย การจากนางไปเพื่อครองคู่กับหญิงที่รออยู่ข้างหน้า พระลอเกรงว่าตนอาจจะไม่สมหวัง แต่ถ้ายังคงอยู่ที่เมืองของตนต่อไปก็จะหมองเศร้ายิ่งขึ้น พระลอจึงต้องจากพระนางลักษณวดีไป และย้ำว่าจะกลับมาอยู่ร่วมกับพระนาง ดังปรากฏ “ไปเข้าคีนสม ฯ” พระลอไม่ต้องการให้พระนางลักษณวดีโศกเศร้า และย้ำให้มั่นใจว่าพระลอจะกลับคืนมา

ส่วนเรื่องขุนนางอ้าว มารดาของท้าวขูลูต้องการให้ท้าวขูลูแต่งงานกับผู้หญิงที่ดี มีคุณสมบัติเพียบพร้อม แต่กระนั้น มารดาของท้าวขูลู ก็ให้อิสระในการตัดสินใจเลือกคู่ครองของท้าวขูลู การปฏิเสธหญิงที่มารดาของท้าวขูลูต้องการให้แต่งงานด้วย จึงได้รับการยอมรับ ทำให้เรื่องการเลือกคู่ของท้าวขูลู แตกต่างจากเรื่องอื่น ดังคำที่มารดาของท้าวขูลู ถามว่าหากท้าวขูลูพอใจหรือชอบผู้หญิงคนใด นางจะไปสู่ขอให้ ความว่า “แม่จัดไปกล่าวด้วย โอมให้แก้ว” (ปรีชา พินทอง, 2524: 12-13)

แต่ในเรื่องอลองเจ้าสามลอ แม้เจ้าสามลอไม่พึงใจหญิงคนใดในเมืองเชียงทอง พ่อแม่ของเจ้าสามลอจึงไปสู่ขอนางอก ลูกของอาผู้เป็นเศรษฐีใหญ่ให้เป็นคู่หมั้นของเจ้า

สามล่อ ด้วยเกรงว่าเจ้าสามล่อจะไปพอใจหญิงเมืองอื่น แล้วจะทิ้งตนไป แต่เมื่อเจ้าสามล่อเห็นนางนอก นางแอก เจ้าสามล่อก็ได้พึงใจ เพราะนางไม่มีรูปสมบัติที่เพียบพร้อมคู่ควร “...เจ้าข้ายแห่งกตาทวย รูปบ่สวยสักหยาด ตนเจ้า” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 29) อย่างไรก็ตาม เจ้าสามล่อมีวิธีการปฏิเสธนางอย่างสุภาพนุ่มนวล โดยบอกกับหญิงสาวว่าเขาไม่ใช่พ่อบ้านพ่อเรือนที่ดี

จากการศึกษาพบว่า ในการปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายชาย ในลิลิตพระลอ มีเรื่องขัดติยะมานะของกษัตริย์ กรรมที่ตัวละครทั้งสามเคยทำไว้ในอดีต และอำนาจทางไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนเรื่องชูลุนางอ้วมีเรื่องเนื้อคู่ที่กำหนดไว้แล้วจาก แถน และเรื่องกรรม สำหรับเรื่องอลองเจ้าสามล่อ มีเรื่องกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นเดียวกัน การเลือกคู่ครองด้วยตนเองของตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครเอกฝ่ายชายยอมเดินทางไกลจากบ้านเมืองตนเพื่อให้สมหวังในความรัก

2.2.2 การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องเป็นตัวละครที่มีความงดงามในรูปโฉมจนเป็นที่เลื่องลือ และทำให้มีชายอื่นปรารถนา แต่นางก็มิได้มีจิตพิภพต่อชายเหล่านั้น การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิงจึงช่วยย้ำบุคลิกลักษณะความมั่นคง และซื่อสัตย์ในความรัก ดังนี้

ตารางที่ 5 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การปฏิเสธคู่ที่ผู้ใหญ่เลือกให้ของตัวละครเอกฝ่ายหญิง จากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ชูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามล่อ
พระเพื่อนพระแพงปฏิเสธชายอื่น: เงินทองกองโกฏิแก้ว ทุลถวาย สารสอดดาทองควาย เพือกผู้ บุญบารมีร้องขวยชวนรอต มานา แม้บ่สมท้าวชู้ อย่าแลมีผิว ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	นางอ้วปฏิเสธขุนนางกับมารดา: เขานั้นศีลธรรมเจ้า บ่มีสิ่งจักสั่ง มีแต่สมเสบเหล้า บ่มีเอื้ออ่าวทาน แม่ เอย เฮานั้นกินทานเข้า พังธรรมจำจ้อ ศีลห้าตั้ง จำไว้ชู้วัน แลนา (ปริชา พินทอง, 2524: 40-41)	นางอูเปียมปฏิเสธ ชายที่ยังไม่พึงใจ: “..นางก็ยังบ่ต้นแต้น กับแห่งอันชายใด ... ผินนางด่าก่ำก่ำ พี่บ่าว เจ้าสั่งและชวนกันมา ยกยอว่านางงาม ดัง ว่าตัวนางนี้น้ำ แกง

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้ว	อลองเจ้าสามล่อ
	รือจักไปเกลือกกลัว บริดาจกมกัณฑ์ แหนงสู้ตาเป็นผี มิ่งมรณ์เมื่อฟ้า (ปรีชา พินทอง, 2524: 45)	ผักมาน้ำมันหากก่า เส้า คั่นข้าน้องลูกนึ่ง ข้าว ก็มันช่างเหม็น ควัน ...ได้ยินคำ นาง บายจาดอบ ว่าปีนี้ ใคร่คบ ยังกรรมและ ยังเวร เป็นคำเสียด ไปเมื่อหน้าว่าปีใหม่ หน้าค่อยมาไข ...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติ เยร์, 2531: 15-21)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง แสดงให้เห็นความจงรักภักดีและมั่นคงในความรัก ดังปรากฏว่าตัวละครเอกฝ่ายหญิงไม่พึงใจชายคนใดนอกจากชายที่ตนหมายปองเท่านั้น

ในลิลิตพระลอ พระเพื่อนพระแพงแสดงความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่ไม่ยอมมีชายอื่นใดนอกจากพระลอ พระเพื่อนพระแพงมีความขัดแย้งภายในจิตใจระหว่างความรักและจาริตประเพณี จนท้ายที่สุดนางทั้งสองยินยอมให้นางรินนางโรยช่วยเหลือเรื่องพระลอ แสดงให้เห็นว่ากิเลสหรือความรักสามารถเอาชนะจาริตทางสังคมเรื่องการรักนวลสงวนตัว กระนั้นคำพูด “แม่บ่สมท้าวซู้ อย่าแลมีผีว” (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.) หลังจากนางทั้งสองตกเป็นของพระลอ ได้ตอกย้ำค่านิยมและจาริตทางสังคมที่อยู่ในจิตใจของนางว่าต้องรักเดียวใจเดียว และย้ำให้เห็นว่าหากนางไม่ได้ครองคู่กับพระลอแล้วก็ไม่ต้องการครองคู่กับใคร ตอนท้ายของเรื่อง พระเพื่อนพระแพงต่อสู้ร่วมกันกับพระลอจนกระทั่งสิ้นชีวิต แสดงให้เห็นว่าความซื่อสัตย์และภักดีในความรัก ทำให้คนเราเสียสละได้ทุกอย่างแม้ชีวิต

ส่วนขุนนางอ้ว คำพูดของนางอ้วที่ว่ายอมตายเป็นผี ดีกว่าเป็นภรรยาของขุนนาง “แหนงสู้ตาเป็นผี มิ่งมรณ์เมื่อฟ้า” แสดงให้เห็นความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของนางอ้วที่ยอมเสียสละชีวิตเพื่อรักษาศักดิ์ศรี และไม่ปรารถนามีชายอื่น การปฏิเสธขุนนางของนางอ้ว เน้นย้ำว่านางอ้วรักเดียวใจเดียวต่อท้าวซูลู แม้นางอ้วไม่กล้าบอกกับมารดาโดยตรงว่านางอ้ว

มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคนอื่นแล้ว แต่นางอ้วสามารถใช้ชีวิตปฏิเสธข้อเสนอ และการบังคับของมารดาอย่างตรงไปตรงมา คือ การอ้างหลักพุทธศาสนา โดยกล่าวว่า ขุนนางเป็นคนนอกศาสนา ไม่มีศีลธรรม ทั้งยังหมกมุ่นในเหล่าสุราอบายมุขที่ว่า “เขานั้นศีลธรรมเจ้า บ่มีสังจักสิ่ง” (ปริชา พินทอง, 2524: 40) นางยังอ้างลักษณะตรงกันข้ามของบุคลิกลักษณะนิสัยของนางและขุนนางด้วยว่านางเป็นคนดีและมีศีลธรรม การแต่งงานกับคนที่ไม่มีศีลธรรมจึงไม่ควร ในเรื่องนี้จึงเน้นย้ำให้เห็นชัดเจนว่า ชายที่คู่ควรกับนางอ้ว ควรเป็นชายที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักกรรมทางพุทธศาสนา แม้ชายคนนั้นจะร่ำรวยอย่างขุนนาง แต่ถ้าเขาไม่มีศีลธรรมแล้ว ย่อมไม่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง

ในอลองเจ้าสามล่อ นางอุเปียมปฏิเสธชายอื่นเช่นกัน แต่นางเลือกใช้กลวิธีปฏิเสธที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ นางอุเปียมจะปฏิเสธชายอื่นอย่าง “ถ้อยทีถ้อยอาศัย” เนื่องจากนางอุเปียมยังไม่พึงใจในชายใด และยังไม่ได้รู้จักกับเจ้าสามล่อ โดยปฏิเสธชายเหล่านั้นอย่างสุภาพว่าป็นนางยังไม่ต้องการมีคู่ ป็นหน้าให้มาหานางใหม่ ดังที่ว่า “ดั่งตัวข้านี้ก็ยังหนุ่มน้อยถาว์ลึงรวม ไปมีความรู้จอดยงคองลูกสะไภ่ยอดบิดาแลมาดาสุเจ้า ว่าป็นนี้นางกับใครเผ้าเผื่อแฝง บ่ใครเทียมแยงแรบข้าง ...ว่าป็นหน้าค้อยชวนกันมากอดน้าวเรียงนอน” (อนาโตนโรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 19 - 21) การปฏิเสธของนางอุเปียม จึงเข้าลักษณะ “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” ทำให้นางเป็นที่ชื่นชมของคนในชุมชน และเป็นหน้าเป็นตาของครอบครัว

การปฏิเสธความรักของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงมีความสอดคล้องกัน คือ ตัวละครฝ่ายหญิงจะไม่ต้องการชายคนอื่น หากมิใช่ชายที่ตนพึงพอใจ

3. การแสดงความรัก วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงมีโอกาสดแสดงความรักต่อกันอย่างใกล้ชิด ตัวละครเอกฝ่ายชาย ทั้งพระล่อ ท้าวขูลู และเจ้าสามล่อ ต่างเดินทางจากบ้านเมืองของตนมายังบ้านเมืองของตัวละครเอกฝ่ายหญิง โดยมีโอกาสได้สนทนากับฝ่ายหญิงตามลำพัง

ในเรื่องลิลิตพระล่อ พระล่อเคยได้บันทึกตีศัพทด้านความงามของตัวละครฝ่ายหญิงมาก่อนแล้ว พระล่อแอบเข้าไปหาพระเพื่อนพระแพงได้โดยมีนางรื้นนางโรยเป็นผู้ชักนำไปพบ โดยมีโอกาสลอบชมโฉมพระเพื่อนพระแพงก่อนด้วยการซ่อนตัวหลังม่าน

ในเรื่องอลองเจ้าสามลอ เจ้าสามลอไม่พอใจนางอก หญิงสาวที่พ่อแม่หามาให้ จึงอ้างว่าตนจะไปค้าขายที่เมืองของนางอุเปียม เจ้าสามลอและนางอุเปียมจึงมีโอกาสได้พบกันที่ตลาด เพราะนางอุเปียมได้ยินกิตติศัพท์ความงามของเจ้าสามลอ เมื่อทราบว่าเป็นเจ้าสามลอ เดินทางมายังเมืองของตน นางจึงขออนุญาตพ่อแม่ไปตลาด นางอุเปียมเชื่อเชิญเจ้าสามลอขึ้นบ้าน โดยพ่อแม่ไม่รู้ ทำให้ตัวละครชายหญิงได้มีโอกาสพบและแสดงความรัก

ในเรื่องซูลุนางอ้ว ท้าวซูลูเดินทางจากเมืองกาสิไปเยี่ยมแม่ของนางอ้วที่เมืองกายนคร แม่ของนางอ้วผู้เป็นเพื่อนเสียกับแม่ของท้าวซูลูให้ท้าวซูลูไปพบนางอ้วได้ เพราะนางอ้วอยู่อีกปราสาท การพบกันระหว่างท้าวซูลูและนางอ้วครั้งแรก จึงผ่านการรับรู้ของผู้ใหญ่มากกว่าเรื่องอื่น ๆ

อย่างไรก็ดี การพบกันของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงทั้ง 3 เรื่องพบกันในที่รโหฐานจึงเปิดโอกาสให้ตัวละครทั้งชายและหญิงทั้ง 3 เรื่องได้เกี่ยวพาราสีและแสดงความรักกันมากที่สุด ผู้วิจัยพบเหตุการณ์เกี่ยวกับการแสดงความรักของตัวละครเอก ดังนี้

3.1 การสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องสะท้อนให้เห็นว่าการพบปะกันระหว่างชายหญิง ทำให้มนุษย์รู้สึกเย็นสบายได้แต่การสร้างปฏิสัมพันธ์ด้วยการวางตัวอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนทำให้ความรู้สึกเย็นสบายลดน้อยลง และทำให้ต่างฝ่ายกล้าใกล้ชิดกันมากขึ้น ดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การแสดงความรักด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ซูลุนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
สองเห็นโฉมเจ้าแผ่น ภูวดล งามเงื่อนหินกรกล แวนฟ้า ลืมนายอ่อนลืมนตน ตาต่อ พระนา พิศพบรักโอ้อ้า เทพไสยาโฉน ฯ ดำรงใจได้อ่อน อายชบ อยู่หนา สองบังคล์เคารพ กราบไหว้	ท้าวซูลู: “...พื้นแปลงสพานขั้วม กลางดอน หลายย่าน มาพี้ น้องจักบ้านแม่น้ำ ต้นท่างช่อ พี่ชาย บ่เด	นางอุเปียม: “.....ว่าดูราศรีคิงแวน เฮยพี่เป็นเจ้า พี่บ่าวเฝ้า เมืองใด ลูกไหนมารอด นี้ แผวป้องอ้อมองนาง ในเขทานแฉวถาด คน

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
โฉมสองขึ้นตาสบ ใจราช แลนา พิศพิศคนองไ้ ท่านท้าวลืมน ๓ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	นางอ้าวเคียม: “อันหนึ่งน้องหากินแกงแซ่ แลนโมนตางเหยื่อ ไม่ซอนขั้วง ขวาชัยชิดอยถาง อ้ายเอย” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 23)	หากส่องกันดู.....รู้ว่า เป็นทิพย์ฟากฟ้าอินทา ...รู้ว่าเป็นครุฑนาคน้ำ นาคา รู้ว่าเป็นมนุสสา ลุ่มฟ้า อยู่เขตหน้าเมือง ไกล.. ” เจ้าสามลอ:“..ว่าดูรา นางน้องนาฏคนงาม ตั้ง ว่าตัวพีน้า บใช้อินทา ค า น ทิ พ ย ์ เ ท ศ พีนนี้ก็ใช้ทิพย์วิเศษพระ ยาร ธิ กั บ ใช้..” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47)

ในลิลิตพระลอ แม้เมื่อแรกเห็นพระลอ พระเพื่อนพระแพงอายและลืมนตัวเฝ้าแต่สบตาพระลอ แต่เมื่อได้สติแล้ว นางทั้งสองคนกลับเขินอาย ก้มหน้า แล้วถวายบังคมพระลอ ในฐานะจอมกษัตริย์และเป็นผู้มีวิญญูมากกว่า จะเห็นว่าวัฒนธรรมการไหว้เป็นมารยาทในการทักทาย การให้เกียรติ การให้ความเคารพของบุคคลในเวลาที่พักกัน การกระทำของพระเพื่อนพระแพง นอกจากแสดงให้เห็นการวางตัวที่ดี ยังแสดงให้เห็นการแสดงมิตรภาพอีกด้วย ส่วนพระลอเมื่อเห็นพระเพื่อนพระแพงจ้องมองหญิงสาวอย่างลืมน

ในขุนนางอ้าว ตัวละครทักทายกันด้วยการแสดงอหิยาศัยไมตรีต่อกันเพื่อบอกอีกฝ่ายหนึ่งว่าตนไม่ได้รังเกียจ และพูดจาเรื่องอื่น ๆ ต่อไป ท้าวขูลูเริ่ม “จ่ายผญา” หรือ “เว้าสาว” ซึ่งเป็นการสนทนาเกี่ยวพาราสีกันด้วยภาษาที่มีลีลา จังหวะ สัมผัสอันไพเราะงดงาม และมีความหมายของถ้อยคำที่ลึกซึ้งคมคาย ท้าวขูลูถามนางอ้าวว่าตนสร้างสะพานมา นางจะยอมรับไมตรีหรือไม่ นางอ้าวตอบว่าตนนั้นเป็นคนที่ไม่เจริญ เพราะกินจะเข้ ตะกวด แสดงการวางตัว

ของนางที่ไม่เยื่อหยิ่ง ทั้งยังทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเอ็นดูรักใคร่อีกด้วย นอกจากนี้ นางอ้วยยังได้แสดงความเคารพท้าวซูลู ผู้มีอาวุโสกว่าด้วยการไหว้ และยังถ่อมตัวว่าตนเป็นลูกกำพร้า หรือไม่มีความรู้ และขอให้ท้าวซูลูรัก และเมตตา (ปรีชา พิณทอง, 2524: 23)

ในอลองเจ้าสามลอ เมื่อนางอุเปียมเห็นเจ้าสามลอที่ตลาด นางจึงถามขึ้นก่อนว่า เจ้าสามลอเป็นใคร เป็นพระอินทร์ เป็นครุฑ เป็นนาค หรือจะเป็นมนุษย์มาจากเมืองใด เจ้าสามลอตอบอย่างถ่อมตนว่าตนมิใช่พระอินทร์ ครุฑ หรือนาค แต่มาค้าขายจากเมืองเชียงทอง แสดงให้เห็นความคล้อยคลึงในแง่ที่ว่า ชายหญิงเมื่อยังไม่รู้จักมักคุ้นกัน จะวางตนสุภาพอ่อนโยน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของชายหญิงในสังคม

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า ในเรื่องลิลิตพระลอ ตัวละครไม่ได้พูดคุยกันในครั้งแรกพบเท่าใดนัก เพราะต่างชื่นชมความงามของกันและกัน แม้ในเรื่องซูลูนางอ้วยและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครจะมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการพูดจา แต่ก็มีแตกต่าง คือ ในเรื่องซูลูนางอ้วย เมื่อนางอ้วยเห็นท้าวซูลู นางได้นำหมากมาต้อนรับท้าวซูลู เพื่อแสดงไมตรี “*ขันสลาพร้อม ยอมลาวายบ่าว...*” ขันสลา” ที่นางอ้วยนำมาให้ท้าวซูลู สอดคล้องกับ “สลาเหิน” ที่มีบทบาทในการชักนำพระลอให้เดินทางไปพบพระเพื่อนพระแพง แสดงให้เห็นน้ำใจและการต้อนรับของเจ้าเรือนและการแสดงความเคารพ หมากเป็นสัญลักษณ์ของความนับถือ และมิตรภาพ คนไทยมักใช้หมากในการต้อนรับแขกผู้มาเยือน ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท และลักษณะของคนในสมัยก่อนที่นิยมกินหมาก รวมทั้งใช้หมากในการทำพิธีไหว้ครู และบายศรีสู่ขวัญ

นอกจากนี้ ในลิลิตพระลอ ปู่เจ้าสมิงพรายส่งสลาเหินไปให้พระลอก่อน ถือเป็นการเชื้อเชิญให้พระลอเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพงอย่างไม่เปิดเผย ตรงกันข้ามกับซูลูนางอ้วย นางอ้วยนำหมากมาต้อนรับท้าวซูลูอย่างเปิดเผย แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างท้าวซูลู และนางอ้วยเปิดเผยกว่าพระลอ และพระเพื่อนพระแพง เพราะมารดาของนางอ้วยอนุญาตให้ท้าวซูลูเข้าไปพบนางอ้วย ต่างกับลิลิตพระลอ การเชื้อเชิญพระลอมายังเมืองสรองเป็นไปอย่างปกปิด

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามลอ นางอุเปียมเป็นผู้ทักทายเจ้าสามลอขึ้นก่อน สถานที่ที่พบกันครั้งแรก คือ ตลาด อันเป็นศูนย์รวมคนจำนวนมาก ไม่ว่าเจ้าสามลออยู่ตรงไหน คนก็

จะคอยมาชมโฉมเจ้าสามลอ “...ว่าเจ้าหน่อกวมเลา ชุมสาวเขาแม่ร้าง บิดเปี่ยงข้างไปหา เล่นไปมาสะสุ่ คั้นว่า เจ้าไปอยู่ทางใด คนไหลไปขอมเจ้า เพราะเพื่อชายหน่อเหน้า กวมตา...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47) เจ้าสามลอจึงยากที่จะเห็นนางอุเปียมก่อน

3.2 การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก หลังจากที่ตัวละครเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้พบหน้ากันแล้ว ต่างพูดคุยกันด้วยความไพเราะอ่อนหวาน เพื่อแสดงความรู้สึกในจิตใจของตน และรับรู้ว่าเป็นคนสำคัญของกัน

ในลิลิตพระลอ ความสัมพันธ์รักซึ่งของทั้ง 3 คน แสดงให้เห็นความรักในรูปแบบที่เป็นมากกว่าการพยายามทำความรู้จักมักคุ้นเพื่อจะพัฒนาความสัมพันธ์เป็นคู่รักต่อไป แม้ในขูลูนางอัวและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงจะยังมิได้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งในตอนแรก และใช้การพูดจาเกี้ยวพาเป็นเครื่องมือพัฒนาความรัก แต่ถ้อยวาจาของตัวละครทำให้อีกฝ่ายเห็นใจ และเห็นคุณค่าของความรักมากยิ่งขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 7 ตัวอย่างที่ปรากฏเหตุการณ์การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบากจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขูลูนางอัว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอ: ประเล้าโลมอ่อนไ้ แก้วพี่เอยเริ่มได้ ยากด้วยเยววมาลัย ฯ พระเพื่อนพระแพง: อำพระปิ่นเกล้าแผ่น ธรณินทร แต่แรกเริ่มฟังอิน ขาวไ้ จักกินบ่เป็นกิน ครวญไคร่ พระนา นอนบ่เป็นนอนไ้ สวาทถ้าฟังสาร ฯ พระลอ: เมืองกว้างข้างม้าสู้ ละเสีย อ่อนเอย เสียแม่เสียเมียมา สู้น้อง เสียสนมดุจพวงพैया งามแง่ งามนา	ท้าวขูลู: “น้องนั้นเปรียบดั่งแก้ว ทำมะ ฮงลูกประเสริฐ พี่ขอเข้าพึ่งเง้อม เงามแก้วเหลื่อม ง่า พี่ถ่อน พี่ก็ไคร่ดั้น เดินดอนดม กลืน มาพี่ อย่าได้เตียนกล่าวข้อ ขวัญเื่องหมายสะอาง แต่ ถ่อน” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 17)	เจ้าสามลอ: “....ดั่งตัวพินี้ก็อยู่ ขงเขตห้องเมืองใหญ่ เชียงทอง ปองเทียวมา แอ้วคำ นามข้าชื่อ สามลอ ยอดตัวเทียวมา ล่า สงแอ้วคำเทียวเมือง จรเดินแผวรอดห้อง ประเทศทองกิ่งคำ .. พี่ นี้ก็เหมือนดั่งคนปองเมา หย่องบ้ำ พี่ได้มาหัน

ลิลิตพระลอ	ขุนนางอ้าว	อลองเจ้าสามลอ
มาแต่ตัวเข้าช่อง ชายท้าวทั้งสอง ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)		หน้าห้อง ก็ช่องกลับ หายไปจาแล....” นางอุเปียม: “...นางนึ่งก็เสียดาย ไปแรบข้าง ยามสันด้าง หนาวเหมย เดือนสาม เฮยหนาวถึ เดือนสี่ เต๋อมหนาวทอน เสียดายนอนแฝงไฟ พี่ บ่าวไท่เซียงทอง นางก็ กลัวขามมีคู่เรียงสอง ซ้อนผ้า...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 47-49)

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ตัวละครเอกทั้งฝ่ายชายและหญิงต่างประสบอุปสรรคและต้องต่อสู้เพื่อให้สมหวังในความรัก ดังนั้น จึงปรากฏว่า ตัวละครแต่ละเรื่องรำพันถึงความยากลำบากในการเดินทางและการเสียสละต่าง ๆ

ในลิลิตพระลอ พระเพื่อนพระแพงกล่าวต่อพระลอว่า ตั้งแต่นางไถยีนความงามของพระลอ นางก็กินไม่ได้ เพราะได้แต่คร่ำครวญหา เมื่อจะนอนก็นอนไม่หลับ เพราะคอยแต่จะไต่ฟังข่าวของพระลอ นอกจากนี้ นางยังกล่าวต่อไปว่า นางได้บนบานเทพเจ้าแห่งภูเขาและที่อยู่ต้นไม้มิให้ช่วยดลบันดาลให้พระลอเสด็จมาหา พระลอจึงบอกกับนางทั้งสองว่าพระลอเองต้องเดินทางมาอย่างยากลำบาก และยอมละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งเมือง ช้างม้า แม่ เมีย สนม เพื่อมาหาน้อง นอกจากนี้ การรำพันถึงความทุกข์ยากของพระลอไม่เพียงทำให้พระเพื่อนพระแพงเห็นความเพียรพยายามของตนเพื่อความรัก หากแต่ยังทำให้เห็นลักษณะกษัตริย์ผู้มีขีดตียะมานะอย่างสูงส่ง เนื่องจากการจากบ้านจากเมืองของพระลอมีผลกระทบต่อ

ประชาชนทั้งเมือง เมื่อพระลอจะเดินทางออกจากเมือง ประชาชนต่างร่ำไห้คร่ำครวญ การเดินทางมาหาพระเพื่อนพระแพงของพระลอ จึงแสดงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ผู้เป็นที่รักใคร่ของปวงราษฎร การสูญเสียพระลอในตอนท้ายของเรื่องจึงเท่ากับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของประชาชน

ในเรื่องขุนนางอ้าว ตัวละครเอกฝ่ายชายกล่าวถึงการเดินทาง แสดงให้เห็นความทุ่มเทเพื่อความรักทั้งระยะเวลา และระยะทาง การพูดของตัวละครสอดคล้องกันในแง่ที่ว่า ทำให้ตัวละครอีกฝ่ายเห็นใจ และเห็นคุณค่าของความรักนอกจากท้าวขูลูจะกล่าวถึงความพากเพียรในการเดินทางมาไกลจากบ้านเมืองของตนแล้ว ท้าวขูลูกล่าวว่านางอ้าวเป็นแก้วอันประเสริฐ และตนขออยู่ในร่มแก้ว “น้องนั้นเปรียบดังแก้ว ทามะฮงลูกประเสริฐ” ทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจที่มีผู้เล็งเห็นคุณค่าในตน การขออยู่ในร่มแก้วของขูลูแสดงให้เห็นลักษณะการให้เกียรติแก่ฝ่ายหญิง บทราพันถึงความทุกข์ยากในการเดินทางและการยกย่องนางพร้อมกัน ทำให้เห็นค่านิยมของสังคมที่ยกย่องสตรีที่งามพร้อมทั้งรูปสมบัติ และคุณสมบัติ รวมทั้งเห็นบุคลิกภาพของท้าวขูลูที่เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน

ส่วนในเรื่องอลองเจ้าสามลอ เจ้าสามลอตอบคำถามนางอุเปียมว่าตนเดินทางมาจากเมืองเชียงทองเพื่อค้าขาย การเดินทางจากเมืองเชียงทองมาถึงเมืองกิงต้องใช้เวลาเดินทางกว่า 7 วัน เมื่อนางอุเปียมได้ยินเจ้าสามลอพูดว่าเมื่อพี่ได้มาเห็นหน้าน้อง ก็จะไป ทำให้นางเผยความรู้สึกที่มีต่อเจ้าสามลอว่า นางอุตส่าห์ฝ่าฝืนถึงเจ้าสามลอ และเกรงว่าเจ้าสามลอจะมีคู่ครองอยู่แล้ว การราพันถึงความยากลำบากของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงในอลองเจ้าสามลอ ยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวไทเขิน-ไทใหญ่ที่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก เจ้าสามลอเป็นพ่อค้าวัวต่างการเดินทางไปค้าขายต่างเมืองแต่ละครั้ง ย่อมใช้เวลายาวนาน

3.3 การฝากรัก ตัวละครฝ่ายชายหญิงทั้ง 3 เรื่องแสดงความรู้สึกถึงความรักที่มีต่อกันด้วยการให้เกียรติและสรรหาคำเยินยอกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมและผูกสมัครรักใคร่กัน ดังนี้

ในลิลิตพระลอ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงฝากตัวแก่ตัวละครเอกฝ่ายชาย และกล่าวว่า ตัวละครเอกฝ่ายชายมีพระคุณต่อตน ดังที่พระเพื่อนพระแพงกล่าวว่า “พระคุณพระพี่พัน

คนนา” พระลอบตอบว่า “รักแม่สุดดินแดน กว่าฟ้า” และ “ยามหนึ่งบเห็นหน้า อ่อนท้าว
เรียมตาย” แสดงให้เห็นว่าตัวละครฝากรักด้วยการยกย่องให้เกียรติ

ในขุนนางอ้าว นางอ้าวกล่าวว่านางมีคู่ควรกับท้าวขูลู แต่ท้าวขูลูตอบกลับทำนอง
เดียวกับพระลอบว่า “คันแน่นน่องบ่เลี้ยง ผาดโผดเป็นทาน พิจักตายเป็นผี มิ่งมรณเมื่อฟ้า”
(ปริชา พินทอง, 2524: 20) แสดงให้เห็นว่าความรักมีผลต่อความรู้สึกเป็นหรือตายของชีวิต
ตัวละคร จากธรรมเนียมประเพณีการเกี่ยว หรือแ้วสาวด้วยการใช้พญาเกี่ยว พบการทดสอบ
ความรู้ความสามารถของท้าวขูลูเรื่องศีลธรรม นางอ้าวกล่าวว่า ตนมิใช่พญาร้ายเพราะมีศีลห้า
และรักษาศีลห้ามิได้ขาดที่ว่า “น้องนี้ ไชโทะฮ้าย ญิงทะเลชาติชั่ว ศีลห้าตั้ง ตัวน้องพรา่เพ็ง”
(ปริชา พินทอง, 2524: 19) ศีลห้าหรือเบญจศีลยังปรากฏอีกครั้งในตอนท้ายของเรื่องด้วย
ความเชื่อว่าการเกิดบนสวรรค์ หากรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด อาณิสสส์ที่ได้กระทำไว้จะส่งผลให้
บุคคลนั้น ๆ เกิดบนสวรรค์ได้ ดังตอนที่ขูลูและนางอ้าวปรากฏตนบนสวรรค์ให้ชาวเมืองดู
พระมารดาถามเหตุที่ได้ไปสวรรค์ ทั้งคู่จึงบอกว่าให้รักษาศีลห้าก็เพียงพอ แสดงให้เห็นว่า
ชาวบ้านศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ดังปรากฏว่า
ในบทเกี่ยวระหว่างท้าวขูลูและนางอ้าวกล่าวถึงเรื่อง “ผี” “นาค” “เถน” “นรก-สวรรค์”
และ “คติไตรภูมิ”

ในอลองเจ้าสามลอ พบการฝากรักแบบคำอู้บ่าวอู้สาว สะท้อนบรรยากาศและ
ประเพณีแ้วสาวของคนไท ที่ใช้ดนตรีประกอบอย่างชัดเจนตั้งแต่ชายหนุ่มที่มาจีบนางอุเปียม
จนถึงเจ้าสามลอ ชายหนุ่มบ้างก็ติดซิง เป่าปี่ จ้อยซอ หนุ่มบางคนก็บอกว่า จะขอไปเที่ยว
ด้วย แม้ไม่ได้นางเป็นเมีย แต่เพียงเห็นหน้าก็สุขใจแล้ว และให้นางอุเปียมลูบมาให้เห็นหน้า
ดังที่ว่า “...ว่าลูกมาเทาะ ลูกมาเทาะแก้วผิวใสเหยนางเปียมฟ้า ลูกมาหงนเถียนหน้าลัศคำ
ตุพีเที่ยวทางมา ก็พออินร้อม่อย” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 19) ส่วนเจ้าสามลอยัง
ฝากรักด้วยการเียนยอคำตอบ เผยความในใจและถามถึงคนรักของนางอุเปียม นางอุเปียม
ตอบกลับว่านาง “หมดสวะใสสวะสว่าง” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 55) แสดงให้
เห็นว่านางอุเปียมยังไม่มีใคร ทั้ง 2 คนจึงได้พัฒนาความรัก นอกจากนี้ ปรากฏความเชื่อเรื่อง
กรรมในการเกี่ยวพาระหว่างเจ้าสามลอและนางอุเปียม ดังนี้ “..น้องจักกล่าวไขปัน รู้ว่าคำ
มอกข้า กรรมเวรหลังพีเจ้า มีแล้วเล่าลุนหลัง จักคงยังตัวเจ้า” และ “อันว่ากรรมเวรหลัง

ชาติเก่า ก็มาไคว่คอบเข้าสองรา เจ้าจูงจักเมื่อหอมแห่งข้า เรือนนางหล้ากับพอไกล” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 55-57)

การฝากรักของตัวละครจึงแสดงให้เห็นว่า หนุ่มสาวต่างหาคำมาเอาใจกันเพื่อเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อและประเพณีของสังคมที่ยึดถือปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การฝากรักหรือเกี่ยวพาราสีโดยปราศจากการสายตาผู้ใหญ่ คอยควบคุม ย่อมก่อให้เกิดผลเสียได้ ดังกล่าวมาแล้ว

3.4 การสังวาส หลังจากตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงผูกไมตรีและมีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง บรรยายลักษณะการแสดงความรักผ่านพฤติกรรมการสังวาสของตัวละครแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 8 ตัวบทที่ปรากฏเหตุการณ์การแสดงความรักผ่านการสังวาสจากวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง

ลิลิตพระลอ	ขลุ่ยนางอ้ว	อลองเจ้าสามลอ
พระลอบพระเพื่อนพระแพง: นมแนบนมนิม่นอง ท้องแนบท้องโอท้อง อ่อนท้องสรวง สมร ฯ ... ทินกรกรกายเกี้ยว เมียงบัว บัวบานนุบกถั่ว ภูย่า ภูมรีภมรมัว เมฆาปราบ บัวนา ซอนนอกในกลีบกล้า กลิ่นกล้า เกสร ฯ (ลิลิตพระลอ, ม.ป.ป.)	ขลุ่ยและนางอ้ว : ค้อมว่าท้าวกล่าวแล้ว มือ กอดคอชม มือซอนลง ถิกนมนางอ้ว นางก็หยับฮ่มผ้า นอนนึ่งบดิง ท้าวจึงคั้น นมน้องบัววง “...ไฟหอนทานที่นมและแก้ม บุญชัยฮอดพรหม นั้นเค” (ปรีชา พิณทอง, 2524: 21)	เจ้าสามลอและนางอุเปียม: “....เยดตั่งนั้นหากชวน ๆ นับว่าได้หนึ่งเดือนทันเมียน จอต สองยอดแก้วเพื่อแฝง ปมี ใครแยงส่องรู้ สองยอดชูเรียง นอนหันแล ....” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 67)

ในลิลิตพระลอ การบรรยายการสังวาสมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การบรรยายอย่างตรงไปตรงมา และการใช้บทอศรยซึ่งเป็นขนบวรรณคดีไทย “ภมร” เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ชาย และ “บัว” แทนผู้หญิง

ในขูลุนางอ้ว ท้าวขูลูให้นางอ้วมอบ “ไฟหอนทานที่นมและแก้ม บุญชัยฮอดพรหมนั้นเด” (ปรีชา พินทอง, 2524: 21) แต่นางอ้วตอบว่าไม่มีการให้ทานแบบนั้น ท้าวขูลูจึงแสดงพฤติกรรม “มือชอนลง ถิกนมนางอ้ว”

ในอลองเจ้าสามลอ ไม่ปรากฏบทสังวาส มีเพียงบทบรรยายสั้น ๆ ว่า “สองยอดคู่เรียงนอนหันแล”

3.5 การสังลาและบทฟากนาง ในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสังลาและบทฟากนาง ดังนี้

ในลิลิตพระลอ พบในเหตุการณ์ตอนที่พระนางลักษณวดีกล่าวกับพระลอครั้งจะออกเดินทางไปหาพระเพื่อนพระแพง พระลอได้สั่งลาว่าไม่นานจะกลับมา “จำพี่จำจากแก้ว ไปช้าคืนสมฯ” แต่พระนางลักษณวดีเกรงว่าพระลอจะไม่กลับมา โดยได้กล่าวว่า “ไหนจะคืนครอง ครอบเกล้า” แสดงให้เห็น “ความรู้สึกของผู้หญิงที่คนต้องรักจากตนไป แล้วเกรงว่าคนรักมีใหม่ ลืมความรัก และไม่กลับมา” ต่อมาเมื่อพระเพื่อนพระแพงต้องกลับตำหนัก พระลอจุมพิตนางเป็นการสังลา “จูบทั่วทั้งสอง สักนาฯ” สะท้อนถึงความรัก ความรู้สึกห่วงใย และความรู้สึกไม่มั่นใจของตัวละครได้

ในขูลุนางอ้ว ท้าวขูลูสั่งนางอ้วให้นางอยู่ดี และ “อันหนึ่งยาได้มีชายช้อน พอสองเสียจาก พี่แล้ว” กล่าวคือ ท้าวขูลูขอให้นางอ้วอย่าได้มีชายอื่น รวมทั้งไม่ให้นางอ้วนำความลับที่ทั้งสองได้เสียกันแล้วไปแพร่พราย ท้าวขูลูให้ความสำคัญกับการครองตนเป็นหญิงรักเดียวใจเดียวของนางอ้วมาก ภายหลังท้าวขูลูทราบว่ารดาของนางอ้วจะยกนางให้ขุนนาง ท้าวขูลูคำนึงถึงนางอ้ว เกรงว่านางเป็นอื่น หากเป็นเช่นนั้น ตนคงยอมรับไม่ได้และบวชดีกว่าที่ว่า “กูจักแถวหัวเข้า ทรงศีลถือบวช (ปรีชา พินทอง, 2524: 95) แสดงให้เห็นว่าสังคมอีสานให้ความสำคัญกับการสำรวมเรื่องกามคุณ หากผู้หญิงคบชู้และมักมากในกามารมณ์ จะถูกตำหนิติเตียนและประณามจากคนในสังคม

ในอลองเจ้าสามลอ เจ้าสามลอเดินทางไประหว่างเมืองกิงและเมืองเชียงทองหลายครั้ง ก่อนเจ้าสามลอกลับเมืองของตน เจ้าสามลอได้สั่งนางไว้ว่า “...หื้อนางอยู่สุขใจเทาะแก้ว จีผ่านแผ้วหอมนวล กาลควรตีเล่า พี่ก็จักเที่ยวไต่เต้ามาหา...” เจ้าสามลอส่งนางอุเปียมและตนจะกลับมาหา นางอุเปียมตอบกลับว่า “...ขอพี่บุญลืออย่าฟ้าว สร้อยดอกฟ้าคิงพัน ขอบั้วสวรรค์และบัปิ่น พี่ขุนขึ้นถึงเขา เจ้าอย่าเมาคิยาคอยอย่าว่าจักพรากข้าน้องไกลหยาน ข้าวสารข้าวเปลือก ยังบ่เลือกเททำ เป็นชาวเป็นดาก็ยังบ่รู้แจ้งถี่ บ่รู้ที่สัจจัง...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 71) เจ้าสามลอได้ให้ความมั่นใจแก่นางอุเปียมว่าจะให้พ่อแม่มาสู่ขอนาง ความว่า “...คั้นพี่พอกไปแล้ว ก็จักรีบเขี้ยวมา จักเร่งรัตกแต่ง หมู่แขกแก้วมีหลาย มาเป็นสายจะจิต...” (อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2531: 83)

การแสดงความรักของตัวละครข้างต้น ไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงความรักที่มีต่อกันอย่างลึกซึ้งของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงเท่านั้น แต่ยังมุ่งนำเสนอความคิดความเชื่อเรื่องกรรมที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตอีกด้วย

4. ความขัดแย้งและจุดจบของความรัก ลักษณะความขัดแย้งของวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องเกิดขึ้นจากตัวละครไม่ยอมทำตามคำผู้ใหญ่และตัวละครเอกลักลอบได้เสียกันโดยผิดจารีต โดยสามารถวิเคราะห์ความขัดแย้งและจุดจบของความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องดังนี้

ในลิลิตพระลอ ความรักของพระลอ พระเพื่อน พระแพง มีอุปสรรคจาก “ความขัดแย้งระหว่างเมือง” กล่าวคือ หลังจากพระลอแอบซ่อนตัวอยู่เป็นเวลาครึ่งเดือน ความลับเรื่องพระลอก็รั่วไหลไปถึงท้าวพิชัยพิชณกร ท้าวพิชัยพิชณกรขึ้นชมพระลอ แต่เมื่อเจ้าย่าล่วงรู้ จึงสั่งให้คนสังหารพระลอ ตัวละครเอกจึงตายด้วยน้ำมือของเจ้าย่า

ในขุณนางอ้ว พบว่าเป็น “ความขัดแย้งระหว่างครอบครัว” คือเกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างมารดาของท้าวขูลู และมารดาของนางอ้ว แม้ว่าท้าวขูลูจะมีฐานะเป็นกษัตริย์ แต่ความไม่ลงรอยกันระหว่างแม่ของท้าวขูลู และแม่ของนางอ้ว ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนางอ้วห้ามท้าวขูลูไม่ให้ยกทัพมาทำศึกสงครามเพราะจะเป็นบาปไม่จบสิ้น ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้นางอ้วและท้าวขูลูต้องฆ่าตัวตาย

ในอลองเจ้าสามลอ พบว่าเป็น “ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว” ในลักษณะ “แม่สามี – ลูกสะใภ้” เพราะเจ้าสามลอปฏิเสธคู่ครองที่พ่อแม่หาไว้ให้ ส่วนนางอุเปียมตั้งครรรจ์จนถูกพ่อแม่จับได้ และขับไล่ออกจากบ้าน ทำให้นางต้องออกเดินทางไปหาเจ้าสามลอ และถูกแม่ของเจ้าสามลอทำร้ายจนตายในที่สุด ท้ายที่สุด เจ้าสามลอก็ฆ่าตัวตายตามนางอุเปียมไป

ผู้วิจัยพบว่า ความรักอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากเรื่อง “กรรม” นำความตายมาสู่ตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิง เมื่อความลับเรื่องความสัมพันธ์ของตัวละครถูกเปิดเผย ตัวละครเอกทั้ง 3 เรื่องได้รับการลงโทษอย่างแสนสาหัส อย่างไรก็ตาม ตัวละครเอกได้ยอมรับชะตากรรมและได้ชดใช้เวรกรรมที่ตนได้กระทำมาแต่อดีตชาติ ในเรื่องชูลุนางอัวและอลองเจ้าสามลอ ตัวละครเอกกลับมาบอกคนรุ่นหลัง และพ่อแม่ให้หมั่นกระทำความดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ ส่วนในลิลิตพระลอ การตายของทั้ง 3 คนแสดงให้เห็นความกล้าหาญ และน่าชื่นชม “ยืนตายงามเลิศแท้ รู้ว่าใจภักดิ์รัยแท้ บให้ใครปูนฯ” ทำให้เมืองสรวงและเมืองสรองคืนดีและสงบสุขดังเดิม

การตายของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงของวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงแสดงให้เห็นหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” “หว่านพืชเช่นใดได้ผลเช่นนั้น” และ “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” ผลของการตายของพวกเขา ทำให้ผู้ที่อยู่ข้างหลังสำนึกผิด และเห็นโทษของกิเลส ความโกรธแค้นชิงชัง ตลอดจนไม่กีดขวางความรักของชายหญิง เพื่อให้ชายหญิงไม่ต้องประพฤติดนินทาจารีต และตั้งมั่นอยู่ในกรอบประเพณีอันดีงาม

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ชูลุนางอัว และอลองเจ้าสามลอ พบว่ามีเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การพบรักของตัวละคร ประกอบด้วยการพบรักเพราะคำเล่าลือและการพบรักเพราะเป็นคู่สร้างคู่สม ส่วนการเลิกคู่และการแต่งงาน ประกอบด้วยการเลือกคู่โดยผู้ใหญ่ และการปฏิเสธหรือบ่ายเบี่ยงคู่ที่ผู้ใหญ่จัดหา การแสดงความรัก ประกอบด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดี การรำพันถึงความทุกข์ยากลำบาก การฝากรัก การสั่งวาส การสั่งลาและบพฝากนาง

และความขัดแย้งและจุดจบของความรัก ซึ่งนำเสนอปมขัดแย้งจากความไม่พึงพอใจคู่ครองที่พ่อแม่ของตัวละครเอกจัดหามาให้

ผู้วิจัยพบว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นลิลิตพระลอที่เป็นวรรณกรรมราชสำนัก ขุนนางอ้าว วรรณกรรมอีสาน และอลองเจ้าสามลอ วรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งแตกต่างกันในรายละเอียด เป็นผลมาจากบริบทสังคม ความเชื่อ และค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น ดังจะเห็นได้ในลิลิตพระลอแสดงให้เห็นการต่อสู้ทางความคิดระหว่างความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับภูตผีปิศาจ และพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเรื่องบุพกรรมซึ่งมีอิทธิพลสูงในสังคมไทย (ชลธิชา กลัดอยู่, 2519) ในขุนนางอ้าวและอลองเจ้าสามลอ สถานภาพของตัวละครเอก ได้แก่ ท้าวขูลู และเจ้าสามลอ เป็นพระโพธิสัตว์เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในอลองเจ้าสามลอ ไม่ปรากฏบทสวดสาธยาย เนื่องจากวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชก กวีภาคเหนือในสมัยก่อน จึงไม่นิยมกล่าวถึงบทสวดสาธยาย เพราะไม่ควรเกี่ยวข้องกับเรื่องกามตัณหา จึงดัดแปลงบทสวด (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 116) นอกจากนี้ในขุนนางอ้าว ความรักของท้าวขูลูและนางอ้าว สะท้อนความเชื่อของชาวอีสาน เรื่อง “ฟ้าแนน แถนแต่ง” หรือ “คู่จากถน แถนจากฟ้า” ความเป็นเนื้อคู่ของท้าวขูลูและนางอ้าวแสดงการปะทะทางความคิดความเชื่อระหว่างความเชื่อเรื่องถนที่เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตมนุษย์ (ศิริพร ณ ถลาง, 2539, 72) และแนวคิดทางพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตาม แก่นของเรื่องในวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องที่กำหนดให้ตัวละครเอกล้วนจบลงด้วยไม่สมหวังในความรัก จนนำไปสู่โศกนาฏกรรมหรือความตาย เป็นผลมาจากกรรมทั้งกรรมเก่าในอดีตชาติ และกรรมในปัจจุบันที่ส่งผลต่อชีวิตของตัวละคร อันเป็นแนวคิดของพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (ไกรศรี นิมนานเหมินทร์, 2527: 86 อ้างถึงใน ศิริวรรณ อ่อนเกตุ, 2535: 50; ธวัช ปุณโณทก, 2525: 175) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างวรรณกรรม วรรณกรรมเหล่านี้จึงเป็นเครื่องสะท้อนการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมของคนไทเข้ากับพระพุทธศาสนา

เหตุการณ์เกี่ยวกับความรักในลิลิตพระลอ ขุนนางอ้าว และอลองเจ้าสามลอ จึงแสดงให้เห็นความคิดความเชื่อร่วมกันของสังคมไทยที่มีความศรัทธาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

มีความสัมพันธ์กันในแง่ที่แสดงขั้นตอนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ว่าส่วนหนึ่งได้ถูกกำหนดมาแล้วจากกรรมที่กระทำมาตั้งแต่ชาติปางก่อน ส่งผลให้ผู้นั้นต้องเวียนว่ายตายเกิด ชดใช้กรรมในชาติภพต่อ ๆ มา วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง จึงนำเสนอแนวคิดหลักเรื่องกรรมผ่านเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกฝ่ายชายและหญิงได้อย่างแยบคาย

รายการอ้างอิง

- กุลนาถ ชินโคตร. (2558). **นาฏยศิลป์ไทยร่วมสมัยในรูปแบบวรรณคดีจินตภาพ ชุดลิลิตพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50134>
- คณิงชัย วิริยะสุนทร. (2532). **การวิเคราะห์เรื่องขุนนางอ้วนสำนวนทองถิ่นอีสาน** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราภรณ์ พันทวี. (2562). **การสื่อสารศิลปะการละครข้ามวัฒนธรรม** (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เจตนา นาควัชร. (2514). **วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี. ใน วรรณไวยาकरण** ชุมชนบทความทางวิชาการถวายพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์มครบ 80 พรรษาบริบูรณ์. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ฉัฐภรณ์ ยศสุนทร. (2554). **การดัดแปลงในวรรณกรรมการ์ตูนเรื่องพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลดา เรื่องรักซ์ลิลิต. (2531). **พระลอตามไ้: ความงามหรือความเป็นความตาย. วารสารอักษรศาสตร์. 20(1), 1-12.**
- ชลธิรา กลัดอยู่. (2519). **ลิลิตพระลอ การศึกษาวิจารณ์ตามแนวพุทธปรัชญา ใน รักเมืองไทย : ภาคปรัชญาและการเมืองในวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โครงการตำราฯ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.**
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2561). **หลังม่านวรรณศิลป์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สัมปัญญะ.**

- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- นิวัฒน์ ชินเสริม. (2565). **ละครเวทีสร้างสรรค์จากวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน: ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ปรีชา พิณทอง. (2524). **วรรณคดีอีสานเรื่อง ขุนนางอ้าว**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม
- ปจรรย์ ณ นคร. (2550). **ความรักในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต** (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/13440>
- พระวรพจน์ นิสโภ (เกียงพุทรา). (2552). **การศึกษาบทบาทหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ภัทรวดี อุทธา และ สมาน แก้วเรือง. (2555). **การเชื่อมโยงความในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเรื่อง ขุนนางอ้าว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ลิลิตพระลอ**. (ม.ป.ป.). สืบค้น 4 สิงหาคม 2566, จาก <https://vajirayana.org/ลิลิตพระลอ>
- วาสนา ศรีรักษ. (2542). **ความตายของตัวละครเอกในวรรณคดีไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จาก <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/68641>
- ศิราพร ณ ถลาง. (2539). **การวิเคราะห์ตำนานการสร้างโลกของคนไทย** (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริวรรณ อ่อนเกตุ. (2535). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องอลองเจ้าสามลอ** (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพจน์ จุกลิ้น. (2562). **งานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เรื่อง พระลอ ตอน ศักโขงพราย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จาก<https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/69697>

อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์. (2531). **อลองเจ้าสามลอ**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. **Psychological review**. 93(2), 119 - 135.

การศึกษาศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาเส้นทาง
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคลองบางพรหมและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
เขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร¹

The Study of the Built Environment Potential for Cultural
Tourism Development around Bang Phrom Canal,
Taling Chan and Thawi Watthana Districts, Bangkok

อัสตาดารณ กียรติธินวัฒน์², ปฏิพล ยอดสุรางค์³
Asadapon Kiatthanawat², Patiphol Yodsurang³

Received: May 16, 2023

Revised: March 4, 2024

Accepted: March 11, 2024

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำได้รับความนิยมมากขึ้นจากคนเมือง จาก
การเพิ่มขึ้นของตลาดน้ำ และการเพิ่มขึ้นของธุรกิจการเช่าเรือคายัคพายชมวิถีชีวิต ส่งผลให้

¹ งานวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (This project is funded by National Research Council of Thailand (NRCT))

² นิสิตปริญญาโท หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง) คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Master of Architecture (Built Environment), Faculty of
Architecture, Kasetsart University) E-mail: asadaporn.aui@gmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Department of Architecture, Faculty of Architecture, Kasetsart
University) E-mail: patiphol.y@ku.th

พื้นที่คลองบางพรมและคลองที่เชื่อมต่อในเขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่หลายจุดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งนำมาเป็นวัตถุประสงค์ในการสำรวจศึกษาศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างสายคลองบางพรมและคลองที่เชื่อมต่อกัน นำมาวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการสำรวจพื้นที่ โดยใช้ทฤษฎีภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์จัดการรูปแบบของสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง นำเสนอผ่านแผนที่ที่มีการซ้อนทับกัน (overlay analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมกับพื้นที่ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2566 สรุปศักยภาพเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคลองบางพรมได้ดังนี้ ช่วงต้นคลองบางพรมมีรูปแบบการท่องเที่ยวชมทัศนียภาพเมืองริมคลองที่มีการผสมผสานสถาปัตยกรรมบ้านสวน สามารถสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตริมคลองได้อย่างแท้จริงจากองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์จำนวนมาก ส่วนพื้นที่ปลายคลองบางพรมมีองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์น้อย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีเขียวมากสลับกับบ้านสวน เหมาะสำหรับพายเรือเพื่อการออกกำลังกาย หรือการพายเรือระยะไกล

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว, สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง, คูคลอง, คลองบางพรม, การสำรวจอย่างรวบเร็ว

Abstract

The increasing popularity of water-based tourism among urban residents, driven by the rise of floating markets and the flourishing business of renting kayaks for a cultural lifestyle experience, has led to transformations in several areas around Bang Phrom Canal and connecting canals in the Taling Chan and Thawi Watthana districts. These changes aim to accommodate both land and water tourism. This research, a mixed-method quantitative study combined with area exploration, employs the theory of Historic Urban Landscape to manage the patterns of cultural environmental creations. Presented through overlaid

maps and overlay analysis, it sought cultural relationships with the areas during January 2023. Summarizing the cultural tourism potential of the Bang Phrom Canal could be divided into two sections. The first half or the near section of Bang Phrom Canal exhibits a tourist-friendly urban riverside landscape blending garden house architecture, reflecting authentic canal-side lifestyles. Meanwhile, the outlying section of Bang Phrom Canal features fewer historical urban landscape elements, mostly green spaces interspersed with garden houses, suitable for activities like kayaking or long-distance boat rides.

Keywords: Tourism, Built Environment, Canals, Bang Phrom Canal, Rapid Survey

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกำลังฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์โควิด 19 เกิดเทรนด์การท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้น พฤติกรรมของผู้คนเปลี่ยนไป ออกเที่ยวตามสถานที่ใกล้ตัว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ อาจเป็นสวนสาธารณะ ตลาดริมคลอง หรือแม่น้ำสายต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ที่สามารถขับรถเที่ยวเองได้ ผู้คนยังกังวลและสนใจความปลอดภัยด้านสุขภาพ จึงหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่มีผู้คนแออัด กิจกรรมกลางแจ้งหรือกิจกรรมที่อยู่ในพื้นที่เปิดโล่งจึงได้รับความนิยมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขี่ม้า เดินเขา พายเรือคายัค สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น (Rehab, 2022) พื้นที่คลองบริเวณฝั่งธนบุรีในเขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา เป็นหนึ่งในเส้นทางกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมากขึ้นเห็นได้จากการลงทุนของภาคเอกชน หลายบริษัทนำเที่ยวมีการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในคลองต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยคลองที่ได้รับความนิยมทั้งหมด 5 สาย ได้แก่ คลองบ้านไทร คลองวัดโพธิ์ คลองบางพรหม คลองบางน้อย และคลองบางเชือกหนัง มีตลาดน้ำหลายแห่งที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำวัดสะพาน และตลาดน้ำตลิ่งชัน เป็นจุดรับนักท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทำหน้าที่กระจายนักท่องเที่ยวไปตามคลองทั้ง 5 สาย โดยมีการสนับสนุนและโปรโมตการท่องเที่ยวริมคลองจากทางภาครัฐ รัฐวิสาหกิจและเอกชน ได้แก่ โครงการ

พัฒนาการท่องเที่ยววิถีใหม่สายคลองประวัติศาสตร์มีการสนับสนุนคลองทั่วฝั่งธนบุรี โดยกรุงเทพมหานคร ยุวพัฒนารักษ์ถิ่น-ปลุกรักชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม คลองบางพรหม โดยมหาวิทยาลัยสยามและธนาคารออมสิน เป็นต้น ซึ่งพื้นที่คลองแต่ละสายมีการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทั้งแบบที่เป็นนักท่องเที่ยวจำนวนมาก (Mass tourism) และแบบการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative tourism) ส่วนคลองบางพรหมเป็นคลองที่ยังไม่มีการศึกษาในงานวิจัยเชิงพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวและพื้นที่ทางกายภาพของคลองยังไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากคลองบางพรหมเป็นคลองหลักในการสัญจรของชุมชน บ้านบางหลังไม่ติดถนนใช้พื้นที่วัดเป็นทางเข้าออก ส่งผลให้ชุมชนยังเชื่อมกับวัดอย่างเหนียวแน่น มีเรือขายอาหารปรุงสุกและผักสดวิ่งขายตลอดทั้งวัน เป็นเอกลักษณ์และจุดขายสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาจากตลาดน้ำคลองลัดมะยม จึงได้ทำการศึกษาและสำรวจเก็บข้อมูลสภาพพื้นที่ทางกายภาพ (รูปแบบสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง) ริมคลองบางพรหมเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความเป็นไปได้ที่แตกต่างกับพื้นที่ริมคลองสายอื่น เพื่อเป็นฐานข้อมูลสู่แนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลองเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่

วัตถุประสงค์การศึกษา

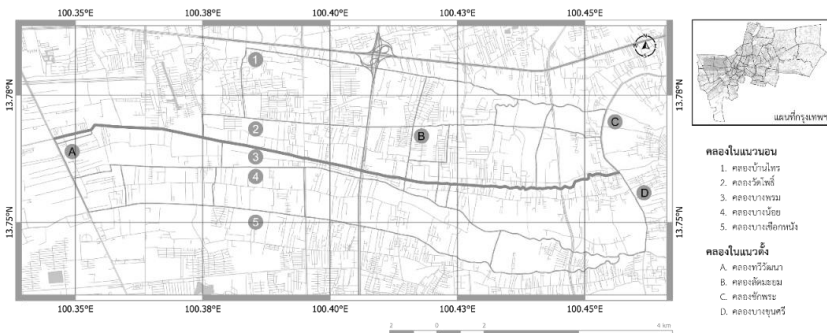
การสำรวจเพื่อศึกษาศักยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างสายคลองบางพรหมและคลองที่เชื่อมต่อกัน เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพในรูปแบบแผนที่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลแนวทางการพัฒนาพื้นที่ริมคลองในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

พื้นที่การศึกษา

พื้นที่ริมคลองบางพรหมตลอดทั้งสายคลอง มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่คลองชักพระ ที่อยู่ทางทิศตะวันออก ยาวตลอดไปถึงคลองทวิวัฒนาที่อยู่ทางทิศตะวันตก อยู่ในเขตตลิ่งชันและทวิวัฒนา มีความยาวทั้งหมดประมาณ 12,140 เมตร กว้าง 6-8 เมตร และคลองลัดที่เชื่อมต่อไปยังคลองอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น คลองบ้านไทรและคลองวัดโพธิ์ ที่อยู่ทางทิศเหนือขึ้นไป

โดยมีคลองลัดมะยมเป็นคลองเชื่อมผ่าน และทางทิศใต้มีคลองบางน้อย บางเชือกหนัง โดยมีคลองลัดวัดสะพานและคลองลัดย่อยเป็นคลองที่เชื่อมผ่านกัน

คลองบางพรหม (คลองหลักในการศึกษา)	ระยะทาง	12.14	กิโลเมตร
คลองบ้านไทร	ระยะทาง	7.8	กิโลเมตร
คลองวัดโพธิ์ หรือ คลองบางระมาด	ระยะทาง	9.4	กิโลเมตร
คลองบางน้อย	ระยะทาง	11.80	กิโลเมตร
คลองบางเชือกหนัง	ระยะทาง	12.54	กิโลเมตร

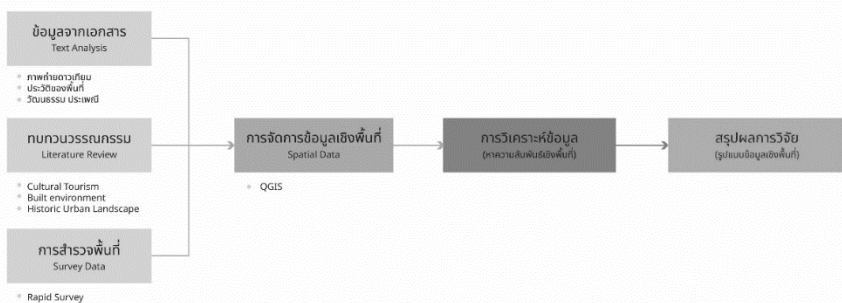
ภาพที่ 1 ภาพแผนที่แสดงตำแหน่งของคลองทั้งห้า
ที่มา อัสตาภรณ์ เกียรติธวัชนัน, 2566

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาทางสังคม (Social science research) ในรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ผู้วิจัยได้ลงสำรวจอย่างรวดเร็ว (Rapid survey) และการสังเกตเชิงปริมาณ (Quantitative observation) เป็นลักษณะการสำรวจและสังเกตแบบมีโครงสร้างที่กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจนก่อนลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ เป็นการบันทึกสภาพทางกายภาพที่เห็นประจักษ์โดยผู้วิจัย (ปฐวิพล ยอดสุรางค์, 2562) มีขอบเขตการศึกษาการสำรวจทั้งในระดับเมือง ได้แก่

คลองบ้านไทร คลองวัดโพธิ์ คลองบางพรม คลองบางน้อย และคลองบางเชือกหนัง และ การสำรวจที่เจาะจงในสายคลองบางพรมที่อยู่ในเขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา

โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ การค้นหาข้อมูลจากเอกสาร (Text Analysis) ภาพถ่ายทางอากาศ บันทึกทางประวัติศาสตร์ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) รวมทั้งข้อมูลจากการสำรวจอย่างรวดเร็ว (Survey Data) นำข้อมูลทั้ง 3 รูปแบบมาจัดการ ข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยการแบ่งชั้นการเก็บข้อมูลทางกายภาพจากทฤษฎีภูมิทัศน์เมือง ประวัติศาสตร์ นำข้อมูลที่ได้มาแปลงเป็นแผนที่ผ่านโปรแกรม QGIS และนำชั้นข้อมูลข้างต้น มาซ้อนทับกัน (Overlay Analysis) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม เช่น ลักษณะการเกาะกลุ่มของประเภทของสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง สถานที่ท่องเที่ยว และโบราณสถาน เส้นทางการสัญจรทางเรือ อาหารที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย สรุปผลการศึกษาเป็นฐานข้อมูลลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เพื่อนำไปใช้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของคลองบางพรมให้กับชุมชนการท่องเที่ยวในพื้นที่

ภาพที่ 2 ภาพแสดงกระบวนการทำงาน
ที่มา อัสตากรณ เกียรติธินวัฒน์, 2566

งานวิจัยนี้มีการแบ่งชั้นการเก็บข้อมูลทางกายภาพเพื่อง่ายต่อการจัดการข้อมูลทาง เอกสารและการลงสำรวจพื้นที่ โดยใช้ทฤษฎีภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์จัดการรูปแบบของ

สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (อธิบายเพิ่มเติมในส่วนบททวนวรรณกรรม) นำเสนอผ่านแผนที่ที่มีการซ้อนทับกัน ได้แผนที่ทั้งหมด 8 ชั้นข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการจัดชั้นแผนที่เพื่อการเก็บข้อมูลทางกายภาพ

ลำดับ	รายการ การเก็บข้อมูล	รูปแบบในแผนที่	ประเภทภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์	ลักษณะความหมายจากองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์
แผนที่ระดับ Macroscale				
1	แผนที่ทางภูมิศาสตร์	ภาพถ่ายภูมิประเทศ	จับต้องได้	ฉาก ทศนียภาพและเส้นขอบฟ้า (พื้นที่เปิดโล่ง)
2	แผนที่เส้นทางสัญจร	เส้น	จับต้องได้	พื้นที่สาธารณะ/เส้นทางสัญจร
3	แผนที่ลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้	จุด	จับต้องได้	สถาปัตยกรรมองค์ประกอบขนาดเล็ก และพืชพรรณ
4	แผนที่แสดงพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว	จุด	จับต้องไม่ได้	ฟังก์ชันของเมือง
แผนที่ระดับ Microscale				
5	แผนที่แสดงพื้นที่ทางวัฒนธรรม	แผนที่ความถี่	จับต้องไม่ได้	กิจกรรมทางสังคม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเชื่อ

6	แผนที่แสดงพื้นที่ โบราณสถาน	จุด	จับต้องไม่ได้	เรื่องราว ประวัติศาสตร์ ชื่อ สถานที่และภาษา
7	แผนที่แสดงพื้นที่ เส้นทางเดินเรือ อาหาร	เส้น	จับต้องไม่ได้	อาหาร
8	แผนที่แสดงการ เข้าถึงทางเรือ	จุด	จับต้องไม่ได้	วิถีชีวิต

ทบทวนวรรณกรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกประเภทหนึ่ง ที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมของสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง (นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย, 2554) ซึ่งอาจรวมถึงการเยี่ยมชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ และหอศิลป์ รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น เทศกาล ประเพณี หรือการเข้าร่วมในกิจกรรมแบบดั้งเดิม (ชิตาวีร์ สุขคร, 2562) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถเป็นวิธีการที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และสัมผัสกับประสบการณ์ของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสามารถเป็นช่องทางในการสนับสนุนธุรกิจและชุมชนในท้องถิ่นได้ โดยภาครัฐก็ได้ให้ความสำคัญโดยกำหนดนโยบายมุ่งเน้นการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ได้มูลค่าเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 2 ในปี พ.ศ. 2570 อีกด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก แต่สิ่งสำคัญคือต้องตระหนักถึงความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น และต้องมีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถช่วยยกระดับชีวิตของทุกคนในพื้นที่ และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพให้นักท่องเที่ยวได้อีกด้วย

สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (Built environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองกิจกรรมการดำรงชีวิต อาจจะถูกกลมกลืนกับธรรมชาติ หรือการสร้างใหม่โดยไม่สนใจบริบท

(Roof and Oleru, 2008) โดยสิ่งแวดลอมสรรค์สร้างเป็นเรื่อของคณกับเมืองที่มีความสัมพันธ์กันในหลายมิติ รวมทั้งกาลเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของงานสถาปนัตตยกรรม การวางผังเมือง พื้นที่สาธารณะ ถนน ทางสัญจร ชุมชน และสังคม

ภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ (Historic Urban Landscape) เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจกับพื้นที่ของเมืองที่ได้สร้างขึ้นมาในอดีต สามารถสะท้อนคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางธรรมชาติได้ และเวลาก็พัฒนาเป็นบริบทของเมือง (กุลพัชร เสนิงค์ ณ อยู่ธยา, 2559) โดยแนวคิดนี้สามารถประเมินสิ่งแวดลอมสรรค์สร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งในรูปแบบของนามธรรมและรูปธรรมที่ใช้การพิจารณาจากหลายองค์ประกอบที่สามารถเห็นได้จากการสำรวจ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2559) ปัจจุบันการตีความองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ (Siririsak, 2007) ดังนี้

1. องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องได้ (Tangible) โดยงานวิจัยนี้จำแนกองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องได้เพื่อเป็นแนวทางในการลงเก็บข้อมูลได้ดังนี้

1.1. สถาปัตยกรรม คืองานสถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นอยู่ของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ หรือโครงสร้างที่ได้รับการพัฒนาความต้องการทางสังคม สามารถบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นจุดหมายตาของเมือง (Landmark) กลายเป็นที่รับรู้หรือเครื่องบ่งชี้ความสำคัญของเมือง จะแทนที่พื้นที่ดังกล่าวด้วยลักษณะของจุดในแผนที่การสำรวจ

1. สถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัย แบ่งเป็น บ้านสวน หมู่บ้านจัดสรร
2. สถาปัตยกรรมประเภทพื้นที่เชิงพาณิชย์ แบ่งเป็น คาเฟ่ และร้านอาหาร ตลาดน้ำ ร้านชำ ร้านขายของ
3. พื้นที่ทางความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น วัด และศาลาตามความเชื่อ
4. พื้นที่รองรับการค้าคินของนักท่องเที่ยว
5. พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

6. พื้นที่สวนสาธารณะ

1.2. ฉาก ทศนียภาพ และเส้นขอบฟ้า คือ ความประทับใจแรกของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ เส้นขอบฟ้าคือเส้นที่เกิดจากมุมมองของมนุษย์จากระยะไกล ลักษณะเป็นเส้นที่บรรจบท้องฟ้าและขอบเมือง ลักษณะองค์ประกอบของภูมิทัศน์ทั้งสองอย่างนี้จากการลงสำรวจพื้นที่สามารถพบเห็นทศนียภาพและเส้นขอบฟ้าได้ในพื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) เนื่องจากบริบทคลองบางพรหม งานสถาปัตยกรรมประเภทบ้านจะปิดกั้นการมองเห็น ดังนั้นเราจะแทนที่พื้นที่ดังกล่าวด้วยแผนที่ทางภูมิศาสตร์ในการสำรวจ

1.3. พื้นที่สาธารณะ/เส้นทางสัญจร คือ ถนน พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่รวมพลที่สามารถทำกิจกรรมได้ถูกเรียกว่า พื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงเส้นทางการสัญจรในรูปแบบอื่น ๆ ของเมือง (สฤชดี ตียะวงศ์สุวรรณ, รวี หาญเผชิญ, และสุณีย์ กวีศราศัย, 2557) จะแทนที่พื้นที่ดังกล่าวด้วยลักษณะแผนที่การสัญจรในแผนที่การสำรวจ

1.4. องค์ประกอบขนาดเล็ก ที่สามารถแสดงออกถึงรูปแบบศิลปะของเมือง เช่น สะพาน การตกแต่ง รูปปั้น ที่สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามาเยือนได้ ในการสำรวจครั้งนี้พบองค์ประกอบขนาดเล็กที่ยังแสดงถึงลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์ของคนริมคลอง โดยจะแทนที่พื้นที่ดังกล่าวด้วยลักษณะของจุดในแผนที่การสำรวจ

1.5. พืชพรรณ ลักษณะภูมิประเทศมีผลต่อการเจริญเติบโต ต้นไม้หรือพืชพรรณในพื้นที่นั้น ๆ จึงมีความเป็นมาและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองและผู้คนในเมือง (UNESCO World Heritage Center, 2011) จะแทนที่พื้นที่ดังกล่าวด้วยลักษณะของจุดในแผนที่การสำรวจ

2. องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible) โดยงานวิจัยนี้จำแนกองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องไม่ได้เพื่อเป็นแนวทางในการลงเก็บข้อมูลได้ดังนี้

2.1. ฟังก์ชันของเมือง แสดงลักษณะหน้าที่และบทบาทของเมืองนั้น ๆ โดยคลองบางพรหมทำหน้าที่เป็นสายคลองวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนและการ

ท่องเที่ยวที่สามารถมองผ่านประวัติศาสตร์ของการพัฒนาพื้นที่ได้ ในการสำรวจจะแทน พงศ์พื้นที่การท่องเที่ยวด้วยลักษณะของจุดในแผนที่

2.2. กิจกรรมทางสังคม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเชื่อ กิจกรรม และประเพณีแสดงให้เห็นว่าผู้คนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น องค์ประกอบหนึ่งที่แสดงภาพลักษณะของพื้นที่ กิจกรรมและประเพณีควรกระทำอย่างต่อเนื่อง ในการสำรวจจะแทนกิจกรรมและประเพณีด้วยลักษณะของจุดในแผนที่

2.3. เรื่องราว ประวัติศาสตร์ ชื่อสถานที่ และภาษา พื้นที่เมืองมักมีประวัติศาสตร์ และเรื่องราวอันยาวนานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของผู้คนและสถานที่ ควรได้รับการจด บันทึกเพื่อเป็นหลักฐาน หรือถูกบันทึกเป็นโบราณสถาน รวมทั้งชื่อสถานที่ที่มีความน่าสนใจ และเรื่องราวที่สัมพันธ์กัน หลายครั้งเราจะเห็นชื่อมาจากบุคคลสำคัญ ชื่อต้นไม้ ชื่อกิจกรรม ชื่อสินค้า หรือเทศกาล ในการสำรวจแทนโบราณสถานด้วยลักษณะของจุดในแผนที่

2.4. อาหาร อาหารในที่นี้รวมไปถึงเครื่องเทศ ผลไม้ วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น ที่สามารถสะท้อนภาพเอกลักษณ์ของสถานที่ได้ อาหารเป็นภาษาอย่างหนึ่งที่สามารถแยกแยะ ที่มาได้ ในการสำรวจเราแทนเส้นทางเดินเรือขายอาหารด้วยลักษณะของเส้นในแผนที่

2.5. วิถีชีวิต คือ ลักษณะการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนริมคลองอย่างเป็น ธรรมชาติ ไม่ใช่วิถีชีวิตที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น การใช้เรือของผู้คน เพื่อเดินทางไปยังพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนออกมาเป็นจุดการเข้าถึงพื้นที่ทางเรือ

ผลการศึกษา

จากการรวบรวมเอกสารแสดงให้เห็นว่า ชุมชนย่านคลองบางพรหมในอดีตทำสวน อยู่ปากคลองชักพระ เห็นได้จากร่องรอยสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง ที่มีชื่อว่าศาลพระแม่โพสพเก่า ตั้งอยู่ริมคลองบางพรหมตรงแยกคลองลัดมะยม ซึ่งในอดีตพื้นที่ตรงนี้เป็นศูนย์รวมของการทำ พิธีกรรม ลักษณะการทำการเกษตรจากเดิมเป็นการทำนาเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่จึงมีการ ปรับเปลี่ยนมาทำสวนผลไม้ (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, 2555) แต่ในปัจจุบันคลองบางพรหม เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยหนาแน่น บ้านเรือนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ใกล้เคียงกัน หน้าบ้านหันหน้า

ทางคลอง พื้นที่รอบบ้านเป็นสวนผักผลไม้ มีท่าเรือริมคลองเกือบทุกหลัง ในแต่ละวันจะมีกิจกรรมทางน้ำผ่านมาเป็นช่วง ๆ ได้แก่ พระสงฆ์บิณฑบาตทางน้ำในช่วงเวลาเช้า เรือขายอาหาร คนในชุมชนสัญจรติดต่อกันทางน้ำ เรือส่งของจากบริษัทไปรษณีย์ไทย รวมไปถึงการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวพายเรือคายัคชมวิถีชีวิตด้วยตัวเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมการเพิ่มขึ้นของแหล่งท่องเที่ยวประเภทตลาดน้ำที่กำลังได้รับความนิยม

จากการลงสำรวจพื้นที่ทางกายภาพของคลองในเขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา ทำให้สามารถแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ระบบคือ ระดับย่านห้าสายคลองซึ่งเป็นการมองภาพรวมทั้งระบบสายคลองที่เชื่อมต่อกัน และระดับคลองในส่วนของคลองบางพรมที่มีการสำรวจและวิเคราะห์รายละเอียดเพียงคลองเดียว

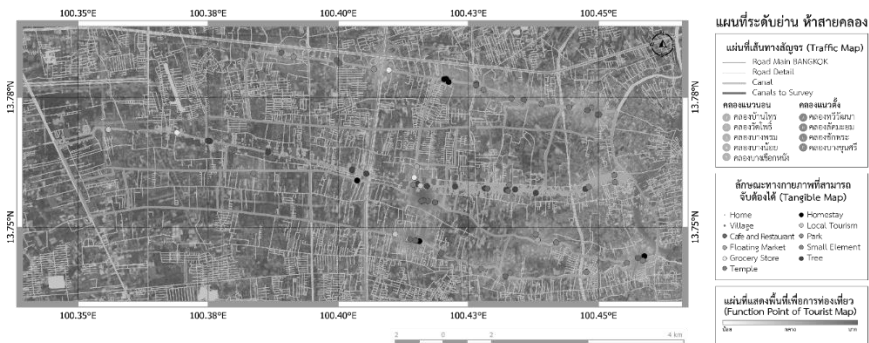
ภาพที่ 3 ภาพการซ้อนทับของแผนที่ระดับภาพรวม (สำรวจในปี พ.ศ. 2566)
ที่มา อัสตากรณ์ เกียรติธินวัฒน์, 2566

แผนที่ระดับย่านห้าสายคลอง

1. แผนที่ทางภูมิศาสตร์

ภาพถ่ายดาวเทียมสามารถสะท้อนลักษณะทางภูมิประเทศ ในการศึกษาพบรูปแบบพื้นที่เปิดโล่งและลักษณะโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรม พื้นที่เปิดโล่ง คือ พื้นที่ภายนอกอาคารทั้งหมด ทั้งพื้นที่สีเขียวและพื้นที่ลาดแข็ง แต่ไม่รวมพื้นที่ที่มีฐานโครงสร้างหรือฐานอาคาร ในบริเวณพื้นที่เปิดโล่งคลองบางพรมทำหน้าที่หลากหลายรูปแบบ เช่น พื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้งาน (พื้นที่รกร้าง พื้นที่ว่างเปล่า และพื้นที่ชาย) พื้นที่สีเขียว (พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่

สวนเก่า) เป็นต้น โดยพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่อยู่บริเวณเขตทิวพัฒนา ส่วนท้ายของคลองบาง
พรมไปทางคลองทิวพัฒนา พื้นที่เปิดโล่งสามารถทำให้เรามองเห็นฉากและทัศนียภาพ ตาม
องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องได้ ในขณะเดียวกันพื้นที่ที่ไม่มี
สิ่งปลูกสร้างปกคลุมทำให้มุมมองที่เกิดขึ้นสามารถมองเห็นเส้นตัดระหว่างโลกกับท้องฟ้าได้
หรือที่เรียกว่า เส้นขอบฟ้าซึ่งเป็นหนึ่งองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถ
จับต้องได้ พื้นที่เปิดโล่งจะส่งผลถึงลักษณะพืชพรรณ ในเรื่องประเภทต้นไม้ริมคลองมากกว่า
พื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างปกคลุมอีกด้วย (งานสถาปัตยกรรมอธิบายในหัวข้อถัดไปจากแผนที่
ลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้)

ภาพที่ 4 แผนที่ระดับย่าน ห้าสายคลอง (สำรวจในปี พ.ศ. 2566)

ที่มา อัสตารณ์ เกียรติธวัณน์, 2566

2.แผนที่ลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้

จากการทบทวนวรรณกรรมมีการจัดกลุ่มเพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบและไม่ซ้อนทับกันในด้านเนื้อหาได้ผลการศึกษาลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับตัวได้บริเวณริมคลองทั้ง 5 สาย ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ (สำรวจในปี พ.ศ. 2566)

ลำดับ	ลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับ ต้องได้	จำนวน (จุด-พื้นที่)	ร้อยละ	รูปแบบ พื้นที่
(Tangible Map)				
สถาปัตยกรรม				
1	พื้นที่พักอาศัย (เก็บข้อมูลเฉพาะคลอง บางพรหม)	2,407	100	ส่วนตัว
	1.1. บ้าน	2,165	89.95	
	1.2. หมู่บ้านจัดสรร	242	10.05	
2	พื้นที่เชิงพาณิชย์	25	100	สาธารณะ
	2.1. คาเฟ่ และร้านอาหาร	20	80	
	2.2. ตลาดน้ำ	2	8	
	2.3. ร้านชำ ร้านขายของ	3	12	
3	พื้นที่ทางความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์	20		สาธารณะ
4	พื้นที่รองรับการค้างคืนของ นักท่องเที่ยว	8		สาธารณะ
5	พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงเกษตร	6		สาธารณะ
6	พื้นที่สาธารณะสีเขียว	2		สาธารณะ
องค์ประกอบขนาดเล็ก				
7	องค์ประกอบขนาดเล็ก	3		ส่วนตัว
พืชพรรณ				
8	พืชพรรณ	18		ส่วนตัว

2.1. สถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัย มีทั้งหมดรวม 2,407 จุด โดยเก็บเฉพาะ คลองบางพรมที่เป็นคลองหลักในการศึกษา บ้านสามารถแยกออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกเป็นบ้านที่พักอาศัย 2 ชั้น มีพื้นที่รอบบ้านปลูกต้นไม้ทั้งไม้ประดับ ไม้ผล มีศาลานั่งเล่น หรือทำน้ำเป็นทางขึ้นลงคลองส่วนตัวของตัวเอง พื้นที่ริมคลองบางหลังจะมีรั้วโปร่งที่สามารถมองเห็นพื้นที่ตัวบ้านด้านในได้ ลักษณะดังกล่าวยังคงเชื่อมต่อกันด้วยการมองเห็น และบางหลังไม่มีรั้วกันเลยแต่จะมีสุนัข หรือพุ่มไม้ที่ปลูกเป็นแนวยาวเพื่อสร้างการรับรู้การแบ่งเขตพื้นที่ กลุ่มที่สองเป็นลักษณะบ้านริมคลองที่มีชานหน้าบ้านติดกับคลอง สามารถออกมาซักผ้า ล้างจานกันบริเวณชานพักดังกล่าว บ้านเรือนทั้งสองแบบจะเรียงกันแบบไม่มีระบบระเบียบ เป็นลักษณะการสร้างต่อ ๆ กันไป มีทั้งหมด 2,165 จุด ส่วนบ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน (หมู่บ้านจัดสรร) จะมีลักษณะการแบ่งแปลงที่เท่า ๆ กัน ผิวอาคารภายนอกเป็นรูปแบบเหมือนกัน ส่วนใหญ่หมู่บ้านจัดสรรในลักษณะดังกล่าวไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ริมคลองมากนัก ลักษณะสิ่งก่อสร้างที่ติดกับคลองจะเป็นกำแพงสูงทำให้ไม่สามารถมองเห็นและไม่สามารถเชื่อมต่อพื้นที่กันได้ มีทั้งหมด 242 จุด

2.2. สถาปัตยกรรมประเภทพื้นที่เชิงพาณิชย์ มีทั้งหมดรวม 25 จุด คิดเป็นร้อยละ 41 ของลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ที่เป็นสาธารณะ ส่วนใหญ่เป็นคาเฟ่และร้านอาหารมีทั้งหมด 20 จุด คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่เชิงพาณิชย์ทั้งหมด โดยลักษณะพื้นที่ที่ติดริมคลองจะเป็นพื้นที่ด้านหลังร้าน พื้นที่ครัว แต่ก็มียางร้านที่ใช้คลองเป็นตัวสร้างบรรยากาศ รองลงมาเป็นกิจการร้านค้า ร้านขายของจำนวน 3 จุด ร้านส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับคลองเป็นหลัก และสุดท้ายเป็นกิจการขนาดใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ตลาดน้ำจำนวน 2 จุด ได้แก่ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม และตลาดน้ำวัดสะพาน ตลาดน้ำดังกล่าวใช้คลองเป็นทรัพยากรหลักในการสนับสนุนการตลาดทั้งการขายและการสร้างบรรยากาศ

2.3. พื้นที่ทางความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีทั้งหมด 20 จุด คิดเป็นร้อยละ 34 ของลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ที่เป็นสาธารณะ ส่วนใหญ่เป็นศาสนาสถานของศาสนาพุทธหรือที่เรียกว่าวัดจำนวน 19 จุด และศาลพระแม่โพสพจำนวน 1 จุด เป็นลักษณะความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลไท มีความเชื่อว่าแม่โพสพจะบันดาลให้ข้าวออกรวงงาม

สมบูรณ์ ต้องพึ่งพาฝนฟ้าอากาศที่เอื้อต่อการเพาะปลูก เป็นสถานที่ที่สะท้อนเหตุการณ์ความเชื่อของคนในพื้นที่สมัยก่อนตั้งอยู่บริเวณจุดตัดคลองบางพรมไปยังคลองลัดมะยม ไม่สามารถเข้าถึงทางถนนได้

2.4. พื้นที่รองรับการค้างคืนของนักท่องเที่ยว มีทั้งหมด 6 จุด คิดเป็นร้อยละ 10 ของลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ที่เป็นสาธารณะ ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบโฮมสเตย์ รีสอร์ท โรงแรมเพื่อการท่องเที่ยว พบมากในคลองบ้านโพธิ์

2.5. พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีทั้งหมด 6 จุด คิดเป็นร้อยละ 10 ของลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ที่เป็นสาธารณะ มีลักษณะเป็นบ้านเก่าที่มีเรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นมาทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และสวนต่าง ๆ ทั้งสวนผัก สวนผลไม้ และสวนกล้วยไม้ ตามอาชีพดั้งเดิมของชุมชน

2.6. พื้นที่สาธารณะสีเขียว มีทั้งหมด 2 จุด คิดเป็นร้อยละ 4 ของลักษณะทางกายภาพที่สามารถจับต้องได้ที่เป็นสาธารณะ ได้แก่ สวนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พุทธมณฑลสาย 2) และสวนสาธารณะพุทธมณฑลสาย 2 โดยลักษณะของสวนสาธารณะที่มีอยู่ไม่สามารถขึ้นหรือลงเรือได้ รวมทั้งมีรั้วกั้นพื้นที่ริมคลองอีกด้วย

2.7. องค์ประกอบขนาดเล็ก สิ่งที่สามารถแสดงถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตคนกับคลอง เช่น การยกยอที่ยังแสดงถึงลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์ของคนริมคลองมีทั้งหมด 3 จุด พบในคลองบางพรมเท่านั้น

2.8. พืชพรรณท้องถิ่น มีทั้งหมด 18 จุด โดยส่วนใหญ่เป็นลักษณะต้นไม้ขนาดใหญ่ รองลงมาไม้ดอกที่มีสีสดใสตามฤดูกาล และกอไผ่ขนาดใหญ่ที่ขึ้นริมคลอง เป็นต้น

3. แผนที่เส้นทางสัญจร

แผนที่ชั้นที่ 3 ที่เป็นข้อมูลลักษณะเชิงเส้น แสดงความเชื่อมต่อของการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ โดยการเดินทางทางน้ำมีคลองที่ศึกษาในระบบภาพรวม ทั้งหมด 5 สาย แสดงด้วยเส้นสีน้ำเงินแนวนอน มีคลองบ้านไทร คลองวัดโพธิ์ คลองบางพรม (คลองหลักในการศึกษา) คลองบางน้อย คลองบางเชือกหนัง และมีคลองลัดที่สามารถเชื่อมคลองทั้ง 5 สาย แสดงด้วยเส้นสีน้ำเงินแนวตั้ง ส่วนเส้นสีฟ้าเป็นคลองที่เชื่อมต่อไป เส้นทางถนนจะถูกแสดงด้วย

เส้นสีเทา โดยสีเทาเข้มจะแสดงถึงถนนหลัก อย่างเช่น ถนนบรมราชชนนี วางตัวในแนวนอน อยู่เหนือคลองบ้านไทร มีถนนตัดในแนวตั้งในเขตดลิ่งชั้น ถนนราชพฤกษ์ และถนนพุทธมณฑลสาย 1 ในเขตทวีวัฒนา ถนนกาญจนาภิเษก ถนนพุทธมณฑลสาย 2 ถนนพุทธมณฑลสาย 3 และถนนคลองทวีวัฒนา เส้นทางถนนจะถูกแตกแยกออกไปตามลักษณะการกระจายตัวอย่างไม่เป็นระบบ

4. แผนที่แสดงพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยว โดยคัดเลือกจากทฤษฎีศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีทั้งหมด 52 จุด จากทั้งหมด 58 จุด โดยพื้นที่ที่คัดออกยังขาดความสะดวกในการเข้าถึง ไม่เห็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ และไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ จากการวิเคราะห์ห้องประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 6A's (Steven, 2008) จากแผนที่ด้านบน พื้นที่ที่มีสีน้ำเงินเข้มมากแสดงให้เห็นถึงการเกาะกลุ่มกันมาก จะเห็นได้ว่าคลองที่มีการเกาะกลุ่มกัน 2 แบบใหญ่ ๆ คือ

A. พื้นที่ท่องเที่ยวกระจายในแนวยาวตามคลอง เห็นได้จากคลองบ้านไทรที่มีการกระจายตัวของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นจังหวะในทางที่เท่า ๆ กัน และช่วงต้นคลองบางพรหมโดยมีระยะห่างที่มากกว่า

B. พื้นที่ท่องเที่ยวเกาะกลุ่มเป็นก้อนรวมกัน พบในคลองบางพรหม คลองบางเขื่อน และคลองบางน้อย โดยมีการเกาะกลุ่มกันหนาแน่นในช่วงจุดตัดคลองบางพรหมกับคลองลัดมะยมที่เป็นจุดรับนักท่องเที่ยวหลัก รองลงมาเป็นบริเวณต้นคลองบางขุนศรี เข้ามาคลองบางเขื่อนและคลองบางน้อย

ภาพที่ 5 ภาพการซ้อนทับของแผนที่ระดับคลองบางพรหม (สำรวจในปี พ.ศ. 2566)

ที่มา อัสตารณ์ เกียรติธินวัฒน์, 2566

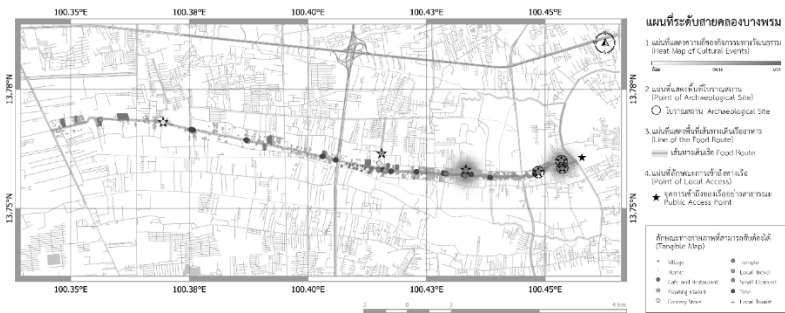
แผนที่ระดับสายคลองบางพรม

1. แผนที่แสดงความถี่ของกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ความถี่ของวัฒนธรรมสามารถวัดได้จากกิจกรรมทางสังคมและประเพณีที่สะท้อนวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อ แสดงในแผนที่ด้วยสัญลักษณ์ของแผนภูมิความร้อน ความเข้มของสีฟ้ามากเท่ากับมีความถี่ของกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากเท่านั้น เช่น กิจกรรมกฐินชนมหวานของวัดอินทราวาส เป็นกิจกรรมทางสังคมจากความเชื่อพุทธศาสนา และมีการทำซ้ำในทุก ๆ ปีจนกลายเป็นประเพณีเฉพาะของพื้นที่ โดยชาวบ้านในชุมชนมาช่วยกันทำขนมไทยด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง และขนมหม้อข้าวหม้อแกง รวมทั้งมีการใช้คลองเป็นสื่อกลางในการบอกบุญให้กับชุมชน เป็นต้น วัดที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมต่อกับสายน้ำลำคลอง มีทั้งหมด 2 วัดด้วยกัน คือ วัดอินทราวาส ที่มีพระอาจารย์พายเรือรับบิณฑบาตรช่วงเช้าของทุกวัน และกิจกรรมกฐินชนมหวานทางน้ำที่อธิบายไว้ข้างต้น ส่วนอีกหนึ่งวัดคือวัดกาญจนสิงหาสน์วรวิหาร มีกิจกรรมกฐินทางน้ำเหมือนกันแต่ไม่ได้มีการรวมกลุ่มชาวบ้านผลิตสินค้าเป็นสื่อกลางในกิจกรรม

2. แผนที่แสดงพื้นที่โบราณสถาน

พื้นที่คลองบางพรมถูกสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นลักษณะการขยายตัวของเมืองออกมาทางฝั่งตะวันตก เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารให้กับคนฝั่งพระนครทำให้บริเวณดังกล่าวเริ่มมีชุมชนเกษตรกรรม มีผู้คนโยกย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่จนเกิดวัฒนธรรมและสังคมเห็นได้จากการสร้างวัดวาอารามเพื่อเป็นจุดรวมจิตใจของชุมชนนั้น ๆ พื้นที่ดังกล่าวได้รับการดูแลและพัฒนาจนมาถึงปัจจุบันกลายเป็นโบราณสถาน ลักษณะของโบราณสถานสามารถสะท้อนเรื่องราวประวัติศาสตร์ ชื่อสถานที่และภาษาที่มีความเฉพาะเจาะจง ทั้งที่เป็นการจารึกข้อความหรือเรื่องเล่าจากคนในชุมชนที่สามารถแสดงเอกลักษณ์หรือลักษณะพิเศษที่น่าสนใจได้ โบราณสถานจึงเป็นอีกจุดที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวริมคลองได้ จากการสำรวจพบโบราณสถานทั้งหมด 3 ที่คือ วัดกาญจนสิงหาสน์วรวิหาร (วัดทอง) วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร (วัดเงิน) และวัดประสาธ แสดงในแผนที่ด้วยสัญลักษณ์ของวงกลมรอบจุดดังกล่าว

ภาพที่ 6 แผนที่ระดับสายคลองบางพรหม (สำรวจในปี พ.ศ. 2566)
ที่มา อัสตารณ์ เกียรติธินวัฒน์, 2566

3. แผนที่แสดงพื้นที่เส้นทางเดินเรืออาหาร

จากการลงสำรวจข้อมูลข้อมูลพบเรือขายอาหารทั้งหมด 7 ลำ 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงสาย - เรือรับซื้อของเก่า รับซื้อทุกวัน เดินเรือจากแถววัดทองวิ่งจากต้นไปถึงปลายคลองบางพรหม

- เรือขายกวยช่วย ขายทุกวัน เดินเรือจากบริเวณคลองลัดมะยมลงมาทางใต้
เส้นคลองบางพรหม ยาวไปถึง ต้นคลองบางพรหมบริเวณคลองชักพระ

ช่วงเที่ยง - เรือขายลูกชิ้นทอด ขายวันเสาร์และวันอาทิตย์ มาจากคลองชักพระ ผ่าน
เข้ามาทางคลองบางพรหมเพื่อจอดขายที่คลองลัดมะยม และวนกลับทางวัด
โพธิ์ ลัดขึ้นไปทางทิศเหนือคลองบ้านไทร

- เรือขายเป็ดพะโล้ ขายทุกวัน มาจากคลองทวีวัฒนา วิ่งมาถึงแค่กลางคลอง
บางพรหมและวนกลับ

- เรือขายไก่ย่างเสียบไม้ มาจากคลองทวีวัฒนา วิ่งมาถึงแค่กลางคลองบาง
พรหมออกไปทางทิศเหนือ

ช่วงบ่าย - เรือขายไอศกรีมกะทิ ขายทุกวันมาจากบางกอกใหญ่ เข้าทางคลอง
บางน้อยลัดมาทางคลองวัดสะพาน มีการจอดขายในช่วงกลางวันที่วัด
สะพาน จากนั้นวนกลับทางคลองบางพรหม
- เรือขายผลไม้สวน มาจากปลายคลองบางพรหม ขับผ่านตลอดสายคลอง
เพื่อไปขึ้นที่ตลาดตลิ่งชัน

เส้นทางวิถีชีวิตกับอาหารในสายคลองบางพรหม มีเรืออาหารมากที่สุดในช่วงต้นคลอง
ซักพระจนถึงบริเวณกลางคลอง บริเวณคลองลัดมะยม เนื่องจากเรือขายอาหารไปจอดขาย
ประจำที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมและตลาดน้ำคลองวัดสะพาน รองลงมาเป็นช่วงปลายคลอง
ฝั่งเขตทวีวัฒนา และน้อยที่สุดคือคือคลองคูขนนอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมจากคลองลัดไปได้
แสดงในแผนที่ด้วยสัญลักษณ์ความเข้มของเส้นสีแดงที่ซ้อนทับอยู่ในเส้นทางการสัญจรทางน้ำ

4. แผนที่ลักษณะการเข้าถึงทางเรือสาธารณะ

การเข้าถึงทางเรือได้อย่างสาธารณะ หมายถึง ทุกคนสามารถนำเรือของตนเองไปขึ้น
หรือลงในพื้นที่บริเวณนั้นสาธารณะ แสดงในแผนที่ด้วยสัญลักษณ์รูปดาวในบริเวณนั้น
มีทั้งหมด 7 จุด ได้แก่ จุดตรงแยกปากคลองเป็นที่ของเอกชนได้รับความนิยมในการขึ้นลงของ
นักพายเรือ วัดกาญจนสิงหาสน์วรวิหาร วัดรัชฎาธิฐานราชาววิหาร วัดประสาธ วัดอินทรา
वास ร้านขายของชำป่าจันคลองบางพรหม และตลาดน้ำคลองลัดมะยม จากข้อมูลสามารถ
สังเกตได้ว่าพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้จะเป็นลักษณะกึ่งสาธารณะ ผู้คนสามารถเข้าถึงได้อย่าง
อิสระ จุดดังกล่าวอาจจะเป็นจุดรับนักท่องเที่ยวในการเริ่มต้น จุดพักและจุดจบของเส้นทาง
การท่องเที่ยวได้

จากผลการศึกษาพบว่าลักษณะรูปแบบของการสัญจร จากการวิเคราะห์แผนที่ทาง
ภูมิศาสตร์และแผนที่การสัญจร คลองบางพรหมส่วนใหญ่เป็นเรือพายและเรือเครื่องขนาดเล็กที่
เป็นของชุมชนเอง ไม่ได้มีเรือเครื่องขนาดใหญ่เพื่อการท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากขนาดความ
กว้างของคลองบางจุดแคบส่งผลให้เรือขนาดใหญ่สวนกันลำบาก ทำให้คลองยังคงความสงบ
เรือเล็กที่ไม่มีเครื่องสามารถสัญจรได้อย่างปลอดภัยเนื่องจากไม่มีคลื่นน้ำกระแทก ลักษณะ

ทางกายภาพของคลองสามารถเป็นเงื่อนไขที่สร้างรูปแบบสัญจรทางเรือเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

ช่วงต้นคลองบางพรหมจนถึงกลางคลอง มีลักษณะองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องได้ เป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบที่เป็นส่วนตัว เช่น บ้านสวนริมคลองมีการเกาะกลุ่มอย่างหนาแน่นโดยลักษณะยังคงพื้นที่เพาะปลูกกรอบที่ปักอาศัยสามารถแสดงความเอกลักษณ์เดิมจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ทางการเกษตรประเภทสวนผลไม้ โดยมีองค์ประกอบที่เหมือนกันหลายจุด ไม่ว่าจะเป็นหน้าบ้านยังคงหันมาทางคลอง มีศาลาทำน้ำ และโรงจอดเรือส่วนตัวเป็นของตัวเองในแต่ละหลังคาเรือน พื้นที่รอยต่อระหว่างบ้านและคลองแม้จะมีรั้วกันที่มีความโปร่งสามารถเชื่อมต่อผู้คนจากบนบกลงสู่สายน้ำได้ทั้งการมองเห็นและทางกายภาพ บ้านบางหลังใช้พืชพรรณในการสร้างขอบเขตพื้นที่แทนวัสดุก่อสร้างแบบถาวร รวมทั้งรูปแบบที่เป็นสาธารณะ เช่น วัด ก็เป็นพื้นที่ที่เป็นจุดรวมตัวกันของผู้คนในย่าน ทั้งในด้านการเปลี่ยนถ่ายการเดินทางจากเรือสู่รถ หรือรถสู่เรือ และด้านวัฒนธรรมทั้งในแง่มุมของการเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ การมีอยู่ของโบราณสถาน รวมทั้งความถี่ของประเพณีนิยมที่ยังคงสืบทอดกันในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ในแผนที่ระดับคลองเกิดรูปแบบลักษณะทางกายภาพที่วัดแทรกตัวระหว่างพื้นที่ปักอาศัยเป็นช่วง ๆ เกิดเป็นฉากทัศน์สภาพของเมืองริมคลองที่มีการผสมผสานสถาปัตยกรรม องค์ประกอบขนาดเล็ก และพืชพรรณได้อย่างลงตัว สามารถสะท้อนวิถีชีวิตของย่านได้อย่างแท้จริง โดยใช้พื้นที่วัดและตลาดน้ำเป็นจุดหลักในการรับนักท่องเที่ยวหรือเป็นจุดแวะพัก นอกจากนี้ยังมีเรือขายอาหารที่มาเป็นช่วงเวลาสร้างพลวัตวิถีชีวิตที่เคลื่อนไหวให้คลองบางพรหม ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตดังกล่าวสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวระหว่างทางได้ ด้วยจำนวนเรือในการสัญจรที่ไม่มากนัก แต่มีฉากทัศน์สภาพและกิจกรรมริมคลองที่มีความถี่มาก

ภาพที่ 7 ภาพแสดงแผนที่แนะนำเส้นทางการท่องเที่ยวคลองบางพรหม
(สำรวจในปี พ.ศ. 2566)

ที่มา อัสตารณ์ เกียรติธินวัฒน์, 2566

ในทางกลับกันพื้นที่บริเวณกลางคลองจนถึงปลายคลอง บริเวณคลองทวิวัฒนามีลักษณะองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ที่สามารถจับต้องได้จำนวนน้อยกว่าช่วงต้นคลอง มีบ้านสวนริมคลองสลับกับพื้นที่เปิดโล่ง พื้นที่สีเขียว พืชพรรณ ต้นไม้ใหญ่ กิจกรรมริมคลองน้อย รวมทั้งพื้นที่การเข้าถึง ความถี่ของวัฒนธรรม และเส้นทางเรืออาหารมีจำนวนน้อย เหมาะกับการพายเรือเพื่อออกกำลังกาย หรือการพายเรือระยะไกล สามารถใช้ความเร็วในการพายได้มาก ไม่ต้องใช้ความละเอียดในการรับชม เส้นทางการท่องเที่ยวนี้สามารถเป็นฐานข้อมูลนำไปเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะชุมชนท่องเที่ยวคลองลัดมะยมได้ (CBT) เป็นชุมชนหลักในคลองบางพรหมนี้ สามารถนำข้อมูลไปสร้างกิจกรรมทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ การสำรวจเพื่อศึกษาศักยภาพสายคลองบางพรหมและคลองที่เชื่อมต่อกัน ได้ข้อมูลการสำรวจเชิงพื้นที่ โดยการเก็บข้อมูลแบบรวดเร็ว นำมาวิเคราะห์

รูปแบบความสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างของเมืองผ่านทฤษฎีภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าคลองบางพรมมีองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ทั้งรูปแบบที่จับต้องได้และไม่ได้ เป็นจำนวนมากในช่วงต้นคลองถึงปลายคลอง เหมาะสำหรับการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวชมฉากทัศนียภาพของเมืองริมคลองที่มีการผสมผสานสถาปัตยกรรมองค์ประกอบขนาดเล็ก และพืชพรรณ ส่วนช่วงกลางคลองถึงปลายคลองมีจำนวนองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองประวัติน้อย ไม่มีจุดเด่นในรายละเอียดสถานที่มากนัก แต่มีสวนผลไม้ พื้นที่เกษตรกรรมสลับกับบ้านเรือนริมคลอง เหมาะกับการพายเรือเพื่อออกกำลังกาย หรือเน้นการพายระยะไกล ไม่ต้องใช้ความละเอียดในการเที่ยวชม ดังนั้นจากการสำรวจคลองบางพรมมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือกรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงโบราณคดีที่มีจุดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตคนริมคลองกับสายน้ำ และตลาดน้ำที่สะท้อนความสนใจของนักท่องเที่ยวและระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ วิชาวิ พลรัตน์ (วิชาวิ พลรัตน์, 2551) ที่ศึกษาพบว่าคลองบางพรมเป็นหนึ่งคลองที่มีทรัพยากรที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ โดยใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประวัติศาสตร์เป็นจุดขาย ในหัวข้อเรื่องการย้อนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์อดีตราชธานีกรุงธนบุรี มีการสำรวจลักษณะทางกายภาพสถานที่ท่องเที่ยวริมคลอง วิเคราะห์คุณค่าด้านวัฒนธรรมเชิงคุณภาพ นอกจากนี้กรุงเทพมหานคร ยังมีการสนับสนุนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีใหม่สายคลองประวัติศาสตร์ เป็นลักษณะการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมริมคลองทั่วกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะฝั่งธนบุรี อีกด้วย

รายการอ้างอิง

กุลพัชร เสนิงส์ ณ อยู่ธยา. (2559). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและภูมิทัศน์วัฒนธรรมย่านประวัติศาสตร์เมืองเก่าลพบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2559). ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์. **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**. 30(1), 27-36.
- ชิตาวีร์ สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. **วารสารเพื่อการ พัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน**. 1(2), 1-7.
- นุชนารถ รัตน์สุวงศ์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. **วารสาร มนุษยศาสตร์**. 18(1), 31-50.
- ปฎิพล ยอดสุรางค์. (2562). ภัยคุกคามต่อลักษณะทางกายภาพของชุมชนเก่าริมน้ำในเขตที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยา. **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล**. 28(1), 21-34.
- วิภาวี พลรัตน์. (2551). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ: กรณีศึกษา ย้อนรอยเส้นทาง ประวัติศาสตร์อดีตราชธานีกรุงธนบุรี (ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สฤณี ดิยะวงศ์สุวรรณ, รวี ชาญเผชิญ, และสุณีย์ กวีศราศัย. (2557). ศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างบูรณาการกรณีศึกษาจังหวัดบึงกาฬ. **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วย สถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**. 28, 299-371.
- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. (2555). ย่านตลิ่งชัน : ประวัติศาสตร์ พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลง. **ตำราวิชาการ**. 11(1), 190-219.
- อัสตาภรณ์ เกียรติธนวัฒน์. (2566). แผนที่ระดับย่าน ห้าสายคลอง(แผนที่สำรวจ). 5 กุมภาพันธ์ 2566
- อัสตาภรณ์ เกียรติธนวัฒน์. (2566). แผนที่ระดับสายคลองบางพรหม(แผนที่สำรวจ). 5 กุมภาพันธ์ 2566
- อัสตาภรณ์ เกียรติธนวัฒน์. (2566). ภาพการซ้อนทับของแผนที่ระดับคลองบางพรหม(แผนที่สำรวจ). 5 กุมภาพันธ์ 2566
- อัสตาภรณ์ เกียรติธนวัฒน์. (2566). ภาพการซ้อนทับของแผนที่ระดับภาพรวม(แผนที่สำรวจ). 5 กุมภาพันธ์ 2566

- อัสดาภรณ์ เกียรติธินวัฒน์. (2566). ภาพแผนที่แสดงตำแหน่งขอบเขตคลองที่ศึกษา.
12 มกราคม 2566
- อัสดาภรณ์ เกียรติธินวัฒน์. (2566). ภาพแสดงกระบวนการทำงาน. 12 มกราคม 2566
- อัสดาภรณ์ เกียรติธินวัฒน์. (2566). ภาพแสดงแผนที่แนะนำเส้นทางการท่องเที่ยวคลองบาง
พรม(แผนที่สำรวจ). 5 กุมภาพันธ์ 2566
- Rehab, E. G. (2022). Exploring Travel Behaviour Post-COVID-19:Towards a More
Responsible Tourism. **Tourism and Innovation Journal**. 15(2) ,
203-214.
- Roof, K., and Oleru, N. (2008). Public health: Seattle and King County's push for
the built environment. **Journal of Environmental Health**. 71(1),
24-27.
- Sirisrisak, T. (2007). **Historic Urban Landscape: Interpretation and
Presentation of the Image of the City**. Paper Presented at the
ICOMOS Thailand International Symposium 2007, 1 November 2007.
ICOMOS Thailand. Bangkok: ICOMOS Thailand.
- Steven, P. (2008). Five limitations of destination brand image measurement.
Tourism Recreation Research. 33(3), 361-363.
- UNESCO Word Heritage Center. (2011). **Recommendation on the Historic
Urban Landscape**. Paper Presented at the Proceedings of the Records
of the General Conference 36th Session, 10 November 2011. UNESCO
Paris. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural
Organization.

การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย
จังหวัดนครราชสีมา

Conservation and Development of Folk Wisdom of Hang Krarok
Patterned Silk Weaving to Promote Educational Tourism of Ban
Du Community, Muang Pak Sub-district, Pak Thong Chai District,
Nakhon Ratchasima Province

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย¹

Kittisak Klinmuenwai¹

Received: June 21, 2023

Revised: March 4, 2024

Accepted: March 11, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอก 2) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอก และ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอก

---

¹ หัวหน้าสาขาวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล (Head of Tourism Industry Department, Faculty of Business Administration, Vongchavalitkul University)
E-mail: kittiya_kitty@hotmail.com, kittisak_kli@vu.ac.th

เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักครั้งนี้ คือ ประธานกลุ่มและสมาชิก ประชาชนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 30 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า การทอผ้าไหมลายหางกระรอกเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีประวัติอันยาวนาน มีการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติ มีการจัดตั้งกลุ่มการทอผ้าไหมลายหางกระรอกโดยมีการสร้างเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ แนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ควรจัดทำหลักสูตรการทอผ้าให้กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และส่งเสริมการบันทึกขั้นตอนและกระบวนการทอผ้าเพื่อเป็นหลักฐานการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายหางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ปัญหาและอุปสรรค พบว่าขาดการสืบทอดจากคนรุ่นใหม่ และขาดการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ ข้อเสนอแนะ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านความรู้ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ ในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายหางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, การพัฒนา, ภูมิปัญญา, การทอผ้าไหมลายหางกระรอก, ส่งเสริมการท่องเที่ยว

Abstract

This research explored the context and the folk wisdom of the Hang Krarok patterned silk weaving and examined guidelines for the conservation and development of the Hang Krarok patterned silk weaving and problems and

difficulties of the conservation and development of the Hang Krarok patterned silk weaving in order to promote educational tourism in Ban Du Community, Muang Pak Sub-district, Pak Thong Chai District Nakhon Ratchasima Province. Key informants were 30 persons consisting of a community chairperson, local scholars, government officials, private employees selected by the purposive sampling. The tools used in this research were an in-depth interview, an observation record, and a focus group discussion record. Collected data was analyzed by using content analysis method and described by descriptive statistics.

The results showed that Hang Krarok patterned silk weaving had a unique local identity with a long history and inherited knowledge from experiences and practices. They built a network to promote and develop the educational tourism in Ban Du Community. The guidelines for the conservation and development revealed that Hang Krarok patterned silk weaving a curriculum should be arranged, the recording of silk weaving procedures and process as evidence of valuable heritage from ancestors should be encouraged to promote the educational tourism. The problems were found that lack of inheritance from the new generation, including a lack of public relations to promote the educational tourism. The suggestion is the involving sectors should provide by support knowledge, skills, materials, equipment, and budget for conservation and development of folk wisdom of Hang Krarok patterned silk weaving of Ban Du community, Muang Pak Sub-district, Pak Thong Chai District, Nakhon Ratchasima Province.

Keywords: Conservation, Development, Wisdom, Hang Krarok patterned silk weaving, Promote tourism

บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นในการที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตท่ามกลางสังคมที่สมานฉันท์ ทนสมัย ก้าวหน้าควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อย่างสมดุลในระยะยาว เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้สามารถเติบโตต่อไปได้อย่างมั่นคงท่ามกลางความผันแปรที่เกิดขึ้นรอบด้านจากภายนอก ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยยึดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรความรู้สมัยใหม่ การถ่ายทอดองค์ความรู้และการจัดการองค์ความรู้ในระดับปัจเจกชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

จังหวัดนครราชสีมาอัตราการเติบโตของจำนวนวิสาหกิจชุมชนและการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐบาลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องประมาณร้อยละ 70 ของการประกอบการวิสาหกิจชุมชน แต่ในภาพรวมยังขาดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ขาดการนำทรัพยากรของท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เชิงคุณค่าเพิ่มอย่างแท้จริง ขาดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษมาสร้างมูลค่าเพิ่มและต่อยอดวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งชุมชนเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงมุ่งใช้จุดแข็งหรือความโดดเด่นของแต่ละชุมชน โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาขับเคลื่อนผ่านกลไกด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยการลงทุนของผู้ประกอบการและเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรมการผลิตและบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์และขยายโอกาสทางการตลาดมากยิ่งขึ้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ล้วนเป็นผู้นำของวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับ

ผลกระทบจากสภาพการแข่งขันในตลาดเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและราคาต้นทุนต่ำหรือผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ทดแทนกันได้ (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2565)

จังหวัดนครราชสีมา หรือโคราชเป็นเขตพื้นที่ที่ประกอบด้วยกลุ่มคนทั้งคนพื้นถิ่นที่ดำรงชีวิตอยู่ก่อนประวัติศาสตร์ มีทั้งกลุ่มชนไท-ลาว ไท-เขมร ไท-ยวน และไทยภาคกลาง มีการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีภาษาพูดเป็นภาษาโคราช เรียกตนเองว่า ไท-โคราช หรือ คนโคราช ไม่ใช่คนลาว มีภูมิปัญญาในการทอผ้าบังบก ความหมายและเอกลักษณ์เฉพาะตน ผ้าทอลายทางกระรอก เป็นผ้าของกลุ่มชนไท-ลาว ไท-เขมร ในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะจังหวัดนครราชสีมา ถือเป็นแหล่งที่ผลิตผ้าทอลายทางกระรอกได้งดงามที่สุด และตรงกับหนึ่งในคำขวัญของจังหวัดนครราชสีมาที่ว่า “ผ้าไหมดี” โคราชเป็นหนึ่งในตลาดค้าผ้าไหมที่ใหญ่ที่สุด โดยเมืองหลวงของผ้าไหมโคราชอยู่ที่ “อำเภอปักธงชัย” ที่ซึ่งมีผ้าไหมขึ้นชื่ออยู่เนิ่นไม่ถ้วน และนอกจากผ้าไหมแล้ว โคราชยังมีผ้าทอพื้นเมืองอีกมาก โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอปักธงชัย เป็นพื้นที่ที่มีการทอผ้าไหมอย่างหลากหลายและโดยเฉพาะการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเป็นผ้าที่มีลวดลายในตัวในสมัยก่อนบรรดาขุนนาง ผู้ดีทั้งหลาย นิยมนุ่งผ้าทางกระรอกโจงกระเบนในงานพิธีการงานบุญ ต่อมาขยายสู่ผู้มีฐานะและสามัญชนทั่วไป นอกจากนั้นยังใช้เป็นผ้านุ่งในพิธีกรรม ผ้านุ่งของนาค ผ้าคลุมโลงศพ (เรียกว่า ผ้าปกโลง) และผ้าไหว้ผู้ใหญ่ในงานแต่งงาน จากภาพลักษณะของผ้าลายทางกระรอกที่ใช้เป็นผ้านุ่งในกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะทำเป็นสี่เหลี่ยม เช่น สีแดงเข้ม สีเปลือกมังคุด สีเขียวหัวเป็ด สีกรมท่า และอื่นๆ (ประทีปใจ สิกขา, 2555) ในยุคปัจจุบันการออกแบบผ้าไหมลายทางกระรอกแนวใหม่ ทำให้มีความหลากหลายและสวยงามยิ่งขึ้น เช่น ที่กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ได้ใช้เทคนิคการมัดย้อมเส้นไหมก่อนนำมาทอผ้าลายทางกระรอกทำให้ดูสวยงามยิ่งขึ้น สำหรับผ้าไหมลายทางกระรอกแล้วถือเป็นผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดนครราชสีมา อย่างไรก็ตามเนื่องจากการทอผ้าเชิงอุตสาหกรรมได้มีบทบาทเข้ามาแทนที่การทอผ้าด้วยมือจึงทำให้ผ้าทอลายทางกระรอกเลือนหายไปจากชุมชนในช่วงระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะทัศนคติต่อการประกอบอาชีพการทอผ้านั้น ผู้ทอ

ส่วนใหญ่ยังมีความรู้สึกว่าการทอผ้าเป็นอาชีพหรืองานที่น่าเบื่อ ทำยาก ไม่คุ้มค่าและไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ทำให้ผู้ทอผ้านับวันจะน้อยลงและหันไปเลือกอาชีพใหม่ ทางชุมชนเกรงว่าผ้าทอลายทางกระรอกจะสูญหายไปจากชุมชนจึงได้รวมตัวกันเพื่อสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าลายทางกระรอกให้อยู่คู่กับชุมชนสืบไป (สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา, 2565)

ปัจจุบันการทอผ้าไหมลายทางกระรอกจะไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันมากนัก และกลุ่มคนที่สนใจภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเริ่มหายไป ซึ่งการผลิตผ้าไหมลายทางกระรอกแบบพื้นบ้าน มีขั้นตอนและกรรมวิธีที่ค่อนข้างมาก ทำให้ขาดการสืบสานในด้านภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของการทอผ้าไหมลายทางกระรอก พร้อมทั้งการหาแนวทางการอนุรักษ์การทอผ้าไหมลายทางกระรอกอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่ไม่สนับสนุนให้เด็กมาเรียนรู้ต่อยอดด้านภูมิปัญญาการทอผ้าลายทางกระรอกในยุคปัจจุบัน (ประภาพรพรณ พากักดี, สัมภาษณ์ ณ วันที่ 9 มกราคม 2565) เพราะการพัฒนาการทอผ้าไหมได้เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย แต่ชาวบ้านก็ยังคงทอผ้าและช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าไหมลายทางกระรอกที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษเพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้และเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาการทอผ้าไหมโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งต้องทอดด้วยความประณีตอย่างมาก มีลักษณะลวดลายทั้งดงามที่ชุมชนแห่งนี้ได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อดำรงภูมิปัญญา และคงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการทอผ้าไหมลายทางกระรอกถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่สำคัญที่จะต่อยอดและพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้และเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน ด้วยปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ทบทวนวรรณกรรม

1) แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและผ้าทอท้องถิ่น การทอผ้าในประเทศไทย ถือเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ สีสัน และลวดลาย สอดคล้องตามประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อในท้องถิ่น การทอผ้าส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝน ความชำนาญและเชี่ยวชาญ ซึ่งภูมิปัญญาด้านผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้า ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากการทอขัด ย้อม ถัก ปัก ตีเกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ขิด เกาะ/ล้วง ควบเส้น เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และแสดงสถานภาพทางสังคมของคนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ของประเทศไทย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564) การศึกษาถึงผ้าทอกับวิถีชีวิตคนไทย โดยศึกษาประเภทกรรมวิธีผลิตผ้าทอลวดลายที่สำคัญ ๆ การใช้ผ้าทอในประเทศไทย โดยครอบคลุมในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เพื่อประโยชน์ในการออกแบบเครื่องแต่งกายเครื่องประดับ การอนุรักษ์และการนำมาใช้ในชีวิตรประจำวันในปัจจุบัน พบว่าประเภทของผ้าทอสามารถแบ่งตามวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ และแบ่งตามกรรมวิธีในการทอ ความละเอียดของลวดลาย ความประณีต ความงดงามของลวดลายล้วนได้มาจากการบวนการถ่ายทอดกันในครอบครัว รุ่นต่อรุ่น ฝีมือและลวดลายการทอจะพัฒนาผ่านประสบการณ์ ระยะเวลาที่

เพาะบ่มโดยผู้ทอเอง จนเกิดอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม ผ้าทอมีความสำคัญโดยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมไทยแต่ละภูมิภาค รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นผ้าทอไทยจึงต้องได้รับการอนุรักษ์ (วัฒนะ จุฑะวิภาต, 2555) ชุมชนท้องถิ่นมีความภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเองในเรื่องผ้าไหมมัดหมี่ มีการเพิ่มรายละเอียดของลายผ้าไหมให้มีความละเอียดมากขึ้น ส่งเสริมเด็กรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดการทอผ้าจนเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้ตระหนักเห็นถึงคุณค่าของผ้าไหมเพื่อรักษาให้คงอยู่ได้นานที่สุด มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น พัฒนาวិธีการทอให้มีความหลากหลายได้แก่การมัดหมี่ด้วยฝีมือและการทอผ้าไหมให้เป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมปลูกฝังเยาวชนในชุมชนให้มีจิตใจรักในท้องถิ่นของตนเองโดยการถ่ายทอดวิธีการทอผ้าไหมให้แก่ลูกหลานเพื่อสืบทอดต่อไปจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (ภัทรวดี อัครลาและการบุญบัวเพื่อน, 2558) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการทอผ้าไหมจัดอยู่ในประเภทงานฝีมือดั้งเดิมมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่น เริ่มต้นการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัว และทำการสังสมประสบการณ์และสร้างสรรค์รูปแบบลวดลายบนผืนผ้าไหมมัดหมี่จากแรงบันดาลใจจากวิถีชีวิต ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยมีการถ่ายทอดความรู้มีลักษณะปัจเจกบุคคล ใช้การบอกเล่าวิธีการโดยการลงมือปฏิบัติให้แก่คนในครอบครัวหรือสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่ก่อตั้งขึ้น กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่เปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการและความนิยมของตลาดผู้บริโภค โดยเฉพาะองค์ความรู้ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นถือเป็นสินค้าท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถนำมาสร้างการมีส่วนร่วม โดยชุมชนสามารถดึงคุณค่าหรือวิถีวัฒนธรรมและสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมลงมือทำในสถานที่ของชุมชนท้องถิ่นต่อไป (กัญญารินทร์ ไชยจันทร์, 2565)

สรุปได้ว่า ผ้าทอเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและศิลปะอย่างหนึ่ง และยังเป็นงานด้านหัตถกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญา จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนทำให้ชุมชนยังคงมีการทอผ้าเป็นวิถีวัฒนธรรมจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งผ้าทอแต่ละผืนจะบรรจุไว้ด้วยเรื่องราวของวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อความศรัทธาของชุมชนที่ถ่ายทอด

ลงในชิ้นงานอันเกิดจากฝีมือของช่างทอผ้า การทอผ้าเป็นงานที่ละเอียดอ่อน ต้องใช้ความอดทน ความประณีต ความพยายาม และความรัก ผ้าทอแต่ละผืนจึงแฝงไว้ด้วยความรัก ความผูกพันที่ผ่านการถักทอออกมาเป็นผืนผ้า การส่งเสริมการทอผ้าพื้นบ้าน จึงไม่ใช่การเน้นเฉพาะเรื่องความสวยหรือไม่สวยของผ้าทอ แต่หมายถึงการสร้างสรรชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามให้เข้มแข็ง ทั้งการดำเนินชีวิตตามครรลองคลองธรรม การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิม การทอผ้าจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีการถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น

2) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการที่ตนปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของและจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตามและรวมถึงตกลงยอมรับได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม (วันชัย วัฒนศัพท์, 2558) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นเมืองของท้องถิ่นปลูกฝัง และส่งเสริมให้เด็กรุ่นใหม่เข้าใจ และรักในประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านให้มากขึ้น แต่งกายด้วยผ้าทอพื้นบ้านในชุมชน บรรลุไว้เป็นหลักสูตรการเรียน การสอนในโรงเรียน สอนลูกหลานให้หัดการทอผ้าพื้นเมือง ให้มีความรักและความภูมิใจในภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนเอง การปรับปรุง พื้นฟู การส่งเสริมกิจกรรมการทอผ้าพื้นบ้าน การสร้างเสริมปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดวิธีการทอผ้าพื้นบ้านให้กับคนรุ่นใหม่ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าพื้นบ้าน การตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ปัทสนันท์ อุ้มเมือง, 2556) การมีส่วนร่วมในการทอผ้าไหมโดยมีปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มนักริชาการ ผู้ปฏิบัติงานด้านชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการผลิตแบบมีส่วนร่วมโดยการสืบทอด การประยุกต์ ผ่านช่องทางบุคคล สื่อวัตถุที่เป็นผลิตภัณฑ์ สื่อเฉพาะกิจ และสื่อกิจกรรมการปฏิบัติ โดยมีผู้รับสาร คือ สมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น กลุ่มนักริชาการ ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป การมีส่วนร่วมการผลิตโดยการใช้สื่อบุคคล ผ่านการสนทนา การสอน การอธิบาย การสาธิต การทดลองทำ ขั้นการสืบทอด เน้นใช้สื่อบุคคล และกิจกรรมการปฏิบัติ ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการสอนแบบบอกเล่าและ

การปฏิบัติจริงเน้นการร่วมประชุมเพื่อให้เกิดมูลค่า โดยใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใช้ในทุกขั้นตอนในการทอผ้าไหมท้องถิ่น (ธมนพัชร ศรีชะพลกุลสิทธิ, วิทยากร ท่อแก้ว, และกมลรัฐ อินทรทัศน์, 2564) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดและเป้าหมายที่เหมือนกันได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (เขาวลิต อยู่เกิด, วิจิตรา ศรีสอน, และศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ, 2564)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

3) แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างพลังให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้บริหารจัดการดำเนินงาน นำเสนอประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมและเป็นประโยชน์ร่วมกัน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน รวมถึงเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการให้บริการสินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม โดยนำผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่นมาสู่กระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว (The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), 2016) การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม องค์การชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวโดยสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว มีสิทธิ์ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนา สวนศรีและสมภาพ ยี่จ่อหอ, 2556) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้บริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของตนเองและชุมชน โดยการพัฒนาจะต้องสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง เพื่อยกระดับ

รายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและท้องถิ่นอย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ทั้งนี้หน่วยรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความช่วยเหลือในการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมชุมชนให้มีศักยภาพในการปฏิบัติงานได้อย่างยั่งยืน (B. Saheb Zadeh and Nobaya Ahmad, 2010) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างสมดุลต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีรากฐานมาจากชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีการสร้างสมดุลที่เหมาะสมระหว่างองค์ประกอบ 3 มิติเหล่านี้ด้วย (World Tourism Organization, 2005)

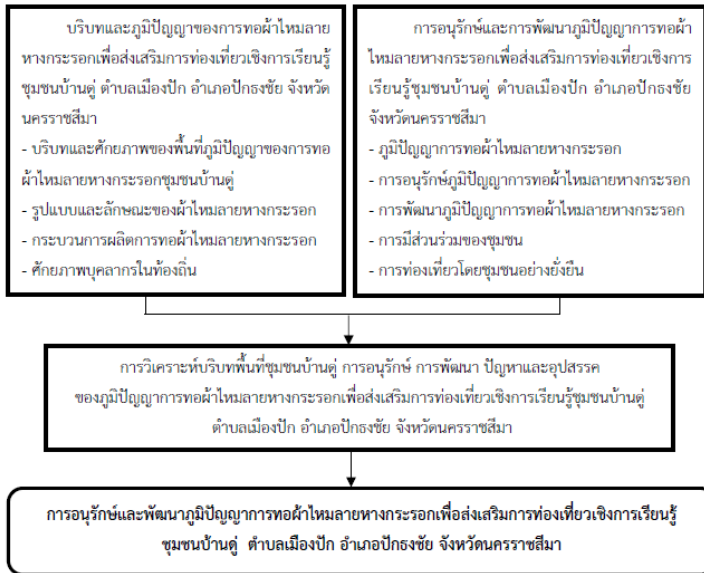
สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชนด้านวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนในชุมชนได้ร่วมวางแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและมีการกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนให้มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ให้เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมเพื่อความยั่งยืนต่อไป

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาของ อรณิชา ทศตา, สุกัญญา ใจอดทน, และ จันทร์จิรา ใจอดทน (2560) การอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม มีวิธีการถ่ายทอดได้หลายทางโดยใช้เทคนิคการสาธิต การปฏิบัติจริง การบอกเล่า เพื่อให้ปฏิบัติตาม โดยการทำให้ดูพร้อมทั้งการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน วิธีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากการลงมือทำ การลองผิด ลองถูก จนเกิดการสั่งสมและพัฒนาความรู้การทอผ้าไหมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแต่ละวิธีขึ้นอยู่กับองค์ความรู้และกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการถ่ายทอด และควรมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐเพื่อส่งเสริมกลุ่มทอผ้าไหมให้มีความยั่งยืนและควรมีการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำหลักสูตรการทอผ้า และการส่งเสริมการบันทึกเพื่อเป็นหลักฐานในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทั้งนี้เพื่อช่วยชาวบ้านสามารถรักษาความรู้และทักษะอีกทั้งยังเป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนด้วย และการศึกษาของ

มาริสสา อินทเรกิต, ชรินพร งามมกล, และวิชุดา อยู่ยงค์ (2561) การถ่ายทอดภูมิปัญญาของการทอผ้าไหมมัดหมี่ดินแดงของชุมชนบ้านหัวสะพาน ใช้หลายวิธีร่วมกันทั้งการบอกเล่า การบันทึกลงในกระดาษเส้นกราฟ การสาธิต และลงมือปฏิบัติ การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการศึกษาของ ณมน ธนินธญากร, วรพจน์ พรหมจักร, และสุภิภัทร์ บุญแน่น (2561) ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายของชุมชนบ้านหนองงูจาร์ยผาง เริ่มจากการทอเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว และนำไปถ่ายทอดให้กับชุมชนใกล้เคียง แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาโดยการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์การทอผ้าโดยใช้การบอกเล่าและการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพการทอผ้าฝ้ายชุมชนมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเพื่อเกื้อกูลสินค้าของกลุ่มผู้ผลิตในชุมชนและชุมชนข้างเคียงรวมถึงการมุ่งส่งเสริมโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะเยาวชนในชุมชนต่อไป และการศึกษาของ ศิวาพร พัยคนันท์ และคณะ (2564) การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนผ้าไหมทอมือควรให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ พัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวที่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และคุณค่าเกี่ยวกับกิจกรรมการทอผ้าไหม จัดให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจัดการบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และควรพัฒนาให้คนในชุมชนมีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบที่หลากหลาย และควรส่งเสริมให้ชุมชนควรมีส่วนร่วมในอนุรักษ์วิถีชีวิตช่างทอและภูมิปัญญาผ้าไหมทอมือให้ยั่งยืนสืบไป

กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงสร้างและกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา ใช้วิธีการศึกษาวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้โดยทำการศึกษการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ ชุมชนบ้านดู่

ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา การจัดการปัจจัยที่เป็นผลทำให้กลุ่มชุมชนประสบความสำเร็จ และแนวทางการพัฒนาฝีมือของกลุ่มเกี่ยวกับเรื่องการค้างานกลุ่ม การผลิต ระบบจัดการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้กระบวนการผลิตผ้าไหม แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมาให้เป็นมรดกของชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและส่วนท้องถิ่นรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับบริบทชุมชนเพื่ออธิบายถึงลักษณะที่เป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ของชุมชนให้การดำเนินงานของชุมชนให้ประสบความสำเร็จ

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิจัยนี้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ คือ ประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 1 คน สมาชิกในกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก จำนวน 20 คน ปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอผ้าไหมลายทางกระรอก จำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 3 คนและเจ้าหน้าที่ภาคเอกชน จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection)

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยนี้ศึกษาในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 - มิถุนายน พ.ศ. 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) 2) แบบบันทึกการสังเกต และ 3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา กระบวนการผลิตการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อพัฒนาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น (Primary Research)

เป็นการศึกษาค้นคว้า และรวบรวม เอกสารทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องทั้งแนวคิดทางศักยภาพ แนวคิดชุมชนเข้มแข็งและการท่องเที่ยวโดยชุมชน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มจำนวน 30 คน ในประเด็นที่ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งในลักษณะแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการกับประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอกจำนวน 1 คน ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 3 คน ตัวแทนกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอกจำนวน 20 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 3 คน และภาคเอกชนจำนวน 3 คน ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนากลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอกเกี่ยวกับเทคนิค การถ่ายทอดภูมิปัญญาและกระบวนการผลิตผ้าไหมลายทางกระรอก รวมทั้งได้ศึกษาหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมาให้เป็นมรดกของชุมชนสืบไปอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ผู้เข้าร่วมศึกษาได้ทราบ การศึกษาในครั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่างที่จะยินยอมเข้าร่วมในการตอบแบบสอบถามหรือไม่ก็ได้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะถูกเก็บไว้เป็นความลับทั้งระหว่างการศึกษาและหลังการศึกษาโดยจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยจะดำเนินการขออนุญาตบันทึกเสียงแต่ละครั้งก่อนเริ่มสัมภาษณ์ โดยแจ้งให้กลุ่มตัวอย่างทราบว่าไฟล์บันทึกเสียงจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับไว้อย่างดี เมื่อกระบวนการวิจัยสิ้นสุดผู้วิจัยจะดำเนินการลบหรือทำลายข้อมูลบันทึกเสียงทั้งหมดออกจากเครื่องคอมพิวเตอร์ทันที สำหรับผลการศึกษาจะนำเสนอเป็นภาพรวมและนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าชุมชนบ้านดู่ยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าไหมที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ควบคู่ไปกับการทำเกษตรกรรม การทอผ้าไหมของคนในชุมชนบ้านดู่ โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ลายทางกระรอก ที่มีลวดลายสวยงามเป็นที่นิยมชื่นชอบของคนทั่วไป แต่ด้วยวิถีชาวบ้านในชุมชนยังกระจุกกระจายกัน ทำมาหากินแบบตัวใครตัวมัน มีการทอผ้าไหมเป็นอาชีพหลัก โดยมีพ่อค้าคนกลางแวะเวียนเข้ามาในชุมชน เพื่อรับซื้อผ้าไหมที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้วไปจำหน่าย ชาวบ้านก็มีการแข่งขันกัน เกิดความไม่สามัคคีในชุมชนและชาวบ้านมักถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ ชุมชนบ้านดู่จึงได้มีการจัดตั้ง “กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่” ขึ้นมา “กลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่” มีผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์หนึ่งอย่าง ที่ในปัจจุบันพบเจอได้ค่อนข้างยากแล้ว นั่นคือ “ผ้าไหมทางกระรอก” เป็นผ้าไหมโบราณของไทย ซึ่งต้องทอด้วยความประณีตอย่างมาก มีลักษณะลวดลายที่ดูเรียบง่ายแต่แฝงไปด้วยความวิจิตรตระการตา ผ้าชนิดนี้จะมีเอกลักษณ์ในการทอที่เรียกอีกอย่างว่า “การควบเส้น” โดยเส้นไหมของชุมชนบ้านดู่แห่งนี้จะไม่ได้เลี้ยงตัวไหมด้วยตนเอง แต่จะรับมาจากเกษตรกรอีกทอดหนึ่ง ถือเป็นการกระจายรายได้ช่วยกลุ่มเกษตรกรในชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งเมื่อได้มาแล้วก็เข้าสู่กระบวนการการผลิตผ้าไหม เริ่มจากมัดหมี่และย้อมไหมด้วยสีจากธรรมชาติ เช่น การย้อมจากครั่ง เพื่อให้ได้สีแดงอ่อนหรือสีชมพู จากนั้นก็นำไปขึ้นกี่เพื่อทอออกมาเป็นผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ ตามที่ผู้ต้องการ ผ้าไหมที่มีความสวยงาม มันวาว คุณภาพดี

ขั้นตอนการสร้างลวดลายและกรรมวิธีการทอผ้าไหมลายทางกระรอกที่มีลักษณะสำคัญของผ้าทางกระรอกคือ เป็นผ้าพื้นเรียบที่ใช้เทคนิคการทอพิเศษ ที่มีกระบวนการและ

เทคนิคการทอผ้าโดยใช้ไหมเส้นพุ่ง 2 เส้น ควบกันโดยนำมาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว โดยใช้อุปกรณ์ในการตีคือ โน และโบก ผ้าทอหลายทางกระรอกโดยทั่วไปนิยมใช้สีเหลืองมาควบ เมื่อนำมาทอเป็นเส้นพุ่งบนผืนผ้า จะทำให้ผ้าทอที่เป็นผ้าพื้นมีความสวยงามจากสีเหลืองของไหม เส้นไหมสองเส้นสองสีมาตีเกลียวควบให้เป็นเส้นเดียวกัน เรียกว่า “เส้นควบ” “เส้นลูกลาย” หรือ “เส้นทางกระรอก” จากนั้นนำมาทอพุ่งขัดกับเส้นยืน ซึ่งใช้สีอีกหนึ่งอาจเข้มหรืออ่อนกว่าสีที่ใช้ เพื่อให้เกิดลายชัดเจนขึ้นมา จะได้ผ้าพื้นที่มีลายเหลือบเล็ก ๆ ในเนื้อผ้าดูคล้ายจะมีปูย่นอ่อนขึ้นมาเหมือนกับเส้นขนของทางกระรอก จึงเรียกว่า “ผ้าลายทางกระรอก” เทคนิคการทอผ้าชนิดนี้ นับเป็นเทคนิคดั้งเดิมของชนเผ่าไท เพราะมีการทอผ้าชนิดนี้ในชนเผ่าไทดั้งเดิม คือ ชาวภูไท และไทลาว เรียกเทคนิคนี้ว่า “การเข็น” ไทวนเรียก “ปั่นโก” กลุ่มชาวไทพวนเรียกว่า “มะล้งไม” หรือ “มับไม” กลุ่มไทภาคกลาง ไทภาคใต้ และไทอีสานทั่วไปเรียกว่า “ผ้าทางกระรอก” ส่วนชาวไทเชื้อสายเขมร และชาวส่วย (กูย) เรียกเป็นภาษาเขมรว่า “กระเนียว” หรือ “กะนิว” ชาวไทยอีสานแต่โบราณจะนำผ้าทางกระรอก หรือบางที่เรียกว่า ผ้าม่วง มานุ่งเป็นโจงกระเบน ผ้าไหมทางกระรอกเป็นผ้าที่มีลายเหลือบเงาสวยงาม และมีวิธีการทอทำให้เกิดลวดลายได้ 3 แบบ ได้แก่ 1) ลวดลายทางกระรอกที่พุ่งไปด้านขวา เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านขวา 2) ลวดลายทางกระรอกที่พุ่งไปด้านซ้าย เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านซ้าย และ 3) ลวดลายทางกระรอกที่มีสายพุ่งเป็นหยักแหลม เป็นการใช้กระสวย 2 อัน พุ่งทอซ้อนสลับซ้ายขวา ลักษณะทั่วไปของผ้าทอหลายทางกระรอกคือ จะเป็นผ้าพื้นเรียบชนิดหนึ่ง มีความกว้าง 1 หลา ความยาว 4 หลา มักมีสีเข้มเช่น สีเม็ดมะขาม สีเปลือกมังคุด สีแดงครั่ง ฯลฯ โดยจะมีลายเหลือบสีในตัวมองเห็นภาพ 3 มิติ ทั้งนี้ผ้าทางกระรอกโบราณจะมีริ้วเชิงชายคั่นที่ชายผ้าทั้งสองด้าน ทอด้วยเส้นไหม ที่ต่างสีจากสีพื้น จะทอเป็นเส้นเล็กๆ 8-9 เส้น และมีเส้นกรอบบังคับไว้อีกข้างละ 3-4 เส้น ตามความพึงพอใจของผู้ทอ หรือบางผืนจะทอเป็นลายลูกแก้วเล็ก ที่ดูงดงามแปลกตา ริ้วเชิงชายนี้บางคนเรียกว่า กั้น, ก่าน, ชิดคั่น, เชิงคั่น และเชิงผ้ากั้นชาย นอกจากนี้ยังนำมาทอเป็นผ้าลายตาราง หรือส่รง ผ้าส่รงส่วนใหญ่ จะทอด้วย เส้นไหมลูกลายหรือเส้นไหมทางกระรอก เนื้อผ้าในลายตารางจึงมีสีเหลือบคล้ายเส้นขนของทางกระรอก

จึงเรียกว่า ผ้าโสร่งไหมทางกระรอก หรือผ้าโสร่ง จะมีลักษณะเป็นตารางใหญ่ สีเหลือง จัตุรัส มีหลายสี ทั้งแดง เขียว เหลือง น้ำเงิน สลับกันตลอดทั้งผืน ชิดกันระหว่างตารางสี ใหญ่นั้นด้วย รีวชิดกันสีแดง หรือสีขาวหรือสีเหลือง เป็นเส้นเล็ก ๆ ทั้งผืน ผ้าตาราง หรือผ้า โสร่งนี้จะมีหน้ากว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 2 เมตร แล้วเย็บเข้าด้วยกันเป็นถุง คล้ายกับผ้าขึ้นของผู้หญิง โทนสีของผ้าจะมี 2 โทน คือ ผ้าโสร่งแดง จะมีสีสันสดใส สำหรับ ผู้ชายที่มีอายุไม่สูงนัก แต่ถ้าเป็นผู้ชายสูงวัย จะใช้ผ้าโทนสีเข้ม เรียกว่า ผ้าโสร่งดำ จากกรรมวิธีการทอและลวดลายของผ้าทางกระรอก อาจสรุปเป็นลักษณะเด่นของ ผ้าทางกระรอก ได้ว่า การทอผ้าไหมลายทางกระรอกนิยมทอโดยการนำเส้นไหม 2 เส้นมา ควบกันให้เป็นสี่เหลี่ยมเช่น สีเขียวควบสีเหลือง สีแดงควบสีเหลือง โดยเส้นไหมที่นำมาทอจะ เป็นไหมเส้นเล็กเพราะจะทำให้ผ้าที่ทอมีความละเอียดงดงามและจะเกิดความเลื่อมของสีผ้า เมื่อทอออกมาแล้ว ครั้งหนึ่งผ้าทางกระรอกเคยเป็นผ้าประจำจังหวัดนครราชสีมา ตามคำขวัญ เดิมของจังหวัดที่ว่า "นกเขาคราม อ้อยคันร่ม ส้มขี้ม้า ผ้าทางกระรอก ดอกสายทอง แมวสี สวาด" เพราะโคราชมีการทอผ้าไหมทางกระรอกมานานกว่าร้อยปี จึงทำให้ภูมิปัญญาการทอ ผ้าไหมลายทางกระรอกของชุมชนบ้านดู่ ได้รับการรับรองตราสัญลักษณ์พระราชทาน “นกยูง สีน้ำเงิน” เป็นเครื่องการันตี กลุ่มหัตถกรรมทอผ้าไหมชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่เกิดจากหมู่บ้านและภูมิปัญญาของคนในชุมชนอีกด้วย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนา กลุ่มประกอบด้วย ประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน ตัวแทน กลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก เจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ พบว่า ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชนทุกภาคส่วนในการส่งเสริมการอนุรักษ์และ พัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชน บ้านดู่ และหน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนโดยตรงและ ทางอ้อมควรสนับสนุนงบประมาณด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนา

ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ และส่งเสริมให้มีการจัดทำหลักสูตรการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลายอื่น ๆ ให้กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อช่วยให้ช่วยสืบสานและสืบทอดและบรรจุเป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอน และการส่งเสริมให้เป็นศูนย์การท่องเที่ยวชุมชนเชิงการเรียนรู้หมู่บ้านผ้าทอไหมอย่างยั่งยืน และพัฒนาส่งเสริมการบันทึกกระบวนการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลวดลายอื่น ๆ เพื่อเป็นหลักฐานและถ่ายทอดภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษ รวมถึง มีการถ่ายทอด องค์ความรู้การทอผ้าไหมลายทางกระรอกให้กับคนรุ่นใหม่ นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปที่สนใจมาศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ของกลุ่มชุมชนทอผ้าไหมลายทางกระรอกและสามารถมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อเป็นการส่งเสริมและการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมาคงอยู่สืบไป

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มประกอบด้วย ประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ตัวแทนกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก เจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และยังขาดองค์ความรู้ถึงความเป็นมาและด้านขั้นตอนกระบวนการผลิตทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการทอผ้าไหมลายทางกระรอกที่มีมาตั้งแต่อดีตที่มีอยู่ในชุมชน และขาดการส่งเสริมการเรียนรู้และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชน องค์กรส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงสถาบันการศึกษาในพื้นที่ยังไม่มีหลักสูตรที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควร

ให้การสนับสนุนด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณให้เหมาะสม รวมถึงการจัดทำหลักสูตรการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อเป็นการเสริมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับคนในรุ่นปัจจุบัน และชุมชนท้องถิ่นยังขาดการส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนจากทุกภาคส่วนเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและผ้าทออื่น ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะการขาดการสืบทอดองค์ความรู้การทอผ้าไหมลายทางกระรอกจากคนรุ่นใหม่ในชุมชน ซึ่งจะต้องได้รับการส่งเสริมและอนุรักษ์อย่างเร่งด่วนและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงการเรียนรู้เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลให้กับสังคมภายนอกได้รับทราบและเกิดการเดินทางมาเยือนและเรียนรู้ รวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลดังนี้

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทและภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ชุมชนบ้านดู่ มีภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกยังคงรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าไหมเฉพาะถิ่น ที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานมีการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์โดยการบอกเล่าและการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองควบคู่ไปกับการทำเกษตรกรรม การทอผ้าไหมของบ้านดู่ มีทั้งสีพื้น ผ้าลายทางกระรอก โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ลายทางกระรอกมีลวดลายสวยงามเป็นที่นิยมชื่นชอบของคนทั่วไป โดยเฉพาะชุมชนบ้านดู่มีการทอผ้าไหมลายทางกระรอก” เป็นผ้าไหมโบราณของไทย ซึ่งต้องทอด้วยความประณีตอย่างมาก มีลักษณะลวดลายที่ดูเรียบง่ายแต่แฝงไปด้วยความวิจิตรตระการตา ผ้าชนิดนี้จะมีเอกลักษณ์ในการทอที่เรียกอีกอย่างว่า “การควบเส้น” โดยเส้นไหมของชุมชนบ้านดู่แห่งนี้จะไม่ได้เลี้ยงตัวไหมด้วยตนเอง แต่จะรับมาจาก

เกษตรกรอีกทอดหนึ่ง ถือเป็นการกระจายรายได้ช่วยกลุ่มเกษตรกรในชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งเมื่อได้มาแล้วก็เข้าสู่กระบวนการการผลิตผ้าไหม เริ่มจากมัดหมี่และย้อมไหมด้วยสีจากธรรมชาติ เช่น การย้อมจากครั่ง เพื่อให้ได้สีแดงอ่อนหรือสีชมพู จากนั้นก็นำไปขึ้นก็เพื่อทอดออกมาเป็นผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ ตามที่ผู้ต้องการ ผ้าไหมที่มีความสวยงาม มันวาว คุณภาพดี เทคนิคการทอผ้าโดยใช้ไหมเส้นพุ่ง 2 เส้น ควบกันโดยนำมาตีเกลียวควบเข้าด้วยกันให้เป็นเส้นเดียว โดยใช้อุปกรณ์ในการตีคือ โน และโบก ผ้าทอลายทางกระรอก โดยทั่วไปนิยมใช้สีเหลืองมาควบ เมื่อนำมาทอเป็นเส้นพุ่งบนผืนผ้า จะทำให้ผ้าทอที่เป็นผ้าพื้น มีความสวยงาม จากสีเหลืองของไหม เส้นไหมสองเส้นสองสีมาตีเกลียวควบให้เป็นเส้นเดียวกัน เรียกว่า “เส้นควบ” “เส้นลูกลาย” หรือ “เส้นทางกระรอก” จากนั้นนำมาทอพุ่งขัดกับเส้นยืน ซึ่งใช้สีอีกหนึ่งอาจเข้มหรืออ่อนกว่าสีที่ใช้ เพื่อให้เกิดลายขัดเด่นขึ้นมา จะได้ผ้าพื้นที่มีลายเหลือบเล็ก ๆ ในเนื้อผ้าดูคล้ายจะมีปูชนอันขึ้นมามีเหมือนกับเส้นขนของทางกระรอก จึงเรียกว่า “ผ้าทางกระรอก” เนื่องจากการทอผ้าเชิงอุตสาหกรรมที่ได้เข้ามามีบทบาทเข้ามาแทนที่การทอผ้าด้วยมือ จึงทำให้การทอผ้าไหมลายทางกระรอกอาจจะเลือนหายไปจากชุมชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทางผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มทอผ้าไหมลายทางกระรอก เจ้าหน้าที่ของรัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เกรงว่าการทอผ้าไหมลายทางกระรอกอาจจะสูญหายไป จึงได้รวมตัวกันเพื่อสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อให้ดำรงอยู่จนชั่วลูกชั่วหลาน ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าขั้นตอนในการทอผ้าไหมลายทางกระรอกได้มีการพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเป็นผ้าที่มีลายเหลือบเงาสวยงาม มีวิธีการทอทำให้เกิดลวดลายได้ 3 แบบ ได้แก่ 1) ลวดลายทางกระรอกที่พุ่งไปด้านขวา เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านขวา 2) ลวดลายทางกระรอกที่พุ่งไปด้านซ้าย เป็นการทอด้วยเส้นใยที่ตีเกลียวด้านซ้าย และ 3) ลวดลายทางกระรอกที่มีสายพุ่งเป็นหยักแหลม เป็นการใช้กระสวย 2 อัน พุ่งทอย้อนสลับซ้ายขวา ลักษณะทั่วไปของผ้าทอลายทางกระรอกคือ จะเป็นผ้าพื้นเรียบชนิดหนึ่ง มีความกว้าง 1 หลา ความยาว 4 หลา มักมีสีเข้ม เช่น สีเม็ดยะเขม สีเปลือกมังคุด สีแดงครั่ง ฯลฯ โดยจะมีลายเหลือบสีในตัว มองเหมือนภาพ 3 มิติ ทั้งนี้ผ้าทางกระรอกโบราณจะมีริ้ว

เชิงชายคั่นที่ชายผ้าทั้งสองด้าน ทอดด้วยเส้นไหม ที่ต่างสีจากสีพื้น จะทอเป็นเส้นเล็ก ๆ 8-9 เส้น และมีเส้นกรอบบังคับไว้อีกข้างละ 3-4 เส้น ตามความพึงพอใจของผู้ทอ หรือบางพื้น จะทอเป็นลายลูกแก้วเล็ก ที่ดูงดงามแปลกตา รื้อเชิงชายนี้บางคนเรียกว่า กั้น, ก่าน, ชิดคั่น, เชิงคั่นและเชิงผ้ากั้นชาย นอกจากนี้ยังนำมาทอเป็นผ้าลายตาราง หรือสอร่าง ผ้าสอร่างส่วนใหญ่ จะทอด้วยเส้นไหมลูกลายหรือเส้นไหมหางกระรอก เนื้อผ้าในลายตารางจึงมีสีเหลือบลาย คล้ายเส้นขนของหางกระรอก จึงเรียกว่า ผ้าสอร่างไหมหางกระรอก หรือผ้าสอร่าง และทอเป็น ผ้าซิ่นของผู้หญิง โทนสีของผ้าจะมี 2 โทน คือ ผ้าสอร่างแดง จะมีสีสดใสใสม สำหรับผู้ชายที่มี อายุไม่สูงนัก แต่ถ้าเป็นผู้ชายสูงวัย จะใช้ผ้าโทนสีเข้ม เรียกว่า ผ้าสอร่างดำสอดคล้องกับ ธรรมเนียม ธนินธยานุกร, วรพจน์ พรหมจักร, และสุภิกัฏฐ์ บุญแน่น (2561) ได้ศึกษาความเป็นมา ของภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าของชุมชนบ้านหนองกงจรรย์ผาง เริ่มจากการทอผ้าเพื่อใช้ สอยภายในครอบครัว และประสบการณ์ในการทอผ้า คือ การอบรมจากกลุ่มชักทอไทและ หลังจากเข้ารับการอบรมแล้วได้นำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้ชุมชนใกล้เคียง ในปัจจุบันได้ พัฒนาการการทอผ้าเพื่อให้ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนซึ่งชุมชนมี แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาโดยการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ในการทอผ้าโดยใช้ การบอกเล่าและการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพการทอผ้าฝ่ายใน ชุมชน มีการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายและขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในการส่งเสริมให้ เกิดเครือข่ายเพื่อเกื้อกูลสินค้าของกลุ่มผู้ผลิต ในชุมชนและชุมชนข้างเคียง นอกจากนี้ควรมุ่ง ส่งเสริมโดยการปลูกจิตสำนึกคนในท้องถิ่น และยังสอดคล้องกับ จิรดาภรณ์ อินดี และคณะ (2565) ได้ศึกษาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอพื้นเมืองของชุมชนบ้านเชิงค้อยมาจาก บรรพบุรุษที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นสู่รุ่น ผ้าทอมีลักษณะลวดลายการทอผ้าที่มีความ สวยงามและเป็นเอกลักษณ์ในตัวของผ้าทอพื้นเมืองเอง และมีการนำผ้าทอพื้นเมืองมาพัฒนา มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และประยุกต์ลวดลายผ้าทอและถ่ายทอดการออกแบบ เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้น่าสนใจมากขึ้นสอดคล้องกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของผ้าทอ ทั้งภูมิปัญญาด้านวัตถุดิบจากธรรมชาติ การพัฒนาลวดลายและการผสมผสานภูมิปัญญาและ ความรู้สมัยใหม่ เพื่อนำผ้าทอไปสร้างมูลค่าให้กับชุมชนและเป็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

จากผ้าทอที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคหรือผู้ซื้อทุกระดับและสามารถนำไปเผยแพร่สู่สาธารณะในวิธีการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมสินค้าให้มีความน่าสนใจและมีลวดลายใหม่ ๆ ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความเหมาะสมมากขึ้น

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกของชุมชนบ้านดู่ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างมูลเหตุจูงใจให้สืบทอดการทอผ้าไหมลายทางกระรอก เพื่อให้เกิดรายได้และกลายเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักที่เหมาะสมกับชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น ส่งเสริมการสืบทอดโดยลูกหลานหรือสมาชิกในครอบครัวได้สัมผัสการทอผ้าไหมลายทางกระรอกอย่างต่อเนื่องทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจเป็นไปด้วยวิถีการธรรมชาติ เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันของคนในครอบครัว ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยการใช้การทอผ้าไหมเป็นเครื่องมือให้กับคนในชุมชนทุกภาคส่วนในการส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ และหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ควรสนับสนุนองค์ความรู้และงบประมาณในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนอย่างยั่งยืน และการจัดทำหลักสูตรการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลวดลายอื่น ๆ ให้กับสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อให้ช่วยสืบสานและสืบทอดและบรรจุเป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การทอผ้าของชุมชน และการส่งเสริมให้เป็นศูนย์การท่องเที่ยวชุมชนเชิงการเรียนรู้หมู่บ้านผ้าทอ โดยพัฒนาส่งเสริมการบันทึกกระบวนการและขั้นตอนการผลิตภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลายอื่น ๆ เพื่อเป็นหลักฐานไว้สำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษต่อไป รวมไปถึงส่งเสริมให้มีการถ่ายทอด องค์ความรู้การทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลวดลายอื่น ๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจมาศึกษาดูงานการท่องเที่ยว

เชิงการเรียนรู้และให้นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติกิจกรรมการทอผ้าในกระบวนการและขั้นตอนการทอผ้าได้ด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมและการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมาคงอยู่สืบไปอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับ มาริสสา อินทเรกิต, ชรินทร์ งามกมล, และวิชุดา อยู่ยงค์ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาของการทอผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นต้นแดงของชุมชนบ้านหัวสะพาน ใช้หลายวิธีร่วมกันทั้งการบอกเล่า การบันทึกลงในกระต่ายลายเส้นกราฟ การสาธิต และลงมือปฏิบัติ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน การอนุรักษ์และสืบสานของผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นต้นแดงของชุมชนมีความสามารถในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีผู้ที่มีความรู้และฝีมือในการทอผ้าเพื่อสืบทอดรุ่นต่อรุ่น และยังสอดคล้องกับ ณัฐริกา บุตรศรี และคณะ (2563) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าไหม บ้านหล่งประดู่ ตำบลหล่งประดู่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางในการถ่ายทอดได้หลายทาง โดยใช้เทคนิคการสาธิต การปฏิบัติจริงการบอกเล่าเพื่อให้ปฏิบัติตามซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นพลวัตจนเกิดการสั่งสมและพัฒนาความรู้การทอผ้าไหมอยู่ตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของพัฒนาการและการสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาผลงานของผู้ผลิตผ้าไหมแต่ละกลุ่ม ซึ่งแต่ละวิธีขึ้นอยู่กับองค์ความรู้และกลุ่มเป้าหมายที่จะรับการถ่ายทอด และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมกลุ่มทอผ้าไหมให้มีความยั่งยืนและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ได้มีการเสริมสร้างความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา และช่วยสืบสานสืบทอดเพื่อบรรจุเป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอน การปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญา การบันทึกลวดลายผ้าไหม เพื่อเป็นหลักฐานและถ่ายทอดภูมิปัญญาอันล้ำค่าของบรรพบุรุษดำรงอยู่ต่อไป

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักรังชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า คนในชุมชนบางกลุ่มยังไม่เข้าใจและยังเข้าไม่ถึงในองค์ความรู้ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าไหมลาย

ทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะชุมชนบ้านดู่ขาดหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการการสนับสนุนด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ และด้านงบประมาณที่เหมาะสมในการส่งเสริมและพัฒนารองรับและพัฒนารองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมลายทางกระรอก ของคนในชุมชน โดยเฉพาะการขาดความสนใจในการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกจากคนรุ่นใหม่ ๆ อยู่ในชุมชน โดยต้องได้รับการส่งเสริมพัฒนาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและสืบสานองค์ความรู้ด้านการทอผ้าไหมลายทางกระรอกอย่างเร่งด่วนให้แพร่หลายและกระจายในทุก ๆ ภาคส่วนของชุมชน และควรจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้การทอผ้าจากต้นทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน รวมถึงการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงการเรียนรู้เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลให้กับสังคมภายนอกได้รับทราบ และเกิดกระแสการเดินทางมาเยือนและเรียนรู้ที่สามารถลงมือปฏิบัติและมีส่วนร่วมในการทอผ้าไหมลายทางกระรอกและลวดลายอื่น ๆ ได้ ชุมชนบ้านดู่ยังขาดการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์กิจกรรมภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สอดคล้องกับ ปิรันธน์ ปุณณูประภา และคณะ (2561) ได้ศึกษาปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยพวน บ้านใหม่ โดยพบปัญหากลุ่มผู้ถ่ายทอด มีจำนวนน้อยและยังเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ปัญหาด้านศิลปวัฒนธรรม การขาดความต่อเนื่องด้านการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ปัญหาช่องทางในการสืบทอด พบว่าช่องทางหลักการสืบทอดปัจจุบันมีเพียงกลุ่มทอผ้ากลุ่มสตรีหัตถกรรมผ้าทอไทยพวน และปัญหากลุ่มผู้สืบทอด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ในขณะที่เด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจในส่วนแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอ และยังสอดคล้องกับ อรุณรัตน์ จำปากุล, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, และพระพรสวรรค์ จิตติญาโน (2565) ได้ศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอ่าว ตำบลปะอ่าว อำเภอดุหมพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พบปัญหาและอุปสรรคที่มีประเด็น คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุน

ด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณให้เหมาะสมกับงาน ควรเร่งถ่ายทอดความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ มอบหมายภารกิจและกระตุ้นเจ้าหน้าที่ระดับตำบลให้มีความสำคัญกับชุมชน จัดการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในบทบาทภารกิจหน่วยงานที่เหมาะสม และให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีระดับประเทศจนถึงระดับพื้นที่ และขาดการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดทำหลักสูตรในเรื่องการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนและให้กับสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเพื่อให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวให้กับคนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยวที่สนใจมาท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้หมู่บ้านผ้าทอของท้องถิ่น

1.2 ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมลายทางกระรอก และส่งเสริมการจัดทำศูนย์การท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนในการจัดกิจกรรม การให้คำแนะนำด้านองค์ความรู้ กระบวนการ และด้านแหล่งเงินทุน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงการเรียนรู้ การเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้า การอนุรักษ์และการออกแบบลวดลาย การออกแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการส่งเสริมในด้านประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชนและการส่งเสริมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมลายทางกระรอกของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้และพัฒนาการตลาดของภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกชุมชนบ้านดู่อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเชื่อมโยงเส้นทางทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายทางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). **มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้**. สืบค้น 9 พฤษภาคม 2565, จาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/acticleich/1034----m-s>.
- กัญญารินทร์ ไชยจันทร์. (2565). ภูมิปัญญาของปราชญ์ท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. **วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย**. 17(2), 88-100.
- จิรดาภรณ์ อินดี, สุนิสา ล้อลำเลียง, ชนะวงศ์ พงษ์แปง, สุภาภรณ์ ตั้ยตามพันธ์, สุดารัตน์ บุโฝ และกษามาส แก้วกาศ. (2565). การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของผ้าทอพื้นเมือง ชุมชนบ้านเชิงดอยตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารช่วงฉายา**. 16(2), 13-25.
- เขาวลิต อยู่เกิด, วิจิตรา ศรีสอน และศิริโรจน์ ภาคสุวรรณ. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแบบยั่งยืน: กรณีศึกษารูปแบบการจัดการขยะชุมชนตลาดสดแอปป์แลนด์ใหม่ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร. **วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 4(2), 713-726.
- ณมน ธนินธญากร, วรพจน์ พรหมจักร และสุภิกัตร์ บุญแน่น. (2561). การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายบ้านหนอง กุงจารย์ผาง ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด**. 2(2), 23-34.

- ณัฐริกา บุตรศรี, อักษร สวัสดิ์, วีรพล วีรพลางกูร และนภพร เชื้อขำ. (2563). การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทอผ้าไหมบ้านหล่งประดู่ตำบลหล่งประดู่ อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 4(1). 56-67.
- ธมนพัชร ศรีชะพลกุลสิทธิ, วิทยาธร ท่อแก้ว และกมลรัฐ อินทรทัศน์. (2564). รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าไหมยกทองจันทร์โสมา จังหวัดสุรินทร์. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 6(1), 100-117.
- ปภัสนันท์ อุ่นเมือง. (2556). *วิธีการอนุรักษ์ผ้าหมี่ขิดของชุมชนบ้านนาข้า ตำบลนาข้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี* (การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประทับใจ สิกขา. (2555). *ผ้าทอพื้นเมืองอีสานใต้*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ปิลันลน์ ปุณณประภา, พงษ์ธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, นพดล อินทร์จันทร์ และกิตติกรณ์ นพอดมพันธ์. (2561). ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อภูมิปัญญาและการสืบทอดผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อและสังคม*. 6(1), 159-168
- พจนา สวนศรี และ สมภพ ยี่จอหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. เชียงใหม่: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ภัทรวดี อัครา และ การุณย์ บัวเผื่อน. (2558). วิธีการอนุรักษ์ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านห้วยแคน อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*. 4(2), 95-101.
- มาริสสา อินทเรศ, ชรินทร์ งามกมล และวิชุดา อยู่ยงค์. (2561). การอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นต้นแดงของชุมชนบ้านหัวสะพานอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*. 10(1), 141-154.
- วัณณะ จุฑะวิภาต. (2555). *ผ้าทอกับชีวิตคนไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2558). *การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาองค์กร*. สืบค้น 3 มีนาคม 2565, จาก <http://suthep.crru.ac.th/mgnt37.doc>

ศิวาพร พยัคฆนันท์, อัครเดช สุพรรณฝ่าย, พรรณนิการ์ กงจักร, พุฒิพงษ์ รับจันทร์, อาภาพร บุญประสพ และรุจิเรศ รุ่งสว่าง. (2564). การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนผ้าไหมทอมือ ตำบลสวาย อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารธรรมศาสตร์*. 40(2), 130-156.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13(พ.ศ. 2566–2570)**. สืบค้น 9 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>.

สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. (2565). **ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมา ประเด็นการพัฒนาจังหวัดนครราชสีมาระยะ 5 ปี พ.ศ. 2561–2565**. สืบค้น 4 มกราคม 2565, จาก <https://www2.nakhonratchasima.go.th/content/vision>.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบักรชัย จังหวัดนครราชสีมา. (2565). **หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อำเภอบักรชัย**. สืบค้น 18 มกราคม 2565, จาก <https://district.cdd.go.th/pakthongchai/service/one-tambon-one-product/>

อรณิชา ทศตา, สุกัญญา ใจอดทน และจันทร์จิรา ใจอดทน. (2560). การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทอผ้าไหม อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 11(1). 117-128.

อรุณรัตน์ จำปากุล, สุทัศน์ ประทุมแก้ว และพระพรสวรรค์ ฐิติญาโณ. (2565). การพัฒนาหัตถกรรมผ้าไหมเชิงพุทธของชุมชนบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสาร มจร. อุบลปริทรรศน์*. 7(3), 912-922.

B. Saheb Zadeh & Nobaya Ahmad. (2010). Participation and Community Development. *Current Research Journal of Social Sciences*. 2(1), 13-14.

The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). (2016). **ASEAN Community Based Tourism Standard**. Jakarta: ASEAN Secretariat.

World Tourism Organization. (2005). **Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers**. Retrieved August 19, 2022, from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8741/Making%20Tourism%20More%20Sustainable_%20A%20Guide%20for%20Policy%20Makers2005445.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

การสัมภาษณ์

ประภาพรณ พากักดี, ประธานกลุ่มชุมชนหัตถกรรมทอผ้าไหมบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอบักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา (ผู้ให้สัมภาษณ์), เมื่อ 9 มกราคม 2565

ความเชื่อเรื่องนัต และการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมของนัตกะดอว์ในเมียนมา ¹

The Belief of *Nat* and the Establishment of Social Space of *Nat Kadaw* in Myanmar

พัชรินทร์ สิริสุนทร ² วัชรวุฒิ ชื่อสัตย์ ³

Patcharin Sirasoonthorn ² Wacharawuth Suesat ³

Received: July 15, 2023

Revised: May 7, 2024

Accepted: May 14, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงคน-ผีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องนัต และการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมของนัตกะดอว์ในเมียนมา โดย

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง อิทธิพลของของพิธีกรรมและวิญญาณนิยมใหม่ต่อชีวิตของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กรณีศึกษาประเทศไทย พม่า เวียดนาม อินโดนีเซีย ปีงบประมาณ 2567

² รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก 65000 (Associate Professor Dr. in Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Phitsanulok 65000)

E-mail: patcharins76@gmail.com

³ อาจารย์ ดร., ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม 44150 (Lecturer Dr. in Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, Mahasarakham 44150) E-mail: oa.apsa@gmail.com

ใช้การวิจัยเอกสารด้วยวิธีชาติพันธุ์วรรณาดิจิทัลจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ และภาพยนตร์สารคดีที่ปรากฏในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาประมวลเชื่อมโยงมโนทัศน์กรอบอ้างอิงคน-ผี และวิถียุณานิยมใหม่

ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก กรอบอ้างอิงคน-ผี มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องนัตและการจัดระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ ในขณะที่ผู้ปกครองใช้ความเชื่อเรื่องนัตและพิธีกรรมเข้าทรงเป็นกุศโลบายทางการเมือง เพื่อสถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดใหม่ สามัญชนใช้ความเชื่อและพิธีกรรมบูชานัตเพื่อแปลงเสียงร้องขอสิ่งที่รัฐและผู้ปกครองไม่สามารถตอบสนองได้ พิธีกรรมบูชานัตเปิดเผยความสัมพันธ์ระหว่างกรอบอ้างอิงคน-ผี กับปฏิบัติการทางสังคมบนพื้นที่พิธีกรรมที่ไม่ได้มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ก้าวพ้นความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามในลักษณะพันพรมแดนทางกายภาพแต่ขยายปริมาตรลวกขวางออกไปครอบคลุมถึงพื้นที่ทางสังคมและจิตรกรรม และประการที่สอง การปรากฏตัวของนัตกะดอว์ในพิธีกรรมการบูชานัต สะท้อนการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงเรื่องเพศสภาพที่ถูกผนวกเข้ากับกรอบอ้างอิงคน-ผี การก่อรูปของมโนทัศน์ชีวิตโลกสังคมใหม่ที่มีลักษณะเลื่อนไหลและเชื่อมโยงกับบริบทโลกไร้พรมแดน เจื่อนไขและมาตรฐานจริยธรรมใหม่ในการกลายเป็นนัตกะดอว์ และรูปแบบความสัมพันธ์ชุดใหม่บนพื้นที่พิธีกรรมที่มีนัตกะดอว์เป็นผู้แสดงทางสังคมคนสำคัญ

คำสำคัญ: นัตกะดอว์, กรอบอ้างอิง, วิถียุณานิยมใหม่

Abstract

This article analyzes changes in people-and-ghost schemas that have influenced beliefs about *Nat Kadaw* and the establishment of social space in Myanmar. It uses documentary research methods, on which digital ethnographical analysis was applied from collected information from academic sources, research papers, theses, and documentary films that have appeared in electronic media over the past decade. Data analysis was conducted based on

a compilation of concepts linked under the schema of people-and-ghost relations and neo-animism.

The findings reveal that, firstly, the schema of people-and-ghost influenced the belief about *Nuts* and the organization of a new set of relationships. Meanwhile, rulers used the belief in *Nuts* and mediumship rituals as political tactics to establish new power relations. Ordinary people used their beliefs in *Nuts* and *Nut* worship rituals to raise their requests for things that the state and rulers could not satisfy. Their *Nut* worship ceremony revealed the relationship between the schema of people-and-ghost with social practices in ritual spaces that were not human-centered. This new form of relationship moved beyond binary oppositions in a way beyond the physical borders but expanded the perimeter widely to include social and imaginary areas. Secondly, the appearance of *Nat Kadaw* in the *Nut* worship ceremony ritual reflected the change in the schema of gender that has been integrated into the schema of people-and-ghost. These changes impacted the reformation of the concept of life in a new social world that was fluid and connected to the context of a world without borders; the new conditions for becoming a *Nat Kadaw*; and a new set of relationship patterns in the ritual space which led to a new form of selfhood of *Nat Kadaw* being an important social actor.

Keywords: *Nat Kadaw*, Schemas, Neo-animism

บทนำ

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออุษาคเนย์ มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนานที่เกิดจากการรวมกลุ่มความหลากหลายของเชื้อชาติ ความเชื่อ และวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีการติดต่อค้าขาย

ทำสงคราม หรือแม้กระทั่งถูกยึดครองโดยกลุ่มชนชาติมหาอำนาจบ่อยครั้ง (ออสบอร์น, 2544; ฮอลล์, 2549) ผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้จึงเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทั้งด้านความเชื่อและวัฒนธรรม และเรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อผสมผสานความเชื่อเดิมเข้ากับความเชื่อใหม่ ความเชื่อจึงเป็นบทเรียนบทแรก ๆ ของผู้คนในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการเรียนรู้ที่จะอาศัยอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย ดังพบการผสมผสานความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมที่เป็น “ผี” กับศาสนาอื่น อาทิ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธ เข้ากับการสถาปนาอาณาจักรต่าง ๆ และการจัดวางระบบตลอดจนโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชนท้องถิ่นและในระดับนโยบาย ผ่านการสถาปนาอุดมการณ์ความทันสมัยและมหรรคมความเชื่อที่มีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ (คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง, 2560; สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562)

ความเชื่อของศาสนาผีที่เป็นต้นทางของศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนเชื่อมโยงกับความเชื่อท้องถิ่น และสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนมีกระบวนการเชื่อมโยงตัวตนกับจิตวิญญาณผ่านพิธีกรรมเข้าทรง กรณีของประเทศเมียนมา (Bamford, 2019) ความเชื่อเกี่ยวกับ “นัต (Nats)” ที่มีความหมายครอบคลุมถึงผู้ทรงฤทธิ์ มีสถานะทางสังคมแบบกึ่งเทพกึ่งผี หากมีระดับที่สูงกว่าผีทั่วไป แต่ไม่เทียบเท่ากับเทพเจ้า ในบางช่วงเวลา การจัดระบบนัตครอบคลุมทั้งเทวดาและวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ หน้าที่สำคัญของนัตคือ คอยปกป้องคุ้มครองให้ผู้คนอยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยและมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต (องค์ บรรจุน, 2557, 2563, 2566; ศิริพัชร ฆานะชาวรรธน์ และมิ่ง ดันดา เสง, 2558) การตั้งคำถามกับการมีอยู่ของความเชื่อเรื่องผีและศาสนาผีกับภาวะสมัยใหม่ เป็นประเด็นถกเถียงสำคัญที่ได้รับความสนใจในวงวิชาการด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างของ “ประเทศเมียนมา” ที่มีระบบความเชื่อเกี่ยวกับการบูชานัตซึ่งถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเป็นประเด็นตั้งต้นของการโต้แย้ง การศึกษาของ Jackson and Bauman (2021) พบว่าศาสนาผีและพิธีกรรมไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อภาวะสมัยใหม่ หากแต่เป็นความคิดความเชื่อที่มีความสำคัญต่อระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์ชุดใหม่ของคนในสังคม และงานของของอลิตา ฮาญวงษ์ (2563) ได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของความเชื่อที่

แตกต่างกันของคนในสังคมเมียนมาสะท้อนการดำรงอยู่ของนั้ร่วมกับความเชื่อในศาสนาอื่น และมโนทัศน์เกี่ยวกับโลกสังคม

การจัดการระบบความเชื่อและโครงข่ายความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในสังคมผ่านความเชื่อเรื่องผีที่มีลักษณะเป็นนามธรรมผ่านการกระทำบนองค์ประกอบสำคัญด้านความเชื่อที่มีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของชาวเมียนมานับว่ามีความคล้ายคลึงกับความเชื่อของชาวล้านนาในเรื่องความสมดุลของร่างกาย ขวัญ และความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยองค์ประกอบดังกล่าวเป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลรับรู้ซ้ำ ๆ ผ่านปรากฏการณ์ทางสังคม ประสบการณ์ เรื่องเล่าและการดำเนินชีวิตประจำวัน ก่อนร้อยรัดเป็นความสัมพันธ์เชิงจินตนาการระหว่างปัจเจกบุคคลกับมโนทัศน์ด้านชีวิตในโลกสังคมซึ่งเข้ามาแทนที่ประสบการณ์และความทรงจำที่ไม่ถูกจัดหมวดหมู่ ในลักษณะเลื่อนไหลไปตามการรับรู้ การตีความ และการให้ความหมายใหม่ของปัจเจกบุคคล (de Certeau, 1984) การทำความเข้าใจกับการจัดการระบบความเชื่อกับการเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมผ่านพิธีกรรมเข้าทรงนัตและการปรากฏตัวของนัตกะดอว์ผู้มีเพศนอกขนบที่ไม่นิยามว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิง บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงนัต และพิธีเฉลิมฉลองนัตในบริบทของสังคมเมียนมาที่มีความกดดันทางเพศและไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศ จึงเป็นประเด็นศึกษาที่มีความสำคัญ (Gilbert, 2022; Bénédicte, 2022a)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สถานการณ์ความหลากหลายทางเพศในสังคมเมียนมาได้รับการปลดแอกมากขึ้นเรื่อย ๆ ในพื้นที่ทางสังคมพบการปรากฏตัวตนของคนข้ามเพศ และเกย์ หรือเพศนอกขนบของสังคมกระแสหลักเป็นจำนวนมาก แต่การปรากฏตัวดังกล่าวกลับเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมชาวเมียนมาที่นับถือศาสนาพุทธยังคงมีความเชื่อว่า เพศนอกขนบเหล่านี้เป็นบุคคลที่ได้รับผลจากกรรมในชาติที่แล้ว ที่กระทำการละเมิดต่อข้อบั้งคับของพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาในพื้นที่ความเชื่อเกี่ยวกับ “นัต” และตัวตนของ “นัตกะดอว์” การยอมรับบุคคลเพศนอกขนบกลับตรงกันข้าม กลุ่มของนัตกะดอว์ส่วนใหญ่ที่เป็นเพศนอกขนบ กลับกลายเป็นผู้ทรงอิทธิพล

ในสังคมเมียนมา (Eaint Thet Su, 2009; Ho, 2009; Ravangban, 2015) ดังนั้น บทความฉบับนี้ จะนำเสนอทั้งความเชื่อเกี่ยวกับนัต และพื้นที่ทางสังคมของนัตกะดอว์ ที่เชื่อมโยงกับมโนทัศน์กรอบอ้างอิงคน-ผี (Schema of people-and-ghost) แสดงให้เห็นว่า ชีวิตของมนุษย์ล้วนเชื่อมโยงกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และพร้อมเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ที่หลากหลายในมิติของปรากฏการณ์ทางสังคม

ทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีกรอบอ้างอิง (Schemata Theory) เป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์ด้านจิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายในของปัจเจกบุคคล ได้แก่ ตัวแบบทางจิต (Mental Model) ในส่วนของความทรงจำช่วงยาว (Long-term Memory) ซึ่งเป็นหน่วยสำคัญในการจัดระบบความคิดและความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับมโนทัศน์ทางโลกสังคม ซึ่งช่วยในการตีความข้อมูลที่ได้รับจากประสบการณ์และความทรงจำ เพื่อนำไปสู่การประกอบสร้างความรู้ ความเข้าใจและการกระทำของบุคคล กรอบอ้างอิงคน-ผี หมายถึง โครงสร้างความคิดของปัจเจกบุคคลที่มีวิธีการทำงาน ผ่านการตอบสนองต่อสิ่งเร้าและการรับรู้ข้อมูลจากกรอบอ้างอิงอื่นที่ปัจเจกบุคคลกระทำผ่านประสาทสัมผัส ก่อนเปลี่ยนแปลงข้อมูลนั้นเป็นความรู้ความเข้าใจเพื่อกำหนดทิศทางการกระทำและกิจกรรมที่ปัจเจกบุคคลใช้เพื่อสร้างคำอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ปัจเจกจะรับข้อมูลเพิ่มเติมได้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการกรอบอ้างอิงในลักษณะยืดหยุ่น ผ่านกลไกการทำงานของกระบวนการสร้างกรอบอ้างอิงซึ่งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ (Neisser, 1976) โดยกรอบอ้างอิงบ่งชี้ (Attributive Schemas) มีบทบาทสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของการเชื่อมบุคคลเข้ากับโลกสังคมในหลากหลายรูปแบบ พื้นที่ และเวลา Descola (2013) เสนอว่ากรอบอ้างอิงช่วยในการทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่ม และสังคมที่มีต่อวัตถุ พื้นที่ และเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้มโนทัศน์กรอบอ้างอิงคน-ผี เพื่อทำความเข้าใจกับความเชื่อเรื่องนัตของชาวเมียนมากับการเปลี่ยนแปลงปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่พิธีกรรมและการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมใหม่ โดยมี “นัตกะดอว์” หรือร่างทรงเพศนอกขนบ

เป็นผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ผู้วิจัยสนับสนุนข้อเสนอของ Bauer (1993: 285-297) และได้แย้งว่า การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงคน-ผี ที่เกิดขึ้นจากการสร้างสมดุลระหว่างการผสมผสาน (Assimilation) ข้อมูลชุดใหม่เข้ากับกรอบอ้างอิงเดิม กับการปรับเปลี่ยน (Accommodation) กรอบอ้างอิงที่เกิดจากการเรียนรู้เรื่องราวใหม่หรือมีประสบการณ์ใหม่ อาจนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านด้านการรับรู้ การตีความและการแสดงออกของปัจเจกบุคคล ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนบนพื้นที่ทางสังคมที่ประกอบสร้างขึ้น

แนวคิดเรื่องวิญญาณนิยมใหม่ (Neo-animism) ให้ความสำคัญกับการศึกษาและทำความเข้าใจกับ “สิ่งอื่นนอกเหนือไปจากมนุษย์ (Other-than-human Persons) ตลอดจนความรู้สึกอันซับซ้อนที่ควบคุมตัวตนและระบบชีวิต หรือที่ Marcel Wissenburg เรียกว่า Gaianism หมายความว่า การศึกษาที่ให้โลกเป็นศูนย์กลางของสิ่งทั้งหลาย ในลักษณะที่เป็นองค์รวม โดยมีความเชื่อเรื่องวิญญาณเป็นองค์ประกอบสำคัญในการแบ่งปันและเชื่อมโยงความรู้สึกของคนในสังคม (Donahue, 2010) ผู้วิจัยคาดหวังว่าข้อเสนอเรื่องภววิทยาวิญญาณนิยมใหม่ (Neo-animism Ontology) (Harvey, 2005; Descola, 2013: 352) ซึ่งให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมทางสังคม การหมุนเวียนของข้อมูล เทคโนโลยีพลังงานและวัตถุต่าง ๆ จะช่วยเติมเต็มข้อโต้แย้งหลักของบทความนี้ ในประเด็นด้านการยอมรับในความหลากหลายของความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง ผ่านการศึกษาที่วางอยู่บนหลักเหตุและผล เพื่อทำความเข้าใจกับรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์กับสิ่งอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ การบูรณาการทรัพยากร การแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์และการบริการระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งทางสังคม (Social Beings) ซึ่งข้อโต้แย้งนี้เป็นประเด็นใหม่ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนักคิดร่วมสมัยจำนวนมาก (de Castro, 1998; Descola, 2013; Kohn, 2013; Lilly, 2016; Sprenger, 2021)

ผู้วิจัยหวังว่าบทความนี้จะเปิดเผยความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและทับซ้อนระหว่าง คน ผี และร่างทรง ซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในชีวิตประจำวันของชาวเมียนมา

ที่สะท้อนปัญหาสังคมจำนวนมาก อาทิ ความเจ็บป่วย ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ความเศร้า ความวิตกกังวล ความทุกข์ การถูกทอดทิ้ง การขาดที่พึ่ง และความรู้สึกไม่ปลอดภัย ไม่มั่นคงที่กระทำผ่านคำอ้อนวอนและบทสวดที่ไม่ถูกได้ยินโดยรัฐและผู้ปกครอง หากแต่ถูกเชื่อมโยงไว้อย่างเร้นลับและลึกซึ้งเข้ากับพิธีกรรมเข้าทรง และคำอวยพรของนัตกะดอร์

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการคือ เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงคน-ผีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องนัตและการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมของนัตกะดอร์ในพิธีกรรมบูชาในสังคมเมียนมา ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ร่วมกับวิธีการศึกษาแบบชาติพันธุ์วรรณาดิจิทัล (Digital Ethnography) จากฐานข้อมูลดิจิทัล อาทิ AnthroSource, ASSIA, Wilson Web, CSA, Sociological Abstracts ฐานข้อมูลระดับชาติ เช่น Center for Burma Studies และสื่อออนไลน์ ประกอบด้วย โปรแกรมสังคมออนไลน์ Facebook โปรแกรมวิดีโอออนไลน์ YouTube โปรแกรมวิดีโอออนไลน์แบบสั้น Tik Tok และโปรแกรมสังคมออนไลน์ X ซึ่งผู้บริหารสื่อมีความสามารถในการโน้มน้าว (Influencer) และมีผู้ติดตามมากกว่า 1 แสนคน ในช่วงปี พ.ศ. 2556-2566 โดยใช้หลักการคัดเลือกเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิของ Mogalakwe (2006) ได้แก่ ประการแรก ความจริงของเอกสาร ได้แก่ ความเป็นต้นฉบับจากแหล่งที่มาซึ่งน่าเชื่อถือและมีข้อมูลรายละเอียดชัดเจน ประการที่สอง ความถูกต้องของเอกสารที่มุ่งนำเสนอข้อเท็จจริงซึ่งเทียบเคียงกับบริบทได้ ประการที่สาม ความเป็นตัวแทนของเอกสารที่สะท้อนเนื้อหาและประเภทของเอกสารซึ่งนำเสนอความเป็นตัวแทนในบริบทนั้น ๆ และประการสุดท้าย ความหมายของเอกสารที่สื่อความชัดเจนไม่คลุมเครือ ปราศจากอคติ และตระหนักถึงความสอดคล้องระหว่างบริบทแวดล้อมและสาระสำคัญของเอกสาร โดยมีขั้นตอนการจำแนกประเภทเอกสารตามกรอบแนวคิดการประกอบสร้างของทฤษฎีฐานราก (Constructive Grounded Theory) ของ Charmaz (2006) ร่วมกับ Glaser and

Strauss (1967) เพื่อจัดทำและจำแนกรหัส (Code) ออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ การเปิดรหัส (Open Coding) การค้นหาแก่นรหัส (Axial Coding) และการเลือกรหัส (Selective Coding) (Glaser & Strauss, 1967) โดยกำหนดคำสำคัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องนัต พิธีกรรม บูชานัต นัตกะดอร์ และวิญญานนิยมใหม่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (Categories/ Themes) เพื่อเชื่อมโยงหมวดหมู่ดังกล่าวก่อน พัฒนาเป็นข้อค้นพบเชิงทฤษฎี เพื่ออธิบายกระบวนการของเหตุการณ์ (Events) กิจกรรม (Activities) การกระทำ (Actions) และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิธีกรรมตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษา

1. สถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับนัต

การบูชานัตเป็นความเชื่อในศาสนาผีแบบท้องถิ่น ที่มีการจัดระเบียบและจัดโครงสร้างชัดเจนที่สุดในสังคมเมียนมา หรืออาจกล่าวได้ว่า นัตเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างศาสนาที่เข้ามาภายหลังอย่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธกับระบบการจัดช่วงชั้นทางสังคมในเมียนมา ผลการศึกษา พบว่า ระบบการบูชานัต มีการกำหนดนัตในโครงสร้าง 3 ประเภท คือ นัตพุทธ นัตใน และนัตนอก นับเป็นรายปัจเจกได้ถึง 111 คน ดังพอสรุปได้ ดังนี้

นัตพุทธ มีทั้งสิ้น 37 คน เป็นนัตที่กำเนิดจากการหลอมรวมความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ากับตำนานท้องถิ่น ซึ่งเรื่องนัตพุทธของชาวเมียนมากล่าวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น นัตท้าวสักกะ หรือนัตพระอินทร์

นัตใน มีทั้งสิ้น 37 คนเช่นกัน กำหนดขึ้นจากอาณาบริเวณทางกายภาพ หมายถึง นัตที่อยู่ในเขตกำแพงพระเจดีย์ชเวดจีโข่ง เมืองพุกาม ปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโนรธาถึงนัตบางตนในกลุ่มนี้ปรากฏชื่อทั้งในคัมภีร์พุทธศาสนา และพราหมณ์-ฮินดู (องค์ บรรจุน, 2557, 2566; กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ก; Bénédicte, 2002)

นัตนอก เป็นนัตอีกประเภทที่กำหนดขึ้นโดยใช้อาณาบริเวณทางกายภาพ หมายถึง นัตที่อยู่นอกเขตกำแพงพระเจดีย์ชเวตทิโขง ถือเป็นนัตที่ทรงอิทธิพลทางความเชื่อของชาวเมียนมา ที่ยังคงได้รับการบูชามากที่สุดจนถึงปัจจุบัน (อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2561; ลลิตา หาญวงษ์, 2561)

ในปัจจุบัน นัตนอกเป็นกลุ่มนัตที่ได้รับความนิยมกราบไหว้บูชาและประทับร่างทรงมากที่สุด ซึ่งมีจำนวนมากจนเกินกว่าที่ระบุอยู่ในสารบบนัต 37 ตน เนื่องจากชาวเมียนมาในปัจจุบันเลือกนับถือตามความนิยม ในลักษณะที่เป็นอิสระจากบรรทัดฐานทางสังคมหรือประเพณีแบบโบราณ ทำให้การนับถือนัตเป็นความนิยมและเสรีภาพส่วนบุคคลตามกรอบอ้างอิงคน-ผี ที่มีลักษณะสะสมจนทำให้ระบบความเชื่อเรื่องนัตมีลักษณะเลื่อนไหล ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและพิธีกรรมเข้าทรงภาพรวม การคงอยู่ของนัตนอกเกิดจากคุณลักษณะเฉพาะของนัต ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวเมียนมาได้มากกว่าการกระทำตามกรอบวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม ดังพบว่า นัตนอกเป็นกลุ่มซึ่งมีการเข้าทรงมากที่สุด และนับวันยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามกระแสความนิยมและความต้องการของชาวเมียนมา (Bénédicte, & Munier-Gaillard, 2019: 13; องค์ บรรจุน, 2563)

1.1 พัฒนาการความเชื่อเรื่องนัต

ความเชื่อเกี่ยวกับนัต มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวเมียนมาตั้งแต่อดีตและถูกสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในสังคมเมียนมาจะมีบุคคลสำคัญมากมายที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และการเมือง แต่ไม่ใช่ทุกคน ที่เสียชีวิตแล้วจะกลายเป็นนัต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นัตอาจไม่ได้เชื่อมโยงกับสถานภาพหรือชนชั้นทางสังคมของผู้ตาย หากแต่เงื่อนไขของการเข้าสู่ความเป็นนัตมีลักษณะเลื่อนไหล เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและระบบคุณค่าที่คนในสังคมยึดถือ โดยจำแนกได้ 4 ประการดังนี้ (ลลิตา หาญวงษ์, 2561; กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ก, ข; องค์ บรรจุน, 2566; Bénédicte, 2022b)

ประการแรก สภาวะการตายที่ผิดธรรมชาติ หรือมีรูปแบบของการตายที่ไม่ได้เกิดจากการหมดอายุขัย เป็นการตายที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขสังคม หรือตายจากเหตุการณ์ที่ไม่ได้

ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น ถูกลอบฆ่า ถูกทำร้ายจนตาย ผูกคอตาย ถูกวางยาพิษ หรือ แม้กระทั่งถูกไฟฟ้า ครอบคลุมการตายทั้งที่เจตนาหรือเกิดจากการกระทำโดยบุคคลอื่น

ประการที่สอง การตายด้วยความทุกข์ทรมาน ซึ่งผู้ตายแสดงอาการเจ็บปวดทุกข์ทรมาน ก่อนสิ้นใจ และความทุกข์ทรมานนั้นถูกรับรู้จากผู้คนในสังคม

ประการที่สาม เกิดจากการยอมรับและผสมผสานความเชื่อของศาสนาอื่น ได้แก่ ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น นัตพระสุรัสวดี นัตท้าวจตุโลกบาล นัตพระพิณเนศวร หรือการคิดตามแบบพุทธศาสนา เช่น การสถาปนานัตพระอินทร์เพื่อให้เป็นนัตที่มีอำนาจเหนือนัตทั้งปวงในสมัยของพระเจ้าอโนรธามังช่อ

ประการสุดท้าย การถูกสถาปนาโดยรัฐหรือผู้ปกครอง ภายใต้กรอบอ้างอิงและความเชื่อชุดใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากกรอบอ้างอิงของศาสนาอื่น กรอบอ้างอิงเรื่องภาวะสมัยใหม่ที่ถูกผนวกเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องนัต (องค์ บรรจุน, 2557; อรณุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2555, 2561; กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ก, ข; สุภรัตน์ ตีตะกุล, 2564)

การกลายเป็นนัต จึงเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเลื่อนไหลตามอิทธิพลทั้งจากปัจจัยภายในคือ ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการตายที่ผิดปกติ ความเชื่อเรื่องความแค้นเคืองเนื่องจากถูกกระทำโดยอำนาจที่ไม่ชอบธรรมของผู้ปกครอง กับปัจจัยภายนอก ได้แก่ การถูกสถาปนาโดยรัฐหรือผู้ปกครอง บรรทัดฐานทางสังคม และวิถีประชาที่คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังพบหลักฐานจากกรณีตัวอย่างที่สะท้อนพัฒนาการความเชื่อเรื่องนัตและการกลายเป็นนัตต้นสำคัญ 3 คน ที่ได้รับการยอมรับนับถือในสังคมเมียนมา ดังนี้

มิงมหาศรีนัต

งานเขียนเรื่อง *นัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม: ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา* ของ กฤติธี ศรีเกตุ (2564ก) เปิดเผยกำเนิดของมิงมหาศรีนัต ซึ่งอยู่ในวงศ์หุตตะบ่อง หรือหม่องตังเต้ ว่าเมื่อครั้งยังมีชีวิตเป็นผู้ที่มีพลังกำลังมาก รูปร่างน่าตาดี จึงเป็นที่รักใคร่ของผู้คนทั้งหลาย จนทำให้ถูกระวางโดยเจ้าเมืองตะกองและในที่สุดถูกวางแผนฆ่า เมื่อตายไปจึงกลายเป็นผีร้ายสิงสู่อยู่ที่ต้นไม้ จนเจ้าเมืองตะกองต้องสั่งให้ขุดต้นไม้ดังกล่าวขึ้นมาแล้วทิ้งลงไปในแม่น้ำอิรวดีเรื่องราวจึงสงบลง

จน 300 ปีต่อมาจึงเกิดเรื่องเล่าขานสืบทอดกันมาอีกว่า หม่องดิ่งเต้ได้มาเข้าเฝ้าพระเจ้าเต่หลี่จ๋อง บอกให้นำขนไม้นั้นขึ้นจากน้ำและประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาตน แลกกับการช่วยปกป้องคุ้มครองอาณาจักร พระเจ้าเต่หลี่จ๋องเชื่อและทำตาม และสถาปนาหม่องดิ่งเต้ให้เป็นนั้ตหลวงประจำราชอาณาจักรมีฉายาว่า “มิงมหาศรีนั้ต” ชาวเมียนมาบอกเล่ากันต่อมว่านั่นคือมูลเหตุของความสงบสุขของสังคมในขณะนั้น (กฤติธิ์ ศรีเกตุ, 2564ก: 1828)

นั้ตสองพี่น้อง

การกำเนิดของนั้ตสองพี่น้อง สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนั้ตกับผู้ปกครองผ่านการผลิตซ้ำของเรื่องเล่าและความทรงจำในรูปของตำนาน ที่ถูกเล่าขานต่อกันมาว่า หม่องพะยะตะกับพี่ชาย เป็นผู้ที่มีกำลังแกร่งกล้าเนื่องจากแอบไปกินเนื้อศพของผู้เล่นแร่แปรธาตุ จนเป็นเหตุให้พระเจ้ามุ่นหะแห่งเมืองสะเทิม เกิดความระแวงว่าจะมีผู้มิดำรงมีเสมอกับตน และเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ จึงมีพระบัญชาให้จับสองพี่น้องและให้ฆ่าคนพี่ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นนั้ตทำหน้าที่เฝ้าเมืองสะเทิม ส่วนคนน้องมีพลังเกินมนุษย์เนื่องจากแอบกินเนื้อศพได้หลบหนีไปเมืองพุกาม พระเจ้าอโนรธามังช่อจึงมอบหมายให้ทำหน้าที่เก็บดอกไม้จากเขาไปปามาส่งวังหลวง แต่ต่อมาเมื่อพบรักกับยักษ์ผู้ถือศีลกินมังสวิรัตชื่อ แมววรรณะ และเกิดลูกชายสองคนชื่อ ขเวพิณจิและขเวพิณแฉ่ง ทำให้คนน้องบกพร่องในราชกิจไม่ได้ส่งดอกไม้ไปถวายวังหลวงตามที่ได้รับมอบหมาย จึงถูกพระเจ้าอโนรธามังช่อสั่งประหารชีวิตและพรากรูกชายทั้งสองคนมาชุบเลี้ยงไว้เอง เป็นเหตุให้แม่ยักษ์ตรอมใจตายและกลายเป็นนั้ตชื่อโปปาแมต้อ หรือ เจ้าแม่โปปา ต่อมาในระหว่างทางที่พระเจ้าอโนรธามังช่อเดินทางไปเมืองคันทลาราชเพื่ออัญเชิญพระเจี๊ยะแก้ว ได้มีรับสั่งให้สร้างเจดีย์สมปรารถนา ไว้ที่หมู่บ้านต้องปะโยง โดยให้ทุกคนที่ตามเสด็จนำแผ่นอิฐคนละแผ่นมาก่อพระเจดีย์นั้น สองพี่น้องมัวเถลไถลและละเลยหน้าที่จึงถูกพระเจ้าอโนรธามังช่อสั่งประหารตายตกตามพ่อแม่ไป ทำให้ผีสองพี่น้องกลายเป็นนั้ตที่ดุร้ายและตามรังควานขบวนเสด็จ จนพระเจ้าอโนรธามังช่อต้องมีรับสั่งให้สร้างศาลนั้ตขึ้นข้างพระเจดีย์นั้น เพื่อให้นั้ตสองพี่น้องไปสิงสถิตอยู่และกลายเป็นนั้ตเฝ้าเจดีย์ไปในที่สุด (อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2555: 208-209)

นัตนางกะไร หรือพะโคแมดอ

งานศึกษาเรื่อง *ความเชื่อเรื่องนัต (Nat) ในสังคมเมียนมา* ของ ณัฐวิ ทศรส (2540: 26) อธิบายตำนานนางกะไร หรือพะโคแมดอ ไว้โดยสรุปว่า นางกะไรเป็นกระปือที่เก็บเข้าชายกำพร้าองค์หนึ่งมาเลี้ยงดู ครั้นเจ้าชายโตเป็นหนุ่มไปทวงราชบัลลังก์คืนได้สำเร็จและไม่กลับไปหานางกะไรแม่บุญธรรมอีกเลย ทำให้นางกะไรคิดถึงและต้องการพบหน้าลูก จึงเที่ยวออกวิ่งตามหาและอาละวาดกับผู้คนจนเป็นที่โจษจันกันทั่วไป เมื่อเจ้าชายได้ยินเข้าก็รู้สึกอับอายที่ตนเองมีแม่บุญธรรมเป็นควาย จึงมีคำสั่งให้ทหารออกไปปราบและจับแม่บุญธรรมฆ่าเสีย แต่หลังจากฆ่าแม่ก็เกิดความรู้สึกผิดและละอายใจจึงจัดพิธีศพให้นางกะไรอย่างใหญ่โต เมื่อประชาชนรู้เรื่องเข้าจึงกลายเป็นเรื่องที่เล่าขานสืบทอดกันมา จนเกิดความรู้สึกผิดต่อแม่ควายซึ่งกลายเป็นนัตนางกะไร หรือพะโคแมดอ

โดยสรุป ความเชื่อเรื่องนัตและการบูชานัตเป็นความเชื่อในศาสนาผีแบบท้องถิ่นที่มีระบบและโครงสร้างที่ชัดเจนที่สุดในสังคมเมียนมา ก่อนมีการผสมผสานเข้ากับความเชื่อและศาสนาที่เข้ามาในภายหลังอย่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ ผลการศึกษาพบว่าระบบบูชานัตถูกเชื่อมโยงไว้กับโครงสร้างนัต 3 ประเภทที่มีลำดับชั้นแตกต่างกัน คือนัตพุทธ นัตใน และนัตนอก รวมเป็นรายปัจเจกถึง 111 คน โดยนัตพุทธทั้ง 37 คน มีกำเนิดมาจากการบูรณาการความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ากับตำนานท้องถิ่นเรื่องนัตซึ่งปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนา สำหรับนัตใน มีทั้งสิ้น 37 คนถูกกำหนดขึ้นโดยพระเจ้าอโนรธาแห่งมอญใช้อาณาบริเวณทางกายภาพหรือที่อยู่อาศัยของนัตในเขตกำแพงพระเจดีย์ชเวดากองเมืองพุกาม เป็นหลักการจำแนกและยังพบหลักฐานสมัยพระเจ้าอโนรธาแห่งมอญว่านัตในบางตนในกลุ่มนี้ปรากฏชื่อทั้งในคัมภีร์พุทธศาสนาและพราหมณ์-ฮินดู (องค์ บรรจุน, 2557, 2566; กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ก; Bénédicte, 2002) ส่วนนัตนอก ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยใช้อาณาบริเวณทางกายภาพ หมายถึง นัตที่อาศัยอยู่นอกเขตกำแพงพระเจดีย์ชเวดากอง นัตกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ทรงอิทธิพลทางความเชื่อของสามัญชนชาวเมียนมาทั่วไปมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การที่ชาวเมียนมาเลือกนับถือนัตตามความนิยม ในลักษณะที่เป็นอิสระจากบรรทัดฐานทางสังคมหรือประเพณีแบบโบราณ ทำให้กรอบอ้างอิงเรื่องนัตมีลักษณะเลื่อนไหลและรูปแบบของ

ปฏิบัติการเพื่อแสดงออกซึ่งความเคารพเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล การคงอยู่ของนันทนอกจึงเกิดจากปัจจัยภายในของปัจเจกบุคคลร่วมกับเรื่องเล่าและตำนานเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของนัตแต่ละตน ตลอดจนพลังอำนาจในการตอบสนองความต้องการของชาวเมียนมา ดังพบหลักฐานจากการเพิ่มขึ้นของนันทนอกและการเข้าทรงที่มีจำนวนมากที่สุดในปัจจุบัน (อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2561; สลิตา หาญวงษ์, 2561)

1.2 พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเรื่องนัต

ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าการบูชานัตเกิดขึ้นในสังคมเมียนมาตั้งแต่เมื่อใด แต่พบการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อเรื่องนัตในช่วงสมัยพระเจ้าอโนรธามังช่อ (ค.ศ. 1044-1077) หลังการเข้ามาของภาวะสมัยใหม่ในรูปของการขึ้นชมและการจัดวางอุดมการณ์ของรัฐผ่านการเผยแผ่ศาสนาพุทธของชนชั้นปกครอง เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารราชการแผ่นดิน พระเจ้าอโนรธามังช่อได้พยายามรวบรวมดินแดนต่าง ๆ ผ่านการสถาปนาความเชื่อชุดใหม่ในหมู่ประชาชน ในรูปของประกาศการจัดระบบความเชื่อชุดใหม่เรื่องนัตของชาวเมียนมา พร้อมกันนั้นก็ประกาศยกเลิกพิธีกรรมบูชานัตทั้งแผ่นดินและรวบรวมนัตทั้งหมดเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจ ตลอดจนจัดวางระบบนัตขึ้นใหม่หรือที่เรียกว่า “ระบบนัต 37 ตน” โดยกล่าวอ้างถึงความจำเป็นในการล้มล้างระบบความเชื่อเดิมว่าเนื่องจากเป็นเรื่องงมงายไร้เหตุผล (องค์ บรรจุน, 2557; กฤติธิ์ ศรีเกตุ, 2564 ก, ข; Guthrie, 2004; Bénédicte, 2022a, b; Gilbert, 2022)

การจัดระบบนัตใหม่ เป็นภาพสะท้อนกุศโลบายทางการเมืองของพระเจ้าอโนรธามังช่อ ที่มุ่งหวังจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมใหม่ ผ่านการสลายระบบความเชื่อชุดเดิมและสถาปนาระบบความเชื่อชุดใหม่ โดยจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดใหม่บนพื้นที่สังคมที่ถูกทับซ้อนบนพื้นที่ทางกายภาพที่ใช้ประกอบพิธีกรรม หลักฐานสำคัญได้แก่การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของนัตจากผีท้องถิ่นซึ่งเป็นที่เคารพบูชาอย่างกว้างขวางของชาวเมียนมา เป็นผู้ปกปักรักษาสุปเจดีย์และสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา กุศโลบายนี้แม้ว่าจะช่วยลดการต่อต้านจากคนในสังคมลงได้ แต่ก็ทำให้เกิดการประกอบสร้างพื้นที่

แห่งใหม่เพื่อประกอบพิธีกรรมตามบ้านเรือนและที่รโหฐาน (กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ข; องค์ บรรจุน, 2566; Bénédicte, 2022a, 2022b)

การผสมผสานระหว่างความเชื่อเดิมเร่ร่อนเข้ากับความเชื่อใหม่ของพระเจ้าโนรธามังช่อ กระทำขึ้นพร้อม ๆ กับการลดสถานะของนัตท้องถิ่นหรือนัตนอกให้อยู่ภายใต้ระบบนัตหลวง การกวาดล้างทำลายศาสนนัตและร่างทรงนัตครั้งใหญ่หลายครั้ง เพื่อให้การจัดระเบียบสังคมและจัดวางอุดมการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับค่านิยมและอุดมการณ์ของผู้ปกครอง กระทำผ่านการจัดระบบการใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บน “ภูเขาโปปา” ซึ่งตามตำนานทางศาสนาสมมติให้เป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่สถิตย์ของเทวดา การรวบรวมนัตท้องถิ่นทั้งปวงและจัดวางโครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ กระทำผ่านการปฏิรูประบบนัตที่ถูกสถาปนาขึ้นโดยกษัตริย์ ภายใต้กรอบความเชื่อชุดใหม่ของศาสนาพุทธที่เข้ามาแทนที่ศาสนาผี โดยเชื่อมโยงเทวดาจากศาสนาพุทธ อย่างเช่น ท้าวสักกะ หรือพระอินทร์ ให้เป็นผู้ที่มีอำนาจอยู่เหนือ มิงมหาศรีนัต ซึ่งถูกสถาปนาโดยกษัตริย์เพื่อให้เป็นเจ้าแห่งนัตทั้งปวง (อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2555, 2561; Bénédicte, 2022a)

1.3 วิถีแห่งการบูชา

แม้ว่าศาสนนัตที่ตั้งอยู่ตามชุมชนท้องถิ่นในเมียนมาจะเคยถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมาก แต่นัตท้องถิ่นก็ยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของชาวเมียนมาเสมอมา ในปัจจุบันมีการสร้างศาสนนัตทั่วไปในเมียนมา ทั้งในพื้นที่สาธารณะในเมืองและนอกเมือง ตลอดจนตามบ้านเรือนที่พบทั้งหิ้งพระและหิ้งนัตตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน (องค์ บรรจุน, 2557; สลิตา หาญวงษ์, 2561; กฤติธี ศรีเกตุ, 2564ก) อย่างไรก็ตามพบว่า เครื่องเช่นไห้วบวงสรวงที่ใช้ในพิธีกรรมบูชาแตกต่างกันไปตามระดับชั้นของนัต ซึ่งมีความเป็นมา ลักษณะนิสัย รสนิยม และบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ กระบวนการพิธีกรรม ความถี่ที่จัดบูชาและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลเมียนมากับนัตแต่ละตน ยังแตกต่างกันตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมและสภาพปัญหา (อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม, 2555) โดยทั่วไปพิธีกรรมเพื่อเช่นไห้วบวงสรวงนัตเรือน เป็นหน้าที่ของเจ้าเรือนในการจัดเครื่องบูชาทั้งวัตถุสิ่งของแก่นัตเป็นประจำทุกวัน หากแต่ยึดหยุ่นตามความพร้อมและความต้องการของเจ้าเรือน

แต่โดยทั่วไปมักเริ่มจากการตั้งหิ้งบูชาหน้าตัก ที่บริเวณผนังหน้าบ้าน ไม่ไกลจากหิ้งพระหรือตั้งอยู่
สองข้างของหิ้งพระ ในส่วนของร้านค้า นิยมตั้งศาลนัตไว้หน้าร้านเพื่อให้ทันตาพาโชคดีและ
ทำมาค้าขายคล่องตัว ในรถเข็นขายของบางคันก็พบรูปสลักนัตประดับไว้เพื่อความเป็น
สิริมงคล (องค์ บรรณาน, 2557; 2566)

เครื่องบูชาหน้าตักเรือน ประกอบด้วย มะพร้าวหางหนูที่มีรูปและขนาดผลสวยงาม
ไม่มีตำหนิ คัดด้วยผ้าสีแดงสด ที่สมมุติว่าเป็นมิงมหาศรีรินต์ บางบ้านเชื่อว่ามะพร้าวเป็นภาพ
แทนของการดื่มน้ำจากกองไฟ โดยอธิบายว่าเพราะมะพร้าวเป็นสมุนไพรที่ช่วยรักษาแผล
พุพอง สำหรับผ้าแดงมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันไป บางบ้านเชื่อว่า สีแดงเป็น
ภาพแทนของขเวเมียตหน้าตัก น้องสาวซึ่งมีจิตใจกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว และยังใช้เป็นสัญลักษณ์
แทนความโกรธแค้นของผู้เป็นน้องสาว ที่กระโดดเข้ากองไฟตายตามพี่ชายไปตามที่ปรากฏ
ในตำนาน บางบ้านเชื่อว่าสีแดง เป็นสัญลักษณ์ของความสะเดก รำรวย ความเจริญรุ่งเรือง
ในการค้าขาย บางบ้านคัดผ้าสีขาวไว้ใต้ผ้าสีแดง เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ โดยมีความ
เชื่อว่าสีขาวช่วยปกป้องมิงมหาศรีรินต์จากผ้าแดง ซึ่งหมายถึงความร้อนและไฟ สำหรับ
จุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีกรรมพบว่ามีอาการคล้ายคลึงกัน คือ เพื่อเป็นสิริมงคล
แก่บ้านเรือนและสมาชิกที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้น (ณัฐวิ ทศรส, 2540; อรุณ นิมมธรรม และ
วิรัช นิมมธรรม, 2555; สารคดี Spirit of Asia ตอน ผืนดิน, 2557) นอกจากกระบวนการ
พิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม การศึกษาของณัฐวิ ทศรส (2540: 34-35) พบว่า พิธีกรรม
บูชาหน้าตักได้ถูกสะท้อนผ่านบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับนัต ซึ่งถูกรวบรวมขึ้นโดย อุ วิน เผ โดยมี
อัจฉรา สมบูรณ์ เป็นผู้แปล ในเนื้อเพลงบรรยายถึงการเดินทางของชาวเมียนมาเพื่อไปร่วม
เทศกาลบูชาหน้าตัก ณ หมู่บ้านต้องปะโยง ที่เต็มไปด้วยความสนุกสนานและความบันเทิง

2. บทบาทของนัตกะดอร์กับการสถาปนาพื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ทางสังคมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือบุคคลเพศนอกขนบของ
สังคมเมียนมา ในการรับรู้ของผู้คนในสังคมเมียนมา การที่บุคคลหนึ่งเกิดมาแล้วมีเพศกำเนิด
ทางกายภาพ ไม่สอดคล้องกับเพศสภาพที่สังคมกำหนด ล้วนส่งผลให้บุคคลเหล่านั้น
กลายเป็นอื่นในสายตาของผู้คนในสังคม งานศึกษาของ Gilbert (2022) ได้อธิบายพื้นที่ทาง

สังคม ที่อาศัยความเชื่อเกี่ยวกับนัต ปรากฏเพศนอกขนบใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 คือ คนข้ามเพศ หรือเรียกสถานะว่า “เปิด” เป็นบุคคลที่แสดงออกชัดเจนว่าต้องการเป็นเพศหญิง แม้ว่าร่างกายจะต้องใช้ฮอร์โมนในการปรับรูปร่างก็ตาม ในระดับที่ 2 คือ เกย์ หรือเรียกสถานะว่า “ซ่อน” บางครั้งเป็นชาย บางครั้งมีกิริยาแบบเพศหญิง ไม่มีสถานะทางเพศเด่นชัดไปในแบบใดแบบหนึ่ง และระดับที่สาม ผู้ชาย หรือเรียกว่า “ผู้ชาย” นำเสนอตัวตนแบบเพศชายกระแสหลัก โดยทั้งสามระดับของเพศนอกขนบ ในพื้นที่พิธีกรรมเกี่ยวกับนัตกะดอร์ พบระดับที่ 1 และ 2 มากที่สุด อาจกล่าวได้ว่า “นัตกะดอร์” เพศนอกขนบอาจเป็นคนข้ามเพศ หรือเกย์ หรืออื่น ๆ ที่ไม่ได้นิยาม

“นัตกะดอร์” หรือร่างทรงเพศนอกขนบ เป็นผู้แสดงทางสังคม (Social Actor) ซึ่งมีบทบาทเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับนัต ในขณะที่ปัจเจกบุคคลแปลงเสียงบอกเล่าความทุกข์และความต้องการของตนเอง นัตกะดอร์แสดงบทบาทเป็นผู้รับฟัง รับรู้ ตีความและส่งสารต่อให้แก่ นัต โดยอาศัยคุณสมบัติพิเศษทางเพศสภาพของนัตกะดอร์ ซึ่งเชื่อว่ามีสถานะความเป็นกลางคือ ไม่ใช่ทั้งหญิงและชาย ทำให้ทั้งนัตผู้หญิงและนัตผู้ชายสามารถประทับร่างทรงโดยใช้ร่างกายของนัตกะดอร์ เพื่อรับและส่งสารและใช้พลังอำนาจเพื่อประสาทรให้แก่นุญช์ผู้เป่าเสียงร้องขอได้

การเกิดความนิยมในการประกอบพิธีกรรมบูชา นัตโดยนัตกะดอร์นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 เป็นต้นมา จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความสำคัญ ดังพบหลักฐานในเชิงปริมาณของผู้คนทั้งเพศชาย เพศหญิง และเพศวิถีอื่น ๆ ที่เข้าเป็นสมาชิกในสำนักบูชานัตจำนวนมาก จนส่งผลให้เทศกาลเฉลิมฉลองนัตประจำปี กลายเป็นแหล่งรวมบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และเกิดการปฏิสัมพันธ์กันในพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทั้งในเชิงสังคม วัฒนธรรมและจิตรกรรมอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ นัตกะดอร์เลือกใช้ความซับซ้อนและความคลุมเครือของเพศสภาพในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง พร้อมทั้งเปิดเผยตัวตนทางเพศผ่านการแสดง บทสวดและการประสาทร ทำให้พื้นที่ทางกายภาพซึ่งถูกใช้ประกอบพิธีกรรม ถูกทับซ้อนด้วยพื้นที่ทางสังคมซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่รวมของความหวังและจินตนาการของคนจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันทางชนชั้น ความเชื่อ และเพศสภาพ หากแต่สมาชิก

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเข้าทรงต่างแบ่งปันความเชื่อประสบการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับนัดความศักดิ์สิทธิ์ ความต้องการ ความหวังก่อนรับการประสาทพรจากนัด (เบย์เรอร์, 2545; Bénédicte, 1992; 2002; Bénédicte & Jackson (Eds.), 2022)

นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยแวดล้อมภายนอก อาทิ วิฤตเศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาความยากจนแร้นแค้นของชาวเมียนมาซึ่งถูกละเลยมายาวนาน จนส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของผู้คนจำนวนมากตกต่ำ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เทศกาลเฉลิมฉลองการบูชานัดประจำปี ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นทุกปี จนกระทั่งรัฐบาลทหารเมียนมา มีนโยบายส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ดังพบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1977 กระแสการบูชานัดผ่านพิธีกรรมทรงนัดได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดย Foxeus (2013) และ Chonpairot (2016) เปิดเผยว่า เดิมผู้ทำหน้าที่ร่างทรงนัดมีทั้งเพศชายและเพศหญิง แต่ Bénédicte (1992; 2002) และเบย์เรอร์ (2545) เสนอเพิ่มเติมว่า การปรากฏตัวของนัดกะดอร์ที่เพิ่มมากขึ้น มีส่วนทำให้พิธีกรรมบูชานัดได้รับความนิยมสูงสุด จนพัฒนาเป็นเทศกาลเฉลิมฉลองนัดประจำปีที่ยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะพิธีกรรมที่จัดขึ้นในหมู่บ้านตองปะโยง เมืองมณฑลยะ ประเทศเมียนมา ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นศูนย์กลางของการเฉลิมฉลองพิธีกรรมบูชานัดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในเมียนมา จนในที่สุดรัฐบาลได้ประกาศเป็นพื้นที่ซึ่งปลอดคำสั่งกำหนดเวลาให้บุคคลต้องอยู่ในเคหสถาน (Curfew) (ยศธร ไตรยศ, 2559; Spiro, 1967: 48, 113-119)

ภาพที่ 1 U Min Gyaw นัตกะดอร์ที่มีชื่อเสียงในช่วงปี พ.ศ. 2532

ที่มา : Nat (deity), 2024

2.1 นัตกะดอร์กับการสถาปนาพื้นที่ทางสังคม

จากการนำเสนอข้อมูลของ ยศธร โตรยศ (2559) บรรยายประสบการณ์การเข้าร่วมเทศกาลบูชานัตที่หมู่บ้านต้องปะโยงว่า เอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของเทศกาลเฉลิมฉลองและพิธีกรรมบูชานัต เป็นพื้นที่ซึ่งถูกใช้เพื่อจัดกิจกรรมตามความเชื่อประจำปี นัตกะดอร์ มีการรวมตัวและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของหญิงข้ามเพศจำนวนมากที่เดินทางมาจากทั่วประเทศเพื่อเข้าร่วมพิธีกรรมในเทศกาลบูชานัตประจำปี จนคนในท้องถิ่นเรียกขานว่าเป็น “เทศกาลเกย์” นอกจากนี้ รายการ Spirit Along the Way (สารคดี Spirit Along the Way ตอน นัตกะดอร์: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา, 2566)เปิดเผยข้อมูลที่สอดคล้องกัน ผ่านบทสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่หมู่บ้านต้องปะโยงถึงสถานะและการดำรงอยู่ของนัตในอนาคตและได้รับคำตอบความว่า

“ตราบใดที่คนยังอยากมีความหวังในการใช้ชีวิต นัตกะจะอยู่ในสังคมเมียนมาตลอดไป ...”

(ยศธร โตรอยศ, 2559)

ในปัจจุบัน นัตกะดอร์ทุกคนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพในพิธีกรรมเข้าทรง โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ เพศ การศึกษาหรือสถานภาพทางสังคม แต่ต้องเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการร่ายรำตามมาตรฐานท่วงท่าของการเป็นร่างทรง เคยถูกเรียกร้องหรือถูกดลใจจากนัตกะหรือเทพองค์ที่ต้องการเข้าประทับทรงร่างของนัตกะดอร์นั้น มีความแม่นยำในการทำนายดวงชะตาและอนาคต หรือมีประสบการณ์ตรงจากปาฏิหาริย์ ถูกนัตกะประทับทรง หรือถูกกระทำจากพลังเหนือธรรมชาติของนัตกะมาก่อน ทุ่มเทเวลา กำลังกายและกำลังทรัพย์เพื่อการเป็นนัตกะดอร์ ในขณะเดียวกันการที่นัตกะดอร์มีเพศสภาพคลุมเครือทำให้ไม่เป็นที่อุปสรรคต่อการประทับทรงของนัตกะทุกเพศ (สารคดี Spirit Along the Way ตอน นัตกะดอร์: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา, 2566)

ภาพที่ 2 Yangon U Win Hlaing นัตกะดอร์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567)

ที่มา : A Little Travelling, 2567

เมื่อพิจารณาถึงนัตกะดอว์ในสังคมเมียนมา บุคคลที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคปัจจุบันคือ U Win Hlaing เป็นนัตกะดอว์ที่ปรากฏในงานศึกษาทางวิชาการเป็นจำนวนมากที่สุดในการศึกษาของ Bénédicte (2022b) ได้บรรยายจุดเริ่มต้นของการเป็นนัตกะดอว์ของ U Win Hlaing เขาทำหน้าที่เป็นช่างทรงที่นัตผู้ชาย และนัตผู้หญิง สามารถใช้ร่างกายของเขาเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับผู้ที่มีความทุกข์ให้คลายจากความทุกข์ และมอบพรอันศักดิ์สิทธิ์อย่างเช่น การทำหน้าที่เป็นนัตกะดอว์ของ “อะมาดอว์เมียะ” หรือที่คนไทยรับรู้ว่าเป็น “เทพธิดากระซิบ” เป็นบุตรของพญานาค จากจุดเริ่มต้นดังกล่าว ทำให้การทำหน้าที่นัตกะดอว์ของ U Win Hlaing ได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การทำหน้าที่ของนัตกะดอว์ของ U Win Hlaing ยังสร้างมวลชน หรือคณะศิษย์ศรัทธาในการสร้างความช่วยเหลือทางสังคมอื่น ๆ จนเกิดการยอมรับตัวตนของเขามากขึ้นเรื่อย ๆ เขาจึงเป็นตัวอย่างของนัตกะดอว์ที่ทำหน้าที่ในทางจิตวิญญาณ และทางสังคมได้ดีที่สุดคนหนึ่งในสังคมเมียนมา

จากการวิเคราะห์ สารคดี Spirit Along the Way ตอน นัตกะดอว์: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา (2566) ปรากฏผลการสัมภาษณ์อาจารย์ทิน โค ประธานนัตกะดอว์แห่งเมืองมณฑลเลย ผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นนัตกะดอว์อาวุโสระดับอาจารย์ ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนัตกะดอว์ฝึกหัดจำนวนมาก โดยใช้บริเวณเรือนพักของตนเองเป็นสถานที่ฝึกหัดหรือเป็น “ตำหนักทรงเจ้า” ของบรรดาร่างทรงฝึกหัดที่สมัครเข้ามาเรียนรู้การเป็นนัตกะดอว์ ทำให้เกิดพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้มีเพศทางเลือก เนื่องจากในสังคมเมียนมาปัจจุบัน หากพ้นอาณาบริเวณของพิธีกรรมแล้ว การเป็นเพศทางเลือกยังคงถูกเบียดขับ กีดกัน และไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ผลการสัมภาษณ์มารดาของนัตกะดอว์ฝึกหัดรายหนึ่งซึ่งมีอาชีพขายอุปกรณ์เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พบข้อมูลที่น่าสนใจคือ เธอสอดคล้องกันว่า แม้ว่าเธอจะยอมรับการฝึกหัดเพื่อเข้าสู่การเป็นนัตกะดอว์ของลูกชาย เพราะเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ แต่เป็นการยอมรับเฉพาะในกิจกรรมซึ่งกระทำบนพื้นที่ ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมเข้าทรงเท่านั้น นอกจากนี้พื้นที่ทางสังคมที่พบในการประกอบพิธีกรรมบูชาตน ณ หมู่บ้านต้องปะโยงแล้ว ยังพบพื้นที่ทางสังคมในลักษณะดังกล่าวที่วัดนาคา ซึ่งอยู่นอกเมืองมณฑลเลยที่มีการประกอบพิธีกรรมบูชาตนนาคา ซึ่งเป็นนัตพื้นบ้านชั้นต่ำ โดยมีนัตกะดอว์เป็นตัวกลาง

ในการสื่อสาร ทำนายอนาคต และร้ายรำแก่นบให้แก่ผู้ที่ได้รับพรตามที่ร้องขอ (สารคดี Spirit Along the Way ตอน นัตกะดอ: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา, 2566)

กล่าวได้ว่า พื้นที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมเข้าทรงของนัตกะดอว์ในสังคมเมียนมามีลักษณะของการซ้อนทับพื้นที่ทางสังคมลงบนพื้นที่ทางกายภาพที่ใช้ประกอบพิธีกรรมบูชา นัต โดยมีกรอบอ้างอิงคน-ผีเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกในพื้นที่พิธีกรรมเพื่อรองรับชุดความสัมพันธ์ทางสังคมชุดใหม่ภายใต้ระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์ชุดใหม่ที่สอดคล้องกับความเชื่อและบริบททางสังคม ณ ห้วงเวลานั้น การเกิดปรากฏการณ์ความนิยมในนัตกะดอว์มีส่วนสำคัญในการประกอบสร้างพื้นที่ทางสังคมจำนวนมากเพื่อผลิตสร้างนัตกะดอว์ฝึกหัด พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการแสดง การขับร้อง การร้ายรำ การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บวงสรวง และการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารกับนัตและเพื่อประสาทพร การกลายเป็นนัตกะดอว์ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากสังคมเมียนมา นอกจากเป็นหนทางในการเคลื่อนไปสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้นในพื้นที่สังคมที่ใช้ประกอบพิธีกรรมแล้ว ยังเป็นรูปแบบหนึ่งของปฏิบัติการทางสังคมซึ่งขยายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ที่นัตกะดอว์ใช้ดำรงชีวิตนอกเวลาการประกอบพิธีกรรม โดยมีเหตุผลด้านจริยธรรมคือ เพื่อช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากและสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตเป็นมาตรฐานรองรับ นอกจากนี้ นัตกะดอว์ยังเป็นวิชาชีพที่มั่นคงซึ่งได้รับการยอมรับจากสังคมและรัฐบาลเมียนมา ในฐานะที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเทศกาลบูชา นัตประจำปี ตามนัยนี้ พื้นที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมเข้าทรงเพื่อบูชา นัต จึงกลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการตระเตรียมและประกอบสร้างนัตกะดอว์รายใหม่ และทำให้การเป็นนัตกะดอว์ได้รับการยอมรับจากสังคมเมียนมา ว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถดำรงชีวิต และสร้างรายได้เพียงพอในการเลี้ยงชีพอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

2.2 กรณีศึกษาการกลายเป็นนัตกะดอว์

ผลการวิเคราะห์ภาพยนตร์สารคดีชุด Spirit of Asia ตอน นัตกะดอว์ ทูตสองภาพ และ ศรัทธา เพศสภาพ และความอยู่รอดที่เมียนมา (สารคดี Spirit of Asia ตอน นัตกะดอว์ ทูตสองภาพ, 2566; สารคดี Spirit of Asia ตอน ศรัทธา เพศสภาพ และความอยู่รอดที่

เมียนมา, 2566) ผู้วิจัยพบกรณีตัวอย่างของการกลายเป็น “นัตกะดอร์” และการทำให้นัตกะดอร์กลายเป็นวิชาชีพที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญพิเศษ กรณีศึกษานัตกะดอร์อาวโสที่มีชื่อเสียง 3 กรณี ได้แก่ 1) อาจารย์ทิน โค ประธานนัตกะดอร์แห่งเมืองมณฑลเย่ เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นนัตกะดอร์อาวโสระดับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนัตกะดอร์ฝึกหัดจำนวนมาก โดยใช้เรือนพักของตนเองเป็น “ตำหนักทรงเจ้า” 2) ชิน ต๊ะ นัตกะดอร์ระดับพื้นฐานซึ่งใช้เวลาเกือบ 10 ปีในการฝึกฝนกระบวนการและกิจกรรมทั้งหมดเพื่อเข้าสู่การเป็นนัตกะดอร์ เช่น การรำยา การแต่งกาย การจัดดอกไม้ เครื่องบูชา การพยากรณ์ด้วยหอยเบี้ย การสื่อสารด้วยภาษาเฉพาะเพื่ออ่านค่านาย และการให้คำปรึกษาปัญหาความทุกข์ของผู้ที่ศรัทธาและมาขอพร และ 3) ชิต มิน ตูรา นัตกะดอร์ฝึกหัดที่มีความเชื่อมโยงกับศรัทธาและปาวณาตัวเป็นผู้รับใช้พุทธศาสนา ซึ่งระยะแรกเคยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของอาจารย์ทิน โค และชิน ต๊ะ จนมีความรู้และทักษะเพียงพอจนได้รับอำนาจจากนัตและเข้าสู่สถานะการเป็นนัตกะดอร์ ผลการวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้งสามกรณีมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

การเข้าสู่สถานะการเป็นนัตกะดอร์ฝึกหัด เกิดจากความสมัครใจและเป็นความสนใจส่วนตัว ที่ได้รับการรับรองจากคนในครอบครัว เนื่องจากต่างเห็นพ้องว่าการเป็นนัตกะดอร์เป็นวิชาชีพที่ได้รับการยกย่องนับถือ สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ อีกทั้งเป็นอาชีพที่ถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า นัตกะดอร์ทุกคนมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของนัตและมีศรัทธาแรงกล้าในพิธีกรรมบูชานัต โดยก่อนสมัครเป็นนัตกะดอร์ฝึกหัด มักเคยประสบปัญหาบางประการที่ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่เมื่อได้พบกับนัตกะดอร์อาจารย์ มีโอกาสเรียนรู้และฝึกหัดการเป็นนัตกะดอร์ ได้เจริญสติและปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม ต่างอ้างว่าปัญหาต่าง ๆ ที่ตนเผชิญอยู่ได้คลี่คลายลง ดังกรณีของชิต มิน ตูรา ที่กล่าวถึงประสบการณ์ของตนเองว่า หลังผ่านการฝึกฝนการเป็นนัตกะดอร์ครบตามเงื่อนไขของอาจารย์ทิน โค แล้ว และเข้าสู่ “พิธีตีม้นำเสี่ยงทาย” เพื่อเสี่ยงทายว่านัตตนใดบ้างที่จะเข้ามาใช้ร่างกายของตนเป็นพื้นที่ในการสื่อสารกับมนุษย์ ก่อนได้รับการรับรองและเข้าสู่สถานะของนัตกะดอร์อย่างสมบูรณ์ โดยขั้นตอนของพิธีตีม้นำเสี่ยงทายมีสาระสำคัญโดยสรุป

คือ (สารคดี Spirit of Asia ตอน นัตกะต่อ ทูตสองภพ, 2566; สารคดี Spirit of Asia ตอน ศรัทธา เพศสภาพ และความอยู่รอดที่เมียนมา, 2566)

ขั้นตอนแรก อาจารย์ทิน โค นัดหมายนัตกะต่อวาวุโส จำนวน 4 ท่าน เพื่อเชิญให้มาเป็นพยานในพิธีตักน้ำเสี่ยงทาย โดยใช้ตำแหน่งร่างทรง ของอาจารย์ทิน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อรับรองการเปลี่ยนสถานภาพเป็นนัตกะต่อของนัตกะต่อ

ขั้นตอนที่สอง เมื่อเข้าสู่พิธีกรรมตักน้ำเสี่ยงทายแล้ว นัตกะต่อวาวุโสจะกำหนดชั้นน้ำเสี่ยงทายไว้ 3 ชั้น วางชั้นไว้บนพาน ระหว่างการกำหนดชั้นน้ำเสี่ยงทาย ใบหน้าของผู้เสี่ยงทายจะถูกคลุมด้วยผ้าสีแดง จากนั้นจึงเริ่มต้นการเสี่ยงทาย โดยให้ผู้เสี่ยงทายเลือกชั้นน้ำ 3 ครั้ง หากได้ไม้ตอกไม้ครบ 3 ครั้ง จึงถือว่าความเสี่ยงทายนั้นประสบความสำเร็จเปรียบเสมือนว่าต้องคั่น ๆ ได้รับรองร่างของนัตกะต่อผู้เสี่ยงทายเป็นร่างประทับทรงแล้ว

ขั้นตอนที่สาม อาจารย์ทิน โค ประกอบพิธีกรรมมอบอำนาจนัตกะต่อโดยผูกฝ่ายชาย ฝ่ายแดงเป็นสัญลักษณ์ ที่บริเวณปลายของเส้นฝ้ายมัดด้วยกิ่งหว้า เชื่อมต่อเข้ากับร่างกายของผู้เสี่ยงทาย แล้วจึงท่องมนต์คาถาและโปรยธูปบัตร์ ถือเป็นอันเสร็จพิธีตักน้ำเสี่ยงทาย

จากกรณีศึกษาตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยพบเงื่อนไขทางสังคมสำคัญ 3 ประการสำหรับ “การกลายเป็นนัตกะต่อ” คือ ประการแรก สถานภาพของผู้ที่เข้าสู่การเป็นนัตกะต่อฝึกหัดถูกเชื่อมโยงเข้ากับการเป็นบุคคลที่มีเพศสภาพเป็นกลาง กล่าวคือ ไม่ใช่ทั้งหญิงและชาย แต่การสวมบทบาทเป็นนัตกะต่อต้องเป็นไปตามเงื่อนไขและกระบวนการซึ่งผ่านการฝึกและได้รับการรับรองสถานภาพโดยนัตกะต่ออาจารย์ กระบวนการดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้มีเพศสภาพนอกขนบ มีพื้นที่ทางสังคมที่สามารถแสดงอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายและความสามารถอื่นที่สอดคล้องกับมาตรฐานของการเข้าสู่สถานะและวิชาชีพนัตกะต่อ

ประการที่สอง สภาวะทางเพศที่อยู่ระหว่างชายและหญิง ขยายพื้นที่ในการสื่อสารกับนัตกะต่อครอบคลุมทุกเพศ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ที่เดือดร้อนได้ทั้งหญิงและชาย เนื่องจากหญิงเมียนมาจำนวนมากนิยมบูชา นัตกะต่อ และสถานที่นัตกะต่อมีเพศสภาพคลุมเครือ ช่วยให้หญิงผู้มาขอรับคำปรึกษา รู้สึกสบายใจที่จะบอกเล่าเรื่องราวชีวิตส่วนตัวและปัญหาความ

ยากลำบากที่ตนเองต้องเผชิญมากกว่าพูดคุยกับร่างทรงที่เป็นชาย ดังพบหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า ในปัจจุบันนัตกะดอร์เป็นร่างทรงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในหมู่หญิงเมียนมาที่มาร่วมพิธี

ประการสุดท้าย บทบาทหน้าที่ของนัตกะดอร์ยึดโยงชีวิตของพวกเขาเข้ากับบทบาทที่ได้รับมอบหมายจากสังคมตลอดชีวิต การที่ไม่ได้ถูกคาดหวังจากคนในครอบครัวหรือสังคมโดยรวม เรื่องการสร้างครอบครัว การดูแลบุตร และสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ การเป็นนัตกะดอร์และเปิดเผยเพศสภาพในพื้นที่พิธีกรรม จึงเป็นความเหมาะสมและสอดคล้องกับกรอบอ้างอิงเรื่องเพศสภาพของคนในสังคมเมียนมา

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การปรากฏตัวของนัตกะดอร์ในพิธีกรรมเข้าทรงในเมียนมา สะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงคน-ผี (Schema of people-and-ghost) จากความเชื่อของศาสนาผีสู่ความเชื่อที่วางอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎาแบบวิญญานนิยมใหม่ (Ontology of Neo-animism) ซึ่งเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของตัวบุคคล (Selfhood) ของทุกสิ่งที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะมนุษย์ แต่เป็นระบบและโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่ได้มีลักษณะสถิตแบบเดิม แต่ถูกทับซ้อนด้วยกรอบอ้างอิงอื่น ๆ อาทิ กรอบอ้างอิงเรื่องความเท่าเทียมด้านเพศสภาพ (Schema of Gender Equity) และกรอบอ้างอิงเรื่องคุณค่าของจริยธรรม (Schema of Ethical Value) ซึ่งสิ่งเหล่านี้นัตกะดอร์รับรู้ ผ่านข้อมูลข่าวสารชุดใหม่ที่เปิดกว้างผ่านสื่อออนไลน์ ผสมกับเรื่องเล่าและประสบการณ์การเป็นนัตกะดอร์ฝึกหัดที่ได้รับการถ่ายทอดจากนัตกะดอร์อาจารย์ ถึงคุณสมบัติพิเศษของนัตกะดอร์ คุณประโยชน์ของความเป็นกลางด้านเพศสภาพ ศักยภาพด้านการแสดง การร่ายรำ ร้องเพลง การสื่อสารด้วยภาษาพิเศษเพื่อติดต่อกับนัต และความสามารถในการประกอบเครื่องเซ่นไหว้ บวงสรวงที่วิจิตรบรรจง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเพิ่มขึ้นของสังคมเมียนมาร่วมสมัย ส่งผลให้ระบบความคิดและความเชื่อของนัตกะดอร์ไม่ได้เชื่อมโยงความเป็นนัตเข้ากับตำนานหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติเพียงประการเดียว แต่เป็น

ผลรวมที่เกิดจากการเรียนรู้จากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านนิตกะดอร์อาจารย์ ความสัมพันธ์กับเครือข่ายนิตกะดอร์จากท้องถิ่นอื่น และมโนทัศน์ของนิตกะดอร์ซึ่งมีต่อโลก ตลอดจนปฏิบัติการทางสังคมที่นิตกะดอร์มีประสบการณ์ ผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมเข้าทรงและในเทศกาลเฉลิมฉลองนัตประจำปี ซึ่งมีลักษณะเลื่อนไหลไม่ได้ผูกติดไว้กับบรรทัดฐานของสังคมตามระบบความเชื่อในยุคจาริต นอกจากนี้ กิจกรรมจำนวนมากที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคม ผู้คนจากต่างชนชั้น เชื้อชาติและวัฒนธรรมยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกเมียนมา ที่ประกอบไปด้วยผู้คนจากหลากหลายชนชั้น เชื้อชาติและเพศสภาพ

ประการที่สาม การปรากฏตัวของนิตกะดอร์ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของชาวเมียนมาต่อการกลายเป็นนิตกะดอร์ จากเดิมที่เป็นการถูกเลือกจากนัตหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ หรือเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เปลี่ยนเป็นผู้ที่ผ่านปฏิบัติการทางสังคม ที่อยู่ในรูปของการเรียนรู้และรับการถ่ายทอดจากนิตกะดอร์อาจารย์ การยึดหลักปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดเพื่อก้าวสู่สถานภาพใหม่ของการเป็นนิตกะดอร์ การเข้าร่วมพิธีตี่มน้ำเสี่ยงทาย และการยึดมั่นในระบบคุณค่าที่สังคมเมียนมายึดถือ เช่น ความกตัญญู และการเป็นผู้ให้ นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับการแสดงบทบาทสำคัญ ด้านเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อผู้คนซึ่งเดือดร้อนหมดที่พึ่ง ให้มีโอกาสและชีวิตที่ดีขึ้นจากการได้รับพรรคดีสิทธิ์ ซึ่งปฏิบัติการทางสังคมของนิตกะดอร์ในพิธีกรรมเข้าทรงส่งผลให้สถานภาพและความเป็นนิตกะดอร์กลายเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ทางสังคมที่ถูกสถาปนาขึ้นบนพื้นที่ทางกายภาพ และพิธีกรรมเข้าทรงโดยนิตกะดอร์ กลายเป็นส่วนหนึ่งของกรอบอ้างอิงเรื่องวิถีชีวิตทางสังคมแบบเมียนมา (Schema of Myanmar Lifestyle)

งานเขียนของ Temple (1906), Hobbs & Spiro (1969: 903), Bénédicte (2002), Guthrie (2004: 2) และ Foxeus (2013: 58) ล้วนสนับสนุนการมีอยู่ของนิตกะดอร์และพิธีกรรมบูชา นัต ว่าเป็นการผสมผสานและการปรับตัวของระบบความเชื่อเก่าแก่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีเมียนมา หากแต่มีลักษณะเลื่อนไหลทั้งระบบ ตำแหน่ง และลำดับชั้นของนิตกะดอร์ กระแสความนิยมที่มีต่อพิธีกรรมของนิตกะดอร์ ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1977 เป็นต้นมา

สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมที่สนับสนุนข้อเสนอของผู้วิจัย คือ พลวัตของของกรอบอ้างอิง มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องนัตของชาวเมียนมา ดังพบจากพัฒนาการเรื่องความเชื่อ กระบวนการกลายเป็นนัตกะดอว์ และการปรากฏตัวของนัตกะดอว์บนพื้นที่ใหม่ที่ถูกสถาปนา ขึ้น นอกจากนี้ คุณลักษณะพิเศษของนัตกะดอว์ ทั้งความเป็นกลางทางเพศสภาพ ความสามารถในการแสดงและสื่อสารดึงดูดผู้คนทุกเพศสภาพ ตลอดจนการผนวกกิจกรรมอื่น ๆ เข้าไปในเทศกาลบูชาขึ้นตจนถูกยอมรับจากรัฐบาลทหารเมียนมา และเทศกาลเฉลิมฉลองนัต กลายเป็นแหล่งรวมของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสภาพที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ในปัจจุบัน ยังสนับสนุนข้อเสนอของผู้วิจัยในเรื่องความเลื่อนไหล ซับซ้อนและทับซ้อนของ พื้นที่ทางสังคม ซึ่งข้อสรุปนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Foxeus (2013) และ Chonpairot (2016) ตลอดจนงานศึกษาของ เบย์เรอร์ (2545), Bénédicte (1992; 2002), Spiro (1967: 48, 113-119)

นอกจากนี้ หากนำแนวคิดเรื่องชายแดนของความเป็นเพศ (Gender Bounder) มาใช้ วิเคราะห์ ควบคู่กับแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ก็จะพบปฏิบัติการทางสังคม ที่อยู่ในรูปของการต่อรอง ต่อต้าน ขัดขึ้น ของนัตกะดอว์ในการช่วงชิงพื้นที่ทางสังคม และ พื้นที่ของจิตรกรรมที่ถูกทับซ้อนลงบนพื้นที่ทางกายภาพ งานศึกษาของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2535) สะท้อนให้เห็นถึงบทบาททางสังคมของความเชื่อเรื่องผี ที่ก้าวไกลเกินการเป็นกลไก ทางสังคม ที่มีส่วนเพียงการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม แต่ล่วงเข้าสู่การจัดการ อำนาจของเพศสภาวะเพื่อสร้างเงื่อนไขและโอกาสให้การจัดสรรทรัพยากรในสังคมเปิดกว้าง ขึ้นสำหรับผู้มีเพศนอกขนบ นอกจากนี้ งานศึกษาของ ทานาเบ (2555ก; 2555ข) ก็สนับสนุน เช่นกันว่า กระบวนการกลายสภาพเป็นร่างทรงของผู้หญิง มีส่วนสำคัญในการผลิตสร้าง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมให้กับผู้หญิง ส่วนงานของฉลาด ชาย รมิตานนท์ (2527) สนับสนุนว่ากระบวนการกลายเป็นนัตกะดอว์ในอดีตที่กระทำผู้ชาย พระสงฆ์ ก็เคยผลิตสร้างอำนาจในลักษณะดังกล่าวให้แก่ร่างทรงผู้ชายเช่นกัน

โดยสรุป พิธีกรรมเข้าทรงของนัตกะดอว์ ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องมหายที่แยกออกจากมิติ อื่น ๆ ของสังคม หากแต่เชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจ ภาวะสมัยใหม่ และปัญหาสังคม การ

แปลงเสียงสวดอันวอนของคนทุกข์ยากในพิธีกรรมเข้าทรงเปิดเผยข้อจำกัดเชิงนโยบายที่รัฐไม่สามารถเติมเต็มได้ การมีโอกาสเรียนรู้และรับรู้ประสบการณ์จากกรอบอ้างอิงอื่น ๆ ที่คนในสังคมอื่นยึดถือ นอกจากช่วยเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กว้างขวางขึ้นแล้วยังเปิดพื้นที่ทางจินตนาการและความหวังให้กับร่างทรงที่มีเพศนอกขนบ ในขณะเดียวกันการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมใหม่ ๆ ให้แก่นักกะตอว์ ในการแสดงบทบาทและออกแบบปฏิบัติการทางสังคมผ่านเงื่อนไขใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ครอบครัวและสังคม และการสร้างกลไกทางสังคมใหม่ผ่านพิธีกรรมเข้าทรง ยังเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณ และเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ให้การเข้ามารวมกันของความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ในสภาพพหุวัฒนธรรม การเกิดขึ้นของกระแสความนิยมนักกะตอว์ในเทศกาลบูชาต้นในเมียนมา จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเปิดพรมแดนทางความคิดและการรับรู้ที่กระทำผ่านพิธีกรรมและการจัดการความเชื่อ ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นจากการยอมรับในความซับซ้อนของกรอบอ้างอิง การสร้างพื้นที่รูปแบบใหม่ การยอมรับในระบบและโครงสร้างของความสัมพันธ์ที่ก้าวพ้นแนวคิดเรื่องความเป็นศูนย์กลางของมนุษย์ หากแต่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ เพื่อพัฒนารอบอ้างอิงชุดใหม่ ๆ ทั้งเรื่องความหลากหลายของเพศสภาพ การมีอยู่ของพลังอำนาจของสรรพสิ่งที่ทั้งมีและไม่มีชีวิต ตลอดจนความสำคัญของความหวังและพลังอำนาจในการพึ่งพาตนเองของสามัญชน

รายการอ้างอิง

- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564ก). นัตพม่ากับการเมืองวัฒนธรรม : ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองวัฒนธรรมในพื้นที่ความเชื่อเรื่องนัตในประเทศเมียนมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 9(5), 1820-1839.
- กฤติธี ศรีเกตุ. (2564ข). ความเชื่อเรื่องนัตกับการเมืองวัฒนธรรม : พหุวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสความเป็นเมืองในมณฑลพะเยา. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.* 51(1), 1-24.
- คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง. (2560). *ภารตะ-สยาม? ฝั พราหมณ์ พุทธ?*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527) **ผีเจ้านาย**. เชียงใหม่: โครงการตำรามหาวิทยาลัย
สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณัฐวิ ทศธร. (2540). **ความเชื่อเรื่องนัต (Nat) ในสังคมพม่า**. ใน ณัฐวิ ทศธร และ
ลักขณา ดาวรัตน์หงษ์ (บ.ก.). กรุงเทพฯ : โครงการพม่าศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมฯ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ทานาเบ, ชิเกฮารุ. (2555ก). การปรากฏความทรงจำในพิธีกรรม : กระบวนการรับรู้ในพิธีกรรม
เข้าทรงในภาคเหนือของประเทศไทย. ใน ขวัญชีวัน บัวแดง และอภิญา เพื่องฟูสกุล
(บ.ก.). **พิธีกรรมและปฏิบัติการในสังคมชวาภาคเหนือของประเทศไทย** (น. 113-
139). แปลโดย อภิญา เพื่องฟูสกุล. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. (2555ข). บุคคลในกระบวนการกลายสภาวะ : ร่างกาย จิตใจ และการปรับใช้ทาง
วัฒนธรรม. ใน ขวัญชีวัน บัวแดง และอภิญา เพื่องฟูสกุล (บ.ก.). **พิธีกรรมและ
ปฏิบัติการในสังคมชวาภาคเหนือของประเทศไทย** (น. 141-169). แปลโดย ขวัญ
ชีวัน บัวแดง. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เบย์เรอร์, คริส. (2545). **สงครามในเลือด เพศ การเมือง และเอดส์ ในเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้** [War in the Blood Sex, Politics and AIDS in Southeast Asia]. แปล
โดย สาลี เกี่ยวการค้า และสมชื่น ฮอนชา จูเนียร์. กรุงเทพฯ: เทนเมย์ โปรดักชั่น.

ยศธร ไตรยศ. (2559). นัต: พลังศรัทธาของมวลชน. **ไทยรัฐออนไลน์**. จาก [https://www.
Thairath.co.th/lifestyle/ woman/661006](https://www.Thairath.co.th/lifestyle/ woman/661006)

ลลิตา หาญวงษ์. (2561). ความเชื่อเรื่องผีนัตกับความเป็นปัจเจกในสังคมพม่า (1). **มติชน
ออนไลน์**, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1067577

_____. (2563). **ประวัติศาสตร์นอกตำรา ตอน ผีนัต พลังศรัทธาของชาวพม่า**. จาก
<https://www.youtube.com/ watch?v=dpKozFyg4M8>

- ศิริพัชร ฆานาเชาว์วรรณ และมิ่ง ดันดา เถง. (2558). ศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติในภาคอีสาน. **วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน**. 6(1), 43-76.
- ศุภรัตน์ ตีตะกุล. (2564). เทพทันใจ จากนิตยสารมาสู่ประเทศไทย. **วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์**. 40(1), 135-152.
- สารคดี Spirit Along the Way ตอน นัตกะด่อ: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา. (2566). **Spirit Along the Way ตอน นัตกะด่อ: ร่างทรงอิทธิพลของชาวเมียนมา**. จาก <https://www.thaipbspodcast.com/podcast/spirit-along-the-way/natkadaws>
- สารคดี Spirit of Asia ตอน ฝัน. (2557). **สารคดี Spirit of Asia ตอน ฝัน**. จาก <https://www.thaipbs.or.th/program/SpiritofAsia/episodes/94679>
- สารคดี Spirit of Asia ตอน ศรัทธา เพศสภาพ และความอยู่รอดที่เมียนมา. (2566). **สารคดี Spirit of Asia ตอน ศรัทธา เพศสภาพ และความอยู่รอดที่เมียนมา**. จาก <https://www.thaipbs.or.th/program/SpiritofAsia/episodes/95070>
- สารคดี Spirit of Asia ตอน นัตกะด่อ ทุตสองภพ. (2566). **สารคดี Spirit of Asia ตอน นัตกะด่อ ทุตสองภพ**. จาก <https://www.thaipbs.or.th/program/Spiritofasia/episodes/26181>
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). **ขวัญเฮ้ย ขวัญมาจากไหน?** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: Itui books.
- องค์ บรรจุน. (2557). ฝัน ที่พึงพิงประจำบ้านพม่า. **ศิลปวัฒนธรรม**, จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_42242
- _____. (2563). จากนิตยสารเทพทันใจสู่เปลี่ยนเงินบาทไทยเป็นจ๊าดพม่า. **ศิลปวัฒนธรรม**, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_47174
- _____. (2566). สำนวนความเชื่อ “นัต” ระบบผีท้องถิ่นนิยมในเมียนมา ที่พุทธศาสนาเอาชนะไม่ได้. จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_42242

- อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. (2555). นัต : ฝัอรักรัษในสังคัมพมา. ใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ (บ.ก.), **พม่าอ่านไทย: ว่าด้วยประวัติศาสตร์และศิลปะไทยในทรรศนะพม่า**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มติชน.
- อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. (2561). นัต : ฝัอรักรัษในสังคัมพมา. จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_24067
- ออสบอร์น, มิลตัน. (2544). **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สังเขปประวัติศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). แปลโดย มัทนา เกษกมล และคณะ. กรุงเทพฯ: ตรัสวิน.
- อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2535). **ล้านนาในมิติทางวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฮอลล์, ดี. จี. อี. (2549). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิศดาร เล่ม 1**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). แปลโดย วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- A Little Travelling. (2024). **Yangon U Win Hlaing [Nat Pwe]**. From <https://www.facebook.com/photo?fbid=376505711942566&set=pcb.376507341942403>
- Bamford, S. (2019). Counting to 37: Sir Richard Carnac Temple and the Thirty-Eighth Nat. **Burma Studies**. 23(2), 163-252.
- Bauer, P. J. (1993). Memory for Gender-consistent and Gender-inconsistent Event Sequences by Twenty-five-month-old-children. **Child Dev**. 64(1),285-297.
- Bénédicte, Brac de La Perrière & Jackson, P. A. (Eds). (2022). **Spirit Possession in Buddhist Southeast Asia: Worlds Ever More Enchanted**. Copenhagen: NIAS Press.
- Bénédicte, Brac de La Perrière & Munier-Gaillard, C. (2019). **Bobogyi: A Burmese Spiritual Figure**. Bangkok: River book.

- Bénédicte, Brac de La Perrière. (1992). La fête de Taunbyon: le grand rituel du culte des naq de Birmanie (Myanmar). **Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient**, 79 (N°2), 201-231.
- _____. (2002). Sibling Relationships in the Nat Stories of the Burmese Cult to the “Thirty-Seven”. **Moussons**, 5, 31-48.
- _____. (2022a). Hpyo’s Choice: Activism or Mediumship? A Gay Person’s Dilemma in Contemporary Myanmar. In P. A. Jackson & B. Baumann (Eds.), **Deities and Divas: Queer Ritual Specialists in Myanmar, Thailand, and Beyond** (pp. 192-221). Copenhagen: NIAS Press.
- _____. (2022b). Mya Nan Nwe’s Birthday: A Forum-like Ritual Event at Botataung Pagoda (Yangon). In B. Brac de La Perrière & P. A. Jackson (Eds.), **Spirit Possession in Buddhist Southeast Asia: Worlds Ever More Enchanted** (pp. 69-97). Copenhagen: NIAS Press.
- Charmaz, K. (2006). **Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis**. London: SAGE.
- Chonpairot, J. (2016). Pwe Dramatic Performance in Mandalay. **Mekong-Salween Civilization Studies Journal**, 7(1), 15-30.
- de Castro, E. V. (1998). Cosmological Deixis and Amerindian Perspectivism. **The Journal of the Royal Anthropological Institute**, 4(3), 469-488.
- de Certeau, M. (1984). **The Practice in Everyday Life** (3rd Ed.). California: The University of California Press.
- Descola, P. (2013). **Beyond Nature and Culture**. Trans by J. Lloyd. Chicago: University of Chicago Press.
- Donahue, T. (2010). Anthropocentrism and the Argument from Gaia Theory. **Ethics and the Environment**, 15(2), 51-77.

- Eaint Thet Su. (2009). **Cross-dressing in Myanmar: From Mystical Brides to Lip-synching Queens**. From <https://www.frontiermyanmar.net/en/cross-dressing-in-myanmar-from-mystical-brides-to-lip-synching-queens/>
- Foxeus, N. (2013). Esoteric Theravada Buddhism in Burma/Myanmar. In T. Ahlbäck & B. Dahla (Eds.), **The Symposium on Digital Religion**, Åbo/Turku, Finland, 13-15 June 2012 (pp. 55-79). Åbo: Donner Institute for Research in Religious and Cultural History.
- Gilbert, D. F. (2022). Spirits in Trans Kinship Networks: An Ethnographic Exploration of Ritual and Recognition in Queer Myanmar. In P. A. Jackson & B. Baumann (Eds.), **Deities and Divas: Queer Ritual Specialists in Myanmar, Thailand and Beyond** (pp. 169-191). Copenhagen: NIAS Press.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). **The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research**. Mill Valley: Sociology Press.
- Guthrie, E. (2004). **A Study of the History and Cult of the Buddhist Earth Deity in Mainland Southeast Asia**. (Unpublished doctoral dissertation). University of Canterbury, Christchurch, New Zealand.
- Harvey, G. (2005). **Animism: Respecting the Living World**. New York: Columbia University Press.
- Hobbs, C., & Spiro, M. E. (1969). Burmese Supernaturalism. **The Journal of Asian Studies**, 28(4), 903.
- Ho, T. C. (2009). Transgender, Transgression, and Translation: A Cartography of “Nat Kadaws”: Notes on Gender and Sexuality within the Spirit Cult of Burma. **Discourse**, 31(3), 273-317.

- Jackson, P. A. & Bauman, B. (Eds.). (2021). **Deities and Divas: Queer Ritual Specialists in Myanmar, Thailand and Beyond**. Copenhagen: NIAS Press.
- Kohn, E. (2013). **How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human**. California: University of California Press.
- Lilly, A. L. (2016). **The Welcoming Wild: Community for Introverts and Animists**. From <https://alisonleighlilly.com/2016/01/13/thewelcoming-wild-community-for-introverts-and-animists/>
- Mogalakwe, M. (2006). The Use of Documentary Research Methods in Social Research. **African Sociological Review**, 10(1), 221-230.
- Nat (deity). (2024). **Wikipedia, The Free Encyclopedia: Nat (deity)**. From [https://en.wikipedia.org/wiki/Nat_\(deity\)#/media/File:Nat_Pwe.JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/Nat_(deity)#/media/File:Nat_Pwe.JPG)
- Neisser, U. (1976). **Cognitive and Reality**. New York: W. H. Freeman.
- Ravangban, P. (2015). Nat and Nat Kadaw: The Existence of the Local Cult in Myanmar Transition. In **International Conference on Burma/Myanmar Studies, 24-25 July 2015**. Chiang Mai: Chiang Mai University. From https://www.burmalibrary.org/sites/burmalibrary.org/files/obl/docs21/Society%20and%20Culture/Patchareepan-Ravangban-2015Nat_and_Nat_Kadaw_The_Existence_of_the_Local_Cult_in_Myanmar_Transition-en.pdf
- Spiro, M. E. (1967). **Burmese Supernaturalism**. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.
- Sprenger, G. (2021). Can Animism Save the World? Reflections on Personhood and Complexity in the Ecological Crisis. **Sociologus**, 71(1), 73-92.

Temple, R. C., Sir. (1906). **The Thirty-Seven Nats: A Phrase of Spirit-Worship Prevailing in Burma/ by Sir R. C. Temple, with full-page and other illustrations.** London: W. Griggs (Printer of Plates).

แนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงในการพัฒนาความรู้ ด้านสุขภาพ

Guidelines to Self-Management of the Elderly in Highland for Health Literacy Development

ปิยะพันธุ์ นันตา¹, กัญจน์ จันทร์ศรีสุคต², อาภาลัย สุขสำราญ³,

เมธี วงศ์วีระพันธุ์⁴, อานนท์ สีดาเพ็ง⁵

Piyaphun Nunta¹, Gunn Chansrisukot², Apalai Suksamran³,

Metee Wongweerapun⁴, Anon Seedapeng⁵

---

¹ อาจารย์ประจำกลุ่มพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer of Health Development Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University)

E-mail: piyaphun2508@gmail.com

² อาจารย์ประจำกลุ่มพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer of Health Development Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University)

E-mail: umum_26@hotmail.com

³ อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก (Lecturer of Thai and Eastern Languages Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University) E-mail: apalai_suk@hotmail.com

⁴ อาจารย์ประจำกลุ่มพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer of Health Development Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University)

E-mail: matree@maejo.mju.ac.th

⁵ อาจารย์ประจำกลุ่มพัฒนาสุขภาพ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (Lecturer of Health Development Section, Faculty of Liberal Arts, Maejo University)

E-mail: kohanon@hotmail.com

Received: March 13, 2024

Revised: May 22, 2024

Accepted: May 23, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ พื้นที่บ้านแม่มอญ ตำบลห้วยชมภู อ.เมือง จ.เชียงราย โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการจัดการตนเอง 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย การตั้งเป้าหมาย การรวบรวมข้อมูล การประเมินผล การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการประเมินตนเอง การวิจัยมี 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 วิจัยเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สุขภาพปฏิบัติงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการจัดกิจกรรมฝึกทักษะจัดการตนเองตามปัญหาสุขภาพที่ได้จากผลการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพ 3 ปัญหา คือ 1) ปัญหาด้านการรับประทานอาหาร 2) ปัญหาการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี และ 3) ปัญหาการใช้สื่อต่างๆ คัดเลือกโดยสุ่มตัวอย่างจากสถิติทะเบียนเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่มอญ 3 กลุ่ม ๆ ละ 20 คน รวม 60 คน เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ขณะปฏิบัติกิจกรรมทั้งหมด 5 ครั้ง ระยะเวลา 6 สัปดาห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนา หลังจากปฏิบัติกิจกรรม ใช้เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณเป็นแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุทั้ง 60 คนที่ผ่านการปฏิบัติทักษะการจัดการ

ตนเอง จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยมีคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพผู้สูงอายุ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.30$) คะแนนของทักษะย่อยด้านการจัดการตนเองของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.30$) และผู้วิจัยได้แนวทางการจัดการตนเองผ่านการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงนำไปสู่ปฏิบัติพฤติกรรมที่ดี ดังนี้

- 1.การมีปฏิสัมพันธ์แบบกลุ่มช่วยเหลือกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันของผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพแบบเดียวกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันด้วยภาษาของชนเผ่า (participatory learning and group process)

- 2.การให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้สูงอายุ (Checking for understanding after the supporting health information) เจ้าหน้าที่สุขภาพต้องใช้วิธีการให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพ ด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการพูด ตอบคำถาม การนำเสนอ ทำให้เกิดความมั่นใจในการแก้ปัญหาสุขภาพของตนเองได้

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, ผู้สูงอายุพื้นที่สูง

Abstract

This research was an action research aimed to study guidelines for self-management of the elderly in highland of Maemon village, Huichompu, Mueang Chiang Rai province. This research study utilized self-management concepts based on a six-step approach: Setting goals, collecting data, processing data, making decisions, Implementing, and Self-evaluation. The study was divided into two steps, steps1: The qualitative research was conducted using guideline questionnaires for in-depth interviews. The samples consists of 10 persons: 2 community leaders, 2 public health officers, 2 village health volunteers, 2

elderly caregivers and 2 elderly people. Data were analyzed using content analysis. Steps2: An elderly group was organized based on the problem criteria identified in step 1, divided into 3 problems 1) nutrition 2) exercise 3) media. They participated in a self-workshop and participatory and non-participatory observations were conducted 5 times over 6 weeks. The sample group was selected using random sampling method of seniors aged 60 years and over. Data was gathered from 60 persons from the hospital medical record at sub-district health promoting hospital. A quantitative research method on health literacy was used. The instrument's content and reliability by 3 healthy specialists. Quantitative analyses utilized frequency, percentage, and descriptive analysis for qualitative data.

The results of the study showed that most elderly had middle level of health literacy ($\bar{x} = 3.30$) and middle level of self-evaluation. ($\bar{x} = 3.30$) The study suggests guidelines for self-management as a learning process for elderly people in highland areas. This process involves organizing group activities for elderly people with the same health problems, The findings indicate that these guidelines promote proper self-management for elderly people in high-altitude areas, even with communication limitations. The process enhances their perception of diverse health information, supports self-management practices, and fosters health literacy at each step of self-management which consists of 1) participatory learning and group process change each other 2) Checking for understanding after the supporting health information with ask and answer questions from sub-district health promoting hospital officers, then Practicing health behavior and evaluating themselves.

Keyword: Self-management, Health literacy, elderly in highland

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเพิ่มประชากรสูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงประชากรเป็นการเปลี่ยนผ่านจากยุคที่มีอัตราการเกิดมากกว่าอัตราการตาย เป็นยุคที่มีอัตราการเกิดน้อยลงและมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ทั่วโลกมีประชากรสูงอายุประมาณ 901 ล้านคน (ร้อยละ 12.3 ของประชากรทั้งหมด) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 2,092 ล้านคน (ร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด) ในปี พ.ศ. 2593 ขณะเดียวกัน สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) มาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้วตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2548 ในขณะนั้นมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ 2563 มีประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 12 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18.9 ของประชากรทั้งหมดทำให้ประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Age Society) และคาดการณ์ว่าในอีกไม่เกิน 15 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) เมื่อมีสัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด และมีจำนวนผู้สูงอายุ 65 ปี ขึ้นไปร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2563) การที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้น องค์การอนามัยโลก ได้อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของการเป็นผู้สูงอายุที่มีพลัง (Active Ageing) 3 ประการ คือ การมีสุขภาพดี มีหลักประกันและความมั่นคงในชีวิต การมีส่วนร่วมและมีคุณค่าทางสังคมซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) (WHO, 2022) จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรรัฐบาลจึงมีนโยบายที่สำคัญเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับประชากรสูงอายุหลายหน่วยงาน ตื่นตัวในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ (Aging society) จึงเป็นที่มาของการจัดบริการและทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมากขึ้น เริ่มตั้งแต่แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 2 (พ.ศ. 2545-2565) ฉบับปรับปรุง ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ 6 มาตรการ ประกอบด้วย มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเองเบื้องต้น มาตรการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ มาตรการด้านการทำงาน และการหารายได้ของผู้สูงอายุและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ เข้าถึงข่าวสารและสื่อ

และมาตรการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2563) และต่อเนื่องไปในแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะ ที่ 3 (พ.ศ.2566-2580) ที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งเป้าหมายการพัฒนาและ ประเด็นภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ในประเด็นย่อยที่ 4.5.1 การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ เพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพ ชีวิตของผู้สูงอายุ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2566) ในสภาพ สังคมไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ จำเป็นต้องการ ปรับตัวในเรื่องกระบวนการจัดการ และการพัฒนาตนเองส่วนบุคคลเพื่อภาวะสุขภาพที่ดี สิ่งสำคัญและจำเป็นของบุคคลนั้นต้องมีความรอบรู้สุขภาพจึงจะสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ แต่ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) เป็นทักษะทางปัญญาและสังคมของบุคคลที่ ก่อให้เกิดแรงจูงใจและสมรรถนะที่จะเข้าถึง เข้าใจและใช้ข้อมูลข่าวสารและบริการสุขภาพใน การส่งเสริมและคงไว้ซึ่งสุขภาพที่ดีเพื่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน จากผลการศึกษาที่ผ่าน มาพบว่าบุคคลที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่ำมักจะมีความรู้ด้านสุขภาพน้อย มีความล่าช้าใน การแสวงหาการดูแลตนเองที่เหมาะสม มีปัจจัยเสี่ยงต่อการมีสุขภาพไม่ดี ไม่สามารถดูแล ตนเองเพื่อป้องกันโรคได้เหมาะสม ไม่ไปตรวจร่างกาย รวมถึงเมื่อเจ็บป่วยก็ไม่ปฏิบัติตาม แผนการรักษา เนื่องจากมีความลำบากในการทำความเข้าใจ จัดจำข้อมูลทางสุขภาพรวมถึง การปฏิบัติตามคำแนะนำของทีมสุขภาพ ส่งผลให้สุขภาพทรุดโทรมและเสี่ยงต่อการเกิด โรคต่าง ๆ ได้ง่าย (Nutbeam, 2008; กองสุกศึกษา, 2559) กล่าวคือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีผลต่อมุมมองสุขภาพและการเข้าใช้บริการสุขภาพ หากบุคคลมีความรอบรู้ด้านสุขภาพใน ระดับสูงหรือเพียงพอจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดี เช่น มีการตัดสินใจด้านสุขภาพที่ดี ขึ้น มีการลดพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เพิ่มพลังอำนาจด้านสุขภาพของตนเองทำให้มี พฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีสถานะทางสุขภาพดีขึ้น ลดอัตราการเกิดโรค อัตราการเข้ารับการ รักษาในโรงพยาบาล และลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ โดยผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพนั้นจะต้อง มีทักษะด้านการฟัง พูด อ่าน เขียนที่จำเป็นต่อความเข้าใจและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีทักษะด้านการสื่อสาร เลือกและประยุกต์ใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงภาวะสุขภาพของตนเอง

มีทักษะทางปัญญาและสังคมเพื่อเลือกใช้ข้อมูลข่าวสาร วิเคราะห์และจัดสถานการณ์ในการดูแลและจัดการสุขภาพตนเองให้เหมาะสม ดังนั้นการพัฒนาประชาชนให้มีความรอบรู้ด้านสุขภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยที่ประชุมส่งเสริมสุขภาพโลกได้ให้สมาชิกทั่วโลกส่งเสริมให้ประชาชนมีความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า (Cho et al., 2012, Nutbeam & McGill, 2018)

ประเทศไทยได้กำหนดเป้าประสงค์ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อก้าวสู่สังคมอุดมปัญญา (Smart Thailand) และการเป็นคนไทยที่อุดมปัญญา (Smart Thai Citizens) และมีสุขภาพดีถ้วนหน้า กล่าวคือ คนไทยทุกกลุ่มวัยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพสูง มีการจัดการสุขภาพตนเองได้ สถาปนาวิธปฏิบัติได้เสนอให้มีการยกระดับการปฏิรูปความรู้ด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นวาระแห่งชาติ รวมถึงการกำหนดให้มีการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพของประชาชนอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยและสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนในทุก 3-5 ปี ความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นความสามารถของบุคคลที่จะรับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระ และเลือกนำข้อมูลไปใช้ได้ (Ishikawa, 2008) ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีส่วนทำให้บุคคลมีสุขภาพดีได้ กล่าวคือถ้าบุคคลสามารถอ่านหรือฟังข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพได้อย่างเข้าใจ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาสาระของข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพได้ว่าเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอย่างไร เชื่อถือได้หรือไม่ และสามารถเลือกนำข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพส่วนใดไปใช้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ก็จะสามารถดูแลตนเองได้และลดความต้องการด้าน บริการสุขภาพที่ไม่จำเป็นได้ (Ishikawa, 2008) ในกลุ่มผู้สูงอายุนั้นมีปัจจัยบางประการที่มีผลต่อความรู้ด้านสุขภาพ อายุที่เพิ่มขึ้นทำให้มีปัญหาในการฟังและอ่าน เช่น ต้องการอ่านฉลากยาแต่มองไม่เห็นตัวอักษร ฟังคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่แต่ได้ยินไม่ชัด มีการสูญเสียความจำและความสามารถในการคิด เช่น อ่านหรือฟังข้อมูลการรักษาและบริการได้แต่ไม่เข้าใจความหมาย สัมผัสหรือมีภาวะสมองเสื่อมทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านสุขภาพไปใช้ได้ เมื่อไม่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพอาจทำให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ (Ishikawa, 2008) ปัจจุบันมีการนำแนวทางการ

ชุมชนที่อาศัยอยู่บนภูเขา ห่างไกลจากตัวเมือง ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า/ชาติพันธุ์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และยังพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมราชกรบนพื้นที่สูงยังคงมีปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ คุณภาพชีวิต ปัญหาการได้รับ สัญชาติ ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ปัญหาการเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ มีระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีเกษตรอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีเกิดการตกค้างทั้งในผลผลิตและในสิ่งแวดล้อมทั้งดินและน้ำ นำไปสู่ ปัญหาสุขภาพ และโอกาสที่จะเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ ประชากรบนพื้นที่สูงทั่วไปมีสภาพยากจน สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากเกษตรกรบนพื้นที่สูงยังขาดความรู้และทักษะในการเพาะปลูก ที่เหมาะสม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่า และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเชื่อ และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน รวมทั้งส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อย ทำให้กระบวนการพัฒนา เป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับมีการเพิ่มของประชากรอยู่ในอัตราสูง และมีการอพยพเข้ามาเพิ่มจำนวนจากพื้นที่ประเทศเพื่อนบ้าน ระบบบริการการดูแลสุขภาพต่าง ๆ ในปัจจุบันมีเป้าหมายเพื่อควบคุมอาการของโรค โดยเน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางของแผนการ บำบัดรักษา ซึ่งในการจัดการตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างมีเหตุผล ที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของมนุษย์โดยใช้การระลึกได้หรือประสบการณ์มาช่วยตัดสินใจมี การแปลความเข้าใจจนเกิดความเข้าใจดีต่อสถานการณ์ขณะนั้น อันจะส่งผลให้เกิดการตัดสินใจ ที่ดี (Riegel, Carlson & Glaser, 2000) แนวคิดการจัดการตนเอง (Self – Management concept) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้บุคคลเกิดการปฏิบัติและควบคุมสถานการณ์ด้วยตนเอง เพื่อควบคุมหรือลดผลกระทบจากสถานการณ์การเจ็บป่วย กลวิธีการจัดการตนเองคือ ให้บุคคล มีการกำหนดเป้าหมาย ติดตามตนเอง ประเมินตนเองและให้แรงเสริมด้วยตนเอง ทำให้มีการปฏิบัติดูแลสุขภาพของตนเองที่เหมาะสม และคงอยู่ผู้วิจัยจึงความสนใจที่จะ ประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการด้วยตนเองและกลวิธีการกำกับตนเอง ซึ่งการจัดการตนเองจะ เป็นกุญแจสำคัญที่ใช้การรักษาสุขภาพสู่ความสำเร็จ เพราะการจัดการตนเองทำให้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในทางที่ดีขึ้น และสามารถควบคุมอาการของโรคเรื้อรัง ในผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้ยังเข้าใจอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถจัดการอารมณ์ของ ตนเองได้ (Riegel, Carlson & Glaser, 2000) เพื่อให้เกิดความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่าง

ต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มใหญ่ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นและจะเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในสังคมที่มีการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพได้ด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุในพื้นที่สูงในการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงบ้านแม่มอญ ตำบลห้วยชมภู จ.เชียงราย

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มคนสำคัญในการขับเคลื่อนสุขภาพในพื้นที่ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สุขภาพปฏิบัติงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน คัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง

กลุ่มที่ 2 ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิงคัดเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่าง จากสถิติทะเบียนการเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่มอญ มีปัญหาสุขภาพที่พบจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 20 คน ได้จำนวนตัวอย่าง 60 คน มีคุณสมบัติดังนี้

1. ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง

2. มีประวัติการรักษาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่พบจากการสัมภาษณ์

3. สามารถสื่อสารได้

4. ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ตามปกติ ประเมินโดยใช้แบบประเมินสมรรถภาพ

ในเชิงปฏิบัติกิจกรรมขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุไทยหรือดัชนีบาร์เธล เอ ดี แอล (Barthel ADL

Index) สถาบันประสาทวิทยา กระทรวงสาธารณสุข (2558) ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้กับบริบทพื้นที่ทำวิจัย โดยผู้สูงอายุจะต้องได้คะแนน 12 คะแนนขึ้นไปจากคะแนนเต็ม 20 คะแนน

ขอบเขตด้านเนื้อหา แนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูง ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน 1) ตั้งเป้าหมาย 2) รวบรวมข้อมูล 3) การประมวลผล 4) การตัดสินใจ 5) การปฏิบัติ 6) การประเมินตนเอง

ขอบเขตด้านพื้นที่ เขตบนพื้นที่ภูเขาสูง หมายถึง บ้านแม่มอญ ตำบลห้วยชมภู จังหวัดเชียงราย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ตั้งแต่ วันที่ 1 กรกฎาคม 2565 – วันที่ 31 ธันวาคม 2566

เครื่องมือวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิดประกอบด้วยแนวคำถาม ดังนี้ ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน แผนการดูแลผู้สูงอายุ การสนับสนุนของชุมชน กิจกรรมการพัฒนา จัดการการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน และประสบการณ์การจัดการตนเอง ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ และ กิจกรรมการฝึกทักษะการจัดการตนเองทั้งสิ้น 6 ขั้นตอน และ กิจกรรมการฝึกทักษะการจัดการตนเองจำนวน 5 ครั้ง

2. แบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพดัดแปลงของวรรณศิริ นิลเนตร ประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจทางสุขภาพ (8 ข้อ ๆ ละ 1 คะแนนเต็ม 8 คะแนน) การเข้าถึงข้อมูลและบริการ (5 ข้อ ๆ ละ 3 คะแนนเต็ม 15 คะแนน) การสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ (6 ข้อ ๆ ละ 3 คะแนนเต็ม 18 คะแนน) การจัดการเงื่อนไขทางสุขภาพตนเอง (5 ข้อ ๆ ละ 3 คะแนนเต็ม 15 คะแนน) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (5 ข้อ ๆ ละ 3 คะแนนเต็ม 15 คะแนน) การตัดสินใจและเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง (5 ข้อ ๆ ละ 3 คะแนนเต็ม 15 คะแนน) วรรณศิริ นิลเนตร (2557) ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) การให้คะแนนความรู้ด้านสุขภาพ ดังนี้

ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นมากที่สุด	5 คะแนน
ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่	4 คะแนน
ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย	3 คะแนน
ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นน้อยมาก	2 คะแนน
ข้อความนั้นไม่ตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น	1 คะแนน

เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงทางเนื้อหาและภาษาให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพจำนวน 3 ท่าน ทดลองใช้ (Try Out) กับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน

ได้รับการรับรองการวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ HE 074-2566 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2566

ขั้นตอนการทําวิจัย

1. ผู้วิจัยประสานงานผู้นำชุมชน และประธานอาสาสมัครประจำหมู่บ้านในพื้นที่ เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การขออนุญาตเก็บข้อมูลและขออนุญาตศึกษาข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ทำการคัดกรองผู้เข้าร่วมในการวิจัย และวางแผนเก็บข้อมูล จากเวชระเบียนของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่มาเป็นฐานข้อมูลรายชื่อของผู้สูงอายุที่เข้าข่ายและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้

2. ผู้วิจัยจะเข้าพบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 ที่บ้านหรือสถานที่ทำกิจกรรมของชุมชน ตามที่กลุ่มตัวอย่างสะดวกเพื่อแนะนำตัว สร้างสัมพันธภาพ อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย รายละเอียดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการนัดหมายกลุ่มตัวอย่าง สร้างสัมพันธภาพที่ดีก่อน แจกการพิทักษ์สิทธิสำหรับกลุ่มตัวอย่าง ประโยชน์ที่จะได้รับเมื่อกลุ่มตัวอย่างยินยอมเข้าร่วมงานวิจัยจะทำการลงนามยินยอมในการเข้าร่วมงานวิจัยของเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ชุมชนหรือบ้านของกลุ่มตัวอย่าง

3. ผู้วิจัยจะเข้าพบกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 จำนวน 3 กลุ่มๆละ 20 คน หลังจากทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามระเบียบวิธีการวิจัยตามขั้นตอนนำเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการตนเอง ซึ่งกิจกรรมทั้งหมด 5 ครั้ง ระยะเวลา 6 สัปดาห์ แล้วทำการบันทึกติดตามผลการทำกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

4. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพกลุ่มตัวอย่างทีละคน ทั้งสิ้นจำนวน 60 คน ประเมินความสามารถการตอบคำถามและความต้องการความช่วยเหลือในระหว่างการตอบแบบสอบถามโดยใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามและกรณีที่กลุ่มตัวอย่างต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม และอ่านแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบในกรณีที่ไม่สามารถอ่านเองได้หรือไม่เข้าใจคำถาม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1

1. ศึกษาประวัติหมู่บ้าน ชุมชน จากกลุ่มคนสำคัญในการขับเคลื่อนสุขภาพในพื้นที่และเอกสาร

2. ประเมินปัญหา รวบรวมปัญหา สำหรับกลุ่มคนสำคัญในการขับเคลื่อนสุขภาพในพื้นที่ได้แก่ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่สุขภาพปฏิบัติงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ จำนวน 2 คน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured) ใช้ประเด็นคำถามที่มีกรอบกว้างๆ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิดครอบคลุมประเด็นคำถามหลัก มีขั้นตอนดังนี้

2.1 ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามที่ได้ทำการนัดหมายไว้ล่วงหน้า กล่าวทักทายแนะนำตัวเองเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีก่อนเริ่มสัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลจากกลุ่มต่างๆ ที่กำหนดไว้ โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อการสัมภาษณ์ 1 ครั้ง

2.2 ตั้งประเด็นในการถามที่ละเอียดคำถามและให้เวลาการตอบคำถามโดยไม่เร่งรัด

2.3 จัดบันทึกคำตอบที่ได้จากกลุ่มแต่ละบุคคลด้วยความรอบคอบให้ถูกต้องครบถ้วน ขออนุญาตบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียงเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

2.4 รวบรวมข้อมูลที่บันทึกจากการตอบคำถามในแต่ละข้อคำถามและตรวจสอบความถูกต้อง

2.5 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแยกประเด็น สรุปปัญหาสุขภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์

3. กิจกรรมการจัดการตนเองของผู้สูงอายุวิธีดำเนินการโดยประยุกต์ใช้รูปแบบกิจกรรมพัฒนาทักษะการจัดการปัญหาสุขภาพ ตามกรอบการจัดการตนเองของแครียร์ (Creer, 2000) มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยกิจกรรมพัฒนาความสามารถและทักษะระดับบุคคล การจัดกิจกรรมผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเพื่อส่งเสริมจัดการตนเองโดยประกอบด้วยขั้นตอน คือ 1) การตั้งเป้าหมาย 2) การรวบรวมข้อมูล 3) การประมวลผล 4) การตัดสินใจ 5) ลงมือปฏิบัติ 6) ประเมินตนเอง 5 ครั้ง ระยะเวลา 6 สัปดาห์ ประกอบด้วย ทำการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

กิจกรรมครั้งที่ 1 สัปดาห์ที่ 1 ดำเนินการในขั้นการตั้งเป้าหมาย รวบรวมข้อมูล

กิจกรรมครั้งที่ 2 สัปดาห์ที่ 2 ดำเนินการในขั้นประมวลผลเพื่อการตัดสินใจ

กิจกรรมครั้งที่ 3 สัปดาห์ที่ 3 ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม

กิจกรรมครั้งที่ 4 สัปดาห์ที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม

กิจกรรมครั้งที่ 5 สัปดาห์ที่ 6 ประเมินผล

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมโดยใช้วิธีการถาม ตอบผู้สูงอายุที่ละข้อมูลดังนี้

2.1 แบบสอบถามลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา สถานภาพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล บุคคลที่เป็นผู้ดูแลหลัก โรคประจำตัว

2.2 แบบสอบถามความรู้ด้านสุขภาพความรู้ ความเข้าใจทางสุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลและบริการ การสื่อสารเพิ่มความเชี่ยวชาญทางสุขภาพ การจัดการเงื่อนไขทางสุขภาพตนเอง การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ การตัดสินใจและเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแต่ละประเด็นคำถามการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่พบ .

ขั้นตอนที่ 2 การจัดกิจกรรมฝึกทักษะการจัดการตนเอง ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปแบบพรรณนาอธิบายผลการปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอน (Descriptive Statistics) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณของแบบวัดความรู้ด้านสุขภาพ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาข้อมูลของผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านแม่ม่อน ตำบลห้วยชมภู อ.เมือง จ.เชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่สูง ประชากรที่อาศัยเป็นชาติพันธุ์ ชนเผ่าอาข่าซึ่งมีวิถีชีวิตกับธรรมชาติ ข้อมูลการสัมภาษณ์ปัญหาสุขภาพและการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัย ผู้ให้การสัมภาษณ์ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 2 ราย อสม. จำนวน 2 คน ญาติผู้สูงอายุอาศัยในครอบครัวเดียวกัน จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน และรองประธานหมู่บ้าน จำนวน 2 คน และ ผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน พบปัญหาจากการสัมภาษณ์

แบ่งออกเป็น 3 ปัญหา ได้แก่ ปัญหาด้านการรับประทานอาหารของวัยสูงอายุ ปัญหาวิธีการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี และปัญหาการใช้สื่อต่างๆ โดยนำไปกำหนดการจัดกิจกรรมปฏิบัติการฝึกทักษะในการจัดการตนเองด้านสุขภาพตามแนวคิดเคียร์

2. การจัดกิจกรรมฝึกทักษะเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพด้วยการจัดการตนเอง 6 ขั้นตอนตามลำดับผู้สูงอายุ ทั้ง 3 กลุ่ม ลงมือปฏิบัติฝึกทักษะด้วยตนเองผ่านการจัดกิจกรรมปฏิบัติการในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพในเดียวกัน เริ่มจากการกำหนดเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหา โดยเรียนรู้การปฏิบัติพฤติกรรมจากกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองและหาแหล่งประโยชน์ที่สามารถให้การช่วยเหลือ ได้แก่บุคคลใกล้ชิด เจ้าหน้าที่สุขภาพ อสม. คู่มือและหนังสือด้านสุขภาพ และการให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการพูด ตอบคำถาม การนำเสนอ ส่งผลทำให้กล้าจะตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพแก้ไขปัญหาในระดับที่ไม่รุนแรงได้ โดยมีความเข้าใจในเรื่องการดูแลสุขภาพของตนเองโดยในแต่ละขั้นตอน ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพได้ สรุปตามตาราง

ตารางที่ 1 แสดงกิจกรรมฝึกทักษะการจัดการตนเองด้านอาหารที่เหมาะสม

ครั้งที่	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการกิจกรรม	ประเมิน
1	-สร้างความเข้าใจ วิธีการจัดการตนเอง -สามารถตั้งเป้าหมาย ที่ดีกับสุขภาพในเรื่อง อาหาร -ผู้สูงอายุกำหนด เป้าหมายได้	-อธิบายการตั้งเป้าหมาย -ทบทวนปัญหาสุขภาพที่กลุ่ม ขาดพฤติกรรมออกกำลัง กายที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ -ใช้วิธีการสนทนากลุ่มพูดคุย อาหารภายในกลุ่มผู้สูงอายุ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ผู้วิจัยให้ ข้อมูล ทบทวนสิ่งที่กลุ่มเสนอ เพื่อให้ให้มีความรู้เกี่ยวกับ	ผู้สูงอายุกำหนด เป้าหมายอาหารที่ ต้องการรับประทาน แล้วมีประโยชน์ต่อ สุขภาพ

		อาหารสำหรับวัยสูงอายุที่ถูกต้อง -เขียนเป้าหมายของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยช่วยบันทึกข้อมูลในรายที่ไม่สามารถเขียนบันทึกด้วยตัวเองได้ และนำไปติดบอร์ดไว้ให้เห็นชัดเจน แล้วทำการบันทึกเป้าหมายที่ต้องการลงในสมุดบันทึกข้อมูล	
2	-สามารถประมวลผลประโยชน์อาหารที่เหมาะสมวัยสูงอายุ -ผู้สูงอายุรวบรวมข้อมูลเรื่องอาหารที่มีประโยชน์	-การพูดคุยอธิบาย บรรยายให้ผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นที่ละคนเรื่องอาหารที่รับประทาน รวมทั้งการแจกเอกสารความรู้ความต้องการของร่างกายเรื่องอาหารที่เหมาะสม ผู้วิจัยให้ข้อมูล ตรวจสอบสิ่งที่กลุ่มเสนอเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง	-ผู้สูงอายุกล้าแสดงความคิดเห็นเรื่องอาหารที่รับประทานแล้วมีประโยชน์และไม่เป็นอันตราย
3	สามารถเลือก/ออกแบบอาหารที่เหมาะสมด้วยการตัดสินใจปฏิบัติด้วยตนเอง	-เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มพูดคุยอาหารที่ผู้สูงอายุควรรับประทาน ผู้วิจัยตรวจสอบสิ่งที่กลุ่มปฏิบัติ -ผู้สูงอายุร่วมกันเลือกชนิดประเภทอาหารโดยคำนึงถึง	สามารถตัดสินใจเลือกอาหารที่ผู้สูงอายุรับประทานและงดอาหารที่เป็นอันตราย เช่น อาหารไขมันสูง ประเภทของทอด

		ประโยชน์ที่ดีต่อร่างกาย ได้แก่ เมนูที่ 1 ต้มผักกาดเขียวใส่เนื้อไก่ เมนูที่ 2 ไข่ไก่ตุ๋นโรยหน้าด้วย ผักชีดอย เมนูที่ 3 ไข่ตุ๋น	น้ำมัน เช่น กล้วย ทอด
4	สามารถบอกกล่าว สมาชิก เพื่อจัดอาหาร อาหารที่เหมาะสม	-ติดตามเยี่ยมบ้าน สังเกต เมนูอาหารที่รับประทาน พูดคุย สอบถามสมาชิกครอบครัวมีการ ปรับเปลี่ยนวิธีการปรุงอาหาร การลดเครื่องปรุงเช่น เกลือ ผง ชูรส ผงปรุงรส น้ำมันพืช ผู้วิจัย ตรวจสอบสิ่งที่กลุ่มปฏิบัติ -ใช้โทรศัพท์ติดตามให้กำลังใจ อย่างต่อเนื่อง พูดคุยเรื่องอาหาร ที่ผู้สูงอายุรับประทานและให้ ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องอาหารที่ ผู้สูงอายุรับประทาน	-ผู้สูงอายุตอบคำถาม ได้ถูกต้องเรื่อง อาหาร เช่น ควรลด อาหารหวาน มัน ใช้ เครื่องปรุง ต่างๆ ใน ปริมาณที่เหมาะสม
5	กระตุ้นและติดตาม ผลแผนการจัดการ ตนเองเรื่องอาหารกับ เป้าหมายที่กำหนดไว้	-แลกเปลี่ยนประสบการณ์ใน การปฏิบัติพฤติกรรมด้านการ รับประทานอาหารกับผู้สูงอายุ -ผู้สูงอายุและผู้วิจัยร่วมกันปรับ ปรุง ขงข้อเสนอแนะร่วมกัน เลือกแนวทางปฏิบัติด้านการ รับประทานอาหารด้วยตนเองที่ บ้าน	มีการปรับเปลี่ยน อาหารที่รับประทาน ในชีวิตประจำวันโดย มีการคำนึงถึงคุณค่า ที่ได้รับและโทษของ การรับประทาน อาหารที่ไม่ถูกต้องหลัก อนามัยเพื่อสุขภาพ

ตารางที่ 2 แสดงกิจกรรมฝึกทักษะการจัดการตนเองด้านการออกกำลังกาย

ครั้งที่	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการกิจกรรม	ประเมินผล
1	สร้างความเข้าใจการตั้งเป้าหมาย เข้าใจ-ตั้งเป้าหมายดีกับสุขภาพเรื่องการออกกำลังกาย -ผู้สูงอายุกำหนดเป้าหมายได้	-อธิบายการตั้งเป้าหมาย -อธิบายพฤติกรรม การออกกำลังกายที่ส่งผลดีต่อสุขภาพ -ใช้วิธีการสนทนากลุ่มการพูดคุย ผู้สูงอายุ ให้มีความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกายสำหรับวัยสูงอายุกับปัญหาการขาดการเคลื่อนไหวร่างกาย แล้วให้ผู้สูงอายุกำหนดตั้งเป้าหมายของตนเองซึ่งผู้วิจัยช่วยบันทึกข้อมูลในรายที่ไม่สามารถเขียนบันทึกด้วยตัวเองได้ และนำไปติดบอร์ดไว้ให้เห็นชัดเจนแล้วทำการบันทึกเป้าหมายที่ต้องการลงในสมุดบันทึกข้อมูล	ผู้สูงอายุกำหนดเป้าหมายการออกกำลังกายของตนเองในแต่ละครั้ง
2	อธิบายประโยชน์การเรียนรู้วิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมวัยสูงอายุ	ใช้วิธีการสนทนากลุ่มการพูดคุย การจัดการตนเองการออกกำลังกายผู้สูงอายุ กับปัญหาที่มักพบ	ผู้สูงอายุกล้าแสดงความคิดเห็นเรื่อง การออกกำลังกายต่างๆได้แก่ แกว่งแขนอยู่กับที่
3	สามารถเลือกวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมด้วยการ	ผู้สูงอายุร่วมกันเลือกชนิดของการเคลื่อนไหวร่างกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายใน	สามารถตัดสินใจเลือกชนิด วิธีการออกกำลังกายที่ชอบ

	ตัดสินใจปฏิบัติด้วยตนเอง	วัยตนเอง เช่น การยืนแกว่งแขนไปมาช้า เวลา 20 นาที ก่อนเข้านอน, การนึ่งแก้อียกปลายเท้ากระดกขึ้นลง สลับข้างละ 20 ครั้ง นาน 10 นาที หลังรับประทานอาหารกลางวัน ,การเดินรอบบริเวณบ้านโดยใช้ไม้เป็นอุปกรณ์ ค้ำยันเพื่อป้องกันอุบัติเหตุหลังตื่นนอนเป็นเวลา 10 นาที สูดอากาศบริสุทธิ์	และกิจกรรมทางกายบางชนิดของตนเองได้
4	สามารถบอกกล่าวชักชวนสมาชิก เพื่อนบ้านในการเคลื่อนไหวร่างกายแบบต่างๆ	ติดตามเยี่ยมบ้าน สังเกตการณ์กิจกรรมทางกายของผู้สูงอายุ พูดคุยวิธีการเคลื่อนไหวร่างกายนอกเหนือจากการออกกำลังกายเช่นการทำงานบ้าน งานอดิเรกต่างๆ ที่มีการขยับส่วนต่างๆของร่างกาย	สังเกตการณ์กิจกรรมทางกายของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุตอบคำถามได้ถูกต้องเรื่องออกกำลังกาย โดยปฏิบัติกิจกรรมทางกายที่ไม่เป็นอันตราย
5	กระตุ้นและติดตามผลแผนการจัดการตนเองกับเป้าหมายที่กำหนดในกิจกรรมทางกาย	ผู้สูงอายุเคลื่อนไหวร่างกายมากกว่าการนั่ง นอนนิ่ง ๆ ทำงานบ้าน เช่น กวาดลานบ้าน เดินเก็บผักในสวนหลังบ้าน แพนลูกหลาน	เห็นว่าการออกกำลังกายมีประโยชน์ต่อสุขภาพ ไม่เกิดอันตรายใด ๆ

ตารางที่ 3 แสดงกิจกรรมฝึกทักษะการจัดการตนเองด้านการใช้อุปกรณ์สื่อสาร

ครั้งที่	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการกิจกรรม	ประเมินผล
1	-สร้างความเข้าใจ การตั้งเป้าหมาย วิธีการตั้งเป้าหมาย เรื่องการใช้สื่อต่างๆ	อธิบายการตั้งเป้าหมายใช้วิธีการ สนทนาการพูดคุย ผู้ สูงอายุ การได้รับประโยชน์การใช้อุปกรณ์ สื่อสาร แล้วกำหนดตั้งเป้าหมาย ของตนเองผู้วิจัยช่วยบันทึกข้อมูล ในรายที่ไม่สามารถเขียนบันทึก ด้วยตัวเองได้ และนำไปติดบอร์ด ไว้ให้เห็นชัดเจน แล้วทำการ บันทึกเป้าหมายที่ต้องการลงใน สมุดบันทึกข้อมูล	ผู้สูงอายุกำหนด เป้าหมายการใช้ อุปกรณ์สื่อสาร
2	อธิบายประโยชน์ การเรียนรู้วิธีการ การใช้สื่อต่างๆที่ เหมาะสมวัยสูงอายุ	ใช้วิธีการสนทนาการพูดคุย สาธิต อุปกรณ์การสื่อสารได้แก่โทรศัพท์ มือถือ ไอแพด โทรแท็บเล็ต วิธีการ การจัดการตนเอง อธิบายการตั้ง เป้าหมาย	ผู้สูงอายุกล้าแสดง ความคิดเห็นเรื่อง การใช้อุปกรณ์ สื่อสาร
3	สามารถเลือกใช้ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ค้นหาความรู้ได้ด้วย การตัดสินใจลงมือ ทำด้วยตนเอง	ผู้ สูงอายุ ร่วมกันอธิบายวิธีใช้ ลงมือปฏิบัติ ปิด เปิด อุปกรณ์และ ค้นหาข้อมูลความรู้วิธีปฏิบัติตัวใน เรื่องการเคลื่อนไหวร่างกาย ที่ เหมาะสมกับสภาพร่างกาย	สามารถตัดสินใจ เลือกอุปกรณ์ สื่อสารในการ ค้นหาข้อมูลที่เป็น ประโยชน์กับ สุขภาพ

4	สามารถสาธิต บอก กล่าว สมาชิกเพื่อน บ้านในการค้นหา เรื่องราวสุขภาพที่ สนใจ	การตัดสินใจลงมือปฏิบัติชักชวน สมาชิก ลูกหลานปิด เปิดอุปกรณ์ ด้วยตนเอง	สามารถตัดสินใจ เลือกอุปกรณ์ สื่อสารในการ ค้นหาข้อมูลที่เป็น ประโยชน์กับ สุขภาพ
5	ติดตามผลการ ปฏิบัติกิจกรรม	ผู้สูงอายุสามารถค้นคำตอบที่ มอบหมายให้จากการเปิดใน โทรศัพท์	ผู้สูงอายุไม่กลัว การใช้สื่อต่าง ๆ

3. การประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มที่ได้รับการฝึกปฏิบัติกิจกรรมการจัดการตนเอง ทั้ง 3 กลุ่มจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า คะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงโดยภาพรวม ที่มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{x}$ =3.30) แยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ทักษะการตัดสินใจ (Decision Skill) ($\bar{x}$ =3.53) การจัดการตนเอง ($\bar{x}$ =3.42) (Self-Management) การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ (Access) ($\bar{x}$ =3.32) ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพและการป้องกันโรค (Cognitive) ($\bar{x}$ =3.12) การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ($\bar{x}$ =3.22) และ ทักษะการสื่อสารข้อมูลสุขภาพ (Communication Skill) ($\bar{x}$ =3.22) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ
(n = 60)

ปัจจัยย่อย	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ (Access)	3.32	0.71	มาก

2. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสุขภาพและการป้องกันโรค (Cognitive)	3.12	0.73	ปานกลาง
3. ทักษะการสื่อสารข้อมูลสุขภาพ (Communication Skill)	3.22	0.65	ปานกลาง
4. ทักษะการตัดสินใจ (Decision Skill)	3.53	0.63	มาก
5. การจัดการตนเอง (Self-Management)	3.42	0.61	มาก
6. การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)	3.22	0.63	ปานกลาง
รวม	3.30	0.70	มาก

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ จากการศึกษาบริบทและปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุบ้านแม่มอญ อ.เมือง จ.เชียงราย เพื่อพัฒนาการรอบรู้ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวันแบบธรรมชาติกับครอบครัวและคนรอบตัว ต้องการมีสุขภาพที่แข็งแรงอยู่กับครอบครัวไปนานที่สุดในชีวิตวัยบั้นปลาย วิธีคิดการแก้ไขปัญหา และกระบวนการตัดสินใจในการดูแลสุขภาพเมื่อเกิดปัญหาทางกายหรือเจ็บป่วย เริ่มแรกนั้นการรักษาอาการเจ็บป่วยโดยวิธีดูแลรักษาตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่บรรพบุรุษสอน สืบทอดกันมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เพื่อวัตถุประสงค์ในการเยียวยาอาการให้หายหรือกลับสู่ภาวะปกติให้มีการดำเนินชีวิตตามปกติได้นั้น มีการใช้ยา หรือใช้สมุนไพร ขึ้นอยู่กับระดับอาการปัญหาของแต่ละบุคคล บางรายต้องการไปพบหมอประจำหมู่บ้านเพื่อพูดคุย รักษาด้วยวิธีพื้นบ้านได้แก่ การนวด เป่า การทอคงคา เนื่องจากอาการที่เป็นนั้นเชื่อว่ามิสาเหตุมาจากขวัญหาย ถูกผีทำร้าย ถ้าไม่หายหรืออาการไม่ดีขึ้นบางรายจะเลือกไปรับการรักษาจากสถานบริการสาธารณสุขในหมู่บ้าน ในปัจจุบันการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพระบบประกันสุขภาพได้มีการแก้ไขปัญหาของความเหลื่อมล้ำ หรือความไม่เท่าเทียมที่เกิด

ขึ้นกับกลุ่มเปราะบาง กลุ่มที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล ความซับซ้อนของระบบประกันสุขภาพทั้งสิทธิบัตรทอง สิทธิข้าราชการ และประกันสังคม ปัญหาการเลือกสถานพยาบาล การผลักดันให้เกิดสิทธิประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน การประสานงานและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ จัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ตามชุมชนหรือพื้นที่ห่างไกลอย่างสม่ำเสมอ การออกแบบหรือการบริหารจัดการกับปัญหาในแต่ละพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้ายการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีเพื่อการเข้ารับบริการของประชาชน เนื่องด้วยความซับซ้อนในปัจจุบันเฉพาะบุคคลภาวะการเจ็บป่วย บริบทสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และสภาพแวดล้อมรอบตัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนที่พัวพัน การสื่อสารภาษาที่เข้าใจ การใช้โทรศัพท์ติดต่อสอบถามเมื่อมีปัญหาสุขภาพการเจ็บป่วย จึงเป็นอุปสรรคหนึ่งในการแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อนการเข้ารับบริการสุขภาพจากสถานบริการภาครัฐหรืออื่น ๆ จะเห็นได้จากงานวิจัยของยุทธการ ประพากรณ์, โรจน์ จินตนาวัฒน์ และเดชา ทำดี (2564) ศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุที่เรียกว่าผู้สูงอายุที่เรียกว่ามีความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับต่ำ ผู้วิจัยใช้วิธีการตามขั้นตอนการจัดการตนเองของเคียร์ เป็นกรอบในการจัดกิจกรรมฝึกทักษะตามปัญหาที่พบของผู้สูงอายุในพื้นที่สูงครั้งนี้ โดยส่งเสริมการจัดการตนเองของผู้สูงอายุให้สามารถที่จะดูแลสุขภาพของตนเองให้ จากผลการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 สรุปปัญหาของกลุ่มผู้สูงอายุ 3 ปัญหาคือ ปัญหาด้านการรับประทานอาหารของวัยสูงอายุ ปัญหาวิธีการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี และปัญหาการใช้สื่อต่าง ๆ หลังจากจัดผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มที่มีปัญหาสุขภาพเดียวกัน เข้าร่วมการฝึกทักษะปฏิบัติทุกขั้นตอนตามลำดับได้แก่ ฝึกการตั้งเป้าหมาย ปรับเป้าหมาย ตั้งจุดหมายให้ได้จากสภาพปัญหาสุขภาพตนเอง เพื่อการปฏิบัติการดูแลตนเองในขั้นตอนการให้ความรู้และข้อมูลตามความต้องการ เนื่องด้วยศักยภาพการรับรู้ การสื่อสารของชนเผ่าอาข่า จำเป็นต้องใช้วิธีการในการปฏิสัมพันธ์แบบกลุ่มช่วยเหลือกลุ่มได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับวิจัยของวิลรัตน์ ภูวราชูฒิ (2558) พบว่าการจัดการตนเองโดยมีครอบครัวหรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขคอยให้การสนับสนุนนับว่าการจัดการตนเองเป็นกระบวนการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติรักษาผู้ป่วย

โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ซึ่งในกิจกรรมการฝึกทักษะแก่ผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงเจ้าหน้าที่สุขภาพใช้วิธีการให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพ ด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ด้วยการพูด ตอบคำถาม การนำเสนอ (Checking for understanding after the supporting health information) ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ เป็นการสังเกตพฤติกรรมของผู้ร่วมกิจกรรมระหว่างปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสุขภาพที่ตนเองเผชิญอยู่และมีเป้าหมายที่ตั้งไว้ จึงต้องการข้อมูลแนวทางปฏิบัติเพื่อจัดปัญหานั้น ๆ หรือต้องการสร้างพฤติกรรมที่ดีปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง เมื่อได้รับข้อมูลและจากการเรียนรู้ด้วยกันของกลุ่มเจ้าหน้าที่ได้ซักถามพูดคุยย้ำในประเด็นนั้นและให้ความช่วยเหลือหากพบปัญหาการรับรู้ข้อมูลที่ยังไม่ถูกต้องครอบคลุมและอธิบายเพิ่มเติมสอดแทรกไประหว่างการปฏิบัติ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจกระทำเพื่อจัดการอาการหรือปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพตนเอง ซึ่งในการจะตัดสินใจแต่ละครั้งต้องมีความรู้เรื่องนั้นๆ เพียงพอนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง และสามารถปฏิบัติพฤติกรรมในแนวทางที่ถูกต้อง ดังเช่นงานวิจัยการให้ความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น (Michie, Stralen, & West, 2011) ผู้วิจัยใช้วิธีการสอนความรู้ ตรวจสอบความเข้าใจหลังจากฝึกปฏิบัติกิจกรรมและยังมีการติดตามโดยสม. หรือผู้ดูแลที่เป็นบุคคลในครอบครัวช่วยกำกับและให้กำลังใจในการฝึกปฏิบัติกิจกรรม ในการเข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มเลือกใช้แหล่งข้อมูลจากสื่อบนพื้นฐานความรู้ถูกต้อง ความเข้าใจโรค และสามารถแยกแยะอาการผิดปกติที่เกิดขึ้น การมีความรู้เพียงพอและถูกต้องจะทำให้มั่นใจและตัดสินใจกระทำพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพมากขึ้น สามารถเล่าบอกต่อคนใกล้ชิด เพื่อนบ้านกลุ่มคนที่มิมีปัญหาสุขภาพแบบเดียวกันได้ ดังเช่นงานวิจัยที่ผู้สูงอายุจะต้องตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลและพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านสุขภาพเพื่อดูแลสุขภาพของตนเองให้เหมาะสม ซึ่งผู้สูงอายุมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง (Indhraratana, 2014)

จากการจัดกิจกรรมฝึกทักษะจัดการตนเองภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการตนเอง 6 ขั้น แก่ผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ขณะเดียวกันมีปัญหาในเรื่องใด

สามารถขอคำแนะนำจากคนในกลุ่มและมีบุคลากรด้านสุขภาพร่วมทำกิจกรรมด้วยให้ข้อมูลแหล่งประโยชน์ที่ผู้สูงอายุต้องการ และใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุดในโบสถ์ของหมู่บ้านที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญรวมทั้งหนังสือด้านสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มเกิดการเรียนรู้จากกลุ่มที่ร่วมกันพูดคุยและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่นในตนเองและตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ และเกิดความสำเร็จในการกระทำหลาย ๆ ครั้งและไม่เกิดผลกระทบบางอย่างแทรกซ้อนใด ๆ ต่อสุขภาพ

สรุปผลการวิจัย

แนวทางสำหรับผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงให้สามารถจัดการตนเองในการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. วิธีการมีปฏิสัมพันธ์แบบกลุ่มช่วยเหลือกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันของผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพแบบเดียวกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันด้วยภาษาของชนเผ่า (participatory learning and group process)
2. การให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้สูงอายุ (Checking for understanding after the supporting health information) เจ้าหน้าที่สุขภาพต้องใช้วิธีการให้ข้อมูลสนับสนุนด้านสุขภาพ ด้วยวิธีการตรวจสอบความเข้าใจเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการพูด ตอบคำถาม การนำเสนอ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพของตนเองได้

พบว่าทั้ง 2 วิธีการที่ได้จากผลการฝึกทักษะกิจกรรมการจัดการตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมที่ดีและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่อันตรายต่อสุขภาพ

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

การศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการตนเองผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ ที่มีแตกต่างจากผู้สูงอายุปกติ เพื่อประโยชน์การพัฒนาความรอบรู้

ด้านสุขภาพเพื่อสามารถจัดการปัญหาสุขภาพเบื้องต้นไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยที่รุนแรง การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นการส่งเสริมให้ผู้กลุ่มอายุที่จะเป็นกลุ่มใหญ่ของสังคมได้มีแนวทางเพื่อจัดการกับปัญหาสุขภาพด้วยตนเองได้สามารถดำเนินชีวิตได้โดยพึ่งพาผู้ดูแลให้น้อยที่สุด

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2563). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยปีพ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ : กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. (2559). แนวคิดในการส่งเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- กองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2561). การเสริมสร้างและประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพกลุ่มเด็กและเยาวชนอายุ 7-14 ปี และกลุ่มประชาชนที่มีอายุ 15 ปี. สืบค้น 2 มีนาคม 2564 จาก <http://www.scribd.com/document/406967113/220120180914085828-linked-pdfhed.go.th>(12 August 2021).
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2563). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2565) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- คณะกรรมการส่งเสริมประสานงานด้านผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2566). แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2580). กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ยุทธการ ประพากรณ์, โรจน์ จินตนาวัฒน์, เดชา ทำดี. (2564). ความรอบรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุกระเหรี่ยง. *พยาบาลสาร*. 48(1), 67–77.

- วรรณศิริ นิลเนตร. (2557). **ความฉลาดทางสุขภาพของผู้สูงอายุไทยในชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร** (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลรัตน์ ภูวราวุฒิ. (2558). **การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเรื่องรูปแบบการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและการสนับสนุนการจัดการตนเองในผู้ป่วยเรื้อรัง**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สถาบันประสาทวิทยา กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **แนวทางการพยาบาลผู้ป่วยหลอดเลือดสมองสำหรับพยาบาลทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ธนาเพลส.
- Creer, L. T. (2000). Self-management of chronic illness. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, & M. Zeidner (Eds.), **Handbook of self-regulation**, 601-629. California: Academic.
- Cho, S., Zunin, I., Chao, P., Heiby, E., & McKoy, J. (2012). Effects of pain controllability and discrepancy in social support on depressed mood among patients with chronic pain. **International Journal of Behavioral Medicine**. 19(3), 270-279.
- Indhrratana, A. (2014). Health Literacy of Health Professional. **Journal of The Royal Thai Army Nurse**. 15(3), 174.
- Ishikawa, H., Takeuchi, T., & Yano, E. (2008). Measuring functional, communicative, and critical health literacy among diabetic patients. **Diabetes Care**. 31(5), 874-879.
- Kogan, H. N., & Betrus, P. A. (1984). Self-management: A nursing mode of therapeutic influence. **Advances in Nursing Science**. 6(4), 55-73.
- Michie, S., Stralen, M. V., & West, R. (2011). The behavior change wheel: A new method for characterizing and designing behavior change interventions. **Implementation Science**. 6(42), 1-11.

- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. **Social Science & Medicine**. 67, 2072-2078.
- Nutbeam, D. & McGill. B (2018). Improving health literacy in community populations: a review of progress. **Health promotion international**, 33(5), 901-911.
- Riegel, B., Carlson, B., & Glaser, D. (2000). Development and testing of clinical tool measuring Self-management of heart failure. **Heart & Lung**, 29(1), 4-15.
- Walsh, N. E, Mitchell, H. L, Reeves, B. C., & Hurley, M. V. (2006). Integrated exercise and self-management programs in osteoarthritis of the hip and knee: A systematic of effectiveness. **Physical Therapy Reviews**. 11, 289-297.
- World Health Organization. (2002). **Active Ageing: A Policy Framework**. Geneva: World Health Organization.

ปัจจัยการเปิดรับและใช้ประโยชน์สื่อทางการเกษตร ของชุมชนบ้านโป่ง
ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

Factors in Media Reception and Use of Agricultural Media of Ban
Pong Community, Pa Phai Sub-district, San Sai District,
Chiang Mai Province

นคเรศ รังควัต¹ ปิยะ พลະปัญญา^{2*}

Nakarate Rungkawat ¹ Piya Palapanya^{2*}

Received: September 5, 2023

Revised: May 7, 2024

Accepted: May 14, 2024

---

¹ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 (Associate Professor, Division of Resources
Development and Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Production, Maejo
University, Chiang Mai 50290) E-mail: nakarate@mju.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท คณะผลิตกรรมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 (Assistant Professor, Division of Resources
Development and Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Production, Maejo
University, Chiang Mai 50290) E-mail: piya.imagine@gmail.com

* Corresponding author

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร 2) เพื่อศึกษาทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตร และ 3) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 324 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคล อยู่ในระดับปานกลาง (3.10) ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง (2.78) และทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชนอยู่ในระดับมาก (3.51) การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคล พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง (2.60) การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชน อยู่ในระดับปานกลาง (2.68) การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง (2.83) ปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูงโดยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มมีความสัมพันธ์ในระดับสูง จึงจัดลำดับความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 1 ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง จึงจัดลำดับความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 2 และปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง จึงจัดความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 3

คำสำคัญ: การเปิดรับสื่อ, การใช้ประโยชน์จากสื่อ, สื่อทางการเกษตร, ชุมชน

Abstract

This study investigates: 1) supporting factors effecting use of agricultural media, 2) attitudes in exposure to agricultural media, and 3) use of agricultural media of Ban Pong community. The sample group consisted of 324 farmers living in Ban Pong community, Pa Phai sub-district, San Sai district, Chiang Mai province. A set of questionnaire was used for data collection and analyzed by using descriptive statistics and Peirson's correlation.

Results of the study revealed that the respondent attitude in exposure to agricultural media was found at a moderate level (3.10). Likewise, their attitude in exposure to agricultural media via group was at a moderate level (2.78) where as via mass was at a high level (3.51). Regarding use of agricultural media via an individual, as a whole, it was found at a moderate level (2.85) and via group was at a moderate level (2.60). Use of agricultural media in various aspects was found at a moderate level (2.83). Overall, attitude had a positive relationship with a statistical significance level at .01. As a whole, there was a positive relationship between attitude via an individual group and use of agricultural media with a statistical significance level at .01. However, attitude via group was found at a high level which made the relationship ranked first. This was followed by attitude via an individual and attitude via mass respectively.

Keywords: exposure and use of media, agricultural media, community

บทนำ

การสื่อสารเป็นกิจกรรมสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารนั้นมีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทบุคคล สื่อประเภทกลุ่ม (นครศรีรังควัต, 2546) ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งการสื่อสารไร้พรมแดนอาศัยอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการสื่อสารผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ โน้ตบุค สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต โทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งล้วนเต็มไปด้วยซอฟต์แวร์ และฮาร์ดแวร์ที่อำนวยความสะดวกให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างง่ายขึ้นและหลากหลายช่องทางมากขึ้น (วรวิทย์ อ่อนน้อม, 2555) การสื่อสารยุคปัจจุบันเป็นการสื่อสารข้อมูลที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมีรูปแบบการสื่อสารข้อมูลที่หลากหลาย มีการนำเอาข้อความ ภาพกราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เสียงหรือวีดิทัศน์ มาเรียบเรียง ผสมผสานเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นสื่อที่มีความหลากหลาย และเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างตรงเป้าหมายมากที่สุด การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารจึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาผ่านอุปกรณ์สมาร์ทโฟน ซึ่งการสื่อสารผ่านสื่อในปัจจุบันจึงนับได้ว่าเป็นกลยุทธ์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง (บุหงา ชัยสุวรรณ, 2558)

การสื่อสารในปัจจุบันมีการใช้สื่อที่หลากหลายไม่เพียงจะทำให้การติดต่อสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยทำลายข้อจำกัดทางการสื่อสารแบบเดิมๆ ซึ่งสื่อแบบดั้งเดิมจะส่งข้อมูลข่าวสารให้กับผู้รับในลักษณะที่ต้องเป็นผู้รับเท่านั้น (Passive Audience) แต่ผู้รับสารจะเป็นผู้รับสารที่มีลักษณะเป็นฝ่ายแสวงหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง ตามความสนใจและความสงสัยอยากรู้อยากเห็นของตัวเองโดยอิสระเสรี (Active Seeker) อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาตามความอยากรู้อยากเห็นของผู้รับสารในทุก ๆ กลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเกษตรกร

เกษตรกรในปัจจุบันมีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบในการรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อจากโทรทัศน์ สื่อจากอินเทอร์เน็ต และสื่อดิจิทัลในรูปแบบอื่น เป็นต้น เช่นเดียวกับกับชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอนองหาร จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชุมชนบ้านโป่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีความต้องการของเกษตรกรในด้านการใช้ประโยชน์จากสื่อด้านการเกษตรหลายรูปแบบ ดังนั้นทำให้ผู้วิจัยมี

ความสนใจที่จะศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสื่อให้ตรงต่อช่องทางในการรับข่าวสารด้านการเกษตรของเกษตรกรในยุคปัจจุบัน และงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาสื่อทางการเกษตรของคณะผลิตกรรมการเกษตร และคณะหรือสำนักงานที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางการเกษตรให้เกษตรกรได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อกิจกรรมการทำการเกษตรของเกษตรกรได้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติ

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือความโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ในการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นไปในทิศทางที่สม่ำเสมอ โดยมีองค์ประกอบในการเกิดทัศนคติ 3 องค์ประกอบ Zimbardo และ Ebbesen (1970 อ้างถึงใน พรทิพย์ บุญนิพัทธ์, 2531) คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (The Cognitive Component) คือ ส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั่วไป ทั้งชอบ และไม่ชอบ

2. องค์ประกอบความรู้สึก (The Affective Component) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิกภาพของคนนั้นเป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (The Behavioral Component) คือการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก

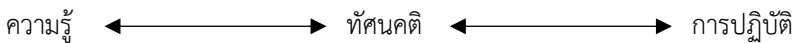
ดังนั้น การที่บุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่างกัน เนื่องจากบุคคลมีความเข้าใจ มีความรู้สึก หรือมีแนวความคิดแตกต่างกันนั่นเอง ส่วนประกอบทางด้านความคิด หรือความรู้ ความเข้าใจ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบขั้นพื้นฐานของทัศนคติ และส่วนประกอบนี้จะสัมพันธ์กับความรู้สึกของบุคคล อาจออกมาในรูปแบบแตกต่างกันทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

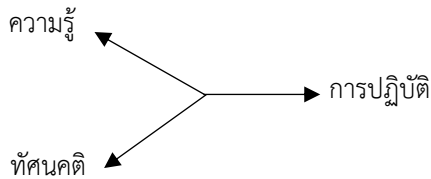
พฤติกรรม คือ การแสดงออกที่ถูกโน้มน้าวโดยการสื่อสารอาจเกิดกระบวนการเรียนรู้ หรือการตอบสนองต่อสื่อ ซึ่งในบางครั้งสื่อและความพยายามของการสื่อสารทางสังคมในปัจจุบันทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเพื่อส่วนรวม หรือผู้อื่นมากขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม มี 4 รูปแบบ ดังนี้ (Schwartz,1975 อ้างถึงใน จีราพร ต้นทีปธรรม, 2554)

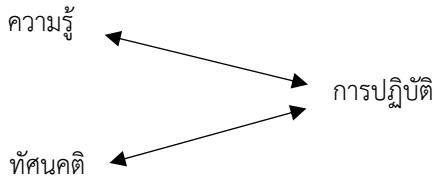
รูปแบบที่ 1 ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ และมีผลต่อพฤติกรรมการปฏิบัติ โดยทัศนคติเป็นสื่อระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ และได้รับผลจากพฤติกรรมการปฏิบัติ

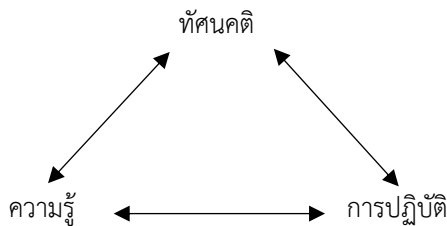
รูปแบบที่ 2 ความรู้และทัศนคติมีความสัมพันธ์ต่อกันแล้วทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา และต่างได้รับผลจากพฤติกรรมการปฏิบัติ

รูปแบบที่ 3 ความรู้และทัศนคติต่างกันทำให้เกิดการปฏิบัติได้ รวมทั้งได้รับผลจากพฤติกรรมปฏิบัติด้วย โดยที่ความรู้และทัศนคติไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กัน

รูปแบบที่ 4 ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทางอ้อมนั้น มีทัศนคติเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาได้ รวมทั้งได้รับผลจากพฤติกรรมปฏิบัติด้วย

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสารนั้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และส่งผลไปยังพฤติกรรมในที่สุด แต่ทัศนคติทางบวกไม่ได้ยืนยันว่าจะก่อให้เกิดพฤติกรรมเสมอไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ สถานที่การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านโป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนประชากรในชุมชนทั้งสิ้น 1,682 คน ใน 680 ครัวเรือน โดยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (1973 อ้างใน จักรพงษ์ พวงงามชื่น, สวิชญา ศุภอุดมฤกษ์ธีรรัตน์ และนิศาชล ลีรัตนกร, 2558) กำหนดให้มีความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 324 ราย ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยได้ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) กับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในชุมชนป่าไผ่ หมู่ที่ 13 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ได้ค่า Cronbach's α -coefficient ระหว่าง 0.844-0.968 จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sample) โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งจำแนกตามสถิติที่ใช้ในการอธิบาย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาในด้านทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรและการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่มีการประเมินด้วยมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ที่ปรับจากวิธีของ Likert (1961) ได้แก่ ปัจจัยด้านทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตร และการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังต่อไปนี้

คะแนนระดับ 5 ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 คะแนน แปรผล มากที่สุด/ใช้ประโยชน์มากที่สุด
คะแนนระดับ 4 ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 คะแนน แปรผล มาก/ใช้ประโยชน์มาก
คะแนนระดับ 3 ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 คะแนน แปรผล ปานกลาง/ใช้ประโยชน์ปานกลาง
คะแนนระดับ 2 ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 คะแนน แปรผล น้อย/ใช้ประโยชน์น้อย
คะแนนระดับ 1 ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 คะแนน แปรผล น้อยที่สุด/ใช้ประโยชน์น้อยที่สุด

ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา ดำเนินวิเคราะห์ผลด้วยวิธีการจัดกลุ่มข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง เป็นการวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมานด้วยวิธีการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ ของตัวแปรสองตัวที่อิสระต่อกัน หรือหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลชุด (พิรุณรัตน์ เลหากุล, 2560 อ้างใน ชูศรี วงศ์รัตน์, 2544)

ผลการวิจัย

ปัจจัยด้านทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคล

ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัยค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว และได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วนผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.20 3.13 3.09 3.08 และ 2.98 ตามลำดับ) (ตารางที่ 1)

ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่ม

ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.78) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า การรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่มสามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว ค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย ได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน และได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็วอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.81 2.80 2.79 2.77 และ 2.74 ตามลำดับ) (ตารางที่ 1)

ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชน

ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.51) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า การรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชนสามารถได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย สามารถได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน และได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็วในระดับมาก (3.57 3.53 3.52 3.49 และ 3.44 ตามลำดับ) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ปัจจัยด้านทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ประเภทสื่อ	$\bar{x}$	SD	ระดับ
1. ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคล			
1.1 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว	3.08	0.94	ปานกลาง
1.2 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	3.09	1.01	ปานกลาง
1.3 การได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน	2.98	0.95	ปานกลาง
1.4 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว	3.13	1.08	ปานกลาง
1.5 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	3.20	1.12	ปานกลาง
Total	3.10	1.02	ปานกลาง
2. ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่ม			
2.1 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว	2.80	1.18	ปานกลาง

ประเภทสื่อ	$\bar{x}$	SD	ระดับ
2.2 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	2.74	1.14	ปานกลาง
2.3 การได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน	2.77	1.21	ปานกลาง
2.4 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว	2.81	1.22	ปานกลาง
2.5 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	2.79	1.20	ปานกลาง
Total	2.78	1.19	ปานกลาง
3. ทศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชน			
3.1 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว	3.44	0.83	มาก
3.2 การได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	3.57	0.87	มาก
3.3 การได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน	3.49	0.84	มาก
3.4 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว	3.53	0.89	มาก
3.5 สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	3.52	0.88	มาก
Total	3.51	0.86	มาก

การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งสื่อออกเป็น 4 กลุ่ม คือ สื่อผ่านบุคคล สื่อผ่านกลุ่ม สื่อผ่านมวลชน และ ตัวสื่อ ซึ่งผลการศึกษาแสดงในตารางที่ 3 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านบุคคล พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเภtsื่อบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประจำคือผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (3.10 2.93 2.69 และ 2.67 ตามลำดับ) (ตารางที่ 2)

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านกลุ่มพบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.60) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อผ่านการประชุมหมู่บ้าน การเข้าร่วมอบรมให้ความรู้ และการไปศึกษาดูงานอยู่ในระดับปานกลาง (2.80 2.58 และ 2.41 ตามลำดับ) (ตารางที่ 2)

จากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านมวลชน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านมวลชนอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.68) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อผ่านเว็บไซต์ ยูทูบ โทรศัพท์ หอกระจายข่าว ศูนย์การเกษตรประจำหมู่บ้าน และ แอปพลิเคชันไลน์ (Line) อยู่ในระดับปานกลาง (3.21 3.11 2.98 2.71 2.69 และ 2.64 ตามลำดับ) ส่วนประเด็นสื่อสิ่งพิมพ์ และ วิทยุมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับน้อย (2.12 และ 2.01) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัด เชียงใหม่

ประเภทสื่อ	$\bar{x}$	SD	ระดับการใช้ประโยชน์
1. ผ่านบุคคล			
1.1 พ่อค้า	2.69	1.14	ปานกลาง
1.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	2.67	1.21	ปานกลาง
1.3 เพื่อนบ้าน	2.93	1.04	ปานกลาง

1.4 ผู้นำชุมชน	3.10	1.03	ปานกลาง
Total	2.85	1.11	ปานกลาง
2. ผ่านกลุ่ม			
2.1 การประชุมหมู่บ้าน	2.80	1.17	ปานกลาง
2.2 การอบรมให้ความรู้	2.58	1.19	ปานกลาง
2.3 ดูงาน	2.41	1.21	ปานกลาง
Total	2.60	1.19	ปานกลาง
3. ผ่านมวลชน			
3.1 หอกระจายข่าว	2.71	1.38	ปานกลาง
3.2 สื่อสิ่งพิมพ์	2.12	1.37	น้อย
3.3 ศูนย์การเกษตรประจำหมู่บ้าน	2.69	1.21	ปานกลาง
3.4 แอปพลิเคชันไลน์ (Line)	2.64	1.43	ปานกลาง
3.5 ยูทูบ (YouTube)	3.11	1.31	ปานกลาง
3.6 เว็บไซต์ (Website)	3.21	1.28	ปานกลาง
3.7 วิทยู	2.01	1.31	น้อย
3.8 โทรศัพท์	2.98	1.24	ปานกลาง
Total	2.68	1.32	ปานกลาง

จากการศึกษาความรู้ที่เกษตรกรได้รับประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรด้านต่าง ๆ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.83) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ด้านพืชผัก พืชสวน พืชไร่ การแปรรูป ไม้ผล การตลาด โค/กระบือ และ สุกร อยู่ในระดับปานกลาง (3.15 3.08 2.98 2.96 2.95 2.95 2.76 และ 2.66 ตามลำดับ) ส่วนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเกษตรกรยังมีความรู้ในระดับน้อย (2.01) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรด้านต่าง ๆ

ความถี่	$\bar{x}$	SD	ระดับการใช้ประโยชน์
พืชไร่	2.98	1.10	ปานกลาง
พืชสวน	3.08	1.10	ปานกลาง
พืชผัก	3.15	1.07	ปานกลาง
สุกร	2.66	1.15	ปานกลาง
โค/กระบือ	2.76	1.20	ปานกลาง
ไม้ผล	2.95	1.14	ปานกลาง
การตลาด	2.95	1.09	ปานกลาง
การแปรรูป	2.96	1.16	ปานกลาง
เทคโนโลยีการเกษตร	2.01	1.15	น้อย
Total	2.83	1.13	ปานกลาง

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การทดสอบสมมติฐาน การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ส่งผลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถเขียนเป็นสมมติฐานทางสถิติได้ดังนี้

H_0 : การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ไม่ส่งผลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ

H_1 : การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ส่งผลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Correfficient) โดยใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซนต์ ในการทดสอบ ดังนั้นจะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) ก็ต่อเมื่อค่า sig. มีค่าน้อยกว่า .05 ซึ่งผลการทดสอบแสดงดังตารางที่ 5 – 8

ตารางที่ 4 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวมกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง			
	r	Sig	แปลผล
ปัจจัยด้านทัศนคติ ภาพรวม	.800**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมและปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวม พบว่า การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมและปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวม มีค่า sig. เท่ากับ .000 ซึ่งน้อยกว่า .01 นั่นคือ ปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_1) แสดงว่า ตัวแปรทั้ง 2 มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = .800$, $Sig. = .000$) เมื่อพิจารณาแยกตามองค์ประกอบปัจจัยด้านทัศนคติ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่ม และปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชน ดังแสดงในตารางที่ 5 และพิจารณาเป็นรายข้อดังแสดงในตารางที่ 6, 7 และ 8

จากตารางที่ 5 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวมรายปัจจัยทั้ง 3 ด้าน และการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของ

เกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลและปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่ม มีความสัมพันธ์ในระดับสูง กับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 5 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวมรายปัจจัยกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

	การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง		
	r	Sig	แปลผล
1. ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล	.675**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
2. ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่ม	.744**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
3. ปัจจัยด้านทัศนคติผ่าน มวลชน	.669**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 6 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล และการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง กับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 6 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล	การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง		
	r	Sig	แปลผล
1. การได้รับข้อมูลข่าวสารทาง การเกษตรอย่างรวดเร็ว	.604**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
2. ได้รับข้อมูลข่าวสารทาง การเกษตรที่มีความทันสมัย	.650**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
3. ได้รับข้อมูลทางการเกษตร ครบถ้วน	.612**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
4. สามารถค้นหาข้อมูลทาง การเกษตรที่สนใจได้อย่าง รวดเร็ว	.626**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
5. สามารถค้นหาข้อมูลทาง การเกษตรที่มีความทันสมัย	.667**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05   ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 7 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่ม และการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคล มีความสัมพันธ์ในระดับสูง กับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 7 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่ม	การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร ภาพรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง		
	r	Sig	แปลผล
1. ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว	.721**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
2. ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	.724**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
3. ได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน	.717**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
4. สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว	.728**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง
5. สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	.714**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับสูง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 8 แสดงผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชน และการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 8 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม ของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

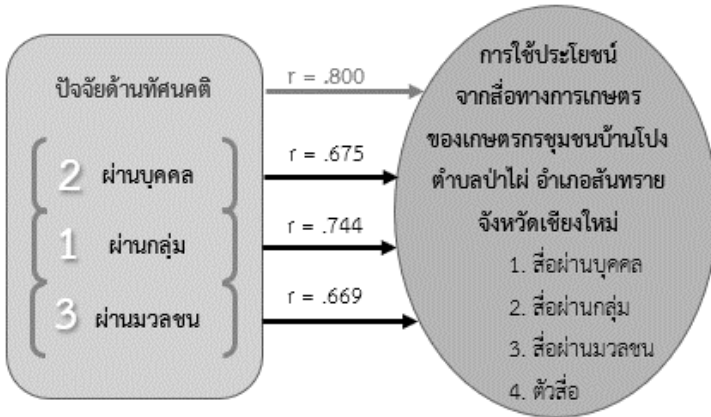
ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชน	การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวมของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง		
	r	Sig	แปลผล
1. ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรอย่างรวดเร็ว	.622**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
2. ได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	.681**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
3. ได้รับข้อมูลทางการเกษตรครบถ้วน	.591**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
4. สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว	.672**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง
5. สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัย	.643**	.000	มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05   ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

รูปแบบแนวทางการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านทัศนคติมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ซึ่งปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มมีความสัมพันธ์ในระดับสูง จึงจัดลำดับความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 1 ปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง จึงจัดลำดับความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 2 และปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง จึงจัดความสัมพันธ์เป็นอันดับที่ 3 ตามลำดับ โดยสามารถเขียนรูปแบบของความสัมพันธ์ของการใช้

ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านทัศนคติกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยด้านทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติครั้งนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคล พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่มีความทันสมัยค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว ทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่ม พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.78) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า การรับสื่อทางการเกษตรผ่านกลุ่มสามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว และทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่าน

มวลงชน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลงชนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.51) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า การรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลงชนสามารถได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย

การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งสื่อออกเป็น 4 กลุ่ม คือ สื่อผ่านบุคคล สื่อผ่านกลุ่ม สื่อผ่านมวลงชน และตัวสื่อ

การใช้สื่อผ่านบุคคล พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเภทสื่อบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประจำคือ ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน พ่อค้า และเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (3.10 2.93 2.69 และ 2.67 ตามลำดับ)

การใช้สื่อผ่านกลุ่ม พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.60) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อผ่านการประชุมหมู่บ้าน การเข้าร่วมอบรมให้ความรู้ และการไปศึกษาดูงานอยู่ในระดับปานกลาง (2.80 2.58 และ 2.41 ตามลำดับ)

การใช้สื่อผ่านมวลงชน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรโดยใช้สื่อผ่านมวลงชนอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.68) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้ประโยชน์จากสื่อผ่านเว็บไซต์ ยูทูบ โทรศัพท์ หอกระจายข่าว ศูนย์การเกษตรประจำหมู่บ้าน และ แอปพลิเคชันไลน์ (Line) อยู่ในระดับปานกลาง (3.21 3.11 2.98 2.71 2.69 และ 2.64 ตามลำดับ) ส่วนประเด็นสื่อสิ่งพิมพ์และวิทยุมีการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับน้อย (2.12 และ 2.01)

ตัวสื่อต่าง ๆ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.83) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า เกษตรกรมีความรู้ด้านพืชผัก ด้านพืชสวน ด้านพืชไร่

ด้านการแปรรูป ด้านไม้ผล ด้านการตลาด ด้านโค/กระบือ และ ด้านสุกร อยู่ในระดับปานกลาง (3.15 3.08 2.98 2.96 2.95 2.95 2.76 และ 2.66 ตามลำดับ) สำหรับด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเกษตรกรยังมีความรู้ในระดับน้อย (2.01)

ปัจจัยด้านทัศนคติที่มีความสัมพันธ์ในการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร ภาพรวมและปัจจัยด้านทัศนคติภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = .800$, $\text{Sig.} = .000$) เมื่อพิจารณาแยกตามองค์ประกอบปัจจัยด้านทัศนคติทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = .675$, $\text{Sig.} = .000$)

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = .744$, $\text{Sig.} = .000$)

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = .669$, $\text{Sig.} = .000$)

อภิปรายผล

1. การศึกษาปัจจัยด้านทัศนคติที่มีความสัมพันธ์ในการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านบุคคลกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตร ภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = .675$) ซึ่งแตกต่างจากบทความงานวิจัยเรื่อง สื่อบุคคล

กับการส่งเสริมการเกษตร 4.0 ของ (บุหลัน กุลวิจิตร, 2560) ซึ่งอธิบายไว้ว่า สิ่งสำคัญที่จะทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตรให้แก่เกษตรกร คือ สื่อบุคคลหรือเจ้าหน้าที่เข้าไปส่งเสริมการเกษตรโดยเฉพาะ อย่างยิ่งช่วงเวลาที่นักส่งเสริมการเกษตรจะต้องติดต่อสื่อสาร เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ หรือถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้กับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเข้ากับ สภาพการณ์ปัจจุบันที่งานส่งเสริมการเกษตรได้เข้าสู่ยุคการทำงานบนฐานความรู้ (Knowledge Based) โดยสื่อบุคคลจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นในส่วนนี้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารการเกษตรควรเพิ่มหรือเข้าไปมีบทบาทเพื่อสร้างทัศนคติในการเปิดรับสื่อของเกษตรกรและจะส่งผลไปสู่การใช้ประโยชน์จากสื่อในด้านต่าง ๆ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากในการบวนการส่งเสริม และสื่อสารการเกษตร

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านมวลชนกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = .669$) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่าการรับสื่อทางการเกษตรผ่านมวลชนสามารถได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่มีความทันสมัย สามารถค้นหาข้อมูลทางการเกษตรที่สนใจได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการใช้อสื่อทางการเกษตรของเกษตรกรไทย ของอดิพล เอื้อจรัสพันธุ์ (2562) ซึ่งพบว่าเกษตรกรไทยร้อยละ 92.80 ใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อประโยชน์ทางการเกษตร รองลงมาคือสื่ออินเทอร์เน็ต ร้อยละ 48.80 สื่อวิทยุ ร้อยละ 46.50 และสื่อหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 40.80 ทั้งนี้เกษตรกรใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรมากที่สุด แต่เนื่องจากการสื่อสารแบบมวลชนการตอบสนองความต้องการของผู้รับสารเป็นเรื่องยากไม่สามารถเน้นแต่ละบุคคลได้ จึงเป็นเรื่องยากที่จะตอบสนองความต้องการของผู้รับสารทั้งหมดไว้ได้ วิธีการส่งเสริมแบบมวลชน จะทำให้เกษตรกรยอมรับในขั้นต้นต้น และสนใจ แต่ถ้าใช้วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลนั้น สามารถทำให้เกษตรกรยอมรับถึงขั้นการยอมรับหรือนำไปใช้ในการปฏิบัติ (วรทัศน์ อินทร์คัมพร, 2563)

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนคติผ่านกลุ่มกับการใช้ประโยชน์จากสื่อทางการเกษตรภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = .744$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการผลิตข้าวของเกษตรกรในจังหวัดกำแพงเพชร ของ บำเพ็ญ เขียวหวาน และเจนณรงค์ เทียนสว่าง (ม.ป.ป.) โดยพบว่าวิธีการหาความรู้เกี่ยวกับการเกษตรในจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 122 คน พบว่าเกษตรกรมีวิธีการหาความรู้เกี่ยวกับการเกษตรจากการเข้ารับการฝึกอบรมมากถึงร้อยละ 81.2 วิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม จะช่วยเกษตรกรได้รายละเอียดในเรื่องที่เขาสงสัยมากขึ้น และ นำไปสู่การไตร่ตรองว่าจะลองทำดูหรือไม่หากทดลองทำก็เป็นการพิสูจน์ด้วยตนเองว่าผลจะออกมาดีหรือไม่ดีอย่างไร (วรทัศน์ อินทรคัมพร, 2563)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตลอดจนชุมชนบ้านโป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมือ และสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

รายการอ้างอิง

จักรพงษ์ พวงงามชื่น สวิชญา, ศุภอุดมฤกษ์ธีรัตน์ และนิศาชล ลีรัตนกร. (2558). **คุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในอำเภอมอแก้ว จังหวัดเชียงใหม่** (รายงานการวิจัย).เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธีราพร ต้นทีปธรรม. (2554). **การใช้เฟสบุ๊คที่มีผลกระทบต่อลีลาชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นครเรศ รังควัต. (2546). **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านเชียงใหม่** (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บำเพ็ญ เขียวหวาน และเจนณรงค์ เทียนสว่าง. (ม.ป.ป.). **การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการผลิตข้าวของเกษตรกร ในจังหวัดกำแพงเพชร** (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุหงา ชัยสุวรรณ. (2558). การสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคม: ภาพรวมและกรอบแนวคิด. **วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิเทศ**. 2(1), 173-197.
- บุหลัน กุลวิจิตร. (2560). สื่อบุคคลกับการส่งเสริมการเกษตร 4.0. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ)**. 10(3), 2440-2454. สืบค้น 12 มกราคม 2567, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/111365/87007>
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และบำเพ็ญ เขียวหวาน. (2558). การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเกษตรของเกษตรกร. **วารสารสังคมศาสตร์**. 4(2), 43-54.
- พรทิพย์ บุญนิพัทธ์. (2531). **ทัศนคติ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วรทัศน์ อินทร์คัมพร. (2563). **การส่งเสริมและการพัฒนาชนบท**. เชียงใหม่: ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและส่งเสริมเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรจุมติ อ่อนน่วม. (2555). ปราชญ์การณทางการสื่อสารยุคดิจิทัล. **วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย**. 18(1), 212-220.

อดิพล เอื้อจรัสพันธุ์. (2562). การใช้สื่อทางการเกษตรของเกษตรกรไทย. **วารสารศาสตร์**. 12(2), 124-129.

Likert, R. (1961). **New Patterns of management**. New York: McGraw-Hill Book Company.

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย
และผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น**

**Influential Factors for Level of Perception on Reduction and
Refusal of Plastic Use among Venders and Shoppers in
Khon Kaen City Municipality Markets**

พิศาล คำยา¹ ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์^{2*}

Bhisan Khamyar¹ Thanapauge Chamaratana^{2*}

Received: August 5, 2023

Revised: April 9, 2024

Accepted: April 17, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นและเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Student of Master of Public Administration , The College of Local Administration , Khon Kaen University) E-mail : bhisan@kkumail.com

² รองศาสตราจารย์ ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (Associate Professor of Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University) E-mail: thanacha@kku.ac.th

* Corresponding Author

คือผู้ค้าขายสินค้าและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองทั้ง 12 แห่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เป็นจำนวน 385 คนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบไม่มีความน่าจะเป็น การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบไปด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ สถิติเชิงอนุมานใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลของการวิจัยในครั้งนี้ทำให้พบว่า ระดับการรับรู้ของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 67.0) และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประกอบไปด้วย (1) การบังคับใช้กฎหมาย (2) พฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก (3) การใช้วัสดุทดแทนการบรรจุสินค้าแทนพลาสติก (4) การลดและเลิกใช้พลาสติกช่วยลดสถานะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม และ (5) ความรู้เรื่องความยั่งยืนของเมือง

คำสำคัญ: การลดและเลิกใช้พลาสติก, ปัจจัยที่มีอิทธิพล, ระดับการรับรู้, เทศบาลนครขอนแก่น

Abstract

This study investigates levels of perception on the reduction and refusal of plastic use among vendors and shoppers in the municipal markets of Khon Kaen City to find the factors that influence levels of their perception. This research used quantitative data collection methods. The sample used for the study consisted of 385 sellers and buyers from 12 urban markets in Khon Kaen City Municipality. It employed a sampling method with non-probability sampling selection. Data were collected using a structured questionnaire and personal interviews. The study used descriptive statistics consisting of frequencies, percentages, means, and standard deviations, and inferential statistics use multiple regression analysis : MRA .

The survey found that the perception level of venders and shoppers in Khon Kaen City was high (67.0%) , and the factors influencing the perception level of plastic reduction and phasing out of sellers and buyers were statistically significant at the level of 0.05 : they consisted of , (1) law enforcement, (2) actions on using substituting materials for plastic, (3) use of substituting packaging for plastic, (4) reducing and eliminating plastic use to help combat global warming and protect the environment, and (5) knowledge of urban sustainability.

Key Words: Reducing and Abandoning Plastic Use, Factors Influence, Perception Levels, Khon Kaen Municipality

บทนำ

พลาสติกเป็นวัสดุสังเคราะห์ที่สามารถนำมาผลิตเป็นบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลาย เพราะมีคุณสมบัติที่โดดเด่นคือ น้ำหนักเบา มีความคงทน มีความสวยงาม และที่สำคัญราคาถูก จากคุณสมบัติดังกล่าว ทำให้ผู้บริโภคมีการเข้าถึงอย่างง่ายดาย และแพร่หลาย (จาริตา เสนาวงษ์ และคณะ, 2564 : 212) แต่ผลที่ตามมาหลังจากการใช้พลาสติกเหล่านี้ มักจะกลายเป็นขยะที่ยากต่อการกำจัด เพราะในปัจจุบันขยะที่มาจากพลาสติกเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของโลก เพราะถ้าปล่อยให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติต้องใช้เวลาที่ยาวนานถึง 450 ปี (พงศ์ชนันต์ ศรีสุวรรณ, 2561: 1235) ในส่วนกระบวนการการฝังกลบและการเผาทำลาย เหล่านี้ล้วนสร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญ และตระหนักถึงปัญหาขยะพลาสติกเป็นอย่างมาก เพราะส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นภายใต้การนำของรัฐบาลจึงได้จัดทำแผน (Road Map) ขึ้นในปี พ.ศ. 2561 ถึง พ.ศ. 2573 โดยกรมควบคุมมลพิษ มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้กำหนดร่างแผนงานนี้ขึ้นมา โดยมีกรอบแนวทางเป้าหมายที่ชัดเจนสองประการ ประการแรกคือการเลิกใช้พลาสติกด้วยการใช้วัสดุอื่น

มาทดแทน โดยเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เริ่มจากชนิดประเภทของพลาสติกที่ไม่จำเป็น เช่น ถุงพลาสติกหูหิ้วชนิดบาง โดยตั้งเป้าไว้ปี พ.ศ. 2565 ประการที่สองคือการนำขยะพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้ร้อยละร้อย ภายในปี พ.ศ. 2570 ในส่วนขยะพลาสติกที่เราพบเจอมากที่สุดจะเป็นจำพวก ถุงพลาสติกประเภทหูหิ้ว แก้วน้ำพลาสติก ขวดบรรจุน้ำดื่มพลาสติก หลอดพลาสติก เหล่านี้เป็นต้น สำหรับกระบวนการกำจัดให้ถูกวิธีคือ การนำไปเผาทำลายยังโรงงานเผาขยะที่มีระบบกำจัดที่ได้มีการรับรองมาตรฐานอย่างถูกต้อง แต่ผลที่ได้ตามมาก็ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นเดิม ดังนั้นแล้วการลดและเลิกใช้พลาสติกจึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด (วรรณลักษณ์ นกพิงพุ่ม, 2563: 44)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีปริมาณขยะตกค้างมากที่สุดในประเทศไทย และจังหวัดขอนแก่นก็เป็นอันดับ 1 ของภูมิภาค โดยอำเภอเมืองขอนแก่นมีปริมาณมากอันดับหนึ่งของจังหวัด ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เพราะมีปริมาณการผลิตขยะเฉลี่ยอยู่ที่วันละ 200 ตัน ต่อวัน โดยขยะที่พบมากที่สุดคือจำพวกเศษอาหารมีปริมาณมากถึงร้อยละ 50.38 อันดับรองลงมาคือขยะพลาสติกคิดเป็นร้อยละ 19.59 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าต้องกำจัดขยะพลาสติกถึงวันละ 39.18 ตันต่อวัน และมากถึงปีละ 14,300 ตัน กระบวนการกำจัดต้องใช้ต้นทุนในการกำจัดที่สูง เนื่องจากต้องนำขยะพลาสติกไปสู่การเผาที่ถูกวิธีโดยเตาเผาที่ได้รับมาตรฐาน การกำจัดขยะเหล่านี้ เทศบาลนครขอนแก่นได้นำไปกำจัดที่สถานีกำจัดขยะ ถนนมิตรภาพ (ขอนแก่น-อุดรธานี) กิโลเมตรที่ 17 บ้านคำบอน ตำบลโนนท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีต้นทุนในการกำจัดด้วยการเผาในปี พ.ศ. 2563 อยู่ที่อัตรา 249 บาทต่อตัน ซึ่งราคาการกำจัดขยะจะเพิ่มขึ้นในทุก ๆ 3 ปี ตามที่ได้ทำแผนตกลงกันไว้ กับบริษัทเอกชนผู้รับกำจัดขยะ (วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2564) โดยคิดเป็นมูลค่าการกำจัดเมื่อเทียบกับ 1 ปีงบประมาณ เทศบาลนครขอนแก่นต้องใช้งบในการกำจัดมากกว่า 3.5 ล้านบาทต่อปี โดยงบประมาณที่มาจากการจัดเก็บรายได้และภาษีของประชาชนมาเป็นค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะ

ในปัจจุบันตลาดเมืองถือเป็นผู้ผลิตขยะพลาสติกที่มากอีกแห่งในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยตลาดที่มีการขึ้นทะเบียนนั้นมากกว่า 20 ตลาด อาทิเช่น ตลาดเทศบาล 1

ตลาดเทศบาล 2 (เจ้าพ่อทองสุข) ตลาดรถไฟ เป็นต้น (เทศบาลนครขอนแก่น, 2566) กล่าวได้ว่าถ้าผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองมีระดับการรับรู้การตลาดและเลิกใช้พลาสติกที่ดีก็จะเป็นส่วนช่วยลดปริมาณขยะในภาพรวมให้ลดลง และยังสามารถลดค่าใช้จ่าย ด้านงบประมาณการกำจัดขยะได้โดยตรงอีกทางหนึ่ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงกลุ่มของผู้ค้าขายและผู้ซื้อที่เป็นผู้ผลิตขยะพลาสติกหลักในตลาด ว่ามีการรับรู้การตลาดและเลิกใช้พลาสติก ว่าอยู่ในระดับใดเพราะถ้าผู้ซื้อผู้ขาย เหล่านี้มีการรับรู้ที่ตื่นนอกจากจะช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกแล้ว ยังช่วยลดโลกร้อนได้อีกทาง (อรรพรรณ ชวนะอิทธินันท์, 2562: 75-76) การลดและเลิกใช้พลาสติกนั้นยังสามารถส่งผลสะท้อนมาสู่สังคมเมืองที่น่าอยู่ยิ่งขึ้น เป็นเมืองที่สะอาดถูกสุขลักษณะ และเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำพาจังหวัดขอนแก่นให้หลุดพ้นจากเมืองที่ปริมาณขยะตกค้างอันดับต้น ๆ ของประเทศ และยังสามารถช่วยลดการปล่อยมลพิษสู่อากาศ ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของเมืองให้น่าอยู่อีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงนำมาซึ่งคำถามการวิจัยที่ว่า **“ระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองอยู่ในระดับใด และปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้”** โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยอยู่สองประการคือ ประการแรก **“เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น”** และประการที่สอง **“เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น”** โดยมีการกำหนดขอบเขตการวิจัยครั้งนี้ไว้สองด้านประกอบไปด้วย ด้านพื้นที่ คือ พื้นที่ของประชากรในงานวิจัย กล่าวคือเป็นการเก็บข้อมูลในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยตลาดที่ทำการเก็บข้อมูลจะเป็นตลาดที่มีการขึ้นทะเบียนกับเทศบาลนครขอนแก่น และ ด้านประชากร คือ ขอบเขตด้านบุคคลของประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย ผู้ขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยเลือกตลาดที่ได้มีการขึ้นทะเบียนกับทางเทศบาลนครไว้ทั้งหมด 12 ตลาด

ทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในเรื่องของการรับรู้ (Perception) ผสมผสานเข้ากับแนวคิดสิ่งแวดล้อมเมือง (Urban Environment) มาเป็นทฤษฎีหลักในการวิจัยและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

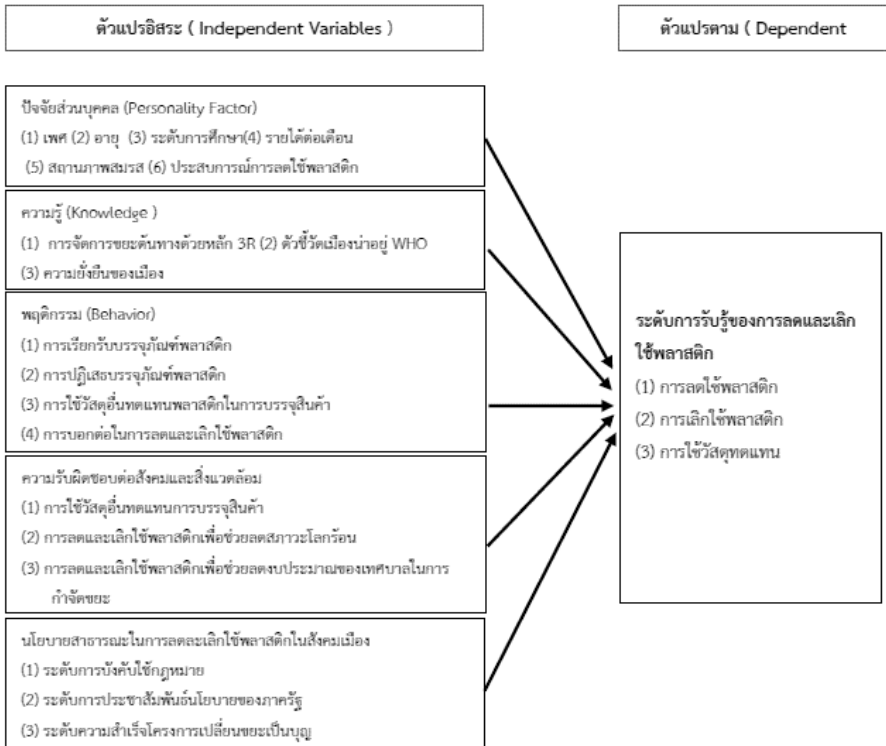
1. การรับรู้ หมายถึง การตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดย กระบวนการรับรู้ประกอบด้วย (1) สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นข้อมูลทางกายภาพ ที่บุคคลสามารถรับรู้ผ่านระบบประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของตนเองได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และ สัมผัส (2) การแยกแยะการรับรู้ (Perceptual Screens) เป็นวิธีการที่บุคคลใช้ประสาทสัมผัส (ปาลิตา สามประดิษฐ์, 2560: 10-11) และ ต่อมา ฉัตรแก้ว คละจิตร์ และ วงหทัย ต้นชีวะะวงศ์ (2563: 176-177) ได้ให้แนวคิดการรับรู้ ว่าหมายถึง การเปิดรับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เราสามารถสัมผัสได้ จากนั้นนำเข้าสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ และสรุปผลออกมาในเรื่องการตัดสินใจต่อการตอบสนองสิ่งเร้านั้น โดยมีปัจจัยสนับสนุนการรับรู้คือ ทศนคติ (Attitude) พฤติกรรม (Behavior) และ ตัวบุคคล (Personal Factor)

2. แนวคิดสิ่งแวดล้อมเมือง พุฒพัฒน์นิ น คำวชิระพิทักษ์ และ วรลักษ์ณ์ คงอ้วน (2564: 109-110) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมเมืองในมุมที่กว้างขึ้นว่าสิ่งแวดล้อมเมืองหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ในบริเวณเมืองและ เกศสุดา สิทธิสันติกุล และคณะ (2562: 294-299) ได้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมเมืองหมายถึง ธรรมชาติการเป็นอยู่ของผู้คนที่อยู่อย่างเป็นมิตรร่วมกัน ประกอบไปด้วยธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยที่ทุกคนสามารถใช้พื้นที่สาธารณะ ในการสร้างสรรค์เรียนรู้โดยมีกลไกการขับเคลื่อนจากภาคประชาชน ภาครัฐ และ ทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นเกิดการจุดประกาย เกิดความห่วงเห่น และรักในพื้นที่ โดยเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมเมือง คือเมืองที่น่าอยู่ผู้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขภายใต้ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่ดีโดยการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองมีหลักการที่สำคัญ 4 ประการคือ (1) การสำรวจ และ กำหนดขอบเขตสิ่งแวดล้อม (2) การหาแนวทางการจัดการ การควบคุม การบำบัดหรือ กำจัดของเสีย (3) การสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังให้ รักสิ่งแวดล้อม และ (4) การส่งเสริมให้เอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

เมื่อมองภาพองค์รวมจะเห็นว่าการรับรู้และสิ่งแวดล้อมเมืองนั้นจะมีการนำเอากรอบนโยบายสาธารณะเข้ามาประกอบด้วยซึ่ง วนิดา เสริมเหลา และ ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ (2564: 247-248) ได้กล่าวถึงผลของการวางกรอบนโยบายเรื่องความสำเร็จจากการจัดการขยะของประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้และไต้หวัน โดยผลแห่งความสำเร็จของประเทศเหล่านั้นมาจากภาครัฐเป็นผู้กำหนดไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้ในระดับประเทศในเรื่องการทิ้งขยะ การนำขยะกลับมาหมุนเวียนใช้ใหม่ตามหลัก 3R การออกข้อบังคับที่นำไปสู่การบังคับใช้ในระดับชุมชนแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดการจัดการขยะของประเทศเหล่านั้นมีความสำเร็จและเป็นเมืองที่น่าอยู่ ขณะที่ อรติ ภาพलगาม และ สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ (2565: 517-519) ได้นำเสนอข้อค้นพบในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเทศบาลตำบลโนนหวาย อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ไว้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนนั้นประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลักดังนี้ (1) เป็นด้านการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการทำแผนการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การติดตามแผนที่ดำเนินงานไว้ การร่วมติดตามผลและการร่วมรับผลประโยชน์ ในส่วนที่ (2) คือการมีภาวะผู้นำของผู้บริหารชุมชนในระดับผู้บริหารท้องถิ่น และส่วนสุดท้ายในส่วนที่ (3) การมีนโยบายและวิสัยทัศน์โดยมุ่งเน้นไปที่การนำนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยมาสู่การปฏิบัติในชุมชนและบังคับใช้อย่างแท้จริงและมีโครงการที่น่าสนใจจากรายงานฉบับสมบูรณ์ การดำเนินงานโครงการคาร์บอนต่ำสาธิตที่นำเสนอโดยวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2564) มีการรายงานผลงานวิจัยทำให้ทราบถึง โครงการเปลี่ยนขยะเป็นบุญ สามารถทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะพลาสติกอย่างเห็นเป็นรูปธรรมอีกเช่นกัน โดยจากที่กล่าวมาในข้างต้นทั้งหมดสามารถนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้ทำการผสมผสานทฤษฎี (Theory) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) นำมาใช้ในการกำหนดตัวแปรวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยสองตัวแปรดังนี้ (1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) และ (2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมเนื้อหาจากแนวความคิด ด้าน

ประชากรศาสตร์ (Personality Factor) ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านพฤติกรรม (Behavior) ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social and Environment Responsibility) และ ด้านนโยบายสาธารณะในการลดและเลิกใช้พลาสติกในสังคมเมือง นำมาพัฒนากรอบแนวคิดในภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

3. สมมุติฐานการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัย สามารถนำมาตั้งสมมุติฐานการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ นั้น ของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยสามารถแยกเป็นหัวข้อสมมุติฐานได้ดังนี้

3.1 สมมุติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่ (Personality) ประกอบไปด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน สถานะภาพสมรส และ ประสบการณ์การลดและเลิกใช้พลาสติก อาจจะมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

3.2 สมมุติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านความรู้ (Knowledge) ที่ประกอบไปด้วย การจัดการขยะต้นทางด้วยหลัก 3R ตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ของ WHO และ ความยั่งยืนของเมือง (Sustainable city) อาจจะมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

3.3 สมมุติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านพฤติกรรม (Behavior) ที่ประกอบไปด้วย พฤติกรรมการเรียกเก็บบรรจุภัณฑ์ที่มาจากพลาสติก พฤติกรรมการปฏิเสธบรรจุภัณฑ์ที่มาจากพลาสติก พฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก และ พฤติกรรมการบอกต่อการลดและเลิกใช้พลาสติก อาจจะมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

3.4 สมมุติฐานที่ 4 ปัจจัยด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Social and Environment Responsibility) ที่ประกอบไปด้วย ด้านการใช้วัสดุมาทดแทนการบรรจุสินค้า ด้านการลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม และการลดและเลิกใช้พลาสติกจะช่วยลดงบประมาณในการกำจัดขยะพลาสติกของเทศบาลนครขอนแก่น อาจจะมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

3.5 สมมุติฐานที่ 5 ปัจจัยด้านนโยบายสาธารณะในการลดและเลิกใช้พลาสติกในสังคมเมือง ที่ประกอบไปด้วย ระดับการบังคับใช้กฎหมาย ระดับการประชาสัมพันธ์นโยบายของภาครัฐและระดับความสำเร็จของโครงการเปลี่ยนขยะเป็นบุญ อาจจะมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ระดับปัจเจก โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถแบ่งออกได้สองกลุ่มคือ ผู้ค้าขายสินค้า (Trader) และผู้ซื้อสินค้า (Buyer) เนื่องจากประชากรในการวิจัยครั้งนี้ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน จึงกำหนดขนาดของตัวอย่างประชากร (Sample Size) แบบไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนโดยใช้สมการของ Cohen (1977) อ้างถึงใน อรรถาธิบาย (2555: 19) โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1. ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้ค้าขายสินค้า (Trader) และผู้ซื้อสินค้า (Buyer) ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 12 แห่ง ประกอบไปด้วย (1) ตลาดเทศบาล 1 (2) ตลาดเทศบาล 2 (3) ตลาดเทศบาล 3 (4) ตลาดตลาดหนองไผ่ล้อม (5) ตลาดโต้รุ่งร่วมจิตร์ (6) ตลาดบางลำภู (7) ตลาดศรีเมืองทอง (8) ตลาดรถไฟ (9) ตลาด อ.จิริระ (10) ตลาดถนนคนเดิน (11) ตลาดสี่เหลี่ยม (12) ตลาดต้นตาล

2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

$$n = \frac{Z^2 pq}{E^2}$$

ความหมาย

n = จำนวนตัวอย่าง

Z = ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนดที่ 95% ดังนั้นค่า Z=1.96

p และ q = ค่าสัดส่วนตัวอย่างที่น่าจะเป็นและส่วนที่เหลือ จึงมีการตั้งสมมติฐานว่าผู้ค้าขายและผู้ซื้อมีการรับรู้การลดเลิกใช้พลาสติกที่ p=50% และที่ยังไม่รับรู้ q=50% ได้ค่า p=0.5 และ q=0.5 ถือว่าเป็นค่ามากที่สุด

E = ค่าความคลาดเคลื่อนในงานวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ใช้ค่าความเชื่อมั่นที่ 95% ดังนั้นค่าความคลาดเคลื่อน จึงอยู่ที่ $\pm 5\%$ (E = 0.05)

แทนค่าในสมการ

$$n = \frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2}$$

$$n = 384.16$$

ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมคือ 385 ตัวอย่าง

3. การสุ่มตัวอย่าง (Sampling Design) ขนาดตัวอย่างที่ได้เป็น 385 ตัวอย่าง ทั้งในกลุ่มผู้ค้าขายและผู้ซื้อ โดยผู้วิจัยแบ่งอัตราส่วน ผู้ค้าขาย 1 ส่วน ต่อผู้ซื้อจำนวน 3 ส่วน ตามหลักส่วนประสมทางการตลาดที่ให้ความสำคัญต่อผู้บริโภคในระดับมากที่สุด (วิทวัส รุ่งเรืองพล, 2563: 217-219) ดังนั้นจำนวนตัวอย่างผู้ขายจึงเป็น 96 ตัวอย่างและผู้ซื้อเป็น 289 ตัวอย่าง และเลือกพื้นที่ตลาดที่ปัจจุบันยังมีการดำเนินกิจกรรมค้าขายอยู่จริงจำนวน 12 ตลาดโดยที่แต่ละตลาดจะมีตัวอย่างของผู้ขายสินค้าในการตอบแบบสัมภาษณ์เป็นจำนวน 8 ตัวอย่าง และตัวอย่างของผู้ซื้อสินค้าในการตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นจำนวน 24 ตัวอย่าง ใน 11 ตลาดและมี 25 ตัวอย่างใน 1 ตลาด

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างของผู้ซื้อและผู้ขายโดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้หลักความน่าจะเป็น (Non-Probability Selection) โดยส่วนของผู้ขายจะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการสุ่มด้วยวิธีนี้จะคำนึงถึงคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างของผู้ขายสินค้าเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ (ธนพฤษฯ ชามะรัตน์ , 2564) ดังนั้นจึงได้ทำการกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างผู้ค้าขายสินค้าไว้คือ ต้องมีการค้าขายในตลาดเทศบาลนครขอนแก่นเป็นประจำในตลาดนี้มากกว่า 3 เดือนขึ้นไปและผู้ค้าขายจำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติก โดยที่ผู้วิจัยจะทำการสอบถามเบื้องต้นก่อนเสมอ ถ้าคุณสมบัติข้อนี้ตรงจึงทำการสัมภาษณ์ ส่วนของผู้ซื้อสินค้าจะใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดคุณสมบัติตัวอย่างของผู้ซื้อสินค้าได้

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ประกอบไปด้วยส่วนที่ 1. ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นการสอบถามถึงคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น เช่น เพศ อายุ ระดับ

การศึกษา เป็นต้น ส่วนที่ 2. ระดับความรู้ เป็นข้อคำถามมีทั้งหมด 3 หัวข้อดังนี้ (1) ระดับความรู้เรื่อง 3R (2) ระดับความรู้เรื่อง ตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่ของ WHO (3) ระดับความรู้เรื่อง ความยั่งยืนของเมือง เป็นคำถามปลายปิด การตอบเป็นแบบเลือกตอบโดยแต่ละหัวข้อจะมี 10 ข้อย่อย ส่วนที่ 3 พฤติกรรม เป็นการวัดทัศนคติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง เป็นคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่าเป็น 5 ระดับประกอบไปด้วย น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด ข้อคำถามประกอบไปด้วย 4 คำถามดังนี้ (1) พฤติกรรมการเรียกร้องบรรจุน้ำมันพลาสติก (2) พฤติกรรมการปฏิเสธบรรจุน้ำมันพลาสติก (3) พฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติกในการบรรจุสินค้า (4) พฤติกรรมการบอกต่อในการลดและเลิกใช้พลาสติกโดยแต่ละข้อมีข้อคำถามย่อย 5 ข้อ ส่วนที่ 4 ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นการวัดทัศนคติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง เป็นคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่าเป็น 5 ระดับประกอบไปด้วย 3 คำถามดังนี้ (1) ด้านการใช้วัสดุอื่นมาใช้ในการบรรจุสินค้าแทนการใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดปริมาณขยะ (2) ด้านการลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม (3) ด้านการลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดงบประมาณในการกำจัดขยะพลาสติกของเทศบาลนครขอนแก่น โดยแต่ละข้อมีข้อคำถามย่อย 5 ข้อ ส่วนที่ 5 นโยบายสาธารณะในการลดและเลิกใช้พลาสติกในสังคมเมืองเป็นการวัดทัศนคติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง เป็นคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่าเป็น 5 ระดับ ข้อคำถามประกอบไปด้วย 3 คำถามดังนี้ (1) การบังคับใช้กฎหมายการทิ้งขยะให้ถูกประเภท จะทำให้ลดปริมาณขยะพลาสติกได้อย่างยั่งยืน (2) การประชาสัมพันธ์นโยบายของภาครัฐ ในการลดและเลิกใช้พลาสติกสามารถลดปริมาณขยะพลาสติกได้ (3) โครงการเปลี่ยนขยะเป็นบุญสามารถลดปริมาณขยะพลาสติกลงได้ โดยแต่ละข้อมีข้อคำถามย่อย 5 ข้อ ส่วนที่ 6 การรับรู้ต่อการลดใช้พลาสติก เลิกใช้พลาสติก และการใช้วัสดุอื่นทดแทน เป็นการวัดทัศนคติของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง เป็นคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่าเป็น 5 ระดับ ข้อคำถามประกอบไปด้วย 3 คำถามดังนี้ (1) การรับรู้ต่อการลดใช้พลาสติก (2) การรับรู้ต่อการเลิกใช้พลาสติก (3) การรับรู้ต่อการใช้วัสดุทดแทนพลาสติกในการบรรจุสินค้า โดยแต่ละข้อมีข้อคำถามย่อย 5 ข้อ

ในขั้นตอนการพิจารณาและเกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามการประมาณค่าในการประเมินทรศณะ มีรายละเอียดแสดงดังตารางที่ 1 รายละเอียดและเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่า ดังต่อไปนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 รายละเอียดและเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับคำถามแบบระดับช่วงประมาณค่า

ระดับ	รายละเอียด	เกณฑ์การให้คะแนน	
		ข้อความเชิงบวก	ข้อความเชิงลบ
น้อยที่สุด	เมื่อข้อความที่เกิดขึ้นนั้นไม่ตรงต่อความรู้สึกมากที่สุด	1	5
น้อย	เมื่อข้อความที่เกิดขึ้นนั้นไม่ตรงต่อความรู้สึกมาก	2	4
ปานกลาง	เมื่อข้อความที่เกิดขึ้นนั้นตรงต่อความรู้สึกปานกลาง	3	3
มาก	เมื่อข้อความที่เกิดขึ้นนั้นตรงต่อความรู้สึกมาก	4	2
มากที่สุด	เมื่อข้อความที่เกิดขึ้นนั้นตรงต่อความรู้สึกมากที่สุด	5	1

อนึ่ง ในการเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาจะเป็นการปรับค่าคะแนนดิบจากเดิม 5 ช่วงประมาณค่ามาเป็น 3 ระดับช่วงของการรับรู้ ประกอบไปด้วย ระดับน้อย ระดับปานกลาง และ ระดับมากดังจะแสดงในตารางที่ 2 ต่อไป

- 5. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
  - 5.1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยให้เกิดความเข้าใจ
  - 5.2 ออกแบบและกำหนดกรอบแนวคิด ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อนำไปสู่การใช้เป็นข้อมูลในการสร้างคำถามในการสัมภาษณ์
  - 5.3 สร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาทำการหาคุณภาพเครื่องมือดังนี้

1) การทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ที่ได้ทำการสร้างและพัฒนาแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ทำการตรวจสอบผลที่ได้ของค่า IOC มากกว่า 0.5 ถือว่าผ่านเกณฑ์ในทุกข้อคำถาม (ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์, 2564) โดยผลของคะแนน อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.0 และหลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ข้อคำถามมีความถูกต้อง

2) การทดสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา ว่าข้อคำถามตรงตามทฤษฎีที่ต้องการวัดหรือไม่ และทำการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ

3) การทดสอบความเที่ยง (Reliability) โดยการนำเอาแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา และได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิไปทำการทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ได้มีการกำหนดไว้ จำนวน 20 คนในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น จากการวิเคราะห์ผลที่ได้ของค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient) อยู่ที่ 0.96 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้และผ่านเกณฑ์ (ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์ , 2564) จากนั้นจัดทำสำเนาแบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูลต่อกลุ่มตัวอย่างจำนวน 385 ชุด

6. การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับตัวแปรเดียว (Univariate Analysis) เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะของข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistical) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด โดยใช้ โปรแกรม SPSS ในการประมวลผลและสรุปผลเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของข้อมูล

6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับสองตัวแปร (Bivariate Analysis) เพื่อทำการวิเคราะห์คุณลักษณะย่อยและความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น และตัวแปรตามโดยการใช้การวิเคราะห์เมทริกซ์ความสัมพันธ์ (Correlation Matrix) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์องค์ประกอบตัวแปรต้น ในแต่ละตัวต้องไม่มีความสัมพันธ์กัน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้พบว่าค่าสูงสุดคือ 0.636 และมีค่าต่ำสุดคือ -0.002 โดยการทดสอบค่าในโปรแกรม SPSS

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูลระดับหลายตัวแปร (Multivariate Analysis) เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ในหัวข้อเรื่องปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Multiple Regression Analysis (MRA) ในการวิเคราะห์ข้อมูล และเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการประมวลผลของโปรแกรม SPSS ในการนำเสนอ

7. จริยธรรมการวิจัย เพื่อให้เกิดความมั่นใจและเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมอันถือเป็นบทบาทหลักของนักวิจัยที่พึงมีผู้วิจัยจึงนำเสนอโครงการวิจัย (Research Proposal) ต่อคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ภายใต้ความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือการขอความเห็นชอบด้านจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามหนังสือที่ อว. 660201.2.3/1283 หมายเลขสำคัญโครงการ HE663085

ในการป้องกันสิทธิ์และให้ความมั่นใจต่อกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะทำการสอบถามความสมัครใจก่อนเสมอว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์นั้น มีความยินดีร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ กรณีที่มีความยินดีและสมัครใจผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจึงจะทำการสัมภาษณ์โดยจะไม่มีการบันทึกภาพหรือเสียงใด ๆ และไม่มีการนำข้อมูลไปเผยแพร่ในทางอื่น โดยยกเว้นเพื่อการศึกษางานวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ในส่วนของคุณธรรมประจำใจของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยขอปฏิญาณว่าจะไม่เปลี่ยนแปลงข้อมูลของผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ได้ทำการให้ข้อมูลมาแล้วจะนำข้อมูลที่ได้นั้นนำเสนอตามความเป็นจริงพร้อมกันนี้จะไม่นำข้อมูลที่ได้ไปใช้เพื่อการอื่นใดนอกจากเพื่อการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตลาดเมืองทั้ง 12 แห่ง กับกลุ่มตัวอย่างรวม 385 คน แยกเป็นผู้ขายจำนวน 98 คน และเป็นผู้ซื้อสินค้าจำนวน 287 คน โดยส่วนใหญ่แล้วเป็น

เพศหญิงร้อยละ 56.10 โดยมีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.80 มีผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดอยู่ที่ 20 ปีบริบูรณ์ และอายุมากที่สุดอยู่ที่ 76 ปี ซึ่งเป็นเพศหญิง ในส่วนของระดับการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 80.00 โดยผู้ที่มีการศึกษาสูงสุดในครั้งนี้คือ จบการศึกษาระดับปริญญาเอก รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ค้าขายและผู้ซื้อร้อยละ 71.40 อยู่ที่ 10,000 ถึง 30,000 บาท ต่อเดือน และผู้มีรายได้สูงสุดในการสำรวจครั้งนี้มากถึง 300,000 บาทต่อเดือนซึ่งเป็นผู้ค้าขายสินค้า ในด้านสถานภาพสมรสพบว่า ร้อยละ 51.40 แต่งงานแล้ว ในส่วนของประสบการณ์การลดและเลิกใช้พลาสติก ร้อยละ 51.40 มีประสบการณ์ 5-10 ปีและผู้มีประสบการณ์มากที่สุดมากถึง 20 ปี

1. ระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิเคราะห์ทางสถิติ ทำให้ทราบว่าระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอยู่ในระดับมากร้อยละ 67.27 (คะแนนมากกว่า 60 คะแนน) ระดับปานกลางร้อยละ 28.05 (คะแนนระหว่าง 32-60 คะแนน) และระดับน้อย ร้อยละ 4.68 (คะแนนน้อยกว่า 32 คะแนน) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติก

ระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติก		ร้อยละ
ระดับน้อย	(คะแนนน้อยกว่า 32 คะแนน)	4.68
ระดับปานกลาง	(คะแนนระหว่าง 32 - 60 คะแนน)	28.05
ระดับมาก	(คะแนนมากกว่า 60 คะแนน)	67.27
รวม		100.(385)
$\bar{X}$ = 63.19 SD = 8.44 Min = 32 คะแนน Max = 75 คะแนน		

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า (1) ระดับการรับรู้ต่อการลดใช้พลาสติก อยู่ในระดับมากร้อยละ 84.68 (2) ระดับการรับรู้ต่อการเลิกใช้พลาสติก อยู่ในระดับมากร้อยละ 80.00

และ (3) ระดับการรับรู้ต่อการใช้วัสดุอื่นทดแทนพลาสติก อยู่ในระดับมากร้อยละ 74.55 จะเห็นได้ว่าระดับการรับรู้ทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมากทั้งหมด

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับหลายตัวแปรโดยใช้สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis :MRA) เพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ตัวแปรแต่ละตัวต้องอิสระต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์กัน ผลของการทดสอบตารางความสัมพันธ์ (Correlation Matrix) ทำให้พบว่าค่าสูงสุด คือ 0.636 และมีค่าต่ำสุดคือ -0.002 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรแต่ละตัวมีความอิสระต่อกัน จากนั้นได้ทำการทดสอบสมมติฐานการวิจัยอันนำไปสู่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมือง โดยมีผลการทดสอบสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่ประกอบไปด้วยตัวแปร เพศ อายุ การศึกษา รายได้ ต่อเดือน สถานภาพสมรส และ ประสบการณ์การลดและเลิกใช้พลาสติก ต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยด้านความรู้ (Knowledge) มีตัวแปรความยั่งยืนของเมือง มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่ตัวแปรในด้านความรู้ เรื่องการจัดการขยะต้นทางด้วยหลัก 3R และตัวชี้วัดความเมื่องน่าอยู่ของ WHO พบว่าไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยด้านพฤติกรรม (Behavior) ตัวแปรพฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรพฤติกรรมการเรียกร้องบรรจุภัณฑ์พลาสติก ตัวแปรพฤติกรรมการปฏิเสธบรรจุภัณฑ์

พลาสติก และ ตัวแปรพฤติกรรมการบอกต่อในการลดและเลิกใช้พลาสติก ต่างเป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

สมมุติฐานที่ 4 ปัจจัยด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบไปด้วย ตัวแปรการใช้วัสดุมาทดแทนการบรรจุสินค้า และตัวแปรการลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกที่ของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนของตัวแปรการลดและเลิกใช้พลาสติกจะช่วยลดงบประมาณในการกำจัดขยะพลาสติกของเทศบาลนครขอนแก่น เป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

สมมุติฐานที่ 5 ปัจจัยด้านนโยบายสาธารณะในการลดและเลิกใช้พลาสติกในสังคมเมือง มีตัวแปรระดับการบังคับใช้กฎหมายเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในส่วนของตัวแปรด้านระดับการประชาสัมพันธ์นโยบายของภาครัฐและตัวแปรด้านระดับความสำเร็จของโครงการเปลี่ยนขยะเป็นบุญ ทั้งสองเป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น

จากผลการทดสอบสมมุติฐานดังกล่าวทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ของการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีทั้งหมด 5 ตัวแปรประกอบไปด้วย (1) ระดับการบังคับใช้กฎหมาย (2) พฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก (3) การใช้วัสดุมาทดแทนการบรรจุสินค้า (4) การลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม (5) ปัจจัยด้านความรู้ความยั่งยืนของเมือง และมีค่า $R^2 = 0.440$ ซึ่งหมายความว่าอำนาจการทำนายทั้งหมดที่สมการถดถอยพหุคูณร้อยละ 44.00 (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของการลดและเลิกใช้พลาสติก

ตัวแปรอิสระ	B	Beta	Sig.
			(P value)
เพศ	0.104	0.006	0.881
อายุ	0.007	0.009	0.832
การศึกษา	0.035	0.014	0.740
รายได้	-9.661E-06	-0.039	0.347
สถานภาพสมรส (การครองเรือน)	0.418	0.023	0.583
ประสบการณ์การลดและเลิกใช้พลาสติก	0.061	0.023	0.590
ความรู้เรื่อง 3R	0.255	0.023	0.608
ความรู้เรื่องเมืองน่าอยู่ตามหลักขององค์การอนามัยโลก	-0.190	-0.023	0.621
ความยั่งยืนของเมือง	-1.246	-0.148	0.002 *
พฤติกรรมการเรียกร้องบรรจุกฎหมายพลาสติก	-0.068	-0.031	0.518
พฤติกรรมการปฏิเสธบรรจุกฎหมายพลาสติก	0.200	0.095	0.089
พฤติกรรมการใช้วัสดุอื่นทดแทนพลาสติก	0.376	0.188	0.001 *
พฤติกรรมการบอกต่อการลดและเลิกใช้พลาสติก	-0.085	-0.046	0.367
การใช้วัสดุทดแทนในการบรรจุสินค้า	0.274	0.139	0.015 *
การลดและเลิกใช้พลาสติกช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม	0.273	0.137	0.028 *
การลดและเลิกใช้พลาสติกจะช่วยลดงบประมาณในการกำจัดขยะของเทศบาลนครขอนแก่น	0.220	0.110	0.060
ระดับการบังคับใช้กฎหมาย	0.417	0.219	0.000 *
ระดับการประชาสัมพันธ์นโยบายของภาครัฐ	-0.080	-0.042	0.467
ระดับความสำเร็จโครงการเปลี่ยนขยะเป็นบุญ	0.113	0.055	0.289

*ค่า P-Value น้อยกว่า 0.05 แสดงให้ทราบถึงตัวแปรอิสระดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรตาม

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ 67.27)

1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นมี 5 ตัวแปรประกอบไปด้วย (1) ระดับการบังคับใช้กฎหมาย (2) พฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก (3) การใช้วัสดุมาทดแทนการบรรจุสินค้า (4) การลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อม (5) ปัจจัยด้านความรู้ความยั่งยืนของเมือง

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 จากผลการวิจัยที่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล อันประกอบด้วยตัวแปรเพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน สถานภาพสมรส และประสบการณ์การลดและเลิกใช้พลาสติกต่างไม่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้ที่ระบุว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการรับรู้ (ฉัตรแก้ว คละจิตร และ วงหทัย ต้นชีวะวงษ์, 2564) ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิดา บุญโถม และ วิษระ เชียงกุล (2564) ที่ทำการศึกษาพฤติกรรมตามแผนที่ส่งผลต่อความตั้งใจใช้ถุงผ้าในการซื้อสินค้าของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ที่ค้นพบว่าระดับการศึกษาและรายได้ที่แตกต่างกัน มีความตั้งใจใช้ถุงผ้าในการซื้อสินค้าของประชาชนแตกต่างกัน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ และคณะ (2565) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดการปล่อยคาร์บอน ของคนเมืองอีสานในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่ค้นพบว่า คุณลักษณะทั่วไป ทั้งอายุ การศึกษา และรายได้ รวมทั้งความรู้และแรงจูงใจต่างเป็นปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการรับรู้

กล่าวได้ว่าผลของการวิจัยครั้งนี้ที่ไม่สอดคล้องมาจากหลายประการ เช่น ด้านเวลา ในช่วงการเก็บข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้เริ่มเก็บข้อมูลในช่วงเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2565 เป็นช่วงการลดลงของการแพร่ระบาดของ COVID-19 เมื่อเทียบกับงานวิจัยก่อนหน้านี้จะเป็นการเก็บข้อมูลในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่รัฐออกมาตรการป้องกันอย่างจริงจัง จึงอาจเป็นความไม่สอดคล้องที่เกิดขึ้นได้ ต่อมาด้านพื้นที่ กล่าวคือการวิจัยในครั้งนี้พื้นที่การวิจัยเป็นกลุ่มตลาดที่กระจายอยู่ในใจกลางเมืองโดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ซื้อผู้ขายสินค้าในตลาดซึ่งทำให้พบว่าผู้ขาย และผู้ซื้อ ส่วนมากไม่ได้เป็นผู้อาศัยและใช้ชีวิตประจำในเขตเมืองจึงอาจเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ถึงแม้ว่าพื้นที่การวิจัยเป็นสังคมเมืองคล้ายกัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปอาจจะต้องมีการนำภูมิสำเนาของกลุ่มตัวอย่างเข้ามาเป็นอีกปัจจัยสนับสนุนในการเก็บข้อมูล และรวมถึงการกำหนดช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลอาจจะต้องนำมาประกอบการพิจารณาในการเก็บข้อมูลในภายหน้าเช่นกัน

2.2 จากผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรระดับการบังคับใช้กฎหมายมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้ และสิ่งแวดล้อมเมือง และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิดา เสริมเหลา และศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ (2564) ที่ทำการวิจัยเรื่องการถอดบทเรียนความสำเร็จจากการจัดการขยะของประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และไต้หวัน ประเทศเหล่านี้ล้วนมีการออกกฎหมายควบคุมในการจัดการปัญหาขยะพลาสติก

2.3 จากผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรพฤติกรรมการใช้วัสดุทดแทนพลาสติก และตัวแปรการลดและเลิกใช้พลาสติกเพื่อช่วยลดสภาวะโลกร้อนและรักษาสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการรับรู้ และสิ่งแวดล้อมเมือง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาริดา เสนาวงษ์ และคณะ (2564) ที่พบว่าการรับรู้นโยบายการจัดการขยะพลาสติกของผู้ค้าในตลาดเจริญศรี อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติกของผู้ค้า แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของผู้ค้าขายสินค้าในตลาดนั้นมีผลต่อการใช้วัสดุอื่นทดแทนพลาสติกแน่นอน รวมไปถึงงานวิจัยของ พงศ์ชนต์

ศรีสุวรรณ (2561) ที่กล่าวโดยสรุปไว้ว่าการรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจะช่วยปลูกจิตสำนึกของเรา เช่นเดียวกับงานวิจัย วนิดา บุญโถม และวัชรระ เชียงกุล (2564) ที่ชี้ให้เห็นว่านับวันปัญหาขยะพลาสติกจะทวีมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น การใช้ถุงผ้าในการบรรจุสินค้าก็เป็นตัวสนับสนุนในความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงงานวิจัยของ ปาลิดา สามประดิษฐ์ (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ถุงผ้าบรรจุสินค้าที่ซื้อจาก Tops Market ของคนในกรุงเทพมหานคร

2.4 จากผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรความยั่งยืนของเมืองมีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขาย ผู้ซื้อ ในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีความสอดคล้องทฤษฎีสิ่งแวดล้อมเมือง และทฤษฎีการรับรู้ ขณะเดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรณิธิ อักษร และคณะ (2565) ที่เสนอว่าความยั่งยืนของเมืองนั้นมีความสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้คนที่อาศัยในบริเวณแหล่งน้ำและน้ำพาสู่ความยั่งยืนในระยะสั้นและระยะยาวต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ประกอบไปด้วย 3 ระดับ คือ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยนโยบายระยะสั้นจะต้องมุ่งเน้นไปในเรื่องของการณรงค์การลดและเลิกใช้พลาสติกภายในตลาดเมืองที่โดยเริ่มในส่วนของการตลาดที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลเป็นหลักหวังผลในระยะเวลา 1-2 เดือน จากนั้นขยายผลไปสู่การกำหนดนโยบายระยะกลาง โดยจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของออกกฎระเบียบออกข้อบังคับการลดและเลิกใช้พลาสติกภายในตลาดเมืองทั้งที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลนครขอนแก่น กลุ่มตลาดเอกชน และรวมถึงกลุ่มแม่ค้าหาบเร่แผงลอยเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้มาจับจ่ายใช้สอยในบริเวณตลาดโดยขยายผลมาจากการณรงค์ในระยะสั้น คาดหวังให้เกิดผลในช่วงระยะเวลา 6 เดือนถึง 1 ปี และระดับสุดท้ายคือ ระยะยาวที่เป็นการมองถึงอนาคต (Scenario) เพื่อเสนอแนะในเรื่องของการขยายผลในการบังคับใช้กฎหมายการจัดทำนโยบายโดยเทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับภาคประชาชนและบรรจุเข้าไปในแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) ของเทศบาลนครขอนแก่นอย่างจริงจัง ในการลดและเลิกใช้พลาสติก

รวมไปถึงการขยายผลไปถึงความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อให้ครอบคลุมในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและสามารถนำไปเป็นข้อบังคับหรือนโยบายสาธารณะในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาคและระดับประเทศต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผลจากการลงพื้นที่จริงในการเก็บข้อมูลในส่วนของตลาดเมืองทั้ง 12 แห่งซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใจกลางจังหวัดขอนแก่น อาจมีความหลากหลายในด้านของผู้มาจับจ่ายใช้สอยโดยส่วนหนึ่งอาจจะเป็นคนในพื้นที่ ดังนั้นในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งต่อไป อาจจะมีการเพิ่มในส่วนของการสัมภาษณ์ให้ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์นั้นได้ตอบเกี่ยวกับแหล่งที่มาของตนเองที่มากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลอยู่ในตลาดศรีเมืองทองในส่วนของผู้ซื้อสินค้า อาจจะมีการเพิ่มหัวข้อเข้าไปในข้อคำถามว่าท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นหรือไม่ และท่านได้มีการเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นเป็นเวลากี่ปี เป็นต้น เนื่องจากข้อค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงว่าปัจจัยส่วนบุคคลไม่ได้มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ของผู้ค้าขายและผู้ซื้อในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น ดังนั้นแล้วจึงขอฝากข้อเสนอแนะนี้ในการทำวิจัยครั้งต่อไป

รายการอ้างอิง

- เกศสุตา สิทธิสันติกุล, ปณณพร ไพบูลย์วัฒนกิจ และ กรังกาญจน์ เจริญกุล. (2562). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างมีส่วนร่วม: โครงการ Spark U เชียงใหม่ ปฏิบัติการเปลี่ยนเมือง. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย**. 11(2), 290-301. สืบค้น 19 มกราคม 2566, จาก <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/rmutsvrj/article/view/205018/142751>
- ฉัตรแก้ว คละจิตร และวงหทัย ตันชีวะวงศ์. (2563). การเปิดรับข่าวสารความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการลดใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกในกรุงเทพมหานคร. **วารสารการสื่อสารมวลชน**. 9(1), 170-195. สืบค้น 19 มกราคม 2566, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/masscomm/article/view/245741/169776>

- เทศบาลนครขอนแก่น. (2566). สืบค้น 24 มกราคม 2566 จาก <https://www.kkict.net/~kkhealth/index.php>
- ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2564). การวิจัยเชิงปริมาณสำหรับงานพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น:คณะมนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, ลุค ดับบลิว.เจ. คนิฟเพนเบิร์ก และ เอ็ดวิน บี.พี. เด ยอง. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้การลดการปล่อยคาร์บอน ของคนเมืองอีสานในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยนครพนม**. 12(2). สืบค้น 19 มกราคม 2566, จาก <https://so03.tci.thaijo.org/index.php/npuj/article/view/241398/173623>
- ธาริดา เสนาวงษ์, นริสา อินทร์สอน, พงษ์เพชร ใบงาม, สง่า ทับทิมทิน และ ปวีณา ลิ้มปิติ ปรารการ. (2564). การรับรู้นโยบายการจัดการขยะพลาสติกและพฤติกรรมการจัดการขยะพลาสติก ของผู้ค้าในตลาดเจริญศรี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. **วารสารศูนย์อนามัยที่ 9**. 15(37), 210-222. สืบค้น 19 มกราคม 2566, จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/RHPC9Journal/article/view/248795/17025>
- ปาไลดา สามประดิษฐ์. (2560). การรับรู้ข่าวสาร ทศนคติ และความรับผิดชอบทางสังคม ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ถุงผ้าบรรจุสินค้าที่ซื้อจาก Tops Market ของคนในกรุงเทพมหานคร (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. สืบค้นจาก http://dspace.bu.ac.th/bitstream/123456789/2571/3/palida_samp.pdf
- พีร์นิธิ อักษร, ธวัชชัย โทอินทร์, พัฒนพงศ์ โตภาคนาม และ ธนายุทธ ไชยธงรัตน์. (2565). ตัวชี้วัดความสำเร็จและความยั่งยืน สำหรับการบริหารโครงการเชิงพื้นที่ กรณีศึกษา: การบริหารโครงการด้านแหล่งน้ำ. **วารสารวิศวกรรมศาสตร์และนวัตกรรม**. 15(1). 188-194. สืบค้น 18 มกราคม 2566, จาก https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/eng_ubu/article/view/246303/167161

พุดพัฒน์นิณ คำวชิระพิทักษ์ และ วราลักษณ์ คงอ้วน (2564). การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อ
ตอบรับกับแนวคิดเมืองกระซิบ: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลบ้านแพ้ว จังหวัด
สมุทรสาคร. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. 16(1), 109-118. สืบค้น 21
กุมภาพันธ์ 2566. จาก [https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/
view/258498/173977](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/258498/173977)

พงศ์ชนัด ศรีสุวรรณ. (2561). **ความล้มเหลวจากการจัดการขยะที่เกิดจากถุงพลาสติกใน
ประเทศไทย และบางประเทศในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน**. งานประชุมวิชาการ
ระดับชาติครั้งที่ 10, 29-30 มีนาคม 2561. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จังหวัด
นครปฐม. จังหวัดนครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

วนิดา บุญโถม และ วุฒิชัย เชียงกุล. (2564). พฤติกรรมตามแผนที่ส่งผลต่อความตั้งใจใช้ถุงผ้า
ในการซื้อสินค้าของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น. **วารสารวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. 30(1), 56-75. สืบค้น 30 มกราคม 2566, จาก
[https://so03.tcithaijo.org/index.php/jms_psu/article/view/241140/169
104](https://so03.tcithaijo.org/index.php/jms_psu/article/view/241140/169104)

วนิดา เสริมเหลา และ ศุภพัฒน์นากร วงศ์ชนวสุ. (2564). ถอดบทเรียนความสำเร็จจากการ
จัดการขยะของประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และไต้หวัน. **ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้
สมัยใหม่**. 6(1), 235-247. สืบค้น 22 มกราคม 2566, จาก [https://so06.tci-
thaijo.org/index.php/jomld/article/view/247145/167860](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/247145/167860)

วรรณลักษณ์ นกฟุ้งพุ่ม. (2563). **ทัศนคติต่อโครงการ “Everyday Say No To Plastic
Bags” การงดแจกถุง พลาสติกหิ้ว ประเภทใช้ครั้งเดียวทิ้งจากห้างสรรพสินค้า
ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านสะดวกซื้อ (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)**. นครปฐม:
มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นจาก [https://archive.cm.mahidol.ac.th/bitstream/
123456789/3660/1/TP%20MS.022%202563.pdf](https://archive.cm.mahidol.ac.th/bitstream/123456789/3660/1/TP%20MS.022%202563.pdf)

- วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2564). **รายงานฉบับสมบูรณ์ การดำเนินโครงการคาร์บอนต่ำสาธิต เทศบาลนครขอนแก่น**. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน).
- วิทวัส รุ่งเรืองผล. (2563). **หลักการตลาด (Principle Of Marketing)**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรพรรณ ชวนะอิทธินันท์. (2562). **ทัศนคติ และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ที่มีผลต่อการเลือกใช้ถุงพลาสติกของผู้บริโภคในห้างสรรพสินค้าเขตกรุงเทพมหานคร** (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นจาก <https://archive.cm.mahidol.ac.th/bitstream/123456789/4023/1/TP%20M.M.088%202562.pdf>
- อรดี ภาพงาม และ สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ. (2565). ปัจจัยแห่งความสำเร็จการบริหารงานจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลโนนหวาย อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี. **วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. 9(2), 507-522. สืบค้น 24 มกราคม 2566, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdimu/article/view/256507/174774>
- อรัญญา แสงโชติ. (2555). **บุคลิกภาพตราสินค้ารถจักรยานยนต์ฮอนด้า** (รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้นจาก http://mslib.kku.ac.th/elib/multim/books/Economic2555/ARUNYA%20%20SANGCHOT/06_ch3.pdf

โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลก¹ Cultural Worldviews of Ethnic Rice Names in Phitsanulok

สถิตาภรณ์ ศรีหิรัญ² อัญชลี ลิงห์น้อย วงศ์วัฒนา³
Satitaporn Srihirun² Unchalee Singnoi Wongwattana³

Received: March 1, 2023

Revised: March 8, 2024

Accepted: March 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลกในเอกสารของกรมวิชาการเกษตรเรื่อง พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย (2543) โดยศึกษาวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยคือชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลก 3 หมวดความหมาย ได้แก่ หมวดความหมายคุณลักษณะ หมวดความหมายคนหรืออวัยวะของคน และหมวดความหมายสถานที่ 146 ชื่อพันธุ์ เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยา

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองภาคเหนือตอนล่าง : การศึกษาแนวบรรพชีวินศาสตร์โบราณเพื่อการพัฒนา หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Doctoral Degree's student in Linguistics, Faculty of Humanities, Naresuan University)
E-mail: satitaporns@gmail.com

³ ศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คตินวิทยา ปรัชญา และศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Professor Dr., Department of Linguistics Folklore Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Naresuan University) E-mail: unchalees@nu.ac.th

ภาษาศาสตร์โดยอาศัยกรอบแนวคิดภาษาสัมพัทธ์เป็นสำคัญ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงมานุษยวิทยาคือการออกภาคสนาม โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบเข้าร่วมระดับน้อย ผลการวิจัยพบโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 11 ประการ ได้แก่ ระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบการปกครอง

คำสำคัญ: ชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมือง, โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม, มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

Abstract

This research aims to analyze the cultural worldviews reflected in the Ethnic rice names in Phitsanulok province, as documented by the Department of Agriculture in the publication **"Thai ethnic rice varieties"** (2000). The study employs an anthropological linguistic framework to investigate 146 rice varieties categorized into three semantic fields: characteristics, human or body parts, and places. Utilizing the framework of linguistic relativity, the research methodology involves fieldwork through participant observation with a minimal level of involvement. The results of the study reveal the cultural worldviews comprising 11 elements: the traditional agricultural worldview, local wisdom, ways of life, ancient language, natural and physical environment, beliefs, social values, subsistence economy, family and kinship systems, cultural customs and traditions, and governance systems.

Keywords: Ethnic rice names, Cultural Worldviews, Anthropological Linguistics

บทนำ

ชื่อพันธุ์ข้าวมีความหมายที่น่าสนใจศึกษา ทว่าที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาความหมายของชื่อพันธุ์ข้าวอย่างจริงจัง แต่มีการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทยว่าตั้งชื่อตามสิ่งใดบ้าง เช่นตั้งตามชื่อคน ตามชื่อดอกไม้ และชื่อสัตว์ ตลอดจนถึงการตั้งชื่อที่บอกความหมายและชื่อที่แสดงความรักชาติ (วิชาการเกษตร, กรม, 2543) อย่างไรก็ตามความหมายของชื่อพันธุ์ข้าวมีคุณค่าในแง่ที่สามารถสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมได้เมื่อศึกษาเชิงมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ตามแนวคิดภาษาสัมพัทธ์ (Linguistic Relativity) ของ Whorf – Sapir (Whorf B.L., 1964 อ้างถึงใน สนิต สมครการ, 2518) ทั้งนี้ แม้วานับแต่อดีตจวบจนปัจจุบันจะมีการศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวและชาวนาหรือวัฒนธรรมข้าวอย่างกว้างขวาง แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา เช่นการวิจัยเรื่อง **วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง** ของงามพิศ สัตย์สงวน (2545) นอกจากนั้นเป็นการศึกษาเชิงสังคมศาสตร์ เช่นการวิจัยเรื่อง **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต** ของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2563) ซึ่งใช้ทั้งระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามและการวิจัยเอกสาร และส่วนหนึ่งของผลการวิจัยเป็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมคือการทำนาในอดีตอาศัยแรงงานคนในครอบครัว อีกทั้งมีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethno graphic research method) ของ ฐานิตา บุญวรรณ (2562) เรื่อง **ดิน น้ำ ข้าวและชาวนา: ชาติพันธุ์วรรณาของชาวนาบางระกำ** ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามเก็บข้อมูลที่อำเภอบางระกำ พิษณุโลก และใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) ทั้งนี้ สังเกตได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสารและการออกภาคสนามซึ่งต่างก็ให้ผลการวิจัยที่มีคุณค่า ดังนั้นบทความวิจัยเรื่องนี้จึงศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลกโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งสองประเภทผสมผสานกัน ซึ่งคาดว่าจะช่วยให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความแน่นแฟ้นมากกว่าการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพียงอย่างเดียว

อนึ่ง เนื่องจากจำนวนชื่อพันธุ์ข้าวของทุกจังหวัดทั่วประเทศซึ่งรวบรวมไว้ในแหล่งข้อมูลคือเอกสารวิชาการเรื่อง **พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย** (กรมวิชาการเกษตร, 2543)

มี 5,928 พันธุ์ บทความวิจัยเรื่องนี้จึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงซื้อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก 208 ชื่อพันธุ์ เพราะเป็นจังหวัดที่มีจำนวนพันธุ์ข้าวมากที่สุดของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุดในประเทศ (ชัยวัฒน์ เสาเจริญสุข, 2566) แล้วคัดเลือกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ ซึ่งเป็นหมวดความหมายที่มีอัตราการปรากฏมากที่สุด 146 ชื่อพันธุ์ แล้วนำไปศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก โดยใช้กรอบเกณฑ์การวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดของ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา ที่ได้จากการศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมของชาวไทดำ (2559) และโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมของชาวไททรง (2560) 12 ประการ ได้แก่ ระบบคิด ภูมิปัญญา วิธีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบอาวุโส และประสบการณ์ร่วม ประกอบกับใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงมานุษยวิทยาคือการออกภาคสนาม โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบเข้าร่วม ระดับน้อย ตามแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สงวน (2551) โดยคาดว่าผลการวิจัยที่ได้จะสอดคล้องตามแนวคิดภาษาสัมผัส กล่าวคือชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกเป็นแหล่งของโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม สามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางครอบคลุมตามกรอบเกณฑ์ของการวิเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งได้ผลการวิจัยซึ่งเป็นแนวทางนำไปสู่ความรู้เรื่อง “โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย” ในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา ดังนี้
กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกในเอกสารวิชาการของกรมวิชาการเกษตรเรื่อง **พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย** (2543) เฉพาะที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ ซึ่งเป็นหมวดความหมายที่มีอัตราการปรากฏมากที่สุด เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง มี 146 ชื่อพันธุ์ จากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่ปรากฏในแหล่งข้อมูล 208 ชื่อพันธุ์

วิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บข้อมูลปริบทสำหรับประกอบการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม โดยใช้เทคนิควิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาคือการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมแบบเข้าร่วมระดับน้อย ตามแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สวณ (2551) ดังที่ผู้วิจัยออกภาคสนามโดยเดินทางไปร่วมประเพณีการสู้วัวและขอขมาแม่โพสพหลังเก็บเกี่ยวข้าวที่ปราสาทรวงข้าว ตำบลวังพิกูล อำเภอวังทอง พิษณุโลก เมื่อวันที่ 31 มกราคม – 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563
  - 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมโดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนรายชื่อ พันธุ์ข้าวพิษณุโลก 146 ชื่อพันธุ์ ตามที่ขอบเขตการวิจัยกำหนด พร้อมทั้งข้อมูลปริบทเกี่ยวกับพันธุ์ข้าวที่ปรากฏอยู่ในตารางรายชื่อพันธุ์ข้าวในแหล่งข้อมูลของการวิจัยคือเอกสารวิชาการเรื่อง **พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย** ของกรมวิชาการเกษตร (2543) ดังนี้ 1) ชนิดข้าว ได้แก่ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า 2) ชนิดการปลูก ได้แก่ข้าวนาสวนข้าวไร่ หรือข้าวขึ้นน้ำ 3) ชื่อของอำเภอซึ่งเป็นสถานที่เก็บรวบรวมเชื้อพันธุ์ ตัวอย่างตารางรายชื่อพันธุ์ข้าว และข้อมูลปริบทเป็นดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองและข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลของการวิจัย

ลำดับที่	ชื่อพันธุ์	หมายเลข	ชนิดข้าว	ชนิดการปลูก	อำเภอ	จังหวัด
3285	ปลักแรด	03531	เจ้า	นาสวน	วังทอง	พิษณุโลก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

บทความวิจัยเรื่องนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (แบบเข้าร่วมระดับน้อย) การสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีวิเคราะห์ข้อมูลของบทความวิจัยเรื่องนี้มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) ตารางวิเคราะห์ความหมายของชื่อพันธุ์ข้าว 2) ตารางจัดจำแนกหมวดความหมายตามขอบเขตการวิจัย 3 หมวด ได้แก่คุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ 3) ตารางวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 12 ประการ ตามกรอบเกณฑ์ของการวิจัย ได้แก่ ระบบคิด ภูมิปัญญา วิถีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ความเชื่อ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ค่านิยมในสังคม ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบอาวุโส และประสบการณ์ร่วม

3.2 จัดลำดับอัตราการปรากฏของจำนวนสมาชิกชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกหมวดความหมายต่าง ๆ โดยใช้สถิติค่าร้อยละ แล้วการคัดเลือกหมวดความหมายที่มีอัตราการปรากฏมากที่สุดมาเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่

3.3 สุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คือเจาะจงสุ่มเฉพาะชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่

4. เสนอผลการวิเคราะห์

บทความวิจัยเรื่องนี้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ทบทวนวรรณกรรม

การวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลกเป็นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ซึ่งมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แก่มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมของสังคมชาวนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

แนวคิดมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวกับบทความวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่ ขอบข่ายของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ภาษาสัมพัทธ์ วัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมตามแนวคิด ของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ และระเบียบวิธีวิจัยของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ดังนี้

ขอบข่ายของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

บทความวิจัยเรื่องนี้วิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อพันธุ์ข้าวตามขอบข่ายของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ที่สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ตลอดจนถึงโลกทัศน์ของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2529) อนึ่ง สิ่งที่มานุษยวิทยาภาษาศาสตร์สนใจศึกษาได้แก่ระบบภาษา ระบบการจำแนกแยกแยะ และการสื่อความหมายของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ตามแนวคิดสำคัญที่ว่าภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในการคิด ในการอบรมสั่งสอน และการถ่ายทอดวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์ ระบบการสื่อความหมาย และวิธีการที่มนุษย์อธิบายธรรมชาติและสิ่งรอบตัวโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ (ยศ สันตสมบัติ, 2559)

ภาษาสัมพัทธ์

การวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกอาศัยแนวคิดภาษาสัมพัทธ์ ของ Whorf – Sapir (Whorf B.L., 1964 อ้างถึงใน สนธิ สมัครการ, 2518) เป็นหลัก เพราะแนวคิดนี้เชื่อว่าภาษาและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยมนุษย์ใช้ภาษาถ่ายทอดวัฒนธรรม และวัฒนธรรมมีไม่จำกัดเพราะมีภาษาถ่ายทอดแนวคิดนี้พัฒนามาจากแนวคิดวัฒนธรรมสัมพัทธ์ ซึ่งกล่าวว่าวัฒนธรรมในสังคมต่าง ๆ แตกต่างกันไปเนื่องจากมนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงถ่ายทอดไปโดยภาษาซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนความคิดของมนุษย์

วัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

ความหมายของวัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์นั้นกว้างขวาง ดังที่ Voget (1975 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2559) นิยามว่าหมายรวมทั้งพฤติกรรม ระบบความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม กฎระเบียบ และวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งบทความวิจัยเรื่องนี้ใช้เป็นแนวการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากข้อพินิจชาวพิษณุโลก

โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

การศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากข้อพินิจชาวพิษณุโลกใช้แนวคิดโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์เป็นแนวการวิเคราะห์ข้อมูล ดังที่ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา (2561: 87 – 88) กล่าวว่าโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมสามารถสะท้อนผ่านความหมายของภาษา เพราะความหมายของภาษาไม่ได้มาจากตัวภาษาเพียงอย่างเดียว แต่มาจากปัจจัยทางสถานการณ์และวัฒนธรรมด้วย

ระเบียบวิธีวิจัยของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์

บทความวิจัยเรื่องนี้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งนักมานุษยวิทยานิยมใช้ (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2560: 25) โดยเป็นแบบเข้าร่วมระดับน้อยตามแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สงวน (2551) ซึ่งอธิบายว่าเป็นการที่นักมานุษยวิทยาเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ศึกษา แต่ไม่ได้เข้าร่วมหรือมีการกระทำกับผู้คนมากนัก เพื่อหาจุดสังเกตและบันทึกว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง และมีบทบาทเป็นผู้ชมอยู่ใกล้กับเหตุการณ์นั้น

แนวคิดโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมของสังคมชาวนา

โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากข้อพินิจชาวพิษณุโลกสอดคล้องกับแนวคิดโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมของสังคมชาวนาไทยตามแนวคิดของ ยศ สันตสมบัติ (2559: 14) ซึ่งกล่าวว่าชาวนาไทยนิยมปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของครอบครัว โดยมีลักษณะเป็นการกสิกรรมแบบเข้มข้น (intensive agriculture) ซึ่งใช้กำลังผลิตและเทคโนโลยีสูงกว่าการทำไร่หมุนเวียน กล่าวคือมีการใช้แรงงานสัตว์และเครื่องจักรช่วยผ่อนแรง ด้านแรงงานและการผลิตก็มีการแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างญาติมิตร พี่น้อง และเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ทางการผลิตและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เท่าเทียมกัน ด้านการแต่งงานและระบบเศรษฐกิจ สังคม

ชาวไทโยภาคเหนือในอดีต ฝ่ายหญิงไม่ได้เรียกร้องสินสอดจากฝ่ายชาย แต่ฝ่ายชายจะต้องย้ายเข้ามาอยู่ที่บ้านพ่อตาและทำงานรับใช้ เป็นแรงงานให้แก่ครอบครัวของภรรยาจนกว่าลูกสาวคนต่อไปจะแต่งงานและมีลูกชายใหม่ย้ายเข้ามาอยู่ด้วย เรียกว่าการจัดที่อยู่อาศัยแบบมาตุพงศ์ (matrilocal residence) ที่ผู้หญิงเป็นแกนกลางของระบบครอบครัวและเครือญาติ มีบทบาทฐานะสำคัญทางสังคมและเป็นผู้ผลิตของสังคมอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยเรื่องนี้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่ใช้เป็นกรอบแนวการวิเคราะห์ข้อมูล และที่ให้ข้อมูลซึ่งเอื้อต่อการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก ดังนี้

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา (2559) ศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องและใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก 2 เรื่อง เรื่องแรก คือ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และการสืบสานภาษาชาติพันธุ์ไทดำภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยภาษาไทยดำ ผลการวิจัยพบโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 12 ประการ ได้แก่ระบบคิด ภูมิปัญญา วิธีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบอาวุโส และประสบการณ์ร่วม เรื่องที่สอง คืออัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และการสืบสานภาษาชาติพันธุ์ไทครั้งภาคเหนือตอนล่าง (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2560ก) ซึ่งศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวไทครั้งที่สะท้อนจากชื่อพืช ผลการวิจัยพบว่าชื่อพืชภาษาไทยครั้งสะท้อนโลกทัศน์ของชาวไทครั้ง 4 ประการ ได้แก่พืชท้องถิ่น การใช้ประโยชน์จากพืช การจัดจำแนกพืชแบบพื้นบ้าน และการประกอบสร้างมนทัศน์เกี่ยวกับพืช ซึ่งหมายรวมเป็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ บทความวิจัยเรื่องนี้จึงใช้โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 12 ประการดังกล่าวเป็นกรอบเกณฑ์การวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก

สนธิ สมักรการ (2518) ศึกษาวิจัยเรื่อง “หน้า” ของคนไทย วิเคราะห์ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิเคราะห์สังคมไทยตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ โดยวิเคราะห์บุคลิกภาพของคนไทยทั่วไปด้วยการวิเคราะห์ความหมายและการใช้คำ “หน้า” ผลการวิจัยพบว่าคนไทยใช้คำ “หน้า” เพื่อแสดงถึงลักษณะทางอารมณ์ ความคิด และจิตใจ โดยใช้แสดงในทางลบมากที่สุด เช่น หน้าด้าน เกลียดชังหน้ารองลงมาใช้แสดงในทางบวก เช่น หน้าบาน หน้าเป็น ส่วนในทางเป็นกลางนั้นพบน้อยที่สุด เช่น หน้าตาทำทางหน้าขริ้ม นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าการใช้คำ “หน้า” ในสังคมไทยสะท้อนวัฒนธรรมว่าคนไทยให้ความสำคัญต่อการรักษาหน้าเป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องลัทธิปัจเจกชนและการนับถือบุคคลเป็นสำคัญ ผลงานวิจัยทางมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์เรื่องนี้ให้แนวทางการศึกษาวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนจากตัวภาษาโดยไม่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนาม

งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง เป็นงานวิจัยเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา ศึกษาวิถีชีวิตของชาวนาที่หมู่บ้านภาคกลางแห่งหนึ่งในประเทศไทย โดยศึกษาวิถีชีวิตของชาวนาไทยที่ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ด้วยกรอบแนวคิดวัฒนธรรมข้าว ซึ่งประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจ การจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม คติชาวบ้าน ค่านิยม และโลกทัศน์ของชาวนา นอกจากนี้ ยังใช้กรอบแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมข้าวมี 2 สมัย ได้แก่การทำนาแบบดั้งเดิม คือก่อน พ.ศ. 2490 และการรับนวัตกรรม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นผลการวิจัยที่ให้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพืชผลโลกด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับการทำนาแบบดั้งเดิมซึ่งแสดงถึงระบบเศรษฐกิจ แบบเลี้ยงตัวเอง (self – sufficient) เป็นการผลิตเพื่อยังชีพและใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง แตกต่างจากวัฒนธรรมข้าวในระบบเศรษฐกิจแบบการค้าที่ผลิตเพื่อการค้าซึ่งใช้พันธุ์ข้าวส่งเสริม งานวิจัยเรื่องนี้ให้แนวทางการศึกษาวิเคราะห์ โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่

สะท้อนจากข้อค้นพบข้าวพิษณุโลก เพราะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงมานุษยวิทยาเช่นเดียวกันและสามารถช่วยให้เข้าใจโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมในสังคมชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมด้วย

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2563) ศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยที่แสดงให้เห็นสภาพชีวิตชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ทุกภูมิภาคของไทย โดยใช้วิธีวิจัยทั้งการสัมภาษณ์ชาวบ้านและปัญฐานท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมถึงการศึกษาวិเคราะห์ข้อมูลลายลักษณ์ เอกสารจดหมายเหตุ และรายงานการวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ กระทั่งสามารถจำลองภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีตได้อย่างน่าเชื่อถือ งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้ทราบข้อมูลประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยซึ่งมีข้าวและการทำนาเกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้น โดยได้จัดแบ่งหมู่บ้านไทยในอดีตเป็น 3 ยุค ได้แก่ยุคการเปลี่ยนแปลงจากหมู่บ้านชุมชนบุพกาลสู่หมู่บ้านภายใต้ระบบศักดินา ยุคเศรษฐกิจหมู่บ้านพอยังชีพสู่เศรษฐกิจเพื่อขายในภาคกลาง ค.ศ. 1855 ถึง ค.ศ. 1932 และยุคการคงอยู่ของเศรษฐกิจหมู่บ้านพอยังชีพในภาคเหนือ ใต้ และอีสาน ค.ศ. 1855 – 1932 อนึ่ง ข้อมูลที่เกี่ยวกับบทความวิจัยเรื่องนี้ได้แก่การทำนาของชาวบ้านในระบบศักดินา เป็นการทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก วิธีการทำนาอาศัยแรงงานคนในครอบครัว ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการผลิตข้าวในภาคกลางว่าเป็นการผลิตเพื่อการขาย โดยเริ่มต้นจากการเป็นกิจกรรมเสริมจากการผลิตข้าวเพื่อการบริโภค ทั้งนี้ ผู้เฒ่าผู้แก่ให้สัมภาษณ์ว่า ปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ต้องเก็บข้าวไว้กินและทำพันธุ์ก่อน ถ้าเหลือจึงจะขาย หรือเก็บไว้จนเห็นข้าวสุกในฤดูใหม่หรือเก็บเกี่ยวของใหม่แล้วจึงขายของเก่า

ฐานิดา บุญวรรณ (2562) เสนอผลการวิจัยเรื่องดิน น้ำ ข้าว และชาวนา: ชาติพันธุ์วรรณนาของชาวนา บางระกำ เป็นงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethno graphic research method) ซึ่งออกเก็บข้อมูลภาคสนามที่อำเภอบางระกำ พิษณุโลก โดยใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นหลัก และทำงานภาคสนามเป็นระยะเวลา 2 ปี มีผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informations) 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผู้ให้ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านซึ่งใช้วิธีการสำรวจด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มที่สองเป็นข้อมูลเชิงลึกซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ 70 คน ผลการวิจัยกล่าวถึงพันธุ์ข้าวพื้นเมืองและการทำ

นาของชาวบ้านบางระกำในอดีตซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ อายุ 93 ปี ของหมู่บ้านตะโม่ว่าเป็นการทำนาปี ปลูกแต่ข้าวเจ้าไม่ปลูกข้าวเหนียว ใช้พันธุ์ข้าวนาปีและข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวหน้าน้ำฝนลึก (floating rice and deep water) อย่างไรก็ดี มีการอ้างถึงพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่รวบรวมได้ในพิษณุโลก 14 พันธุ์ จากทั้งหมดซึ่งปรากฏในเอกสารวิชาการเรื่องพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย ของกรมวิชาการเกษตร (2543) 208 พันธุ์ ซึ่งผู้วิจัยท่านนี้สังเกตว่ามีทั้งข้าวนาสวนและข้าวขึ้นน้ำ สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านบางระกำผู้สูงอายุหลายท่าน อนึ่ง ข้อมูลการทำนาปีด้วยพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเหล่านั้นได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและอดีตชาวบ้านที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป โดยเป็นข้อมูลก่อนปี พ.ศ. 2512 ที่กรมการข้าวเผยแพร่พันธุ์ข้าวผสมที่ไม่ไวต่อช่วงแสง ทั้งนี้ การเลือกพันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชาวบ้านจะคำนึงถึงลักษณะผิวดินของที่นาตนเองเป็นหลัก และชาวบ้านจะหว่านข้าวพื้นเมืองหลายพันธุ์ลงในที่ดินที่มีลักษณะต่างกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับพันธุ์ข้าวที่ใช้ซึ่งได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านอายุประมาณ 60 กว่าปี ซึ่งเคยทำนาปีโดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีชาวบ้านทุกคนตอบตรงกันว่าใช้พันธุ์ข้าวที่เพื่อนชาวบ้านแจกจ่ายหรือแลกเปลี่ยนกันในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง และชาวบ้านในยุคนี้จะไม่เก็บพันธุ์ข้าวปลูกเอง อนึ่ง ผลการวิจัยยังกล่าวถึงการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีคุณลักษณะเหมาะสมกับดินและน้ำในพื้นที่ปลูก ทั้งยังกล่าวถึงแรงงานการทำนาในยุคนี้ว่าเป็นการขอแรงญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องนี้แสดงให้เห็นคุณค่าของการออกภาคสนามทางมานุษยวิทยาในแง่ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกอย่างเฉพาะเจาะจง เป็นข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการยืนยันวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ซึ่งก็สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคนที่หมายถึงเจ้าของพันธุ์ข้าว

ฤทัย พานิช (2557) ศึกษาวิจัยเรื่องอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับข้าวในสังคมไทย โดยวิเคราะห์ตามบริบทของคำ “ข้าว” เมื่อใช้เป็นอุปลักษณ์ และวิเคราะห์มนทัศน์ทางความหมายของคนไทยเกี่ยวกับข้าว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของผู้ใช้ภาษา โดยศึกษาจากข้อมูลคำศัพท์ สุภาษิต และคำพังเพยที่มีคำ “ข้าว” ผลวิจัย

พบว่ามโนทัศน์ของคนไทยที่มีต่อข้าว หรือคือโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดที่สะท้อนผ่านคำศัพท์ สุภาษิต และคำพังเพยที่มีคำ “ข้าว” มี 10 ประการ ได้แก่ ข้าวเป็นเครื่องบริโภค ข้าวเป็นมนุษย์ ข้าวเป็นเวลา ข้าวคือบุญคุณ ข้าวคืออาชีพ ข้าวเป็นผลประโยชน์ ข้าวเป็นเงิน ข้าวเป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะ ข้าวคือการมีเพศสัมพันธ์และข้าวคือสิ่งของ ผลการวิจัยนี้ให้แนวทางการวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมที่สะท้อนผ่านชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบคิดข้าวเป็นคุณลักษณะ และข้าวเป็นคน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ 146 ชื่อพันธุ์ สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 11 ประการ ได้แก่ระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ความเชื่อ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบการปกครอง โดยชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกแต่ละหมวดความหมายสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมดังแผนภาพ และมีรายละเอียดดังนี้

คุณลักษณะ	คน / อวัยวะของคน	สถานที่
• ระบบคิด • ภูมิปัญญาพื้นบ้าน • วิธีการดำรงชีวิต • ภาษาเก่า • ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ • ค่านิยมในสังคม • ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ	• ระบบคิด • ภูมิปัญญาพื้นบ้าน • วิธีการดำรงชีวิต • ภาษาเก่า • ความเชื่อ • ระบบครอบครัวและเครือญาติ • ขนบธรรมเนียมประเพณี • ระบบการปกครอง	• ระบบคิด • ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกกับโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนออกมา

1. โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะ

ชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะมีจำนวนมากที่สุด จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมว่าคำนึงถึงคุณลักษณะของข้าวหรือลักษณะประจำพันธุ์ข้าวเป็นอย่างมาก และหากกล่าวอย่างเจาะจงแต่ละคุณลักษณะ ได้แก่ สี ส่วนประกอบเด่น รูปทรง ลักษณะเนื้อใน คุณภาพ กลิ่น อายุหรือช่วงอายุ น้ำหนัก ขนาด และรส พบว่าสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ด้วยดังนี้

1.1 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านสี ส่วนใหญ่หมายถึงสีของเมล็ดข้าว โดยในชื่อพันธุ์มีคำเรียกสีพื้นฐานเก่าแก่ซึ่ง วิภาส โพธิแพทย์ (2561: 106) สันนิษฐานว่าอาจปรากฏใช้ก่อนสมัยสุโขทัย ที่พบในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกมี 4 คำ ได้แก่ *เหลือง ขาว เขียว และ ดำ* อนึ่ง คำเรียกสีเหล่านี้เป็นคำเรียกสีพื้นฐานที่ปรากฏเป็นลำดับต้นของคำเรียกสีพื้นฐานในภาษาไทย 12 คำ ตามแนวคิดของ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2538: 8 อ้างถึงใน อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2561: 72) ได้แก่ *ขาว ดำ แดง เหลือง เขียว* ฟ้า น้ำเงิน น้ำตาล เทา ม่วง ชมพู ส้ม ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมข้าวมีความเก่าแก่และสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภาษาเก่าเพราะคำเรียกสี *เหลือง ขาว เขียว และดำ* เป็นคำเรียกสีที่มีปรากฏใช้มาแต่โบราณ นอกจากนี้ความหมายเป็นสีต่าง ๆ ที่ปรากฏในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ อีกด้วยดังนี้

1.1.1 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นสีเหลืองและสีขาว หมายถึงเมล็ดข้าวเป็นสีเหลืองหรือสีขาวซึ่งมีอัตราการปรากฏใกล้เคียงกัน จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของพิษณุโลกว่าสามารถปลูกได้ทั้งข้าวเมล็ดสีเหลืองและข้าวเมล็ดสีขาว กับทั้งสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมว่ามีความนิยมบริโภคทั้งข้าวเมล็ดสีเหลืองและข้าวเมล็ดสีขาว ชื่อพันธุ์ข้าวกลุ่มนี้ เช่น *เหลืองตะโก เหลืองตาแก้ว เหลืองเศรษฐี ขาวกระโดน ขาวดงขุย ขาวพันธุ์หนัก*

1.1.2 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นสีเขียว ซึ่งเป็นสีของเมล็ดข้าวที่ยังสุกแก่ ไม่เต็มที่ จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพว่า พิษณุโลกมีพื้นที่ประสมกัญน้ำท่วมและน้ำแล้ง ทำให้ชาวนาต้อง

เก็บเกี่ยวข้าวก่อนกำหนด เมล็ดข้าวสารจึงยังเป็นสีเขียว ชื่อพันธุ์ข้าวกลุ่มนี้ เช่น *เขียวเบา* *เขียวประจิม* *เขียวแป๊ะ*

1.1.3 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นสีดำ หมายถึง เมล็ดข้าวเป็นสีดำ ปรากฏใน 3 ชื่อพันธุ์ ได้แก่ *เขียวดำ* ซึ่งเป็นข้าวเจ้า ข้าวไร่ ปลุกที่อำเภอชาติตระการ ดำอง ซึ่งเป็นข้าวเจ้า ข้าวไร่ ปลุกที่อำเภอนครไทย และ *เหนียวดำ* ซึ่งเป็นข้าวเหนียว นาสวน ปลุกที่อำเภอวังทอง ข้อมูลนี้สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของอำเภอชาติตระการและนครไทยว่าสามารถปลูกข้าวเจ้าเมล็ดสีดำซึ่งเป็นข้าวไร่ได้ ส่วนที่อำเภอวังทองก็สามารถปลูกข้าวเหนียวเมล็ดสีดำซึ่งเป็นข้าวนาสวนได้ นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมการบริโภคว่าที่อำเภอชาติตระการ นครไทย และวังทองมีผู้บริโภคข้าวเหนียวและข้าวเจ้าเมล็ดสีดำ

1.2 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้าน **ส่วนประกอบเด่น** เป็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านวิธีการดำรงชีวิตของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมว่าปลูกข้าวแบบเกษตรประณีต จึงสังเกตข้าวที่ปลูกอย่างละเอียดถี่ถ้วนตลอดระยะเวลาการปลูกกระทั่งเก็บเกี่ยว และการคัดเมล็ดพันธุ์สำหรับฤดูกาลทำนาต่อไป จึงสามารถระบุส่วนประกอบเด่นของพันธุ์ข้าวไว้ในชื่อพันธุ์ ทำให้ผู้ที่ต้องการปลูกข้าวพันธุ์นั้นทราบลักษณะประจำพันธุ์ได้จากชื่อพันธุ์ เช่น *ต้นสด* *ใบหลุบ* *กาบหก* *โคนแดง* *ก้นจุด*

1.3 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้าน **รูปรทรง** ส่วนใหญ่หมายถึงรูปรทรงของเมล็ดข้าวซึ่งไม่ปกติ จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ กล่าวคือชาวนาปลูกและบริโภคข้าวพันธุ์ที่ให้ผลผลิตเมล็ดข้าวที่มีรูปรทรงไม่ปกติสำหรับบริโภคในครัวเรือน เพราะข้าวที่เมล็ดมีรูปรทรงไม่ปกติ มักไม่เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมล็ดข้าวที่มีรูปรทรงเบี้ยว คด หรืออ เมื่อขัดสีแล้วจะแตกหักเสียหาย นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของชาวนาว่า ชื่อตรง เพราะเลือกใช้คำที่มีหมายถึงรูปรทรงที่ด้อยของเมล็ดข้าวเพื่อส่งสารไปยังผู้ที่ต้องการปลูกข้าวพันธุ์เหล่านี้ให้ทราบว่าเป็นพันธุ์ข้าวซึ่งให้ผลผลิตเมล็ดที่มีรูปรทรงลักษณะไม่ดี เช่น ชื่อพันธุ์ *เบี้ยวกราย* *คดขาว* *งอหอม*

1.4 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านลักษณะเนื้อใน ความหมายลักษณะเนื้อในที่ปรากฏในข้อพินธุข้าวพิษณุโลกมี 2 ลักษณะ คือ *เหนียว* และ *ดั่ง* สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมในสังคมและด้านวิถีการดำรงชีวิต โดยคำ *เหนียว* ซึ่งปรากฏในข้อพินธุ *เหนียวไทย* และ *เหนียวพม่า* สะท้อนค่านิยมการบริโภคข้าวเหนียว ดังที่ ประพาส วีระแพทย์ (ม.ป.ป.: 1) เสนอความรู้เชิงวิชาการว่านอกจากชาวภาคเหนือจะปลูกข้าวเจ้าแล้ว ยังปลูกข้าวเหนียวด้วย เพราะมีประชาชนจำนวนมากของภูมิภาคนี้บริโภคข้าวเหนียว สำหรับความหมายเป็นลักษณะเนื้อในที่ปรากฏในข้อพินธุ *ข้าวดั่ง* ซึ่งหมายถึงข้าวที่เมื่อหุงสุกแล้วมักจะแห้งกรังติดกันภาชนะที่หุงหรือเป็นข้าวดั่ง (พรพิมล เจริญบุตร: 2561) สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านวิถีการดำรงชีวิต แบบดั้งเดิมคือการหุงข้าวในหม้อดิน (สัญใจ พูลทรัพย์, 2541: 81) บนเตาฟืนหรือเตาถ่าน ตลอดจนสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมว่ารู้จักประหยัด ไม่กินทิ้งกินขว้าง เพราะข้าวดั่งหรือ ข้าวดั่งซึ่งมักเป็นแผ่นเกรียม ๆ เหลือติดกันหม้อ สามารถถนอมอาหารไว้โดยการนำไปตากให้แห้ง เมื่อนำไปปิ้งหรือทอดกรอบก็จะได้เป็นอาหารว่างคือ ข้าวดั่ง (เดิบ ชุมสาย, ม.ล., 2526)

1.5 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านคุณภาพ เป็นความหมายที่ปรากฏใน 1 ข้อพินธุ คือ *ล้วยอง* ซึ่งหมายถึงความสวยงาม อัตราการปรากฏนี้สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมว่าชาวนาพิษณุโลกในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมไม่นิยมนำความหมายคุณภาพมาใช้ในการตั้งชื่อพินธุข้าว อีกทั้งสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งชาวนาผลิตข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ในฐานะอาหารหลัก (ยศ สันตสมบัติ, 2559: 70) ไม่เน้นการผลิตตามคุณภาพที่ตลาดต้องการเช่นในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบัน สอดคล้องกับคำกล่าวของ สัญใจ พูลทรัพย์ (บรรณาธิการ, 2541: 32) ซึ่งเสนอข้อมูลเชิงประวัติว่าการผลิตของหมู่บ้านตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่ยังคงเป็นการผลิตแบบพอเพียงหรือการผลิตเพื่อกิน เพื่อยู่ง ไม่ใช่เพื่อการค้าโดยตรง

1.6 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านกลิ่น
หมายถึงกลิ่นหอม (Aroma) ของข้าวซึ่งสื่อด้วยคำ *หอม* ที่ปรากฏใน 7 ชื่อพันธุ์ ได้แก่ *หอมกู่ย* *หอมบาง* *หอมพม่า* *หอมโพธิ์* *หอมมาลัย* *หอมมาล่า* และ *งอหอม* ทั้งนี้ สังเกตว่าคำ *หอม* ส่วนใหญ่ปรากฏเป็นส่วนหลักหรือคำแรกของชื่อพันธุ์ จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดของชาวนาว่าให้ความสำคัญต่อกลิ่นหอมของข้าวมากกว่าข้อมูลด้านอื่นซึ่งปรากฏในส่วนขยายของชื่อพันธุ์ อนึ่ง กลิ่นหอมของข้าวเป็นคุณสมบัติที่ดีที่หายากและมีคุณประโยชน์ ดังที่ ศุภยวิทย์ศาสตร์ข้าว (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป.) กล่าวถึงกลิ่นของข้าวหอมมะลิว่าเป็นกลิ่นหอมหวานซึ่งในเชิงโภชนาการ ช่วยให้อยากรับประทานอาหาร เป็นกลิ่นที่เกิดจากการผสมผสานของสารระเหยมากกว่า 200 ชนิด โดยมีองค์ประกอบหลักคือสารเอพิ 2 (2 – acetyl – 1 – pyrroline) ที่พบเฉพาะในข้าวหอม ใบเตย ดอกขมิ้นสด เชื้อรา และแบคทีเรียบางชนิดเท่านั้น

1.7 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านอายุหรือช่วงอายุ หมายถึงระยะเก็บเกี่ยวข้าวซึ่งนับตั้งแต่ปลูกกระทั่งเก็บเกี่ยว ความหมายเป็นอายุหรือช่วงอายุในชื่อพันธุ์ข้าวสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านเรื่องการตั้งชื่อพันธุ์ข้าวให้อื้อต่อการเลือกพันธุ์ข้าวปลูกอย่างเหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่ต้องการข้าวอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระบุอายุหรือช่วงอายุที่สั้นกว่าทั่วไป เช่น ชื่อพันธุ์ *สามเดือน* ซึ่งหมายถึงพันธุ์ข้าวที่ใช้ระยะเวลาการปลูก 3 เดือนซึ่งสั้นกว่าระยะเวลาการปลูกข้าวทั่วไปคือ 5 เดือน

1.8 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านขนาด หมายถึงขนาดของเมล็ดและลำต้นข้าวที่มีทั้งน้อยและใหญ่ ตลอดจนรวมถึงความหมายขนาดของลำต้นข้าวที่เตี้ยและสูง สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมว่าชาวนานิยมปลูกและบริโภคทั้งข้าวเมล็ดเล็กและใหญ่ นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เอื้อให้ผู้ที่ต้องการปลูกข้าวเหล่านี้ว่าสามารถเลือกพันธุ์ที่มีขนาดเมล็ดและลำต้นได้ตามความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปลูกข้าวที่มีลำต้นเตี้ย เพราะข้าวที่มีลำต้นสูง

มักล้มทำให้เก็บเกี่ยวยาก ชื่อพันธุ์ข้าวที่มีความหมายเป็นขนาด เช่น *ซีตมน้อย เบี้ยวใหญ่ เมล็ดใหญ่ หลวงประทานเตี้ย ต้นสูง*

1.9 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านน้ำหนัก
หมายถึงน้ำหนักของผลผลิตเมล็ดข้าว ที่พบในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกคือ *เบา* สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภาษาเก่า เพราะปัจจุบัน คำนี้หมายถึงอายุการเก็บเกี่ยว ดังที่ มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (ม.ป.ป.ก.) นิยามว่า “ข้าวเบา” หมายถึงข้าวที่มีอายุการเก็บเกี่ยว 90 - 100 วัน เป็นความหมายที่แปรไปจากเดิมซึ่งหมายถึงน้ำหนักน้อย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 683) นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ว่าสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมนาข้าวเสียหายได้ โดยเลือกปลูกข้าวเบาซึ่งเก็บเกี่ยวได้ในช่วงต้นถึงกลางเดือนพฤศจิกายนก่อนที่จะน้ำจะหลากเข้าท่วมนาเสียหาย ทั้งนี้ เป็นภูมิปัญญาที่ชาวนาปัจจุบันนำกลับมาใช้ ดังที่ ชัยพร พรหมพันธุ์ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2555) เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ปี 2538 กล่าวว่า การปลูกข้าวเบาจะสามารถเก็บเกี่ยวได้ภายในเดือนสิงหาคม ซึ่งจะหนีน้ำทัน อย่างไรก็ตาม ชื่อพันธุ์ที่สื่อความหมายนี้คือ *เบาดอนเมือง* ซึ่งแหล่งข้อมูลของการวิจัยระบุว่าปลูกที่อำเภอวังทอง ซึ่งเป็นอำเภอที่มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูง และเป็นพื้นที่เสี่ยงน้ำป่าไหลหลาก ดังนั้นปัจจุบันฝ่ายการปกครองและชาวนาของตำบลชัยนาม อำเภอวังทอง จึงประชุมปรึกษารื้อถอนและมีการปรับเปลี่ยนปฏิทินการทำให้เร็วขึ้น 1 เดือน เพื่อหลีกเลี่ยงน้ำท่วมนา (วนิชยา ยอดรักษ์, 2566) ดังนั้น กล่าวได้ว่าชื่อพันธุ์ข้าว *เบาดอนเมือง* สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของอำเภอวังทองด้วยว่ามีพื้นที่ลุ่มซึ่งประสบปัญหาอุทกภัยมาแต่อดีต ทั้งนี้ ข้าวเบา ของพิษณุโลกยังมีอีกได้แก่ *เขี้ยวเบา* และ *แม่แปดเบา*

1.10 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคุณลักษณะด้านรส
พบใน 1 ชื่อพันธุ์คือ *มันชอง* ซึ่งหมายถึงเมล็ดข้าวมีรสชาติดมัน ทั้งนี้ แหล่งข้อมูลของการวิจัยระบุว่าข้าวพันธุ์นี้เป็นข้าวเจ้า ข้าวไร่ ซึ่งปลูกที่อำเภอนครไทย พิษณุโลก ดังนั้น จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอำเภอนี้ว่าสามารถปลูกข้าวไร่ที่มีรสชาติดมัน ซึ่งไม่มีพบในแหล่งปลูกอื่น นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านค่านิยมการ

บริโศกที่นครไทยด้วยว่าอาจจะขึ้นขอบรสชาติมันของข้าวพันธุ์นี้จึงปลูกไว้บริโศก
อย่างไรก็ดี ปัจจุบันพบว่าผู้บริโศกสนใจรสชาติของเมล็ดข้าวจนกระทั่งมีการพยายามพัฒนา
พันธุ์ข้าวให้มีรสชาติหลากหลายตามความต้องการ เช่นที่มีการชิมรสชาติข้าวของชาวนาไท
อีสาน 7 สายพันธุ์ (จิราภรณ์ วิหาว, 2562) แล้วพบว่าข้าวเหนียวดำพันธุ์สีลาภรณ์มีรสหวาน
และข้าวเหนียวหอมพันธุ์วิสุทธิ วิสุทธิมีรสหวาน ๆ เค็ม ๆ คล้ายกะทิ

2. โลภทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนและอวัยวะคน

ความหมายเป็นคนและอวัยวะของคน ส่วนใหญ่สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม
ด้านระบบคิดคือข้าวเป็นคน จึงปรากฏชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกหมวดความหมายคนและอวัยวะ
ของคน นอกจากนี้ ชื่อพันธุ์ข้าวความหมายนี้ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านวิถีการ
ดำรงชีวิต ด้านระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ และด้านระบบครอบครัวและเครือญาติด้วย ดังนี้

2.1 โลภทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นคน นอกจากโลกทัศน์
เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิด ยังมีโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนผ่านคำที่หมายถึง
บุคคลทั่วไปและพระมหากษัตริย์ ซึ่งปรากฏในชื่อพันธุ์ ดังนี้

2.1.1 โลภทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนเป็นบุคคลทั่วไป
หมายถึงเจ้าของพันธุ์ข้าวซึ่งเป็นบุคคล 4 ประเภท ได้แก่ผู้หญิง ผู้ชาย ไม่ระบุเพศ และชาติ
พันธุ์ สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สำคัญด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพราะการระบุชื่อเจ้าของ
พันธุ์ข้าวไว้ในชื่อพันธุ์ช่วยให้ชาวนาสามารถแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกันได้สะดวก สอดคล้องกับ
ข้อมูลเชิงประวัติเกี่ยวกับการทำนาซึ่ง เบญจวรรณ ฤกษ์เกษม (2561: 83) กล่าวว่า
การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมข้าวในยุคการปลูกข้าวเพื่อยังชีพ
ชาวนาดองช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ปลูกและเพื่อบริโศก
เป็นไปโดยที่ชาวนาไม่ได้คำนึงถึงมูลค่าที่แตกต่างกัน ดังข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่ เอี่ยม ทองดี
(2546: 12 - 29) กล่าวว่าไว้ว่าก่อนปี พ.ศ. 2504 ชาวนาสามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้
ยังมีผลการวิจัยของ ฐานิดา บุญวรรณ (2562: 62, 91) ที่สนับสนุนแนวคิดนี้ด้วย โดยมีคำให้
สัมภาษณ์ของชาวนาอำเภอบางระกำของพิษณุโลกซึ่งกล่าวว่า “...พันธุ์ข้าวที่หาเอาตามบ้านนี้
แหละ ไม่เหมือนเดิมนี้น่าซื้อง่าย...” และการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวก็หมุนเวียนกันในหมู่บ้าน

อนึ่ง ชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นบุคคลทั่วไปประเภทต่าง ๆ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ อีก ดังนี้

1) **โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนซึ่งเป็นผู้หญิง** ในภาพรวมชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีคำซึ่งหมายถึงผู้หญิงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นการจัดที่อยู่อาศัยแบบมาตุพงศ์ (matrilocal residence) ที่มีลักษณะสำคัญคือผู้หญิงมีสถานภาพและบทบาททางสังคมค่อนข้างสูง (ยศ สันตสมบัติ, 2559: 140 - 143) คำที่หมายถึงผู้หญิงซึ่งปรากฏในชื่อพันธุ์ข้าวกลุ่มนี้ได้แก่ *นาง แม่ และ ยาย* สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมดังนี้

1.1) **โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายของคำ *นาง*** ซึ่งเป็นคำนำหน้า แสดงความเป็นผู้หญิง ปรากฏในส่วนหลักของชื่อพันธุ์ข้าวจึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิด ประการแรกคือระบบคิดข้าวเป็นผู้หญิง ซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวที่มีส่วนหลักเป็นคำ *นาง* เช่น *นางแจ่ม* หมายถึงข้าวพันธุ์นี้เปรียบเสมือนผู้หญิงและให้ผลผลิตเมล็ดที่มีคุณลักษณะแจ่มคือโปร่ง กระจ่าง และไม่มัวหมอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 340) และ *นางคำผาย* หมายถึงพันธุ์ข้าวที่เปรียบเสมือนผู้หญิง โดยให้ผลผลิตเมล็ดที่มีค่าและเป็นสีเหลืองดังทองคำ เป็นข้าวที่ปลูกโดยวิธีการหว่านเมล็ด เพราะคำ *ผาย* เป็นภาษาถิ่นอีสานหมายถึงหว่าน (ปริชา พินทอง, 2561) ทั้งนี้ สันนิษฐานจากข้อมูลการมีชื่อพันธุ์ข้าวที่มีความหมายคล้ายกันคือข้าวกาฬสินธุ์พันธุ์ *พ่อคำผาย* ประการที่สองคือด้านวิถีการดำรงชีวิต เป็นบทบาทของผู้หญิงในวัฒนธรรมชาวดั้งเดิมคือผู้หญิงเป็นเจ้าของพันธุ์ข้าว ดังนั้นในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกจึงปรากฏชื่อของผู้หญิงตามหลังคำนำหน้า *นาง* เช่นในชื่อพันธุ์ *นางหนูย* หมายถึง พันธุ์ข้าวของนางหนูย *นางมลดง* หมายถึงพันธุ์ข้าวของนางมล ซึ่งเป็นชาวดงคือข้าวป่า และ *นางมลชาวบ้าน* หมายถึงพันธุ์ข้าวของนางมลซึ่งเป็นของชาวบ้าน ไม่ใช่ข้าว *นางมล เอส (S) - 4* ของรัฐ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่กรมการข้าวปรับปรุงพันธุ์และแนะนำให้ชาวนาปลูก (หมอเกษตรทองกวาว [นามแฝง], 2559) ที่สันนิษฐานเช่นนี้เพราะมีชื่อพันธุ์ข้าวเพชรบูรณ์ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันคือ *นางมลเกษตร*

1.2) โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายของคำ

แม่ ซึ่งเป็นคำเรียกญาติพื้นฐานหมายถึงผู้หญิงที่ให้เกิดหรือผู้เลี้ยงดูลูก ปรากฏในชื่อพันธุ์ เช่น **แม่แปดนาปรัง และ แม่แปดเบา** ทั้งนี้ การออกภาคสนามโดยสัมภาษณ์ นายเสน่ห์ จิตรจรัส กำนันตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง พิษณุโลก เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 ทำให้ทราบว่า ชาวพื้นเมืองพันธุ์แม่แปดเป็นพันธุ์ที่ชาวตำบลวังพิกุลในอดีตเคยนิยมปลูก ชื่อพันธุ์ **แม่แปดนาปรัง และ แม่แปดเบา** สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือชาวเป็นแม่ เป็นผู้ให้เกิดและเลี้ยงดูชีวิต (มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ม.ป.ป.(ข)) ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยอยุธยาและนับถือสืบต่อมาถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลายาวนานนับพันปี (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2565: 30 - 45) อนึ่ง เมื่อผู้วิจัยออกภาคสนาม โดยสังเกตอย่างมีส่วนร่วมแบบเข้าร่วมระดับน้อยที่ปราสาทรวงข้าวในงานประเพณีสู่ขวัญข้าว ตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง พิษณุโลก เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 ทำให้พบข้อมูลสนับสนุนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพคือในปราสาทข้าวมีรูปบูชาแม่โพสพที่ชาวบ้านบูชาด้วยบายศรีและธูปเทียน การออกภาคสนามครั้งนั้นดังภาพ

ภาพที่ 2 ผู้วิจัยสัมภาษณ์นายเสน่ห์ จิตรจรัส กำนันตำบลวังพิกุล และสังเกตการณ์บูชาแม่โพสพที่ปราสาทรวงข้าว ในงานประเพณีสู่ขวัญข้าว ตำบลวังพิกุล อำเภอวังทอง พิษณุโลก

1.3) โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายของคำ

ยาย ปรากฏใน 1 ชื่อพันธุ์คือ **ชาวยายวุ่น** หมายถึงยายชื่อวุ่นเป็นเจ้าของข้าวชาวนาพันธุ์นี้ อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าไม่มีคำ **ย่า** ปรากฏในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก ปรากฏการณ์นี้จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือการให้ความสำคัญต่อญาติฝ่ายแม่ คือ

ยาย นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านความเชื่อเกี่ยวกับแม่โพสพซึ่งปรากฏในตำนานแม่โพสพของภาคกลางส่วนหนึ่งที่ตัวละครเป็น ยาย ไม่ใช่ ยัว โดยเล่าว่าแม่โพสพเป็นวิญญาณของตายายคู่แรกของโลกที่เสียชีวิตไปเพราะไม่มีอาหารกิน จึงไปเกิดเป็นข้าว (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2565)

2) โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนซึ่งเป็นผู้ชาย

เป็นความหมายที่มีอัตราการปรากฏใกล้เคียงกับชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกซึ่งมีคำที่หมายถึงผู้หญิง ชื่อพันธุ์ข้าวกลุ่มนี้มีคำเรียกญาติผู้ชายฝ่ายแม่ คือ ตา ตามด้วยชื่อบุคคล เช่น ตาคำ ตาเปียง ขาวตาช่วง และ เหนียวตาพุม ซึ่งหมายถึงผู้ชายที่เป็นเจ้าของพันธุ์ข้าวเหล่านี้ อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกตว่าไม่พบคำเรียกญาติผู้ชายฝ่ายพ่อคือ ปู่ จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบครอบครัวและเครือญาติว่า นอกจากสังคมไทยจะยกย่องแม่และยายแล้ว ยังให้ความสำคัญต่อญาติฝ่ายแม่ที่เป็นผู้ชายด้วย คือ ตา นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ที่ไม่พบคำเรียกญาติผู้ชายฝ่ายพ่อคือ ปู่ ยังสนับสนุนความรู้ทางภาษาศาสตร์ที่ว่าในภาษาไทยมีการใช้คำเรียกญาติเรียกผู้อื่น แต่มักเป็นคำเรียกญาติฝ่ายแม่ (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2561: 74) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์นี้สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบครอบครัวและเครือญาติว่า ผู้คนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญาติผู้ชายฝ่ายแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อของแม่คือ ตา จึงเรียกผู้ชายในสังคมตนว่า ตา แม้ไม่ใช่ตาของตน

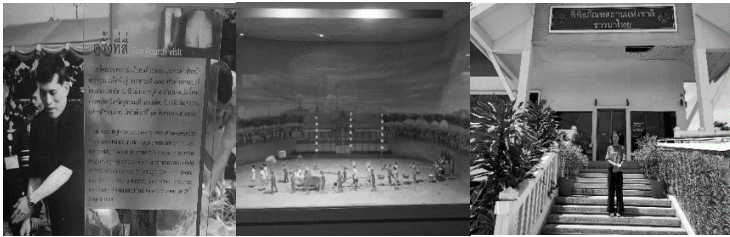
3) โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนซึ่งไม่ระบุเพศ

ปรากฏในชื่อพันธุ์ที่มีชื่อบุคคลเช่น ก้อย อำนวย เหลืองจำลอง หอมก้อย ซึ่งในที่นี้สันนิษฐานว่าเป็นชื่อเจ้าของพันธุ์ข้าว ดังที่ เบญจวรรณ ฤกษ์เกษม (2561: 83) กล่าวว่าชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมใช้พันธุ์ข้าวปลูกซึ่งแลกเปลี่ยนกันเอง ความหมายนี้จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือชาวนาให้เกียรติผู้อื่น โดยเชิดชูเจ้าของพันธุ์ข้าวให้สังคมรู้จัก และสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วย กล่าวคือการระบุชื่อเจ้าของพันธุ์ข้าวไว้ในชื่อพันธุ์ช่วยให้ผู้ที่ต้องการปลูกข้าวพันธุ์นั้นสามารถติดต่อขอหรือแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกับเจ้าของพันธุ์ได้โดยตรง

4) **โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนซึ่งเป็นชาติพันธุ์** ได้แก่ แก้มังและกุลาหรือไทใหญ่ ปรากฏในชื่อพันธุ์ *ข้าวม้ง* และ *กุลาหลดหนี่* โดย *ข้าวม้ง* เป็นข้าวของอำเภอชาติตระการ และ *กุลาหลดหนี่* เป็นข้าวของอำเภอเมืองพิษณุโลก ปรากฏการณ์นี้จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านวิถีการดำรงชีวิตของชาวนาพิษณุโลกในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมว่าอยู่ร่วมกับชาติพันธุ์ม้งและกุลาหรือไทใหญ่มาช้านาน

2.1.2 **โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายคนเป็นพระมหากษัตริย์** ปรากฏในชื่อพันธุ์ ที่มีคำซึ่งหมายถึงพระมหากษัตริย์ ได้แก่ *หลวง* และ *พญา* เช่น *หลวงพระราชทาน* *หลวงประทานเตี้ย* และ *พญาชม* โดย 2 ชื่อพันธุ์แรกหมายถึงพระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของข้าวพันธุ์นั้น สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบการปกครองของไทยซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นอกจากนี้ ยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย เพราะชื่อพันธุ์ *หลวงพระราชทาน* และ *หลวงประทานเตี้ย* น่าจะหมายถึงพันธุ์ข้าวพระราชทานเนื่องในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ส่วนชื่อพันธุ์ *พญาชม* หมายถึงพระมหากษัตริย์ทรงชื่นชมข้าวพันธุ์นี้ อย่างไรก็ดีบทความวิจัยเรื่องนี้ประสงค์ออกภาคสนามเพื่อสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ทว่า เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โควิด 2019 (โควิด – 19) สำนักพระราชวังประกาศประกอบพระราชพิธีเป็นการภายใน งดการเข้าร่วมของประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยจึงปรับเปลี่ยนไปออกภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชวนาไทยซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติเสมือนจริงที่จัดแสดงเรื่องเกี่ยวกับการทำนา ความเป็นมาของการทำนา ประเพณี วิถีชีวิตของชาวนา ตลอดจนเรื่องราวของข้าวในอดีต ทั้งนี้ เพราะการกำเนิดและกิจกรรมต่าง ๆ แต่แรกเริ่มของพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เป็นพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในการออกภาคสนามที่นั่น ผู้วิจัยได้อ่านศึกษาข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างข้าว ชาวนา กับพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตกระทั่งปัจจุบันจากป้ายนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ พร้อมทั้งถ่ายภาพหุ่นจำลองพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นับเป็นเครื่องยืนยันโลกทัศน์

เชิงวัฒนธรรมด้านระบบการปกครองและขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวที่มีคำ หลวง และ พญา ทั้งนี้ การออกภาคสนาม ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชวนาไทยของผู้วิจัยเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2564 ดังภาพ

ภาพที่ 3 พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชวนาไทย หุ่นจำลองพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และผู้วิจัย ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชวนาไทย

2.2 โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นอวัยวะของคน
ปรากฏในชื่อพันธุ์ *เลือด* ซึ่งหมายถึงเมล็ดข้าวเป็นสีแดงคล้ายเลือด และ *ยักคิ้ว* ซึ่งหมายถึงพันธุ์ข้าวที่ปลายใบสูงเยื้องกันหรือต่างระดับกัน คล้ายกับการยักคิ้วของคน จึงสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือข้าวเป็นคน จึงมีอวัยวะเช่นเดียวกับคน

3. โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายเป็นสถานที่

ความหมายเป็นสถานที่หมายถึงแหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวทั้งที่อยู่ใกล้และไกลจากพิษณุโลก กล่าวคือมีทั้งที่ มาจากสถานที่ในพิษณุโลก จังหวัดที่มีเขตติดต่อกับพิษณุโลก ภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ภาคเหนือตอนบน ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนจนประเทศเพื่อนบ้าน เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาที่สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือชวนาให้ความสำคัญต่อความหมายแหล่งที่มาของพันธุ์ข้าว และสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาของชวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมด้วย เพราะการระบุความหมายแหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวไว้ในชื่อพันธุ์ข้าวช่วยให้ชวนาที่ต้องการปลูกข้าวพันธุ์นั้นสามารถติดตามพันธุ์ข้าวได้สะดวก ทั้งนี้ ความหมายแหล่งที่มาของพันธุ์ข้าวพิษณุโลกมีดังนี้

3.1 พันธุ์ข้าวที่มาจากสถานที่ในพิษณุโลก ปรากฏในชื่อพันธุ์ที่เป็นภูมินามของพิษณุโลก เช่น *บ้านป่า* หมายถึง พันธุ์ข้าวที่มาจากตำบลบ้านป่าของอำเภอเมืองพิษณุโลก และ *ปลักแรด* หมายถึงพันธุ์ข้าวที่มาจากตำบลปลักแรดของอำเภอบางระกำ และ *วัดจันทร์* หมายถึงพันธุ์ข้าวที่มาจากตำบลวัดจันทร์ของอำเภอเมืองพิษณุโลก

3.2 พันธุ์ข้าวที่มาจากจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับพิษณุโลก ปรากฏในชื่อพันธุ์ที่เป็นภูมินามของหมู่บ้านและตำบลของจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับพิษณุโลกคือเพชรบูรณ์และพิจิตร เช่น *ดงขุย* หมายถึงพันธุ์ข้าวซึ่งมาจากตำบลดงขุย อำเภอชนแดน เพชรบูรณ์ *วังกระดาศ* หมายถึงพันธุ์ข้าวซึ่งมาจากบ้านวังกระดาศเงิน ตำบลท้ายตง อำเภอวังโป่ง เพชรบูรณ์ และ *ทับคล้อ* หมายถึงพันธุ์ข้าวซึ่งมาจากอำเภอทับคล้อ พิจิตร

3.3 พันธุ์ข้าวที่มาจากภาคเหนือตอนบน มี 3 จังหวัด ได้แก่ แพร่ เชียงใหม่ และน่าน โดยชื่อพันธุ์เป็นภูมินามของจังหวัด ได้แก่ *แพร่* และ *เชียงใหม่* กับเป็นภูมินามอำเภอของเชียงใหม่ได้แก่ *แม่แจ่ม* *สันกำแพง* และ *สันป่าตอง* ตลอดจนเป็นภูมินามอำเภอของน่าน ได้แก่ *น่าน้อย*

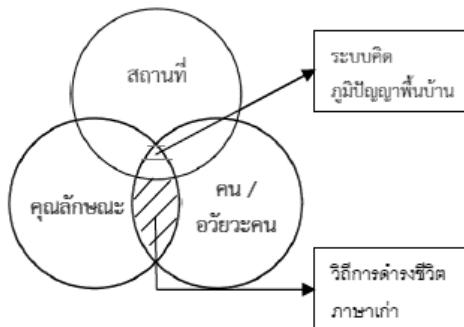
3.4 พันธุ์ข้าวที่มาจากภาคกลางและภาคตะวันออก โดยภาคกลางมี 2 จังหวัด ได้แก่อยุธยาและปทุมธานี ส่วนภาคตะวันออกมี 1 จังหวัดคือฉะเชิงเทรา ชื่อพันธุ์กลุ่มนี้เป็นภูมินามของจังหวัดคือ *อยุธยา* และเป็นภูมินามตำบลของอยุธยาชื่อ *ระแหง* ซึ่งหมายถึงมีแหล่งที่มาเป็นตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว ปทุมธานี และ *บ้านช่อง* ซึ่งสันนิษฐานว่าหมายถึงมีแหล่งที่มาเป็นตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม ฉะเชิงเทรา เพราะจังหวัดเหล่านี้เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต

3.5 พันธุ์ข้าวที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน มี 1 ประเทศคือสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เป็นชื่อพันธุ์ ที่มีคำเรียกชื่อประเทศนี้อย่างไม่เป็นทางการคือ *พม่า* อยู่ในชื่อพันธุ์ได้แก่ *หอมพม่า* และ *เหนียวพม่า*

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากความหมายของชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ซึ่งมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถเล็งเห็นโลกทัศน์ของมนุษย์ และช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ (งามพิศ สัตย์สงวน, 2529) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าตัวภาษา คือชื่อพันธุ์ข้าวสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมตามแนวคิดของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ ดังที่ Voget (1975 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2559) นิยามว่าวัฒนธรรมหมายถึงพฤติกรรม ระบบความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม กฎระเบียบ และวิถีชีวิตของคนในสังคม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 11 ประการ ได้แก่ระบบคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และระบบการปกครอง โดย 10 ประการแรกสอดคล้องกับกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยคือโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยภาษาไทยของ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา (2559) แต่ประการที่ 11 คือด้านระบบการปกครองเป็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่พบนอกเหนือจากกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล ในทางกลับกันมีโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรม 2 ประการของกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ไม่พบในชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก ได้แก่โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบอาวุโสและด้านประสบการณ์ร่วม ผลการวิจัยเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดภาษาสัมพัทธ์ ของ Whorf – Sapir (Whorf B. L., 1964 อ้างถึงใน สนิท สมักรการ, 2518) ซึ่งเชื่อว่าภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะมนุษย์ใช้ภาษาในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ฉะนั้นตัวภาษาต่างประเภทกันหรือตัวภาษาที่อ้างถึงสิ่งต่างกันจึงสะท้อนวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ นอกจากนี้ ยังพบข้อสังเกตเกี่ยวกับโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะ คนหรืออวัยวะของคน และสถานที่ กล่าวคือพบว่าชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกทั้งสามหมวดความหมายต่างก็สะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดและด้านภูมิปัญญา

พื้นบ้านเช่นเดียวกัน โดยชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคุณลักษณะยังสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านวิถีการดำรงชีวิตและด้านภาษาเก่าเช่นเดียวกับชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นสถานที่ด้วย ข้อสังเกตนี้ อาจนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวไทยได้หากมีการวิจัยต่อยอด เช่น การศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านชื่อพันธุ์ข้าวของภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย อนึ่งความสัมพันธ์ของโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก 3 หมวดความหมายแสดงเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลก
3 หมวดความหมาย

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดหลักของมานุษยวิทยาภาษาศาสตร์ กล่าวคือแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมสะท้อนจากภาษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือภาษาซึ่งในที่นี้คือชื่อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกเป็นแหล่งสั่งสมวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ผู้ที่สนใจจึงสามารถศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมจากตัวภาษาได้ ทำนองเดียวกับที่ สนิท สมครกร (2518) สามารถวิเคราะห์สังคมไทยจากการศึกษาวิเคราะห์ความหมายและการใช้คำ “หน้า” ในทางกลับกัน การศึกษาวิจัยเชิงมานุษยวิทยาโดยการออกภาคสนามก็มีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่การได้ความรู้ที่ลุ่มลึกอย่างเฉพาะเจาะจงพื้นที่ ดังที่ ฐานิดา บุญวรรณ (2562) ออกภาคสนามที่อำเภอบางระกำพิษณุโลก เพื่อศึกษาวิจัยเรื่อง ดิน น้ำ ข้าว และชาวนา: ชาติพันธุ์วรรณนาของชาวนา

บางระกำ โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ที่มีความน่าเชื่อถือและมีหลายประเด็นที่ช่วยสนับสนุนบทความวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ข้อมูลที่ช่วยยืนยันว่าที่พิษณุโลก มีวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวระหว่างชาวนาด้วยกันเอง ซึ่งเป็นโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากข้อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคน ดังนั้น การที่บทความวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์จากตัวภาษาและ การออกภาคสนามร่วมกัน โดยเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบเข้าร่วมระดับน้อย ตามแนวคิดของ งามพิศ สัตย์สงวน (2551) ได้ช่วยให้ผลการวิจัยสมบูรณ์และแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามพบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลของบทความวิจัยเรื่องนี้ส่วนหนึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เช่นการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง ของ งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงมานุษยวิทยาที่มีผลการวิจัยเป็นความรู้เรื่องวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยว่าประกอบด้วยโลกทัศน์ของชาวนา ระบบความเชื่อ ค่านิยม ระบบเศรษฐกิจ การจัดระเบียบทางสังคม ประเพณี และพิธีกรรม และการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต ของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2563) ซึ่งใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งการสัมภาษณ์และการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลลายลักษณ์อักษรของระเบียบวิธีวิจัยของบทความวิจัยเรื่องนี้ อีกทั้งมีผลการวิจัยที่ให้ข้อมูลซึ่งเกี่ยวกับบทความวิจัยเรื่องนี้ได้แก่การดำเนินงานของชาวบ้านในระบบศักดินาเป็นการทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักและวิธีการทำนาอาศัยแรงงานคนในครอบครัว ซึ่งบทความวิจัยเรื่องนี้ก็ค้นพบว่าคือโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากข้อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกที่มีความหมายเป็นคน สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่อง**อุปลักษณะเชิงโนทัศน์เกี่ยวกับข้าวในสังคมไทย** ของ ฤทัย พานิช (2557) ที่แม้จะไม่ใช่วิจัยเชิงมานุษยวิทยา โดยเป็นการศึกษาเชิงอรรถศาสตร์ปริชาน แต่ก็มีผลการวิจัยที่สอดคล้องกับบทความวิจัยเรื่องนี้ กล่าวคือบทความวิจัยเรื่องนี้พบว่าข้อพันธุ์ข้าวพิษณุโลกสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านระบบคิดคือข้าวเป็นคุณลักษณะและข้าวเป็นคน เช่นเดียวกับผลการวิจัยของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่องนี้

แม้การศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมในวัฒนธรรมข้าวจะไม่ใช่วิธีใหม่ในวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางมานุษยวิทยา ทว่าบทความวิจัยเรื่องนี้ก็ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติม

เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวซึ่งถูกบันทึกและส่งต่อมาสู่คนรุ่นหลังในรูปแบบของชื่อพันธุ์ข้าว กล่าวคือชื่อพันธุ์ข้าวอาจจะสะท้อนโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมอย่างน้อย 2 ด้าน เป็นพื้นฐาน ได้แก่ด้านระบบความคิดของชาวนาในวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมและด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังทำให้ทราบว่าชื่อพันธุ์ข้าวเป็นแหล่งบันทึกข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม คือโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าว พิษณุโลก ได้แก่วิถีการดำรงชีวิต ภาษาเก่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบการปกครอง หมายความว่าหากสนใจศึกษาโลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมเหล่านี้ สามารถศึกษาวิเคราะห์จากชื่อพันธุ์ข้าว โดยออกภาคสนามเก็บข้อมูลเชิงมานุษยวิทยาด้วย ก็จะได้ผลการวิจัย ที่ค่อนข้างรัดกุม อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาจากชื่อ พันธุ์ข้าวพิษณุโลกซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น ดังนั้น หากมีการศึกษาวิเคราะห์จากชื่อพันธุ์ ข้าวของจังหวัดอื่น ๆ ภูมิภาคต่าง ๆ ต่อยอดไปตามลำดับ ในที่สุด วงวิชาการก็จะมีข้อมูลเรื่อง “โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวในประเทศไทย”

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนจากชื่อพันธุ์ข้าวของจังหวัดอื่น ๆ ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศเพื่อสังเคราะห์เป็นความรู้เรื่อง “โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนจาก ชื่อพันธุ์ข้าวในประเทศไทย”

รายการอ้างอิง

- กรมวิชาการเกษตร. (2543). พันธุ์ข้าวพื้นเมืองไทย. ปทุมธานี : กรมวิชาการเกษตร.
งามพิศ สัตย์สงวน. (2529). มานุษยวิทยาแนวใหม่. วารสารสังคมศาสตร์. 23(2), 87–101.
_____. (2545). วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- _____. (2551). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ วิหา. (2562). ละเลียดชิมข้าว เทศร์รสชาติข้าว 7 สายพันธุ์ จากกลุ่มชาวนาไทอีสาน. GREENERY. สืบค้น 17 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://www.greenery.org/greenery-workshop-rice-tasting/>
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2563). เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ชัยวัฒน์ เสาเจริญสุข. (2566). แนวโน้มธุรกิจหรืออุตสาหกรรม 2566-2568: อุตสาหกรรมข้าว. สืบค้น 5 มีนาคม 2567, จาก <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/agriculture/rice/io/io-rice-2023-2025>
- ฐานิดา บุญวรรณ. (2562) ดิน น้ำ ข้าว และชาวนา: ชชาติพันธุ์วรรณนาของชาวนาบางระกำ. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เดิบ ชุมสาย, ม.ล. (2526). แมโไฟศพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว. (2565). ตามรอยตำนานแม่ข้าว ย้อนอดีตเรื่องราววิถีความเชื่อชาวนาไทย. อนุสาร อ.ส.ท. 63(3), 30–45.
- เบญจวรรณ ถุภักเกษม (2561). วิทยาการข้าวไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประพาส วีระแพทย์. (ม.ป.ป.). ความรู้เรื่องข้าว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีชา พิณทอง. (2561). ผาย ภาษาอีสาน. สืบค้น 2 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://esan108.com/dict/view/%E0%B8%9C%E0%B8%B2%E0%B8%A2>
- พรพิมล เจริญบุตร. (2561). ข้าวดัง-ดังข้าว. วารสารเมืองโบราณ. สืบค้น 7 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <http://www.muangboranjournall.com/post/khao-dang>
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (ม.ป.ป.). กลิ่นหอมของข้าวถือเป็นมนต์เสน่ห์ที่ชวนรับประทานที่สุด. สืบค้น 20 มกราคม 2566, จาก <https://dna.kps.ku.ac.th/index.php/article-rice-rsc-rgdu/41-2ap-jasmine-rice-aromatic>

มูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. (ม.ป.ป. (ก)). **ชนิดของข้าว**. สืบค้น 20 มกราคม 2566,
จาก <https://thairice.org/?p=570>

_____. (ม.ป.ป. (ข)). **วัฒนธรรมและประเพณีเกี่ยวกับข้าว**.

สืบค้น 2 พฤศจิกายน 2566, จาก <https://thairice.org/?p=1434>

ยศ สันตสมบัติ. (2559). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

ฤทัย พานิช. (2557). อุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับ “ข้าว” ในสังคมไทย. **วารสารอารย
ธรรมศึกษา โขง-สาละวิน**.5(7), 162 – 190.

วนิชยา ยอดรักษ์. (2566). นายอำเภอวังทอง อบต.ชัยนาม ประชุมทำความเข้าใจกับ
เกษตรกร ในการปรับเปลี่ยนปฏิกิณการทํานา. **ข่าวสาร อบต.** สืบค้น 15 พฤศจิกายน
2566, จาก https://www.chainam.go.th/news_detail.php?hd=1&doIP=1&heckIP=chkIP&id=129882&checkAdd=chkAddum=85989_ypk

วิภาส โพธิแพทย์ (2561). **ภาษาไทยในมุมมองแบบลักษณะภาษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนธิ สมัครการ. (2518). “หน้า”ของคนไทย วิเคราะห์ตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา
ภาษาศาสตร์. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์**. 15(4), 492-505.

สัณใจ พูลทรัพย์, บรรณาธิการ. (2541). **ข้าว วัฒนธรรมแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้น
ติ้ง.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2555). **ชาวนาเงินล้านแนะปลูก
“ข้าวเบา” รับมือน้ำท่วม**. สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2566, จาก [www.thaihealth.
or.th](http://www.thaihealth.or.th)

- หมอเกษตรทองกวาว [นามแฝง]. (2566). พระมหากษัตริย์กับตำนานข้าวไทย. เทคโนโลยีชาวบ้าน. สืบค้น 2 พฤศจิกายน 2566, จาก https://www.technologychaoban.com/news-slide/article_7992
- อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2559). อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และการสืบสานภาษาชาติพันธุ์ไทดำภาคเหนือตอนล่าง. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2560ก). อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และ การสืบสานภาษาชาติพันธุ์ไทครั้งภาคเหนือตอนล่าง. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2560ข). หลักการศึกษาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 209652 หัวข้อคัดสรรทางภาษาศาสตร์มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2561). ภาษาศาสตร์เชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหัวข้อคัดสรรทางภาษาศาสตร์มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เอี่ยม ทองดี. (2546). วันวาน วันนี้ และพรุ่งนี้ของชาวนา. ข้าวกับชาวนา (หน้า 12–29). กรุงเทพฯ : มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สภาพและเงื่อนไขความเชื่อมโยงทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้¹

The State and Conditions of Social Cohesion among Higher Education Students in Southern Border Provinces¹

สมฤดี สงวนแก้ว² เกษตรชัย และหิมี³ วันชัย ธรรมสังการ⁴

Somruedee Sangunkaew² Kasetchai Laeheem³

Wanchai Dhammasaccakarn

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของนางสาวสมฤดี สงวนแก้ว เรื่อง “การพัฒนา
รูปแบบการเสริมสร้างความเชื่อมโยงทางสังคมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี” (This article is a part of the dissertation on Model Development for the Enhancement
of Social Cohesion among Students of Prince of Songkla University, Pattani Campus) โดย
โครงการวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ใบรับรองเลขที่ COA No. 036/2566

² นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ (Ph.D. Candidate, Human and Social Development, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Thailand) E-mail: somrudee.s@psu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Society,
Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat
Yai Campus, Thailand) E-mail: lkasetchai@yahoo.com

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (Associate Professor, Ph.D., Department of Society,
Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University,
Hat Yai Campus, Thailand) E-mail: dh_wanchai@yahoo.com

Received: June 17, 2023

Revised: January 8, 2024

Accepted: March 1, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2-4 จำนวน 15 คน บุคลากร ผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษาจำนวน 9 คน และอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปีจำนวน 3 คน รวม 27 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเทียบเคียงกับแนวคิดทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในระดับที่ยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ เงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมมีสามระดับคือ ระดับปัจเจกบุคคล มาจากแรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น และการมีส่วนร่วมระดับชุมชน มาจากค่านิยมที่ยึดถือร่วมกันและทุนทางสังคม และระดับสถาบันเกิดจากบทบาทของสถาบัน ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอสองระดับคือ ระดับนโยบาย ผู้บริหารควรตระหนักและกำหนดนโยบายเชิงรุกต่อการสร้างสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมระดับปฏิบัติ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับบนพื้นฐานการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างวัฒนธรรม คณาจารย์และฝ่ายกิจการนักศึกษาควรเพิ่มทักษะการจัดการความหลากหลายและการสื่อสารทางวัฒนธรรม ผู้นำนักศึกษาควรเพิ่มภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย

คำสำคัญ: เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, นักศึกษาระดับอุดมศึกษา

Abstract

This research article aimed to study the state of social cohesion among undergraduate students at Prince of Songkla University, Pattani Campus. The 27 informants of this study consisted of 15 students who were sophomore, junior and senior, 9 administrators of Student Affairs, and 3 student advisors. The data were collected through in-depth interview using a semi-structured interview form. The data were analyzed using correlation to theory concepts. The study revealed that social cohesion condition among undergraduate students established social interaction in a high level of social cohesion in many contexts. The condition establishing social cohesion comprised three levels: the individual level, which occurred with membership motivation, social cohesion perception, and participation; the community level, which considered the same value and social capital; and the institution level. The results of this study led to two levels of proposals: the policy level, where administrators should be aware of and establish proactive policies toward truly cultural diversity, and the performance level, where the administrators should emphasize extreme activity at every level based on cultural diversity management. The interaction between students from different cultures must be focused on. Lecturers and Student Affairs department should enhance diversity management skills and cultural communication. Moreover, student leaders should possess the cultural leadership to be an exemplary model in living together in cultural diversity society.

Keywords: Conditions of social cohesion, Southern Border provinces, Higher Education Students

บทนำ

สังคมที่มีความเชื่อมโยงแน่นสท่อนให้เห้นได้จากการที่สมาชิกในกลุ่มหรือสังคมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหนียวแน่นกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมจนกลายเป็นความผูกพัน เกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวกัน อย่างเหนียวแน่น (sticking together) นำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social solidarity) ในท้ายที่สุด ความเชื่อมโยงทางสังคม (social cohesion) ยังหมายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้คน และแบบแผนของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและความไว้วางใจที่เกิดขึ้น หากกลุ่มหรือสังคมใดขาดความเชื่อมโยงจะเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดภายในสังคม มีอัตราการก่ออาชญากรรมสูงและรุนแรง และพบเห้นการเลือกปฏิบัติ (discrimination) ต่อชนกลุ่มน้อย การละเมิดสิทธิมนุษยชน (human right violation) ตลอดจนนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในสังคมได้อีกด้วย (สมฤติ สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

การศึกษาระดับอุดมศึกษาสร้างคุณูปการที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ความก้าวหน้าของเกษตรกรรมซึ่งอาศัยนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มาจากการศึกษาวิจัย แรงงานมีทักษะสูงขึ้นจากการได้รับความรู้และการฝึกอบรม เป็นต้น นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษายังมีบทบาทช่วยสร้างชาติผ่านการสร้างความเชื่อมโยงทางสังคมอีกด้วย เพราะเมื่อผู้คนที่แตกต่างและหลากหลายมาอยู่ร่วมกันในสถาบัน พวกเขาจะได้รับการขัดเกลาโดยสถาบันซึ่งนอกจากความรู้และทักษะผ่านเนื้อหาหลักสูตรแล้ว ยังได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังความเป็นอิสระทางวิชาการและความเป็นกลางทางวิชาการซึ่งจะทำให้ได้รับประสบการณ์การเผชิญกับทัศนะที่แตกต่าง ฝึกการรับฟังการโต้แย้งทางความคิด สิ่งนี้สำคัญในการยอมรับผู้อื่นที่แตกต่างซึ่งเป็นหลักการเคารพซึ่งกันและกัน ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและร่วมมือของนักศึกษาจะทำให้เกิดทักษะการแก้ปัญหา ตั้งคำถาม และถกประเด็น อธิบายโต้แย้ง ระดมสมอง และการทำงานเป็นทีมเพื่อแก้ปัญหาและสร้างโครงการภายใต้สภาวะที่ต้องพึ่งพาระหว่างกันในทางบวก การร่วมมือกันทำงานทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและช่วยให้คนอื่นประสบความสำเร็จด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในชุมชน ซึ่งเป็นหลักการของทุนทาง

สังคมนั่นเอง ไม่เพียงเท่านั้น การรณรงค์วัฒนธรรมความซื่อสัตย์ทางวิชาการก่อให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าการมีชีวิตอยู่ในชุมชนแห่งความไว้วางใจ นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษายังสามารถรณรงค์สร้างความร่วมมือระหว่างนักศึกษาที่กำลังศึกษาและสำเร็จการศึกษาแล้ว โดยการสร้างความรู้สึกของความเป็นชุมชนผ่านเครือข่ายที่เหนียวแน่น เช่น การจัดตั้งเป็นอาศรม (Residential Colleges) เครือข่ายเช่นนี้เป็นโอกาสสำหรับการถักทอความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนอย่างใกล้ชิดและการเชื่อมถึงกัน สิ่งนี้จะส่งเสริมชุมชนของสถาบันให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ส่วนการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อความหลากหลายก็สำคัญเช่นกัน เพราะในสถาบันอาจมีนักศึกษาที่อยู่ร่วมกันเป็นประจำ ผู้ไปกลับ และผู้ที่ไปฝึกอบรมเพื่อกลับมาศึกษาต่อ และนักศึกษาที่เป็นคนท้องถิ่นแต่กำเนิดและนักศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยอาจเป็นที่แรกที่นักศึกษาจำนวนมากได้เข้าสู่การปฏิสัมพันธ์ต่อคนที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ มันสำคัญในแง่ของการหยุดการแบ่งแยกในสังคม พวกเขาจะแสดงถึงความตระหนักและการยอมรับอย่างมากต่อผู้คนที่มาจากวัฒนธรรมอื่นๆ และอาจถือเป็นพันธกิจในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติในสังคมของเราให้ดีขึ้นอีกด้วย สุดท้ายสถาบันถูกคาดหวังให้ทุกส่วนงานปฏิบัติต่อนักศึกษาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และต้องกระจายไปสู่บริบทอื่นอย่างทั่วถึงด้วย เช่น กระบวนการคัดเลือกเพื่อรับเข้าศึกษา (Moiseyenko, 2005) บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวนี้อาจช่วยให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมและร่วมมือกัน ความรับผิดชอบต่อชุมชน การถักทอความสัมพันธ์ การตระหนักและยอมรับต่อผู้คนต่างวัฒนธรรมซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของความเชื่อมั่นทางสังคม โดยจะปลดปล่อยการแบ่งแยกผู้คนในมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างมากแห่งหนึ่งในการจะขัดเกลาทั้งด้านวิชาการและถ่ายทอดค่านิยมร่วมพื้นฐานทางสังคมดังกล่าวนำให้ผู้ที่มีความแตกต่างหลากหลายได้เรียนรู้และยึดถือปฏิบัติจนสามารถสร้างสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันได้อย่างเหนียวแน่นเป็นปึกแผ่นต่อไปได้ เมื่อนักศึกษาที่มีภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกันมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัย นอกจากการเรียนตามหลักสูตรแล้วพวกเขาจะได้เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรหลายด้านที่ทางมหาวิทยาลัยจัดไว้ให้ตลอด

ระยะเวลาที่ศึกษา รวมจำนวนไม่น้อยกว่า 17 กิจกรรมและไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2550) มีทั้งลักษณะเลือกเข้าร่วมตามชั้นปี และเลือกเข้าร่วมตามความสนใจ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2560) เพื่อให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตสำนึกสาธารณะ มีทักษะชีวิตความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม ความภาคภูมิใจในสถาบัน ความเป็นลูกพระบิดา ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวไม่แบ่งแยกวิทยาเขต และมีความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม (ธนาพงศ์ ไชยริย์, 2563) นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรอีกจำนวนมากที่ทางคณะและหลักสูตรที่ได้จัดไว้ให้นักศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย กล่าวได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักศึกษาที่มีความต่างกันได้ปะทะสังสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ ตลอดจนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งถือเป็นกลไกพื้นฐานที่เอื้อให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมเบื้องต้นในมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ความรุนแรงจากการก่อความไม่สงบได้ส่งผลกระทบต่อด้านความหวาดระแวง ความไม่ลงรอยกันระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและกระจายไปถึงสถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (นิชา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) และจากการสำรวจข้อมูลด้านการนับถือศาสนาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในปัจจุบันเมื่อ 15 มีนาคม 2564 พบว่ามีสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือ นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม, พุทธ, และคริสต์ มีจำนวน 5,470, 925, และ 4 คนตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 85.44, 14.45, และ 0.062 ตามลำดับ (งานทะเบียนและรับนักศึกษา กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี, 2563) สะท้อนถึงนัยเรื่องความเป็นชนกลุ่มใหญ่ (majority group) ของนักศึกษาที่เป็นมลายูมุสลิม โดยที่กลุ่มคนจำนวนน้อย (minority group) อาจไม่ได้มีอำนาจต่อรองหรือมีส่วนร่วมในการออกแบบปฏิสัมพันธ์และจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคม และแม้ว่าข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมจะทำให้เห็นว่า การปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันทั่วไประหว่างนักศึกษาต่างกลุ่มชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยดูจะเป็นปกติวิสัยเพราะมีข้อกำหนดและเงื่อนไขด้านการเรียนที่ทำให้ต้องพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมร่วมกัน แต่จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่าความใกล้ชิดสนิทสนมจนพัฒนาเป็นความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่นนั้น มีอยู่ในระดับต่ำเพราะต่างฝ่ายต่างมีความรู้สึกแปลกหน้าซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจ

ต่อกันน้อยอันเป็นผลจากความกลัวต่อสถานการณ์ความไม่สงบและความรุนแรง (นิชา, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) และความไม่เข้าใจในกฎข้อห้ามตามหลักศาสนาอิสลามที่ละเอียดอ่อนจำนวนมากอาจจะทำให้นักศึกษาต่างศาสนาไม่รู้ไม่เข้าใจ จึงทำให้เข้ากันได้ยาก จนอาจเกิดความหึงเหิน (ชุนี, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2564) ที่น่าสนใจคือประเด็นความภาคภูมิใจในความเป็นชาตินิยมมลายูที่เข้มข้นจนกังวลว่าการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มนักศึกษาต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์จะกร่อน ทำลายอัตลักษณ์มลายูมุสลิมให้เจือจางไม่บริสุทธิ์จึงทำให้นักศึกษามุสลิมเลือกรวมกลุ่มกันเฉพาะมุสลิม (บาเกี, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) ประเด็นนี้ลุกลามไปถึงการทำกิจกรรมในห้องเรียนที่แยกกลุ่มกันระหว่างนักศึกษาต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ปรากฏการณ์เหล่านี้กำลังสะท้อนถึงการผลักรออกจากกัน (Exclusion) และการแยกตัวออกเป็นกลุ่ม (Separation) ซึ่งหากสถานการณ์ความไม่สงบยังคงดำเนินต่อเนื่องไปอาจส่งผลกระทบให้เกิดการแยกออกจากกัน (Cleavage) ระหว่างกลุ่มนักศึกษาต่างชาติพันธุ์ได้ในที่สุด หากพิจารณาอย่างละเอียด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีกำลังเผชิญกับสภาวะการขาดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาซึ่งถูกระทบและสั่งสมมาจากหลายเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม หากเพิกเฉยอาจลุกลามไปถึงปัญหาความขัดแย้งทางสังคมวัฒนธรรมอื่นที่ไม่อาจประเมินและป้องกันได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบสภาพและหาต้นทางของปัญหาเพื่อป้องกัน ตลอดจนเสริมสร้างแนวทางการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นในหมู่นักศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

การที่จะตอบคำถามได้ว่ามหาวิทยาลัย ควรมีแนวทางที่จะเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมอะไรและอย่างไรบ้าง ควรจะต้องทำความเข้าใจถึงสภาพความเชื่อมั่นทางสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และควรต้องค้นหามีเงื่อนไขใดบ้างภายใต้บริบทของความเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้และบริบทของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่จะนำไปสู่ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ โดยบทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักศึกษา คณาจารย์ ผู้บริหารและส่วนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาแนวทาง แผนงาน ตลอดจนนโยบายเกี่ยวกับการใช้

ชีวิตร่วมกันในมหาวิทยาลัยบนความหลากหลายได้อย่างผาสุกและเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคม (social cohesion)

ความเชื่อมั่นทางสังคม (social cohesion) หมายถึง สังคมที่มีความเป็นปึกแผ่น (solidarity) โดยสมาชิกต่างยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวเข้าด้วยกัน (sticking together) กับสมาชิกคนอื่น ๆ (Durkheim, 1897 อ้างถึงใน Fonseca, Lukosch, and Brazier, 2019) ความยึดเหนี่ยวเข้าด้วยกันนั้นคือการที่สมาชิกต่างมีความผูกพันทางอารมณ์เข้าด้วยกัน โดยต่างมีปฏิสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัย (interdependence) ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน (mutual support) มีความไว้วางใจ (trust) ต่อสมาชิกคนอื่น ๆ รวมถึงปรารถนาที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคมในลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (remaining united) (Berman and Phillips, 2004) นิยามความเชื่อมั่นทางสังคมที่ใช้ในบทความนี้หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลในฐานะสมาชิกสังคมยึดถือค่านิยมและอัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน (shared values and common identity) มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของสังคม (sense of belonging) มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยสมัครใจ (voluntary social participation) มีความตระหนัก (recognition) และความอดทน (tolerance) ต่อผู้คนที่มีความแตกต่าง และหน่วยงานซึ่งหมายถึงสถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องมีความรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) ของสมาชิกในสังคมโดยสนับสนุนสิทธิและโอกาสในสังคมอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (สมฤดี สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

2. เจาะลึกสำคัญของแนวคิดความเชื่อมั่นทางสังคม ได้ถูกจัดแบ่งอยู่ในระดับที่แตกต่างกันสามระดับ โดยเงื่อนไขต่าง ๆ ในแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงถึงกัน และมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันดังนี้

2.1 ความเชื่อมั่นทางสังคมระดับปัจเจกบุคคล (the individual level) เป็นมุมมองในเชิงจิตวิทยาที่พิจารณาไปที่ระดับปัจเจกบุคคลในสังคม พบว่ามีเงื่อนไข 3 ประการที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม

2.1.1 แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก (membership attraction)

หมายถึง ปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคมมีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม สามารถระบุตัวตนเข้ากับกลุ่มได้ ประารถนาที่จะเป็นสมาชิกและดำรงความผูกพันทางอารมณ์ที่จะอยู่ในกลุ่มหรือสังคมต่อไป รวมถึงชื่นชอบและยอมปฏิบัติตามค่านิยมและบรรทัดฐานของกลุ่มหรือสังคมที่ตนสังกัด ตลอดจนมีความไว้วางใจต่อผู้อื่น และมีส่วนร่วมในทางบวกต่อกิจกรรมของกลุ่ม (สมฤดี สงวนแก้วและคณะ, 2563) โดย Carron (1982) พบว่า แรงจูงใจในการเป็นสมาชิกมาจากการได้รับความพึงพอใจจากกลุ่ม และความพึงพอใจเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มถือเป็นรางวัลส่วนบุคคลที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลอยากเข้าร่วมเป็นสมาชิก และดำรงความผูกพันกับกลุ่ม Friedkin (2004) ยืนยันว่า ทัศนคติของการเป็นสมาชิกคือความปรารถนาหรือความตั้งใจที่จะอยู่หรือเป็นสมาชิกในกลุ่ม การระบุตัวตนหรือการแสดงตน (identification) ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือแสดงความจงรักภักดี (loyalty) ต่อกลุ่ม ส่วนพฤติกรรมของการเป็นสมาชิกคือ การตัดสินใจที่จะธำรงอยู่กับกลุ่ม โดยมีส่วนร่วมในกลุ่ม และมีความรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่มต่อไป

2.1.2 การรับรู้ความเชื่อมโยงแน่น (perceived cohesion) เป็น

ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลที่ว่าตนเองมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของของกลุ่มหนึ่ง ๆ (sense of belonging) และเป็นความรู้สึกพึงพอใจที่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม (feelings of morale) ถ้าปัจเจกบุคคลไม่รู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของแล้วก็จะไม่ปรารถนาที่จะเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือในสังคม และถ้าไม่มีความรู้สึกพึงพอใจแล้ว แรงจูงใจที่จะร่วมทำใ้เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือสังคมบรรลุผลสำเร็จได้ก็จะลดน้อยลงไปด้วย (Bollen and Hoyle, 1990)

2.1.3 การมีส่วนร่วม (participation) เป็นพฤติกรรมของปัจเจก

บุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ที่แสดงออกถึงความสามารถในการเข้าไปมีส่วนร่วมและร่วมพิชิตขอในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มด้วยความสมัครใจ เสรี ปราศจากการบังคับหรือขู่เข็ญ ทั้งนี้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ไม่ต้องไม่ขัดกับค่านิยมและบรรทัดฐานหลักของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น การพูดคุย ประึกษา หรือแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน การออกเสียงในการโหวตทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กระทำอย่างสมัครใจ จึงสัมพันธ์

ในทิศทางบวกกับระดับความเชื่อมั่นทางสังคม ยิ่งไปกว่านั้น สมาชิกที่มีส่วนร่วมอย่างอิสระ ในกิจกรรมของกลุ่มซ้ำ ๆ ก็มักจะมีคามเชื่อมั่นทางสังคมสูง (Legun, 2008; Dekker and Kempen, 2009; Jeannotte, 2003 อ้างในสมฤดี สงวนแก้วและคณะ, 2563)

2.2 เจาะไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับชุมชน (the community level) เป็นมุมมองในเชิงจิตวิทยาสังคม ที่พิจารณาไปที่ระดับปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม มี 2 เจาะไขสำคัญ ที่สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม

2.2.1 ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน (shared community values) เป็นความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมที่มีต่อการยึดถือค่านิยมหรือวัฒนธรรมพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน ความผูกพันทางอารมณ์ที่มีต่อสมาชิกคนอื่นและถิ่นที่อยู่อาศัย การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก ความยุติธรรม เสรีภาพทางสังคมและความเท่าเทียมต่อโอกาสทางสังคม ตลอดจนความตระหนักและเคารพผู้อื่นในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน เมื่อสมาชิกในชุมชนหรือสังคมร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจ ความเป็นปึกแผ่นหรือความเชื่อมั่นทางสังคม (Bredahl, Hotug, and Kongshøj, 2018)

2.2.2 ทุนทางสังคม (social capital) หมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (social networks) บรรทัดฐาน (norms) และความไว้วางใจ (trust) ต่อกันของสมาชิก ทุนทางสังคมมี 2 มิติ คือ มิติเชิงโครงสร้างหมายถึงแบบแผนการเชื่อมโยงติดต่อกันอย่างเป็นทางการ การมีส่วนร่วมในองค์กรด้วยความตั้งใจ และมิติความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้มีเครือข่ายที่กว้างขึ้น เน้นไปที่ความไว้วางใจ ความยุติธรรมและบรรทัดฐานทางสังคมที่นำไปสู่พันธะสัญญาและความคาดหวังการตอบแทนซึ่งกันและกัน (Lewicki and Brinsfield, 2009) ทุนทางสังคมสามารถวัดได้จากระดับของความไว้วางใจของสมาชิกต่อสังคมและสถาบัน ระดับการรับรู้ถึงการตอบแทน ระดับการรับรู้ถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมโดยสมัครใจทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การยึดถือบรรทัดฐานร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สนับสนุนการกระทำและความร่วมมือของปัจเจกบุคคลในลักษณะที่

เสริมประโยชน์ซึ่งกันและกัน เมื่อปัจเจกบุคคลได้มีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมหรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ๆ พวกเขาจะได้รับประโยชน์จากทุนทางสังคมนี้ โดยจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายของการกระทำและเกิดผลลัพธ์ที่ดีแก่ชุมชน

2.3 เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับสถาบัน (the institution level) ซึ่งมีเงื่อนไขบทบาทของสถาบัน (role of institutions) หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของสิทธิและความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดและตามความคาดหวังของสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของความตระหนัก การยอมรับและการปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนที่แม้จะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิตและสถานการณ์ที่แตกต่างกันในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ อย่างยุติธรรมและเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าสถาบันที่เป็นตัวแทนของรัฐต้องกำหนดนโยบาย วางแผนกลยุทธ์ และลงมือปฏิบัติหรือจัดให้มีการกระทำใด ๆ ที่เป็นการส่งเสริมสนับสนุนต่อการจัดการกับความแตกต่างหลากหลายทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสมาชิกทุกคนในสังคมให้อยู่ในสถานะที่สงบเรียบร้อยและเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเท่าเทียมกันในสังคม (สมฤดี สงวนแก้ว และคณะ, 2563)

Jenson (1998) กล่าวว่างานวิจัยจำนวนมากชี้ว่า ถึงแม้ว่าค่านิยมที่แตกต่างกันและความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะไม่ได้เป็นปัญหาในตัวเองหรือไม่ได้ทำให้การยึดเหนี่ยวกันทางสังคมร่อนลง แต่ก็สร้างความไม่ลงรอยกันอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และความสั่นคลอนในความเชื่อมั่นทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างอยู่ตลอดเวลา และสถาบันรัฐจัดการต่อความขัดแย้งและต่างกันอย่างไม่ชัดเจน ดังนั้นบทบาทของสถาบันจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อการที่สมาชิกจะได้มาซึ่งความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และรัฐต้องมีบทบาทสำคัญบนพื้นฐานของความเสมอภาคและยุติธรรมในการสร้างข้อตกลงการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย หรือทำอย่างไรให้ทุกฝ่ายที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าจะด้านใดก็ตามอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (Baeker, 2002) ต้องดำเนินนโยบายที่ตระหนักถึงความแตกต่างหรือสร้างวิธีการที่จะเผชิญกับความขัดแย้งและค่านิยมที่ขัดกันที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Eizaguirre et al., 2012)

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพื้นที่ศึกษาคือมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวนทั้งสิ้น 27 คน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน โดยเลือกตัวอย่างแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ใช้เหตุผลและพิจารณาของของผู้วิจัยว่าหน่วยใดเป็นกลุ่มตัวอย่างที่คิดว่าสามารถเป็นตัวแทนของประชากรเป้าหมาย จากนั้นเลือกตัวอย่างตามสะดวก เพื่อพยายามรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ยินยอมให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ และเลือกตัวอย่างแบบยืนยันและขัดแย้งคือเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีผลในการให้ข้อมูลในทิศทางตรงกันข้ามกัน (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559) โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

- กลุ่มนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 เป็นนักศึกษามลายูมุสลิมและเป็นนักศึกษาไทยพุทธ เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและจบจากโรงเรียนสามัญศึกษาทั่วไป จำนวน 15 คน ทั้งนี้เลือกจากสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ของทุกคณะในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยเทียบเคียงกับ International Standard Classification of Education ปี 2013 (UNESCO, 2015) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันคือนักศึกษามลายูมุสลิม จำนวน 8 คนและเป็นนักศึกษาไทยพุทธ จำนวน 7 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มาจากหลากหลายศาสตร์ สาขา และมุมมองต่อการใช้ชีวิตและปฏิสัมพันธ์ในมหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้มีความยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

- กลุ่มบุคลากรและผู้บริหารฝ่ายกิจการนักศึกษา ที่เป็นมลายูมุสลิมและไทยพุทธ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ โดยเป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ในฝ่ายพัฒนานักศึกษาระดับคณะและวิทยาเขตที่ปฏิบัติงานด้านกิจการนักศึกษาเป็นเวลา 4 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คนและ 2 คนตามลำดับ และเป็นผู้บริหารฝ่ายพัฒนานักศึกษาระดับคณะและระดับวิทยาเขตที่ทำหน้าที่ดูแลนักศึกษา และเป็นผู้ดำเนินนโยบายด้านพัฒนานักศึกษามาเป็นเวลากว่า 4 ปี จำนวน 3 คน และจำนวน 1 คนตามลำดับ รวมจำนวน 9 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้ยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

- กลุ่มอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี โดยเลือกอาจารย์ที่ทำหน้าที่ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี ที่เป็นมลายูมุสลิมและไทยพุทธ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และนอกพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน จากสาขาด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทั้งนี้เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปีมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปี จำนวน 3 คน มีความยินยอมและเต็มใจในการถ่ายทอดข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้นตามประเด็นวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ และเงื่อนไขที่สนับสนุนการเสริมสร้างความเชื่อมั่นแนวทางสังคมระหว่างนักศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางหลักในการดำเนินการสัมภาษณ์ซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับบริบทของผู้ให้ข้อมูลหลักและเป้าหมายของการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ เท่ากับ .901 และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ใบรับรองเลขที่ COA No. 036/2566

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และทำการบันทึกเสียงสนทนาด้วยเครื่องบันทึกเสียง โดยได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งระยะเวลาสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่เกิน

60 นาที จากนั้นทำการถอดเทปและบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำมาเรียบเรียง และวิเคราะห์พร้อมตรวจสอบข้อมูล

4. การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่ต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกต หรือสัมภาษณ์ และวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาประมวลผล จัดหมวดหมู่ข้อมูล แล้วทำความเข้าใจกับข้อมูล วิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวคิดเป็นหลักในการวิเคราะห์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการยึดหลักตรรกะเทียบเคียงแนวความคิด ทฤษฎี จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Analytical Description)

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมีสภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ โดยเมื่อนักศึกษาจำนวนมากและมีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัยจะได้รับการขัดเกลา หล่อหลอมอัตลักษณ์ร่วมและค่านิยมพื้นฐานทางสังคมในการอยู่ร่วมกันผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จนเกิดปฏิสัมพันธ์และเครือข่ายความสัมพันธ์ซึ่งนำไปสู่ความไว้วางใจ ความรู้สึกยึดเหนี่ยวผูกพันกับเพื่อนสมาชิกและสถาบัน ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้อธิบายเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาไว้ดังนี้

หนึ่ง ความเชื่อมั่นทางสังคมระดับปัจเจกบุคคล (the individual level)
ซึ่งนักศึกษามีความเชื่อมั่นทางสังคมจากการที่พวกเขามี

1) แรงจูงใจในการเป็นสมาชิก (membership attraction) ของมหาวิทยาลัย โดยผู้ให้ข้อมูลหลักต่างให้ข้อมูลว่า พวกเขามีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิก มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมหาวิทยาลัยด้วยการเลือกสถานที่เรียน และพยายามสอบเข้าเรียน อีกทั้งมีความตั้งใจที่จะรักษาสถานภาพและบทบาทของการเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยด้วยการพยายามระบุตัวตนและปฏิบัติตนตามกฎระเบียบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ เพราะมีความชื่นชอบต่อการเป็นนักศึกษาในสังกัดของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักอธิบายว่า

“...อยากเข้ามาเรียนใน ม.อ. ตั้งแต่เริ่มเรียนมัธยม 5 เพราะว่า ม.อ. มีชื่อเสียงโด่งดัง ใคร ๆ ก็รู้จักว่าคนที่มาเรียนที่นี่เก่ง มีความน่าเชื่อถือ และมีแต่คนต้อนรับ...” (อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566)

“...ดีใจและภูมิใจที่ได้เป็นลูกพระบิดาค่ะ เวลามีคนถามว่าเรียนที่ไหนก็ตอบด้วยรอยยิ้มว่าเรียน ม.อ. บัดตานี...” (ณิชา (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 เมษายน 2566)

“...ภาคภูมิใจและรู้สึกดีทุกครั้งที่ได้เข้าชั้นนักศึกษา ม.อ. ตั้งใจว่าจะแต่งตัวด้วยชุดนักศึกษาแบบนี้ไปจนจบปี 4...” (ชูณี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

2) การรับรู้ความเชื่อมโยง (perceived cohesion) เกิดจากการที่นักศึกษามีความรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่มีเป็นทุนอยู่เดิมแล้ว และมีความรู้สึกในเชิงบวก ความรู้สึกผูกพัน รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสถาบันซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบัน โดยความรู้สึกทุกข้อร้อน กังวลใจ และคับข้องใจ เมื่อถูกยึดเยียดภาพเหมารวมในทางลบแก่มหาวิทยาลัย ยิ่งสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขามีการรับรู้ความเชื่อมโยงทางสังคม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักอธิบายไว้ดังนี้

“...หนูรู้สึกดีนะค่ะที่ได้มาอยู่ในรั้ว ม.อ. ได้เป็นลูกพระบิดาตานี แล้วก็อยากให้ ม.อ. บัดตานี ดำรงอยู่คู่กับสามจังหวัดไปตลอด ที่นี่เป็นเหมือนบ้านหลังที่สอง...”

(น้ำ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครองท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566)

“...เวลามีเพื่อนต่างสถาบัน คำถามว่าอยู่ ม.อ. ปัตตานีน่ากลัวมั๊ย ทำไมไปเลือกที่เรียนที่นั่น ทำไมไปเรียนสงขลاناจะดีกว่า คือเราไม่ได้รู้สึกกลัว แล้วพอมายู่จริง ๆ ไม่ได้มีอะไรอย่างที่ชาวออกไปเลย และอยู่ไปนาน ๆ มันก็ดี สบายใจ อบอุ่น คือรู้สึกว่ที่นี่ใช่เลย เป็นที่อยู่ของเราถ้าไม่นับบ้านนะ...” (ชูณิ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 4 มีนาคม 2566)

“..เวลามีใครพูดว่า ม.อ.ปัตตานีว่าเป็นมหาลัยกำปง (กำปงแปลว่าบ้านนอก) ผมฟังแล้วก็รู้สึกไม่โอเคนะ มันไม่ใช่อย่างที่เค้า อยากให้เค้ามาเห็น มาอยู่ มาใช้ชีวิตดูว่าเป็นอย่างไร ที่นี้ไม่ใช่บ้านนอกนะ อาจจะบอกเค้านะครับว่าอยู่ที่นี้ทั้งปี เพื่อนและอาจารย์คนใน ม.อ.เราอยู่กันแบบพี่น้อง วิถีชีวิตแบบชุมชนอาจจะมีความสุขมากกว่าในเมืองแบบที่เค้าอยู่ด้วยซ้ำไป ผมรู้สึกมีความสุขในะ” (อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566)

3) การมีส่วนร่วม (participation) นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมีความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกันจากการที่พวกเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่จัดโดยหน่วยงานภายในและนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งกิจกรรมที่พวกเขาเข้าร่วมอย่างสมัครใจและเป็นไปอย่างเสรีนั้น ทำให้พวกเขาได้รู้จักเพื่อนใหม่ เพื่อนต่างคณะ ต่างสาขาวิชาเอก เพื่อนในสาขาวิชาเอกมากขึ้น และการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน ทำให้ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังได้ปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องและซ้ำบ่อยก็ยิ่งทำให้รู้จักกันและสนิทกันมากขึ้น กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสมัครใจและปราศจากการบังคับทำให้พวกเขาเข้ามาพบและสร้างปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนดึงดูดให้รวมตัวกันเป็นกลุ่มที่สนิทสนมกันได้ โดยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นอุปสรรคให้แบ่งแยกพวกเขาออกจากกัน ดังรายละเอียดที่ให้ไว้ดังนี้

“...หนูได้เพื่อนใหม่และรู้จักเพื่อนในคณะมากขึ้นตอนเข้าร่วมกิจกรรมปี 2 ตอนนั้นไปช่วยทำงานสโมสรนักศึกษาคณะ...เลือกอยู่ฝ่ายสวัสดิการเพราะชอบดูแลคนอื่น ๆ พอได้ทำงานร่วมกับเพื่อน รุ่นพี่ ก็สนุก... ก็ชอบทำกิจกรรมเพราะทำให้ได้รู้จักเพื่อนรู้จัก

คนเยอะมากขึ้นจนถึงตอนนี้เป็นเพื่อนเอกที่สนิทกันไปแล้ว...” (นุก (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนิเทศ, สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2566)

“...การที่น้อง ๆ ในสาขาวิชาเอกไปทำกิจกรรมรับน้องนอกมหาวิทยาลัยก็ดี ภายในมหาวิทยาลัยก็ดี หรือแม้แต่นั่งล้อมวงกินข้าวร่วมกันเป็นสาขาวิชาเอกก็ดี ทำให้น้องมีเพื่อน สร้างความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ยิ่งทำให้รู้จักกันดีขึ้นกว่าการรู้จักผ่านคำบอกเล่าของคนอื่น มันป้องกันความเข้าใจผิด มันป้องกันการอยู่ชั่วตรงข้ามกันได้พอดี...” (ศิย์ (นามสมมุติ), นักวิชาการอุดมศึกษาฝ่ายพัฒนานักศึกษา, สัมภาษณ์เมื่อ 10 พฤษภาคม 2566)

“...ตอนที่เข้ามาเรียนใหม่ ๆ ก็ไม่ค่อยกล้าพูดคุยกับใครกลัวคนอื่นจะดูถูกการพูดภาษาของเรา เลยอยู่แต่กับเพื่อนที่มาจากปอเนาะด้วยกัน ไม่ค่อยรู้จักเพื่อนที่อื่นเท่าไร กิจกรรมแรก ๆ ที่เข้ากับมหาวิทยาลัยก็มีเพื่อนบ้าง แต่มีเพื่อนเยอะจริง ๆ ก็ตอน ปี 2 ที่ได้เข้าเอก ได้ร่วมกันเตรียมกิจกรรมของเอก...ได้วางแผน เตรียมสถานที่ เตรียมงาน ทั้งเหนื่อยทั้งสนุกด้วยกัน ที่นี้ก็เริ่มมีเพื่อนมากขึ้นเรื่อย ๆ เอง ก็มาคิดว่าจริง ๆ เพื่อนก็ไม่ได้มองเราในแบบที่เราคิด ยิ่งพอคุยกันตอนทำงานด้วยกันมากขึ้นก็ยิ่งรู้จักกันมากขึ้นก็ไม่ค่อยอายและกล้าเข้าหาเพื่อน ทั้งเพื่อนไทยพุทธ เพื่อนเอกอื่น...” (บาก็ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง, สัมภาษณ์เมื่อ 2 มีนาคม 2566)

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาในระดับปัจเจกบุคคลเกิดได้จากแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกที่จะเข้ามาเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้และการดำรงความมุ่งมั่นที่จะเป็นนักศึกษาต่อจนจบการศึกษาและเกิดได้การรับรู้ความเชื่อมั่นที่นักศึกษาที่มีความรู้สึกพึงพอใจ รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและผูกพันกับสถาบัน ประกอบกับเมื่อพวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยอย่างอิสระและสมัครใจแล้วก็จะยิ่งทำให้พวกเขาสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างกว้างมากขึ้น ทำให้ปลดความแปลกหน้า การพลัดออกจากกันหรือการแยกตัวออกเป็นกลุ่มได้

สอง เงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับชุมชน (the community level)
มี 2 เงื่อนไขสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาดังนี้

1) ค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน (shared community values)

แม้ว่าภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีจะมีนักศึกษาที่มีความต่างทางชาติพันธุ์ มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมีผู้คนต่างภูมิลำเนาอยู่ร่วมกัน ที่สำคัญคือนักศึกษามลายูมุสลิมต่างได้รับถ่ายทอดและปลูกฝัง อย่างเคร่งครัดในหลักการของอิสลามที่กำกับวิถีคิด วิถีชีวิตมาอย่างแน่นหนาและยาวนานทั้งจากที่บ้าน ชุมชน และโรงเรียนสอนศาสนาว่าเมื่อมาอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการปรับตัว การปะทะกันของพรมแดนทางชาติพันธุ์และนำไปสู่ความขัดแย้งได้ก็ตาม แต่นักศึกษาก็สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดการรวมกลุ่มในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันได้หรือเรียกได้ว่ามีความเชื่อมแน่นทางสังคมในระดับหนึ่งเมื่อพวกเขามีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้และพฤติกรรมที่เกิดจากการยึดถือค่านิยมหลักพื้นฐานของชุมชนและของสังคมแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีร่วมกัน นั่นคือค่านิยมเรื่องความตระหนักยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้อื่นในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ดังผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลไว้ดังนี้

“...นักศึกษาเรามีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เห็นได้ชัดก็วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกัน พวกเราก็กิน เรียน ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน กิน เล่น เรียน นอนอยู่ด้วยกันได้ บางคนเป็นเพื่อนสนิทกับเพื่อนต่างวัฒนธรรมด้วย เพราะเราเข้าใจกันว่าวัฒนธรรมของใครเป็นอย่างไร บางพิธีกรรมร่วมได้ก็ร่วม ร่วมไม่ได้ก็เข้าใจว่าหลักศาสนากับวัฒนธรรมของเค้าเป็นอย่างนั้น มันก็มีเรื่องอื่น ๆ ให้เข้าร่วมทำด้วยกันมากมาย..” (น้า (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกปกครองท้องถิ่น, สัมภาษณ์เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566)

“...ก็มึนนักศึกษารุ่นพี่บางกลุ่ม บางคนเท่านั้นที่ตั้งข้อกำหนดกับรุ่นน้องว่าอย่าไปคบคนต่างศาสนา ให้คบแต่คนศาสนาเดียวกันเพราะจะทำให้เราหลงทางด้านศาสนา และลืมเลือนไม่เคร่งครัดเรื่องศาสนา แต่สิ่งเหล่านี้มันเป็นส่วนน้อยมากและเป็นความคิดเก่าเฉพาะบางกลุ่ม บางโรงเรียนเท่านั้นซึ่งคนกลุ่มนี้ก็จะไม่ได้รับการยอมรับและอยู่กันเฉพาะแต่กลุ่มตัวเองไม่ยุ่งสงสัยกับใคร...แต่พอต้องทำกิจกรรมกับคนอื่นมาก ๆ เข้าเช่นเมื่อขึ้นปี 2 ปี 3 มีอิสระมากขึ้น แล้วก็ต้องเจอกับคนอื่นมากขึ้น ก็ยอมปรับตัว ยอมคบและเรียนรู้เพื่อนต่าง

ศาสนา ต่างจังหวัด ต่างเอกไปเองว่าเค้าเป็นยังไง ยิ่งต้องเรียนร่วมกับคนอื่น ทำกิจกรรมทำงานกลุ่มร่วมกันหลายอย่างยิ่งรู้จักกันมากขึ้น รู้และยอมรับกันมากขึ้น สุดท้ายก็ไปรวมกลุ่มกลมกลืนกับเพื่อนได้เอง...” (นพ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 2, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สัมภาษณ์เมื่อ 22 พฤษภาคม 2566)

“...เด็กที่มาจากปอเนาะที่เคร่งศาสนา มาก ๆ ถูกครอบงำจากรุ่นพี่ปอเนาะเดียวกันว่าอย่าไปยุ่งกับเพื่อนต่างศาสนาหรือเพื่อนต่างปอเนาะที่เค้าไม่เคร่งมาก เดียวความเป็นมลายูจะค่อย ๆ ลดลง ... จะอยู่แต่กับกลุ่มตัวเอง... แต่พอมามี 2 ก็เริ่มคบเพื่อนแล้วเพราะสภาพสังคมเรามันมีคนที่ไม่ต่างรวมอยู่ด้วย ซึ่งเด็กคงเข้าใจขึ้นมากว่าเดิมแล้ว พอทำกิจกรรมไปเรื่อย ๆ ก็เรียนรู้เพื่อนต่างศาสนา มากขึ้น เดียวนี้เห็นนั่งกินข้าวร่วมกันได้ ขนาดกับข้าวเพื่อนไม่ฮาลาลก็นั่งใกล้กันได้ ...” (ฮัสซัน (นามสมมุติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี, สัมภาษณ์เมื่อ 2 เมษายน 2566)

2) พุนทางสังคม (social capital) จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความเชื่อมั่นทางสังคมจากการที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมเดิม และเครือข่ายทางสังคมใหม่จากการที่พบเพื่อนใหม่ในมหาวิทยาลัยซึ่งทำให้มีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น ความเชื่อมั่นยังเกิดได้จากการยอมรับเอาบรรทัดฐานของกลุ่มมาถือปฏิบัติเพื่อเทียบเคียงและกำหนดกรอบการปฏิบัติให้เข้ากันได้กับเพื่อนสมาชิกคนอื่น ๆ เพื่อจะช่วยรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายไว้ให้อยู่ร่วมกันได้ นอกจากนี้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันและความไว้วางใจต่อกันยิ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างกันได้อีกด้วย ดังที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลว่า

“...ถ้าเป็นเด็กบ้านเดียวกัน เคยเรียนที่เดียวกัน พอมาเรียน ม.อ. ก็จะสนิทมาก เหนียวแน่นมากหน่อย แล้วพอมาเจอเพื่อนใหม่ก็จะมีเพื่อเพิ่มขึ้นอีก สำหรับผมเพื่อนเก่าพาไปรู้จักเพื่อนเอกของเค้า ผมก็ได้เพื่อนมากขึ้นไปอีก ยิ่งคบยิ่งดีเพื่อนมากขึ้นไปอีก ดังนั้นจงอย่าอยู่คนเดียว ไปหาเพื่อน หาพี่... พอมีเพื่อนมากขึ้นเราก็มีพรรคพวกเป็นเครือข่าย

เรามากขึ้น ไว้ช่วยเหลือกันเรื่องต่าง ๆ ได้อีก...” (บากิ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง, สัมภาษณ์เมื่อ 2 มีนาคม 2566)

“...เมื่อเราอยู่กับเพื่อนกับคนอื่นในสังคม เราต้องเคารพในกฎ กติกา ไม่งั้นถ้าใครอยากทำอะไรก็ได้ก็ไปกันคนละทาง ไม่เป็นไปในทิศเดียวกัน ต่างคนต่างยึดถือบรรทัดฐานของตัวเองมันจะมันคงได้ยังไง แล้วถ้าไม่เคารพกฎหรือทำผิดกฎแล้วไม่มีผลอะไร ไม่โดนลงโทษก็ไม่ยุติธรรม กลุ่มนั้นสังคมนั้นก็ไม่มีระเบียบละละอะ ทีนี้ก็ต่างคนต่างไปความเป็นกลุ่มเป็นสังคมก็ค่อย ๆ สลายไป...” (ก๊อบ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนโยบายสาธารณะ, สัมภาษณ์เมื่อ 8 พฤษภาคม 2566)

“...หนูเรียนกับเพื่อน อยู่กับเพื่อนเอกที่เป็นไทยพุทธก็หลายคน ช่วยกันเรียน ช่วยกันทำการบ้านหรืองานที่อาจารย์สั่ง หนูไม่รู้สึกว่าต้องหวาดระแวงอะไร ยิ่งใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันตลอดก็มีความไว้วางใจเพื่อนในชีวิตประจำวัน เพราะได้ผ่านการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมาหลายปีก็รู้จักกันเสียกัน และก็ไม่ว่าเค้าจะทำอะไรเราไปทำไม...” (เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 15 พฤษภาคม 2566)

จากผลการศึกษาจากกล่าวได้ว่า พุทธทางสังคมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เป็นเพื่อนโรงเรียน เพื่อนจังหวัดเดิมและเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ใหม่ในบริบทของแห่งนี้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะเป็นตัวทะเลาะ ความรู้สึกแปลกหน้า การผลักรอกจากกันและการแยกตัว ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างพรมแดนทางชาติพันธุ์ของคนต่างวัฒนธรรม อีกทั้งเมื่อปฏิสัมพันธ์กันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ ค่านิยม บรรทัดฐานของกลุ่มที่เป็นกรอบแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการส่งเสริมความเชื่อมั่นทางสังคมให้เกิดขึ้นได้ เพราะค่านิยมพื้นฐานที่ยอมรับร่วมกันที่สะท้อนมาจากผลการศึกษาครั้งนี้คือค่านิยมแห่งการยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่างระหว่างกัน นับเป็นสิ่งสำคัญและถูกเรียกร้องในสังคมที่มีความหลากหลาย

สาม เจือนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระดับสถาบัน (the institution level)
มีเจือนไขมาจากบทบาทของสถาบัน (role of institutions) มหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษา มีนโยบายและจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลวิชาความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการเป็น

บัณฑิตที่มีคุณภาพ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่า มหาวิทยาลัยได้ถ่ายทอดและปลูกฝัง ค่านิยมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งจากเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก สะท้อนว่านอกจากมหาวิทยาลัยได้ถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎีและทักษะอื่นๆที่เกี่ยวข้อง สำหรับการประกอบอาชีพแล้ว ยังได้ถ่ายทอดค่านิยมสังคมแบบพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้การ อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความต่าง สอนให้ยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่าง หลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านเนื้อหาวิชาของหลักสูตรและกิจกรรมในแต่ละศาสตร์ สาขาอีกด้วย โดยเนื้อหาการบรรยายหลาย ๆ รายวิชาเป็นเนื้อหาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ แตกต่างกันไปและยังได้สะท้อนบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายจากทั่วโลก และ ยังมีกิจกรรมการวิพากษ์วิจารณ์และยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งทำให้ได้ฝึก ปฏิบัติการตระหนักรู้ถึงการมีอยู่และการรับฟังความคิดเห็นเพื่อนในชั้นเรียนที่มีความแตกต่าง จากตนเอง

“...ด้วยความที่หนูเรียนเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอยู่ แล้ว ซึ่งเอาก็นึกย้อนเรื่องสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ความเป็นพหุสังคม การอยู่ ร่วมกัน หนูก็ได้เรียนรู้เนื้อหาเรื่องความแตกต่างหลากหลายไปในตัว แล้วพออาจารย์ให้ทำงาน กลุ่มกับเพื่อนต่างศาสนาต่างวัฒนธรรมก็ยิ่งได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็น ของเพื่อนของคนอื่นด้วย ได้เรียนรู้ว่าอ้อเค้าคิดแบบนี้หรอ หลักศาสนาเค้าเป็นแบบนี้หรอ ซึ่งบางเรื่องก็เพิ่งรู้จากเพื่อนที่เรียน บางเรื่องรู้แล้วแต่ก็เพิ่งเข้าใจจริง ๆ ก็ตอนทำกิจกรรม ด้วยกันในห้องเรียน...” (แห่ม่ม (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...จากที่เรียนก็มีวรรณกรรมหลายชิ้นที่อ่านแล้วทำให้เห็นบริบทสังคม วัฒนธรรมที่หลากหลายในประเทศต่าง ๆ ในโลก ก็ได้รู้ว่าคนอื่นและบ้านเมืองเค้าเป็นอย่างไร และประเทศเค้ายอมรับความหลากหลายมากน้อยแค่ไหน หรือประเทศอื่น ๆ เค้าพัฒนาเรื่อง การยอมรับและเคารพในความหลากหลายอย่างไร...” (เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...ในการจัดทำหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ระดับรายวิชาก็ได้นำคุณสมบัติของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง นโยบายของมหาวิทยาลัยมาออกแบบหลักสูตร ซึ่งเรื่องการยอมรับ เคารพในความแตกต่างหลากหลายทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมก็เป็นเรื่องพื้นฐานแรกเลยที่ถูกนำไปแปลงและสอดแทรกอยู่ในบทเรียน และในห้องเรียนก็พยายามให้นักศึกษาทำกิจกรรมร่วมโดยคละกันระหว่างเพื่อนต่างกลุ่มวัฒนธรรมอยู่แล้ว ที่สังเกตได้ก็เห็นว่าเด็ก ๆ สามารถเข้ากับเพื่อนได้ ทำกิจกรรมได้แล้วก็เพื่อนกัน เกาะกลุ่มกันไปไหนมาไหนได้..” (ภรณ์ (นามสมมติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี, สัมภาษณ์เมื่อ 26 ตุลาคม 2566)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ทางมหาวิทยาลัย คณะ และสาขาจัดให้ซึ่งนับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการรับรู้และยอมรับในความหลากหลาย โดยกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ถูกจัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้ทำให้พวกเขาได้พบปะ สร้างการปฏิสัมพันธ์ การปรับตัว เรียนรู้วิถีชีวิตของคนอื่น ๆ ในสถาบันผ่านการลงมือปฏิบัติ ดังรายละเอียดว่า

“...เวลาทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัยเพื่อเก็บชั่วโมงกิจกรรมทั้งกิจกรรมตามชั้นปี กับกิจกรรมเลือกร่วมกับเพื่อนต่างคณะ ต่างเอก ผมก็ได้รู้จักเพื่อนมากขึ้น ก็ยังทำให้ได้รู้จักเพื่อนมากขึ้น เรียนรู้วัฒนธรรม ศาสนา ภาษาของเพื่อนต่างคณะ ต่างเอกต่างจังหวัดมากขึ้นด้วย...” (พนิต (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม, สัมภาษณ์เมื่อ 27 ตุลาคม 2566)

“...มหาวิทยาลัยจัดกิจกรรมทั้งข้างในและนอก ม.อ.ที่ทำให้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักศึกษาที่มีความแตกต่างกันหลายด้านโดยเฉพาะด้านสังคม ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับเด็กไทยพุทธที่มีจำนวนน้อยในมหาวิทยาลัยก็ดูแลมีกิจกรรมให้ นักศึกษาไทยมุสลิมก็มีกิจกรรมให้ และมีกิจกรรมรวมที่คนทั้งสองกลุ่มต้องเข้าต้องทำร่วมกันซึ่งจำเป็นต่อการปรับตัว เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกันและกันและกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัยก็ได้ทำให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นซึ่งอาจจะต่างจากบ้านเมืองของบางคนที่มาเรียนที่นี่ด้วย สำหรับส่วนตัวผม ทำให้ผมเรียนรู้ เข้าใจว่าคนที่นี้เป็นใคร วัฒนธรรม ประเพณีเค้าเป็นอย่างไรเรื่องอะไรที่เราเข้าร่วมได้ หรือเข้าร่วมไม่ได้บ้าง เพราะอะไร...”

(เมฆ (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป, สัมภาษณ์เมื่อ 28 มีนาคม 2566)

ผู้ให้ข้อมูลหลักยังสะท้อนว่า มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนกำหนดกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้พวกเขารู้สึกสะดวกสบาย ไม่รู้สึกถูกเลือกปฏิบัติหรือมีสถานะเป็นคนชายขอบที่ต่ำกว่าคนชาติพันธุ์หลักในมหาวิทยาลัย โดยให้ข้อมูลว่า

“...มหาวิทยาลัยได้จัดระบบสาธารณูปโภคอย่างเพียงพอให้นักศึกษา แม้ว่าจะไม่ทันสมัยบ้างแต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่รับได้ ไม่ถึงกับลำบาก เช่น หอพักอาศัยราคาไม่แพง โรงอาหารที่ควบคุมคุณภาพและราคาสำหรับนักศึกษาให้สามารถซื้อกินได้จนอิ่มท้อง ยังมีที่ออกกำลังกายหรือที่สาธารณะที่เอื้อให้ทุกคน ทุกศาสนา ทุกกลุ่มวัฒนธรรมสามารถมาใช้พื้นที่นั้นแสดงออกหรือทำกิจกรรมตามที่ต้องการได้ นอกจากนี้ยังเพิ่มสัญญาณอินเทอร์เน็ตครอบคลุมทั่วถึงให้นักศึกษาสามารถใช้ได้ ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งและองค์ความรู้ที่สนใจที่จำเป็นได้จากทุกที่ทุกเวลาเหมือนกัน ไม่ต้องไปจ่ายค่าเน็ตข้างนอกอีกมันจะลำบากเป็นภาระสำหรับเพื่อนที่ต้องกู้เรียน...” (นุก (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เคนนิเทศ, สัมภาษณ์เมื่อ 24 มีนาคม 2566)

“...มหาวิทยาลัยกำหนด วางระบบบริหารจัดการความเพื่อเป็นอยู่ที่ดี ความเท่าเทียมและความยุติธรรมของนักศึกษาทุกคน ดูได้จากข้อกำหนด กฎเรื่องการสวมใส่ชุดนักศึกษาเข้าเรียน ติดต่อทำธุระในมหาวิทยาลัยซึ่งสะท้อนถึงความเท่าเทียมกัน กำกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หน่วยต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัตินักศึกษาทุกคนอย่างเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นใครเวลาที่ต้องให้บริการแก่นักศึกษา ...” (อัน (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์, สัมภาษณ์เมื่อ 16 พฤษภาคม 2566)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บทบาทของสถาบันในเรื่องการถ่ายทอดปลูกฝังค่านิยมสังคมแบบพหุวัฒนธรรม โดยจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การปรับตัวเรียนรู้วิถีชีวิตของคนอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกัน การตระหนักและเคารพในความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนจัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดี และที่สำคัญคือกำหนด

กฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่เลือกปฏิบัติ จะนำไปสู่บรรยากาศของความเชื่อมั่นทางสังคมภายในมหาวิทยาลัยได้

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาเป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันในระดับที่ยึดเหนี่ยวเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ เจื่อนไขทั้งหมดในแต่ละระดับมีความสำคัญในตัวของมันเองและเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อเจื่อนไขอื่นในลักษณะเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อนและมีความเป็นพลวัต โดยเจื่อนไขหนึ่งอาจเอื้อให้อีกเจื่อนไขในหนึ่งเกิดขึ้นและดำเนินต่อไป ขยายวง และส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นได้ ดังนั้นการพิจารณาความเชื่อมั่นทางสังคมจึงต้องพิจารณาจากหลายมิติหลายด้านประกอบเข้าด้วยกัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สภาพความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งในที่นี่ศึกษาในพื้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นลักษณะที่สมาชิกของมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันเกาะเกี่ยวกันได้ในบริบทต่าง ๆ โดยเจื่อนไขที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมสามารถแบ่งเป็น 3 ระดับคือ

1) ระดับปัจเจกบุคคล เกิดจากการมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัยคือการที่นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ต้องการเป็นสมาชิก มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมหาวิทยาลัยตั้งแต่การระบุนิสิตที่เรียน พยายามสอบเข้า และความตั้งใจในการรักษาสถานภาพนักศึกษาด้วยการพยายามระบุนิสิตตนและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ เพราะความชื่นชอบต่อการเป็นนักศึกษาในสังกัดของมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นอย่างมาก เจื่อนไขต่อมาคือการรับรู้ความเชื่อมั่น เกิดจากการที่นักศึกษามีความรู้สึกพึงพอใจ ภาคภูมิใจในการเป็นสมาชิกของมหาวิทยาลัยเป็นทุนอยู่เดิมแล้ว และมีความรู้สึกในเชิงบวก ความผูกพัน และรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสถาบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นความรู้สึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสถาบัน นอกจากนี้ยังเกิดจากเจื่อนไขการ

มีส่วนร่วม คือการที่นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งภายในและนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งการเข้าร่วมอย่างสมัครใจและเสรีทำให้พวกเขาได้รู้จักเพื่อนใหม่มากขึ้น และได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนคนอื่น ๆ ทำให้ได้เรียนรู้การมีอยู่ของคนต่างกลุ่มอีกด้วย และยังได้ปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องซ้ำบ่อยก็ยังทำให้รู้จักกันและสนิทกันมากขึ้น กล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสมัครใจและปราศจากการบังคับช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างเป็นธรรมชาติต่อกันจนดึงดูดพวกเขาให้รวมตัวกันเป็นกลุ่มที่สนิทสนมกันได้ โดยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ได้เป็นอุปสรรคให้แบ่งแยกออกจากกัน

2) ระดับชุมชนหรือกลุ่ม ความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษามีเงื่อนไขจากค่านิยมของชุมชนที่ยึดถือร่วมกัน แม้ว่าภายในมหาวิทยาลัยจะมีนักศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ร่วมกัน และมีแง่มุมของการขัดเกลาและรักษาอัตลักษณ์มลายูมุสลิมที่เคร่งครัดคือการถ่ายทอดและปลูกฝังหลักการอิสลามอย่างแน่นหนาและยาวนานทั้งจากที่บ้าน ชุมชนและโรงเรียนสอนศาสนาให้กับนักศึกษา เมื่อมาอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดปัญหาเรื่องการปรับตัว การปะทะกันของพรมแดนทางชาติพันธุ์และนำไปสู่ความขัดกันได้ก็ตาม แต่โดยภาพรวมแล้วพิจารณาได้ว่านักศึกษาก็สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์จนเกิดการรวมกลุ่มในระดับที่ยึดเหนี่ยวกันได้หรือเรียกได้ว่ามีความเชื่อมั่นทางสังคมในระดับหนึ่งทั้งนี้เพราะพวกเขามีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก การรับรู้ และพฤติกรรมที่เกิดจากการยึดถือค่านิยมหลักพื้นฐานของสังคมแห่งมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีร่วมกัน นั่นคือค่านิยมเรื่องความตระหนัก ยอมรับและเคารพในความแตกต่างของผู้อื่นในสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ประกอบกับการมีทุนทางสังคมคือการที่พวกเขามีเครือข่ายทางสังคมเดิมที่เหนียวแน่นอยู่แล้ว และสร้างเครือข่ายทางสังคมใหม่ ๆ จากการพบและปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่ มีการยอมรับเอาบรรทัดฐานของกลุ่มมายึดถือปฏิบัติ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างควมไว้วางใจต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในที่สุด

อนึ่ง จากผลการศึกษาทำให้ตระหนักได้ว่า ไม่ว่านักศึกษาจะมีภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายอย่างไร จะถูกกำกับ ปลูกฝังเรื่องการรักษาอัตลักษณ์มลายูมุสลิมมาอย่างเข้มงวดอย่างไร หรือมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกมากน้อยเพียงใด จะรับรู้ถึง

ความเชื่อมั่นหรือไม่ ปรับตัวไม่ได้ หรือพยายามอยู่ในความสัมพันธ์แบบที่เรียกว่า safe zone และรวมถึงว่าบางคนอาจจะเข้าร่วมกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดไว้ให้ได้มากน้อยแตกต่างกันและอาจจะไม่เต็มใจบ้างก็ตาม สิ่งสำคัญคือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนักศึกษา สิ่งนี้เป็นเครื่องมือเชิงปฏิบัติการที่สำคัญที่จะทำให้บรรดาผู้ที่แตกต่างกันไม่ว่าจะด้านใดเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดความเข้าใจลักษณะพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างกันมากขึ้น ทำให้ต่างคนต่างได้รู้จัก ยอมรับ ตระหนัก รวมถึงเคารพผู้ที่มีความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมได้ เพราะโดยธรรมชาติของการต้องดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นและมุมมองในเรื่องการปรับตัว จะหันเหพวกเขาให้เข้าร่วมปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และก่อร่างสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อมั่นทางสังคมต่อไปได้ ดังนั้นหากมหาวิทยาลัยส่งเสริมให้มีกิจกรรมและพื้นที่ให้เกิดการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและซ้ำ ๆ ก็จะทำให้เกิดความคุ้นเคยไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก็จะยิ่งสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เหนียวแน่นมากขึ้นได้

3) ระดับสถาบัน โดยบทบาทของสถาบัน ที่ทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันตัวแทนของรัฐในด้านการจัดการศึกษา มีนโยบายและจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อประสิทธิภาพ ประสพผลวิชาความรู้และค่านิยมต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ มหาวิทยาลัยมีการถ่ายทอดและปลูกฝังค่านิยมทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งจากเนื้อหาหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้นอกจากความรู้เชิงทฤษฎีและทักษะอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการประกอบอาชีพแล้ว ยังได้ถ่ายทอดเนื้อหาสังคมแบบพหุวัฒนธรรม การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่มีความต่างสอนให้ยอมรับ ตระหนักและเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมผ่านเนื้อหาที่บรรยายในรายวิชาของหลักสูตรและกิจกรรมในแต่ละศาสตร์สาขาอีกด้วย โดยหยิบยกเนื้อหาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกมานำเสนอ สะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย มีกิจกรรมในชั้นเรียนที่สอนให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างและการตระหนักถึงการมีอยู่ของคนที่ต่างจากตนเอง กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ทางมหาวิทยาลัย คณะ และสาขาจัดให้ นับเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการรับรู้และยอมรับในความหลากหลาย ท้ายที่สุดการจัดให้มีสาธารณูปโภคที่สนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดจนการกำหนดกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติพื้นฐานต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความยุติธรรมและ

ความเท่าเทียมกันสำหรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยทำให้พวกเขาไม่รู้สึกถูกเลือกปฏิบัติหรือมีสถานะเป็นคนชายขอบที่ต่ำกว่าคนชาติพันธุ์หลักในมหาวิทยาลัย ก็จะสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคมได้อีกทางด้วย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยจำนวนมาก โดยในระดับปัจเจกบุคคล ความเชื่อมั่นที่เกิดจากเงื่อนไขแรงจูงใจในการเป็นสมาชิก การรับรู้ความเชื่อมั่น และการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “The Influence of motivation and cohesion on future participation in physical activity” ที่ Doyle (2005) พบว่าแรงจูงใจของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมและยังคงอยู่กับกลุ่มที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย และการศึกษาของ Bollen and Hoyle (1990) ที่ศึกษา “Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination” พบว่าการรับรู้ความเชื่อมั่นของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และผลการศึกษาของ International Comparative Research ได้ยืนยันในบทความเรื่อง “Social cohesion: Insights from Canada Research” ว่าการมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญที่สัมพันธ์ต่อความเชื่อมั่นทางสังคม (Jeannotte, 2003) ส่วนในระดับชุมชน ผลการศึกษาในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kearns and Forrest (2000) เรื่อง “Social Cohesion and Multilevel Urban Governance” ที่พบว่า เมืองที่มีระดับความขัดแย้งสูงมีความเชื่อมั่นทางสังคมสูงได้เช่นกัน เพราะมีบรรทัดฐานและค่านิยมที่ยึดถือร่วมกัน และงานของ Sloane (2016) เรื่อง “The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion And The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands” พบว่าการติดต้อมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนสองกลุ่มที่เป็นไปโดยธรรมชาติมีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์แบบครอบครัวที่มีความใกล้ชิดเหนียวแน่น กลุ่มผู้อพยพได้รับประโยชน์จากการติดต้อมีปฏิสัมพันธ์กันในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมการฝึกเรียนรู้ภาษา ในการทำความรู้จักสมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งสองกลุ่มซึ่งทำให้ได้รู้จักภูมิหลังทางวัฒนธรรมของกันและกัน และเกิดความรู้สึกผูกพันเข้าด้วยกัน (togetherness) ส่วนระดับสถาบัน ความเชื่อมั่นทางสังคมที่เกิดจากบทบาทของสถาบันสอดคล้องกับงานของ Moiseyenko (2005) เรื่อง Education

and Social Cohesion: Higher Education ที่พบว่า สถาบันการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมได้ โดยการปลูกฝังค่านิยมเรื่องความเป็นอิสระทางวิชาการ วัฒนธรรมความซื่อสัตย์ทางวิชาการ การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นชุมชนด้วยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางวิชาการขึ้น ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความหลากหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไปช่วยส่งเสริมให้ผู้คนเคารพซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติ และยอมรับกันได้ และงานวิจัยเรื่อง *Fostering social cohesion in universities: Bridging the cultural divide* ที่พบว่ามหาวิทยาลัยควรส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างชาติและนักศึกษาชาวออสเตรเลียเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและสนับสนุนวัฒนธรรมเชิงสถาบันเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาได้ (Smart, Volet, and Ang, 2000) รวมถึงงานของ Baeker (2002) เรื่อง “Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion” ที่ว่าความหลากหลายไม่ได้ทำให้ความเชื่อมั่นทางสังคมและการยึดเหนี่ยวกันทางสังคมร่อนลง แต่ประเด็นความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายต่างหากที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความเชื่อมั่นทางสังคม ในการเรียกร้องให้สร้างความเชื่อมั่นทางสังคมขึ้นใหม่ในสังคมที่มีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม จำเป็นต้องให้ความสนใจไปที่การสนับสนุนส่งเสริมของสถาบันในการปฏิบัติ/การดำเนินนโยบายในเรื่องการตระหนักถึงความแตกต่าง ความเท่าเทียมและยุติธรรม หรือการสร้างวิธีการที่จะเผชิญกับความขัดแย้งและการทำงานท่ามกลางค่านิยมที่ขัดกันที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ผลการวิจัยนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะในสองระดับคือ ระดับนโยบาย ผู้บริหารต้องตระหนักและควรกำหนดนโยบายเชิงรุกต่อการสร้างสังคมแห่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยแท้จริง โดยมอบนโยบายให้ทุกหน่วยจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการดำรงอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายได้อย่างเสรีและเท่าเทียมในมหาวิทยาลัย ระดับปฏิบัติ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกระดับทั้งระดับมหาวิทยาลัย คณะ และหลักสูตร ควรอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยเพิ่มจำนวนและเนื้อหาของกิจกรรมที่

ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาต่างวัฒนธรรมในลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อเน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและลดแรงต้านระหว่างกลุ่ม ในส่วนของคณาจารย์ นักวิชาการในฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะฝ่ายพัฒนานักศึกษาควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ การสื่อสารทางวัฒนธรรม และตระหนักรู้ในการมีอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการจัดการและเป็นพี่เลี้ยงให้กับนักศึกษาที่เป็นผู้นำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ และการปรับตัวในสังคมพหุวัฒนธรรม ในส่วนของนักศึกษา ทั้งนักกิจกรรมและนักศึกษาทั่วไป นอกจากจะพัฒนาด้านภาวะผู้นำด้านอื่นๆทั่วไปแล้วควรเน้นไปที่มิติภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบอย่างของการดำรงอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย ทั้งด้านความสามารถในการปรับตัวและเพื่อสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในการรับมือความหลากหลายทางวัฒนธรรมภายในมหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

- งานทะเบียนและรับนักศึกษา กองบริหารวิชาการและวิจัยวิทยาเขตปัตตานี. (2563). **จำนวนนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำแนกนักศึกษา จำแนกตามคณะ/เพศ/ศาสนา/ชั้นปี** [จุลสาร]. ค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2565 จาก [http://regist.pn.psu.ac.th/documents/julsan163/\[163\]4. pdf](http://regist.pn.psu.ac.th/documents/julsan163/[163]4. pdf).
- ธนาพงศ์ ไชยริย์. (2563). **คู่มือปฏิบัติงานกิจกรรมนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประไพพิมพ์ สุวีริสสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. **วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 29(2), 31-48. สืบค้น 12 กันยายน 2562 , จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/69461>.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2550, 16 ตุลาคม). **ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง กำหนดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามระเบียบว่าด้วยการศึกษาชั้นปริญญาตรี (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550**.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2560, 6 มิถุนายน). **ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง กำหนดให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนานักศึกษา พ.ศ. 2560.**

สมฤดี สงวนแก้ว, เกษตรชัย และหิเม, วันชัย ธรรมสังการ และจิรัชยา เจียวกีก. (2563). ปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นทางสังคม. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**. 8(1), 194-216. สืบค้น 23 เมษายน 2564, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/244243/165221>.

Baeker, G. (2002). Sharpening lens: Recent research on cultural policy, cultural diversity, and social cohesion. **Canadian journal of communication**. 27(2), 179-196. Retrieved December 20, 2019, from <https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/1293>.

Berman, Y., & Phillips, D. (2004). **Indicators for Social Cohesion: Paper submitted to the European Network on Indicators of Social Quality of the European Foundation on Social Quality, Amsterdam.** Retrieved December 20, 2019, from <https://www.socialquality.org/wp-content/uploads/import/2014/10/Indicators-June-2004.pdf>.

Bollen, K.A., & Hoyle, R.H. (1990). Perceived Cohesion: A Conceptual and Empirical Examination. **Social Forces**. 69(2), 479–504. Retrieved December 17, 2019, from <https://www.jstor.org/stable/2579670>.

Breidahl, N. K., Hotug, N., & Kongshøj, K. (2018). Do shared values promote social cohesion? If so, which? Evidence from Denmark. **European Political Science Review**. 10(1), 97-118. Retrieved December 22, 2019, from <https://www.researchgate.net/publication/314097748>.

Carron, A.V. (1982). Cohesiveness in Sport Groups: Interpretations and Considerations. **Journal of Sport and Exercise Psychology**. 4(2), 123-

138. Retrieved December 22, 2019, from <https://doi.org/10.1123/jsp.4.2.123>.
- Doyle, A. M. (2005). **The Influence of Motivation and Cohesion on Future Participation in Physical Activity** (Master of Arts Thesis, Mc Gill University, Montreal: Canada). Retrieved December 14, 2019, from http://digitool.library.mcgill.ca/webclient/StreamGate?folder_id=0&dvs=1576325552182~273.
- Eizaguirre, S., Pradel, M., Terrones, A., Martinez-Celorio, X., & García, M. (2012). Multilevel Governance and Social Cohesion Bringing Back Conflict in Citizenship Practices. **Urban Studies**. 49(4), 1999-2016. Retrieved December 17, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/Xavier_MartinezCelorio/publication/239810160_Multilevel_Governance_and_Social_Cohesion_Bringing_Back_Conflict_in_Citizenship_Practices/links/5429465c0cf238c6ea7d1fae.pdf.
- Fonseca, X., Lukosch, S., & Brazier, F. (2019) Social Cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, 32(2) , 231- 253. Retrieved December 21, 2019, from: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2018.1497480>
- Friedkin, N. E. (2004). Social cohesion. **Annual Review of Sociology**. 30(1), 409-425. Retrieved August 10, 2019, from <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110625>.
- Jenson, J. (1998). **Mapping Social Cohesion: The state of Canadian Research**. Retrieved December 12, 2019, from http://www.cccg.umontreal.ca/pdf/CPRN/CPRN_F03.pdf.

- Jeannott, S. M. (2003). **Social Cohesion: Insights from Canadian research**. Retrieved December 18, 2019, from https://www.researchgate.net/profile/M_Jeannotte/publication/228981786_Social_cohesion_Insights_from_Canadian_research/links/00b7d527a982c200ba000000.pdf.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. **Urban Studies**. 37(5–6), 995–1017. Retrieved December 24, 2019, from <http://usj.sagepub.com/>.
- Lewicki, R. & Brinsfield, C.T. (2009). **Social Capital: Reaching Out, Reaching In**. USA: Edward Elgar.
- Moiseyenko, Olena. (2005). Education and Social Cohesion: Higher Education. **Peabody Journal of Education**. 80(4), 89-104. Retrieved August, 18, 2022, from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15327930pje8004_7
- Moiseyenko, O. (2005). Education and Social Cohesion: Higher Education. **Peabody Journal of Education**, 80(4), 89-104. Retrieved August 10, 2019, from: <https://www.jstor.org/stable/3497054>
- Smart, D.; Volet, S.; Ang, G. (2000). **Fostering social cohesion in universities: Bridging the cultural divide**. Retrieved December 24, 2023, from <https://researchportal.murdoch.edu.au/esploro/outputs/report/Fostering-social-cohesion-in-universities/991005542993607891>.
- Sloane, L. (2016). **The Joint Venture: Social Capital, Social Cohesion and The Process of Integration in The Dutch Participation Society. A case-study from the Netherlands** (Master of Arts Thesis, Utrecht University, Netherlands). Retrieved December 19, 2019, from <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/344567>.

UNESCO. (2015). **International Standard Classification of Education. Fields of education and training 2013 (ISCED-F 2013) –Detailed field descriptions**. DOI <http://dx.doi.org/10.15220/978-92-9189-179-5-en>.

การสัมภาษณ์

อาริฟ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย และหิ้ม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 พฤษภาคม 2566.

ณิชา (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 4 เมษายน 2566.

ชูณี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและเกษตรชัย (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 4 มีนาคม 2566.

ฮัสซัน (นามสมมุติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ อาคารเรียนรวม 19มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 เมษายน 2566.

นพ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 2, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกษตร ชัยและหิ้ม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 22 พฤษภาคม 2566.

บากี (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้วและวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 2 มีนาคม 2566.

ก๊อบ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนโยบายสาธารณะ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 8 พฤษภาคม 2566.

เนส (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกภาษาอังกฤษ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 15 พฤษภาคม 2566.

อ้น (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกสังคมสงเคราะห์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 16 พฤษภาคม 2566.

เมฆ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกวิทยาศาสตร์ทั่วไป (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกศตรชัย และหิม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 28 มีนาคม 2566.

นุก (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกนิเทศ (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และเกศตรชัย และหิม (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 24 มีนาคม 2566.

น้ำ (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 4, เอกการปกครองท้องถิ่น (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 14 พฤษภาคม 2566.

เหม่ม (นามสมมุติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสังการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 26 ตุลาคม 2566.

ภรณ์ (นามสมมติ), อาจารย์ที่ปรึกษาชั้นปี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และ
วันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อ 26 ตุลาคม 2566.

พนิตี (นามสมมติ), นักศึกษาชั้นปีที่ 3, เอกเศรษฐศาสตร์และการจัดการในอิสลาม
(ผู้ให้สัมภาษณ์), สมฤดี สงวนแก้ว และวันชัย ธรรมสัจการ (ผู้สัมภาษณ์), สถานที่
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
เมื่อ 27 ตุลาคม 2566.

Morality in Oscar Wilde's Fairy Tales¹

Weowan Budharugsa²

Received: March 18, 2023

Revised: March 13, 2024

Accepted: April 1, 2024

Abstract

This research aims to examine the moral issues presented in seven of Oscar Wilde's fairy tales from two collections: *The Happy Prince and Other Tales* (1888) and *A House of Pomegranates* (1891). This research framework employs literary criticism with a focus on moral critique. The results showed that Wilde explores the concepts of both morality and immorality in his fairy tales, such that moral people either gain rewards or do not gain them. Likewise, immoral people are either punished or not punished. There are five main moralities in the fairy tales; namely, self-sacrifice, repentance, generosity, compassion, and empathy. Regarding poetic justice, self-sacrifice, and generosity, they can either be rewarded or not, while repentance, compassion, and empathy are consistently recompensed. In terms of immorality, Wilde

---

¹ This research is funded by School of Liberal Arts, University of Phayao

² Lecturer, University of Phayao. E-mail: weowan.budharugsa@gmail.com

argues that selfishness and cruelty can either be punished or not. Moreover, immoral people tend to take advantage of naively moral ones.

Keywords: Morality, Oscar Wilde, Fairy Tales

Introduction

Recent studies investigating Oscar Wilde's fairy tales are fewer than those examining his plays and novel (Promsuttirak, 2014). These studies can be categorized into those about the characteristics of his writing (Ekmekçioğlu, 2016), those about patriotism and religion in the fairy tales (Killeen, 2007), and those about the morality in the five stories of *The Happy Prince and Other Tales* (Kirvalidze & Samnidze, 2018). The results of Kirvalidze and Samnidze (2018) studies indicate that Wilde portrays the desire to teach morality by promoting compassion, love, self-sacrifice, and generosity to the poor, rather than selfishness, ambition, and self-conceit. The author also believes in the eternity of nature, an artistic morality reflected in the self-sacrifice of the characters of the Happy Prince and the little Swallow, which come to symbolize art for the people. However, there are no studies about the issue of morality in Wilde's other fairy tale collection, *A House of Pomegranates* (1891). Therefore, the present researcher wanted to analyze the significance of moral issues, which is the ideal in the Victorian era, in this particular book in order to suggest that Wilde wants not only to promote different moral issues but also to explore the disadvantages of being naively moral when encountering those who are completely immoral.

The objective of this study is to analyze morality in seven of Oscar Wilde's fairy tales from two collections: "The Happy Prince," "The Nightingale and the Rose," "The Selfish Giant," and "The Devoted Friend," from *The Happy Prince and Other Tales* (Wilde, 1888); and "The Young King," "The Birthday of the Infanta," and "The Star-Child," from *A House of Pomegranates* (Wilde, 1891).

Literature Review

Morality is defined according to The Cambridge Dictionary of Philosophy (2015) as "an informal public system applying to all rational persons, governing behavior that affects others, having the lessening of evil or harm as its main goal, and including what are commonly known as the moral rules, moral ideals, and moral virtues. To say that it is a public system means that all those to whom it applies must understand it and that it must not be irrational for them to use it in deciding what to do and in judging others to whom the system applies" (Audi, 2015, p. 686). Thiroux (2001) also defined morality as "it deals with how humans *treat* other beings so as to promote mutual welfare, growth, creativity, and meaning and to strive for what is good over what is bad and what is right over what is wrong" (p.27)

Another concept of morality is moral virtues. According to Becker & Becker (2001), moral virtues are certain qualities of character virtues and some acts morally required which are necessary for the thriving or flourishing of human communities. While a quality of character or a kind of act or omission

which destroy this thriving or flourishing is vicious and is morally wrong (p.1749).

So morality is the system of rules that people use to govern their behavior that affects other people and judging others and human beings who treat others with some qualities of character virtues with the aim to promote the prosperity of society possess moral virtues while people who have some traits that lead to the destruction of the flourishing of society are morally wrong.

Research Methodology

The author used moral criticism as a framework. Moral criticism is “a tendency—rather than a recognized school—within literary criticism to judge literary works according to moral rather than formal principles” (Buchanan, 2010). Therefore, it is to examine literature from the moral perspective to determine the moral or ethical dimensions. The author also used morality concept of Thiroux (2001) and moral virtues concept of Becker & Becker (2001) as a framework to analyze morality and immorality of the characters by their character traits. The author selected seven of Oscar Wilde’s fairy tales that portray morality themes according to morality concept of Thiroux (2001) and moral virtues concept of Becker & Becker (2001) from two collections : “The Happy Prince,” “The Nightingale and the Rose,” “The Selfish Giant,” and “The Devoted Friend,” from *The Happy Prince and Other Tales* (Wilde, 1888); and “The Young King,” “The Birthday of the Infanta,” and “The Star-Child,” from *A House of Pomegranates* (Wilde, 1891). *The Happy Prince and Other Tales* is a

collection of stories for children first published in May 1888 and *A House of Pomegranates* is a collection of fairy tales published in 1891 as a second collection for *The Happy Prince and Other Tales* (1888).

Research Findings

1. “The Happy Prince”: Self-sacrifice leads one to become precious in the eyes of God and rewarded with admission to Paradise.

In this tale, Wilde explores the theme that the most precious things in life are the sacrifices one makes for those who suffer, not the expensive jewels and money that many obsess over, thinking they will bring them happiness. This is demonstrated by the Happy Prince who, while alive, refuses to see the misery of his people, but later as a statue, becomes devoted to self-sacrifice and helping his impoverished subjects. He inspires a similar change in the character of the Swallow, as well.

When the Happy Prince is alive and possesses a human heart, ironically, he seems to be heartless because he does not want to see or care about the suffering of his subjects. In this way, he thinks himself happy since his life is full of pleasure and without sorrow. However, following his death, when his people craft a gilded statue of him with a leaden heart that sits high above his city, he is sorrowful because he can see all the misery of his subjects through his bright sapphire eyes. As a result, he becomes determined to help his people by sacrificing the beautiful jewels that decorate his body. These include the red ruby on his sword hilt, which he offers to a poor seamstress; one bright sapphire eye, given to a miserable young playwright; another

sapphire eye, given to a poor match-girl; and the thin leaves of fine gold gilding, which he distributes to poor children.

Furthermore, when the Swallow tells the Happy Prince that he will stay with him because the prince is now blind, the Happy Prince refuses the offer, insisting that the bird go away to Egypt since it is winter and the Swallow will die soon. Thus, the Happy Prince exhibits selflessness because he considers the life of the Swallow more precious than his own. In addition, although the Swallow tells the Prince of all the mysterious things he has seen in strange lands and informs him of the marvels of the world, the Happy Prince comments that the suffering of humans is more marvelous than anything, stating “there is no Mystery so great as Misery,” (Wilde, 1888, p.19) and urging him to open his eyes to the people of the city. Later, the statue of the Happy Prince is dismantled by humans who no longer find him beautiful nor useful; though, in the eyes of God, the Happy Prince’s leaden heart is the most precious thing in the world. Thus, the prince’s self-sacrifice is rewarded by God with an ascent to Paradise, as the superficial beauty of jewels and gold are left behind.

Moreover, the Happy Prince’s selflessness stimulates the same quality in the little Swallow, the messenger who delivers his love to the people. Before the Swallow meets the Happy Prince, he is selfish and egotistical. He first shows this in his attraction to beauty of the Reed’s slender waist, although other swallows do not approve of the courtship and think it ridiculous since the Reed has no money and many relations. The Swallow is so fascinated with the Reed’s body that he chooses to stay behind while the other swallows fly

away to Egypt in autumn. We again see the Swallow's self-centric nature when he insists that his wife should love traveling because he does himself, and condemns her as insincere since she does not want to go away with him. In addition, on his first night in the city, the Swallow expects the town to have made preparations for him, again demonstrating that he demands everything and everyone to serve his needs and his self. It is ironic that he clearly sees the faults of others, but not his own, such as when he criticizes the Reed for being selfish since she used to like the rain whereas he thinks it is dreadful, however, he leaves her only because she will not travel with him and blames her that she has been trifling with him. It is only after witnessing the sorrow and tears of the Happy Prince that the Swallow starts to pity other people and begins to turn away from his life of pleasure, embodied by the warmth of Egypt, toward a life of sacrifice, working as the Happy Prince's messenger. In this way, he begins to overlook his previous unpleasant experiences with rude children and to endure the coldness of winter while ferrying jewels from the Happy Prince to the poor.

The Swallow also demonstrates compassion when he uses his own body — his wings — to fan the forehead of a feverish boy. This act makes him feel warm, even though the weather is cold, which the Happy Prince says is because he has done a good action. It is implied that this act of empathy helps to reduce the Swallow's ego. Later, when he decides to stay with the prince another night to take his sapphire eye to the miserable playwright, the narrator writes that the Swallow "really had a good heart," (Wilde, 1888, p. 14) since he empathizes with the prince who sacrifices his eyes for the miserable

people, not caring about his own self. The Swallow also learns to use his eyes to see the suffering of people, rather than the marvelous and strange things that he used to see exclusively and describe to the prince. With this new power of sight, the Swallow sees the inequality between the rich and poor: the wealthy happy in their beautiful houses, while beggars and starving children sit at their gates, on the streets, and under the bridge. Ultimately, the Swallow decides to neglect his own life, no longer migrating to the warmth of Egypt, but rather sacrificing himself to a wintry death so he may stay with the blind prince. Thus, the Swallow moves beyond sexual love to sacrificial love and becomes one of the most precious things in the city, along with the leaden heart of the Happy Prince, and is rewarded with a place in Paradise.

In contrast to the Happy Prince statue and the Swallow, Wilde shows that humans prefer to ignore the suffering of others because they are selfish and care only for their own interests. Humans cannot see the prince's true beauty, which lies in his leaden heart, because they are superficial. Though, of course, when the prince was decorated with jewels, he was very much admired by the people. Wilde also satirizes humanity's self-absorption through one of the town councilors, who remarks that the prince is as beautiful as a weathercock because he wants to maintain a reputation for "having artistic tastes" (Wilde, 1888, p. 3). However, since his image is very important to him and he fears people will think him "unpractical," he additionally comments that the Happy Prince is not quite so useful. This carries the implication that the politicians are not useful because they care only for their fame and do not see the problems of the poor, whom it is their duty to care for. On the

contrary, it can be clearly seen that the Happy Prince is the most useful person in the city, since he sacrifices his jewels to save many lives, unlike the politicians who neglect their society's problems and instead quarrel over making their own statue for people to admire. At the end of the story, however, God does not punish the humans for this behavior.

2. “The Nightingale and the Rose”: Naïve self-sacrifice for the sake of shallow people is useless and will go unrewarded.

In this story, the Nightingale is naïve because she cannot truly see the conditional nature of human love and relationships, which demands something in return. She has dedicated her life to singing about idealistic love and promoting the idea that love is a wonderful thing. For her, love “is more precious than emeralds and dearer than fine opals. Pearls and pomegranates cannot buy it, nor is it set forth in the marketplace. It may not be purchased of the merchants, nor can it be weighed out in the balance of gold” (Wilde, 1888, p. 29) and “love is better than life” (Wilde, 1888, p. 33). She also believes that “what is the heart of a bird compared to the heart of a man” (Wilde, 1888, p. 33), “love is wiser than philosophy” (Wilde, 1888, p. 34) and “sang of love that is perfected by Death” (Wilde, 1888, p. 38). She praises the Young Student as a true lover only because she sees his sorrow, pain, and desire for a red rose to win the Professor's daughter's heart. However, it is the Nightingale who is, in fact, the true lover since she never asks anything in return when she sacrifices herself for the red rose. For humans, though, her life is of little worth, her sacrifice goes unnoticed, and her rose is discarded in the gutter.

In contrast, shallow humans believe that wealth, represented here as jewels or roses, can buy love. This concept is shown by the Professor's daughter, who prefers the Chamberlain's nephew as her lover rather than the poor Young Student because the former gives her real jewels, which are more precious than a rose. Furthermore, she tells the Young Student that his rose does not go with her dress and that everybody knows jewels cost far more than flowers. This suggests that humans value material wealth more than love, so of course, they do not appreciate the Nightingale's self-sacrifice. In fact, the Young Student's response to the Nightingale's song can be ironically applied to the Professor's daughter that she has no feeling, without sincerity, she would not sacrifice herself and she is selfish.

Regarding the Young Student, his self-absorption is evident in his preoccupation with his own situation. He is shallow because he is incapable of understanding the Nightingale's song and quickly assumes it is meaningless and can do no practical good, even though the song portrays the Nightingale's willingness to sacrifice her life for his happiness. Additionally, the Young Student takes for granted that the girl is seriously in love with him.

Moreover, Wilde suggests that humans become foolish and unable to see the true nature of selfishness when they learn only from books, much like how the Young Student studies philosophy, which is of limited use when it comes to the matter of feelings. The Young Student ultimately condemns the Professor's daughter as ungrateful because she does not keep her promise to dance with him if he gave her a red rose. In fact, it is he who is ungrateful to the Nightingale since he never appreciates her sacrifice. Instead, the Young

Student convinces himself that love is but a silly thing that makes one believe things that are not true, despite the fact that right before his eyes is the sacrificial love of the Nightingale, which he does not see.

3. “The Selfish Giant”: Repentance and generosity lead to the reward of Paradise, while wicked selfishness is punished with cold winter.

This story explores the idea that if one is remorseful for his or her wickedness, one will be forgiven by God and rewarded with admission to Paradise. At first, the Giant is selfish because he will not share his garden with the children who are very happy to be there and who have no other place to play. Determined to end every trespass, he puts up a notice: “TRESPASSERS WILL BE PROSECUTED” (Wilde, 1888, p.46). As a result, he is punished with a perpetual winter with Snow, Frost, Hail, and North Wind, because the trees and flowers feel sorry for the children and forget to blossom while other places turn to spring, summer and autumn. This suggests that, as the Giant is cold-hearted, he will receive coldness from nature in return.

One day, the children crawl back inside his garden and spring returns. The Giant realizes how selfish he has been and feels sorry for his actions, thus, he is rewarded with beautiful flowers and leafy trees yet again. Now looking upon the children with kindness, he proclaims, “It is your garden now, little children” (Wilde, 1888, p.52). The Giant plays with them and learns to share himself and his possessions in order to benefit the happiness of others. Among the children is a little boy who the Giant helps to climb the branches of the tree. This boy is later revealed as Christ in the form of a child, and God rewards

the Giant's selflessness by allowing him into the Garden of Paradise when he dies in old age.

4. "The Devoted Friend": The selfish take advantage of the kind through beautifully crafted praise and ignore morality, while claiming that they themselves are generous. Believing in the morality of a selfish person's beautiful words can result in self-destruction.

In this story, the old Water Rat exhibits selfishness, since he thinks his dear friend should be devoted to him, though he should not have to do anything in return. He also disregards the moralistic tale told by the Linnet, stating that he would not have wanted to hear it if he had known that the story had a moral lesson.

The selfish are represented by both the old Water Rat and his counterpart in the Linnet's story: Hugh the Miller. The Water Rat cannot stand disobedient people, which he makes clear upon seeing the little ducks paying no mind to their mother's teaching them how to stand on heads (through which Wilde satirizes the ridiculousness of proper society). The Water Rat also claims that he worships friendship more than love because he knows nothing in the world that is nobler or rarer than a devoted friend. However, his definition of a devoted friend is one who serves him. He expects his friend to dote upon him, and he sees no point in doing something in return.

The Water Rat's self-centered nature is also exhibited when he asks the Linnet if the story about a devoted friend is about him or not. Though the Linnet tells him that the story is applicable to him, the Water Rat does not see the connection between himself and the selfish Hugh, who always takes

advantage of his poor and kind friend, little Hans. Furthermore, the Water Rat likes and sympathizes with Hugh and thinks him a good person, which is evident when he says, “I have all kinds of beautiful sentiments myself, so there is a great sympathy between us” (Wilde, 1888, p. 67).

Like the Water Rat, Hugh takes advantage of his generous and devoted friend, Hans, requesting that he perform difficult errands for him. Hugh convinces Hans through his moralizing speeches about true friendship, which are ironically very pleasurable for Hans to hear. For example, when Hugh wants beautiful products from Hans, he says that real friends should have everything in common; and Hans feels proud to embody such noble ideals. Even though the neighbors think it is strange that the rich Hugh never gives anything in return, Hans does not find it a problem because Hugh tells him of “the unselfishness of true friendship” (Wilde, 1888, p. 65).

During the winter when Hans’ business is quiet and his life becomes hard, Hugh never goes to visit his best friend, because he believes that when people are in trouble they should be left alone and not bothered by visitors. Instead, he waits to visit Hans in the spring, when he comes seeking Hans’ primrose, which he thinks will make Hans happy. Later, when Hugh finds himself in hard times after his son falls down a ladder, he asks Hans to travel three hours to fetch him the doctor. All of this suggests that selfish people will find excuses to make themselves look generous, though in fact, they want others to serve them in order to maintain their wealth.

At another point in the story, Hugh will not let Hans buy his flour on credit, stating that “Flour is one thing, and friendship is another, and they

should not be confused” (Wilde, 1888, p. 66). This demonstrates his lack of generosity and shows that he considers his wealth more important than helping his best friend. He is also displeased when his youngest son comes up with an idea to show kindness to Hans: “if poor Hans is in trouble I will give him half my porridge, and show him my white rabbits” (Wilde, 1888, p. 66). He thinks this is a silly idea that would only make Hans jealous; and he, as his best friend, cannot allow that to happen to Hans. Ultimately, Hugh’s every selfish action is carried out for the sake of “real” friendship.

Hugh also controls Hans by always mentioning his generosity of the promise to give his broken wheelbarrow to him in exchange with his difficult tasks such as giving him a plank of wood to repair his barn, giving him some flowers in return as he convinces little Hans that true friendship was quite free from selfishness of any kind, carrying heavy sack of flour to sell in the market, and mending his barn roof. However, he never gives Hans the broken wheelbarrow. Though he is lazy, Hugh accuses Hans of laziness and teaches him that idleness is a great sin; he justifies these criticisms by saying that he is a true friend, thus he doesn’t shy from speaking unpleasant things and giving pain to Hans because he’s doing it for his own good. Finally, Hugh believes it is only fair that Hans should go to fetch the doctor for his son as a kind of payment for borrowing the wheelbarrow. When Hans loses his way and drowns, miserable and alone, Hugh mourns very publicly and praises himself for his goodness and his generosity in lending his wheelbarrow, though he will certainly not to give away anything again because “one always suffers for being generous” (Wilde, 1888, p.83).

Ultimately, Wilde argues that generous people can fall victim to selfish ones if they become obsessed with the theory of morality, especially that espoused by stories. The selfish will never perceive themselves as sinful, but will rather convince themselves that they do bad things for the benefit of those they are taking advantage of. As Hans is preoccupied with Hugh's beautiful speech about true friendship, he never pays attention to the behavior of his purportedly devoted friend, who is actually a selfish person. In fact, Hans is the one who suffers for his generosity and the selfish Hugh is not punished. Instead, he lives happily.

5. "The Young King": An empathic ruler is rewarded by God and deemed righteous and worthy to rule his people.

The Young King is the only one who recognizes that his wealth derives from the lives and suffering of poor laborers, thus he empathizes with and refuses to wear his luxurious coronation costume: a robe made by impoverished weavers, a scepter laid with pearls collected by a slave, and a crown encrusted with rubies that caused the deaths of many miners. He rejects these fineries, despite living in a cruel society that insists it is useless to care for the suffering. The kingdom had previously been ruled with cruelty, under the Young-King's grandfather, who had his lower-class son-in-law brutally stabbed.

Since the Young King grew up in the freedom of the forest without strict etiquette or tedious court ceremonies, he is fascinated by the beauty of the luxurious jewels of the Joyeuse Palace. When he learns that his status has been upgraded, he is thrilled to live in the world of pleasure and beauty.

Upon seeing a Venetian painting, he kneels down before it as though worshipping a god; and he kisses an ancient statue that was made by a slave of King Hadrian. To feed his admiration of beauty, he orders people to fetch luxurious products from around the world, such as amber from fishermen in the North Sea and turquoise from pharaohs' tombs — though he is unaware of how difficult it is to procure these items.

The night before his coronation, the Young King has three dreams about the hardships of the people who produced his coronation robe, scepter, and crown. These visions make him terribly sad because it was he who had ordered them to work night and day for his designs and to find the most beautiful and worthy jewels. He comes to see that he had caused their deaths, and also learns that the rich get richer by abusing poor laborers, including children. Despite their culpability, the rich do not care because they are selfish. One such example is the master of the ship, who shows little care for the death of the young slave who dives into the sea to find pearls for the Young King's scepter. Moreover, Avarice is personified in one dream and causes the death of the abused workmen who seek rubies for the Young King's crown in the terrible jungle; because of her stubbornness, they all die of sickness caused by a personified Death.

As a result, on the coronation day, the Young King determines to don the clothes he wore in poverty: a leather tunic and a coarse sheepskin cloak, with a shepherd's staff and a crown of wild briar. Seeing this attire, the nobles think he is like a beggar, is not worth to rule them, and should be killed for shaming the state. This suggests that rich people only consider the value of a

leader by the value of his materials, not for possessing the true quality of empathy toward his subjects. Even one of the poor wants the Young King to wear his finely crafted robe, since the laborers lives depend on the rich and it is more bitter to have no master, even if they are nothing to the rich. Moreover, the old Bishop tells the Young King that he alone cannot solve society's social problems and tries to convince him to put on the proper robe so he can crown him with the golden crown.

In contrast, God sees clearly that the Young King is righteous, because he has empathy for his miserable subjects and cannot stand to cause them pain in order to maintain his high status. When God makes the Young King's robe golden with sunlight, decorates the dead staff with lilies whiter than any pearl, and adorns the thorny crown with roses redder than rubies, this suggests that the glory of God has crowned him and rewarded this king with a face like an angel.

6. "The Birthday of the Infanta": The beautiful can be cruel and can destroy the lives of the kind and innocent.

This story portrays the Infanta as heartless. Although she is beautiful and dresses gracefully, she treats the little Dwarf as her slave for amusement at her birthday party, not caring that her laughing at his abnormal shape constitutes mockery. She further shows this by referring to him as "my funny little dwarf" (Wilde, 1891, p. 60). During the Dwarf's performance, the Infanta laughs delightedly and throws a beautiful white rose from her hair at him, thus reinforcing the fact that she only wishes to mock him and to tease the Camerara. She does not, in fact, admire the Dwarf, but he does not understand

this. Moreover, she orders him to dance for her again after the siesta. Later, the Dwarf comes to realize that he is an ugly monster and that the Infanta's friends and courtiers have been mocking him, delighted by his fantastic and exaggerated mannerisms. Upon this realization, the Dwarf exhibits his true pain and desperation, though the Infanta finds this even funnier than his dance, stating that he is almost as good as the puppets but not quite natural. The Infanta treats him only as an object for serving her happiness and is unable to distinguish between reality and his performance.

She also wishes him to dance for her a second time, although at that point, he merely lies still because he has died. Childish and self-centered, the Infanta stamps her foot when he does not do what she orders. Finally, when the Chamberlain tells her that the little Dwarf will never dance again, she asks the reason, while laughing. When he tells her that it is because the Dwarf's heart is broken, she frowns and says "For the future let those who come to play with me have no hearts" (Wilde, 1891, p. 61). This suggests that those who have hearts to feel cannot satisfy her amusement, and the Infanta goes on ignoring her own cruelty that has caused the Dwarf's broken heart.

In addition, her aristocratic society shows that cruelty is instilled from childhood. Unlike in the forest, kindness such as that possessed by the Dwarf is not desired in the heartless palace, where everyone must hide their feelings and follow court etiquette. The world of children in the palace mimics the cruel nature of the adult world. This is seen in the children's shows that promote violence, such as the sham bullfight in which the 14-year-old Count of Tierra-Nueva kills the fake bull and the boy inside the bull costume laughs

happily. The children love this show, and no one finds the performance violent.

Moreover, almost every adult is violent in the “sombre palace.” Prince Don Pedro has two members of a Gypsy tribe hanged for sorcery in the marketplace at Seville, and he is also suspected of murdering the Queen. Of course, he also forces the little Dwarf to dance for the Infanta and threatens to whip him when he dies and lies still.

Everyone in the palace looks down on the Dwarf; even the proud flowers in the garden are disgusted with him, thinking him an ugly monster who should not be in the beautiful and graceful palace, running freely and happily. This indicates that all the beauty and luxury of the people in the palace does not imbue them with kindness. Rather, their minds possess cruelty and violence, which can destroy a generous and innocent heart like that of the Dwarf.

Wilde also chooses a setting that reflects the cruelty of cultivated society, placing the characters in an intense heat and under a bright sun that suggests the pleasure and delight the aristocracy derive from the pitiless and cruel performances. Wilde tells us that the sun was shining brightly in the gardens of the palace and the “pitiless sunlight” mocked the king’s sorrow. As well, the little Lizards “lay basking in the white glare; and the pomegranates split and cracked with the heat and show their bleeding red hearts. (Wilde, 1891, p. 28). The sun also symbolizes the royal power, as at the end of the hall hung a “curtain of black velvet, powered with suns and stars, the King’s favourite devices.” Also, the mirrored room in which the little Dwarf dies is the

brightest and most beautiful room, thus showing that a cruel heart with a beautiful surface is dangerous and can destroy innocent life. In the end, these cruel people are not punished. Instead, they continue their pleasurable and luxurious lives.

7. “The Star-Child”: Repentance and compassion are rewarded, while cruelty is punished; though, it is possible to redeem oneself by passing challenging tests.

The story is set in the bitter cold of winter, where Wilde tells us that two Woodcutters “knew that the Snow is cruel to those who sleep in her arms” (Wilde, 1891, p.131). This foreshadows the capacity for cruelty of the Star-Child who is found in the snow. This later cruelty is contrasted with the poor Woodcutter’s compassion, shown in his determination to take the Star-Child home, since he believes “it were an evil thing to leave the child to perish here in the snow” (Wilde, 1891, p.133). He also demonstrates a lack of greed when he refuses to give his friend the child’s golden cloak because it belongs to the child, not to them. He also persuades his angry wife to take care of the child, saying, “Into a house where a heart is hard cometh there not always a bitter wind?” (Wilde, 1891, p.135). Thus, they are a merciful couple, even though they are poor and do not have enough food to feed their own children.

Unlike the kind couple, though, the Star-Child’s beauty causes him to become narcissistic and cruel: “Yet did his beauty work him evil. For he grew proud, and cruel, and selfish” (Wilde, 1891, p.136). He believes he has a higher status than the other children in the village and that he is a noble sprung from

a Star, thus he appoints himself as their master. He also has no pity for the poor beggars and the handicapped, and he throws stones at them, driving them away and mocking the weak. He also leads other children to do cruel things, such as poke a sharp reed into the eyes of a mole and cast stones at a leper. As their cruel leader “they became hard of heart, even as he was” (Wilde, 1891, p.138).

Later, the cruelty that he shows his beggar mother leads him to receive the same punishment. He throws stones, mocks, and rejects her as his real mother because she is a beggar and is ugly, and he does not care that she had wandered the world in search of him and only needs his love. He tells her she should not come to see him again because she brings him shame. Besides, he says he does not want to kiss her since she is too foul and he would prefer to kiss the adder and the toad. As a result of these words and actions, he is punished by being transformed into an ugly person. “His face was as the face of a toad, and his body was scaled like an adder” (Wilde, 1891, p.142). Repenting his pride and cruelty toward his mother, the Star-Child decides to cleanse these sins by seeking her forgiveness.

Facing the same cruelty as he used to inflict, the Star-Child undergoes a three-year test. He tells the kind daughter of the Woodcutter, “I have been cruel to my mother, and as a punishment has this evil been sent to me” (Wilde, 1891, p.143). While seeking her, the animals will not help, for they remember his previous cruelty: poking the eyes of the Mole, clipping the wings of the Linnet, and killing the mother of the Squirrel. The Star-Child begs their forgiveness, and thus learns to repent his sins. Meanwhile, the village children

mock and cast stones at him, and no one pities him nor allows him to sleep in the byres because he is very foul and they fear he may cause mildew in their store rooms.

The Star-Child is later sold as a slave to an evil magician who demands that he bring him white gold, yellow gold, and red gold from the forest. The magician tells him that if he cannot find them, he will be beaten. These difficult tasks become an opportunity for him to learn compassion and self-sacrifice: Along the way, he saves a little Hare caught in a trap who helps him to find the gold and he also sacrifices the gold to a hungry leper, since the leper's needs are more important than his own and he is willing to receive punishment from the sacrifice. These actions show that he has become more modest and merciful toward others.

Accordingly, the Star-Child's pity for the underprivileged is rewarded with the return of his beauty. He then meets his parents and realizes that his mother is the queen and his father, who had been posing as the leper, is the king. He learns that he is the prophesized ruler that the people have been waiting for. As he weeps over his mother's feet, begging for her forgiveness, he shows he is worthy to be the merciful and righteous king. However, Wilde suggests that the world tends to have evil rulers, as after the Star-Child becomes a kind king for three years, the next ruler "ruled evilly" (Wilde, 1891, p.158).

Conclusion and Discussion

Wilde explores both the concept of morality and immorality in his fairy tales, revealing that moral people can either be rewarded or go unrewarded and that immoral people either be punished or go unpunished. In terms of morality, there are five main actions depicted in the fairy tales: namely, self-sacrifice, repentance, generosity, compassion, and empathy. At times, self-sacrifice and generosity are rewarded, and at other times they are not.

Regarding self-sacrifice, there are both benefits and limitations to its rewards. The Happy Prince statue sacrifices his finery, his gold leaf, his sapphire eyes, and his red ruby, to help save an exploited seamstress, a struggling playwright, and a little match girl, thus he is rewarded with admission to Paradise, even as the people find him useless and ugly. The Swallow, who helps in distributing the jewels to the poor, also ascends to heaven. In this way, Wilde suggests that the value of self-sacrifice is that it places the giver in a special relationship with God. However, individual sacrifice is limited in that it may not solve the root causes of poverty and the misery of the poor.

Furthermore, self-sacrifice can go entirely unappreciated if one gives away his life to someone unworthy or shallow. In the “Nightingale and the Rose,” the Nightingale’s selfless devotion to find a rose for the sake of the unworthy Student leads her to a useless and unnoticed death. This is due to her belief in an idealized form of love that is in contrast to that of the shallower human relationship, which sees the value of materials as greater than that of self-sacrifice. Wilde argues that self-sacrifice has no direct ethical

influence on human behavior. Like the tale of the Nightingale, Hans' experience in "The Devoted Friend" also suggests that selfless devotion has no value in the face of selfishness. Little Hans is innocent and foolish enough to be duped by selfish Hugh, thus he dies due to being exploited. The story reflects that the mere ideal of devoted friendship, though not the actual practice, serves the interests of the rich who praise the virtues of charity while enjoying ample material comfort. Self-sacrifice can also lead one to become righteous in the eyes of God and be rewarded with a place in Paradise or a position on the throne as a worthy leader, such as is seen in "The Happy Prince" or in "The Star-Child." These examples contrast the Nightingale, whose naïve self-sacrifice is useless and goes unrewarded.

Additionally, generosity can be rewarded with access to Paradise, as is seen in "The Selfish Giant." However, Wilde warns that naïve and generous people can fall victim to those who selfishly desire to take advantage of them. This can, ultimately, lead to self-destruction, particularly if they fall victim to the cruelty of people such as those in "The Birthday of the Infanta."

The moral actions that are rewarded include repentance, compassion, and empathy. Those who are repentant will be rewarded with an ascent to Paradise, like that of the Giant, or deemed a righteous ruler, like the Star-Child. And an empathic ruler will be rewarded by God as being worthy to rule the kingdom, as with the case of the Young King. When the Young King comes to understand the misery of his poor subjects, he realizes that the luxuries of the rich derive from the lives of the poor, thus he decides to reject the luxurious robe and crown. For this, he is blessed and crowned by God, rather than the

priest who disapproves of him, and stands before his people as a righteous king. Similarly, the Star-Child's empathy for the sick and the poor eventually lead to the return of his former beauty and to his righteous rule as king.

With regard to immoral actions, Wilde suggests that selfishness and cruelty will either be punished or go unpunished. In the case of the Giant, his selfish actions are punished with a cold winter in his house and garden; though, when it comes to Hugh the Miller, he remains unpunished when he takes advantage of little Hans, and, in fact, is all the richer for it. Moreover, in terms of cruelty, those who exhibit such actions are punished with the same act of violence, but their plight can be improved if they pass certain bitter tests, like those of the Star-Child. However, some cruelties will go unpunished, such as when the Infanta destroys the life of the kind and innocent Dwarf, thus punishing him for his moral attributes.

In sum, the findings correspond with Kirvalidze and Samnidze (2018) studies in terms of Wilde desires to promote compassion, love, self-sacrifice, and generosity to the poor. This research also found out that Wilde attempts to promote readers to pursue moral actions such as self-sacrifice, repentance, generosity, compassion and empathy. However, Wilde warns that being moral does not necessarily lead to recognition from other people as can be seen in terms of being too naïve to sacrifice yourself to unworthy people or too naïve to be generous to the selfish which can eventually lead to self-destruction. Besides, Wilde satirizes society that allow immoral people such as the selfish and cruel who will never perceive themselves as sinful and tend to take advantage of naively moral ones to exist and go unpunished.

References

- Audi, R. (2015). **The Cambridge Dictionary of Philosophy** (5th edition). New York, USA: Cambridge University Press.
- Becker, L.C. & Becker, C. B. (2001). **Encyclopedia of ethics** (2nd edition). New York, USA: Routledge.
- Buchanan, I. (2010). **A Dictionary of Critical Theory**. New York, USA: Oxford University Press.
- Ekmekçioğlu, N. (2016). The subverted nature of Oscar Wilde's fairy tales. In B. Erol (Ed.), **One Day, Oscar Wilde** (pp. 95–110). Ankara, Turkey: Hacettepe University, Department of English Language and Literature. Retrieved from <https://ide.hacettepe.edu.tr/ekitap3/11.pdf>.
- Killeen, J. (2007). **The Fairy Tales of Oscar Wilde**. Aldershot, UK: Ashgate.
- Kirvalidze, N., & Samnidze, N. (2018). Aesthetic morality and intertextuality of Oscar Wilde's The Happy Prince and Other Tales. **International Journal of Art & Sciences**, 11 (01), 343–356. Retrieved from <https://universitypublications.net/ijas/1101/pdf/M8K603.pdf>.
- Promsuttirak, P. (2014). The significance of 'Surfaces' and 'Depths' in Oscar Wilde's plays of the 1890s. **Suthiparithat**, 28, 338–351. Retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUSuthiparithatJournal/article/view/244917/166503>.
- Thiroux, J.P. (2001). **Ethics: Theory and Practice** (7th edition). New Jersey, USA: Prentice Hall.

Wilde, O. (1891). **A House of Pomegranates**. London, UK: James R. Osgood McIlvaine & Co. Retrieved from <https://archive.org/details/houseofpomegrana00wild/page/n9/mode/2up>.

Wilde, O. (1888). **The Happy Prince and Other Tales**. London, UK: Ballantyne Press. Retrieved from <https://archive.org/details/happyprinceother02wild>.

บทเพลงกับการสะท้อนภาพลักษณ์ของกัญชานันทนาการในสังคมไทย

ในช่วง พ.ศ. 2500 - 2566

The Image of Recreational Marijuana in Thai Society as Reflected in Music from 1957 - 2023

แพรววนิชฐ์ คำวงศ์¹

Praewkanid Kamwong¹

Received: May 27, 2023

Revised: March 5, 2024

Accepted: May 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่ต้องการนำเสนอความหมายของกัญชาเพื่อนันทนาการในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ. 2500-2566 โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกัญชาโดยใช้แนวคิดการต่อต้านในชีวิตประจำวัน ผลการศึกษาพบว่าวาทกรรมกัญชายาเสพติดที่เป็นชุดความคิดที่ครองอำนาจนำในสังคมไทยได้สร้างภาพลักษณ์ให้กัญชาเป็นยาเสพติดเลวร้าย แต่ผู้ใช้กัญชาเพื่อนันทนาการไม่ได้สยบยอมต่อความหมายดังกล่าวและหาทางช่วงชิงการสร้างความหมายโดยเสนอว่ากัญชาเป็นพืชจรรโลงโลกที่สามารถรักษาโรคและมอบความสุข หลังจากกัญชาถูกปลดออกจากบัญชียาเสพติด การควบคุมทางกฎหมายได้เบาบางลง กัญชาในความหมายอื่น ๆ เช่น กัญชาเป็นสัญลักษณ์

---

¹ นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Master of Arts Program in Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University) Email: n.praewkanid@gmail.com

ของความเฟื่องปรากฏชัดขึ้นหลังจากที่ถูกกดทับจากวาทกรรมกัญชายาเสพติดมายาวนาน

คำสำคัญ: กัญชาเพื่อนันทนาการ, เพลงกัญชา, การต่อต้านในชีวิตประจำวัน

Abstract

This research article aims to present the meaning of recreational marijuana in Thai society, from 1957-2023, through marijuana song. The article utilizes the concepts of resistance in everyday life to explain the significance of marijuana in Thai society. The study found that the dominant discourse on marijuana in Thai society portrayed it as a dangerous drug. However, recreational marijuana users have resisted societal definitions, finding ways to express themselves and give marijuana significance as a plant that can treat diseases and create happiness. After decriminalization, marijuana has taken on new meanings, such as being a symbol of coolness.

Keywords: Recreational marijuana, marijuana songs, everyday life resistance

บทนำ

หลังวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2565 เป็นต้นมา ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในเอเชีย และเป็นประเทศที่สามของโลกรองจากแคนาดาและอูรูกวัยที่ลดโทษกัญชาทั่วประเทศ โดยถอดกัญชาออกจากบัญชียาเสพติด กัญชาจึงไม่ได้มีสถานะเป็นยาเสพติดอีกต่อไปแต่มีสถานะใหม่เป็นสมุนไพรควบคุมตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ใจความสำคัญคือ “อนุญาตให้ผู้ที่มิอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปสามารถครอบครองใช้ประโยชน์ ดูแล รักษา ขนย้าย จำหน่ายสมุนไพร กัญชาได้ แต่ห้ามการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะโดยการสูบ ห้ามใช้กับสตรีมีครรภ์หรือให้นมบุตรและห้ามจำหน่ายแก่ผู้ที่อายุต่ำกว่า 20 ปี” ประกาศที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่มีเพื่อควบคุมกัญชาคือกำหนดให้การกระทำกิดกลืนหรือควั่นกัญชาจนเป็นเหตุให้เสื่อมหรืออาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้อยู่อาศัยบริเวณใกล้เคียงหรือผู้ที่ประสบกับเหตุนั้นเป็นเหตุรำคาญ

ตามกฎหมายว่าการสาธารณสุข ข้อ 4 และยังมีพระราชบัญญัติ กัญชา-กัญชาที่มีอำนาจในการควบคุมกัญชาโดยตรงที่กำลังอยู่ในระหว่างการร่างพระราชบัญญัติและนำเข้าสภาผู้แทนราษฎร (กัญชา : สธ.ออกประกาศให้กัญชาเป็นสมุนไพรควบคุมหลังเปิดกัญชาเสรีครบสัปดาห์, 2565) ที่ยังไม่แล้วเสร็จจนทำให้เกิดสถานะสุญญากาศของกัญชาและเกิดสถานการณ์อันสับสนจากช่องว่างทางกฎหมายและกระแสต่อต้านจากสังคม

หากมองย้อนกลับไปก่อนที่กัญชาจะถูกปลดออกจากบัญชียาเสพติดในต้นปีพ.ศ. 2565 กัญชา กัญชาเป็นพืชที่อยู่ร่วมกับสังคมไทยมาช้านานพบหลักฐานว่ามีการสูบกัญชาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ปรากฏการสูบกัญชาในเรื่องเล่าของชาวบ้านทั่วไปและยังคงมีหลักฐานการใช้กัญชามาโดยตลอดไม่ว่าจะในฐานะพืชสมุนไพรรักษาโรค พืชผักสวนครัว หรือพืชเพื่อนันทนาการ จนกระทั่ง พ.ศ. 2477 ที่มีกฎหมายว่าด้วยกัญชาฉบับแรก พระราชบัญญัติกัญชา พ.ศ. 2477 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคมหลายด้าน ชาวบ้านไม่สามารถใช้กัญชาเป็นยารักษาโรคหรือใช้ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นอาหารและสูบเพื่อความรื่นรมย์ในช่วงแรกหลังการประกาศ ชาวบ้านทั่วไปยังคงใช้กัญชาในชีวิตประจำวันเช่นเดิม จนกระทั่ง พ.ศ. 2522 ที่มีการปรับกฎหมาย และระบุว่ากัญชาเป็นสารเสพติดประเภท 5 มีการตรวจจับกวาดล้างอย่างเข้มงวด (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2561: 44-62) ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวทำให้กัญชาจากที่เป็นพืชที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายกลายเป็นยาเสพติดผิดกฎหมายโทษร้ายแรงทั้งต่อชีวิตสุขภาพและสังคม หลังจากถูกบรรจุอยู่ในบัญชียาเสพติดประเภท 5 ความหมายของกัญชาในสังคมไทยถูกทำให้รับรู้ภายใต้แง่มุมทางกฎหมายและวิทยาศาสตร์การแพทย์ ความรู้ด้านแพทย์ตะวันตกที่มาในโรงเรียนแพทย์ทำให้ความหมายของกัญชาในทางแพทย์แผนไทยหรือแพทย์พื้นบ้านได้หายไป อีกช่องทางคือมาจากการให้ความหมายผ่านกฎหมายที่ระบุว่ากัญชาเป็นสารเสพติด แม้ว่ากฎหมายจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างให้ผู้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขแต่การระบุว่ากัญชาเป็นยาเสพติดและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติและชีวิตมนุษย์นั้นกฎหมายได้สร้างมายาคติครอบงำความหมายชุดเก่าของกัญชาต่อสังคมทั้งในแง่การแพทย์และนันทนาการ ในแง่นี้กฎหมายจึงได้ปิดกั้นความหมายอื่น ๆ ของกัญชาด้วยความชอบธรรม (सानิตย์ แสงขาม และฉัตรวิรุณซ์ องค์กรสิงห์, 2563:

193-206) ผู้สืบทอดเพื่อนันทนาการกลายเป็นที่รังเกียจของสังคม เป็นบุคคลไม่มีวุฒิภาวะ เป็นผู้ที่มีปัญหาการว่างงานและหนี้สิน เป็นพวกคนที่เมื่อแก้ปัญหาในชีวิตไม่ได้จึงหันไปสู่อีกปัญหาเพื่อผ่อนคลาย (ศิริช นุกุลกิจ, 2563: 151-160) ผู้ดูแลเพจ Facebook *กัญชาชน* ที่ต่อสู้เรื่องกัญชาถูกกฎหมายได้กล่าวว่าช่วงเริ่มต้นของการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องกัญชาทางการแพทย์และนันทนาการในเพจ Facebook ในพ.ศ.2560 เมื่อพูดถึงข้อดีของกัญชาจะโดนประณามโดยเฉพาะกระแสมองเห็นด้วยกับการใช้กัญชาเพราะสังคมถูกปลูกฝังและมองกัญชาในแง่ลบมาเป็นระยะเวลาานาน (ชัยวัฒน์ บานใจ, 2564) ดังจะเห็นได้จากสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการใช้กัญชาเพื่อนันทนาการสามารถทำได้ภายใต้เงื่อนไขบางประการ มีผู้ป่วยจำนวนมากที่ไม่กล้าใช้กัญชาเพื่อการแพทย์ รวมถึงปรากฏข่าวว่ามีผู้ใช้ที่ไม่มีความรู้จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลจากอาการหลังสูบกัญชาจำนวนไม่น้อย เนื่องมาจากสถานการณ์ที่กัญชาถูกเปิดให้ใช้เพื่อนันทนาการได้แต่กลับไม่มีหน่วยงานใดหรือแหล่งข้อมูลใดที่ให้ความรู้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการใช้เพื่อนันทนาการที่ถูกต้อง เหตุจากก่อนหน้านี้ไม่สามารถพูดเรื่องการสูบกัญชาได้เพราะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เมื่อไม่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้ ผู้คนขาดข้อมูลที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกัญชา ยิ่งส่งผลให้ผู้สูบกัญชากลายเป็นผู้ร้ายของสังคมเนื่องจากการเข้ารับรักษาของผู้ใช้กัญชาเพื่อนันทนาการที่ไม่มีความรู้ได้เพิ่มงานให้กับบุคลากรทางการแพทย์และงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุข

แม้ปัจจุบันสถานะของกัญชาจะไม่ได้ถูกบรรจุในบัญชียาเสพติดแล้วแต่ยังมียุคนจำนวนมากที่ไม่กล้าใช้กัญชา เนื่องจากการที่กัญชาถูกระบุว่าเป็นสารเสพติดผิดกฎหมายมากกว่า 40 ปี ได้ส่งผลต่อเนื่องทางสังคม ด้วยความที่การยุ่งเกี่ยวกับกัญชาในทุกกรณีเป็นความผิดอาญาทำให้เรื่องเล่าของกัญชาปรากฏได้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ไม่มีพื้นที่ที่เปิดให้กับผู้ใช้กัญชาเพื่อนันทนาการที่มีประสบการณ์โดยตรงออกมาเล่าเรื่องของตนเอง เนื่องจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย กล่าวได้ว่าความรู้เกี่ยวกับกัญชาและผู้ใช้กัญชาออกมาจากด้านที่ผ่านการอนุญาตจากอำนาจรัฐเท่านั้น (सानิตย์ แสงขาม และฉัตรวรวิษฐ์ องค์สิงห์, 2563: 193-206) อาจกล่าวได้ว่าผู้สูบกัญชาเป็นคนกลุ่มน้อยทางสังคม เป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่มีวิถีปฏิบัติและบรรทัดฐานต่างไปจากคนส่วนใหญ่ ไม่มีที่ทางในการ

แสดงออกตัวตนได้อย่างเปิดเผย แต่ก็ไม่ใช่ว่ากัญชาเพื่อนันทนาการจะไร้ที่ทางอย่างสิ้นเชิง การสูบกัญชา อาการเมากัญชา และการเรียกร้องให้กัญชาถูกกฎหมายปรากฏอยู่ในพื้นที่ของดนตรีที่ดูเหมือนจะเล็ดลอดเกินกว่าอำนาจการควบคุมของรัฐ ดนตรีเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่อยู่กับสังคมมนุษย์มายาวนานและมีความสำคัญต่อสังคมในฐานะที่เป็นเครื่องบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจสังคม วัฒนธรรม ค่านิยมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ท่ามกลางบทเพลงจำนวนมากที่สร้างประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม การจับคู่ของดนตรีและกัญชาเป็นเรื่องที่คนให้ความสนใจโดยเฉพาะแนวเพลงอย่างเรกเก้และฮิปปี้ที่มีประวัติศาสตร์ผูกพันกับกัญชามายาวนาน และศิลปินเรกเก้ในสังคมไทยก็ออกมาเรียกร้องให้การสูบกัญชาถูกกฎหมาย การศึกษาในครั้งนี้จึงจะทบทวนภาพลักษณ์และความหมายของกัญชาในสังคมไทยผ่านบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกัญชา

กัญชากับสังคมไทยในอดีตก่อนผิดกฎหมาย

ร่องรอยเอกสารทางประวัติศาสตร์ในอดีตได้ทำให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของกัญชากับสังคมไทยมาอย่างยาวนานทั้งจากวรรณกรรม บทกวี ภาพวาดฝาผนัง กฎหมาย ตำรับยา หรือแม้กระทั่งหนังสือสมบัติผู้ดี การใช้กัญชาปรากฏอยู่มากในเรื่องเล่าของชาวบ้านทั่วไป ในสมัยรัชกาลที่ 1 ใน *รวมเกียรติสมุดไทย* มีเนื้อหาบางตอนที่วังพญาลิงท้าวมหาชมพูที่สูบกัญชากันอย่างสนุกสนาน กลอนบทละครรามเกียรติ์ตอนศึกโมราพก็พูดถึงทหารลิงของพระรามที่สูบกัญชา *นิราศเมืองแกลง* ของสุนทรภู่เล่าเรื่องการเดินทาง พร้อมกับนายแสงผู้เป็นพี่ชาย ในเนื้อหานี้คนกลางถึงนายแสงว่าเป็นคนติดกัญชาอย่างมากจนสร้างความเดือดร้อนให้สุนทรภู่ไม่น้อย ตัวอย่างเช่น “ถึงที่ไซตต้องกระโดดขึ้นบนแ่ง ก่อนเอาแม่จันทน์ใหม่ขึ้นใจหาย บอกว่าใกล้ไกลมาบรรดาตาย ทั้งแค้นนายแสงนำไม่จำทาง นำชมเชอะเคอะคะมาปะเขา แต่โดยเมากัญชาจนตาขวาง” (นิพนธ์พร เพ็งแก้ว, 2561: 44-62) ในสมัยรัชกาลที่ 2 วรรณคดีอย่างเรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* ก็ปรากฏเนื้อหาการสูบกัญชาอยู่หลายตอน บางช่วงปรากฏเนื้อความว่าผู้ชายสูบกัญชาเป็นสิ่งที่พ่อตาแม่ยายไม่ยอมได้มาเป็นลูกเขย อีกหลายตอนก็ปรากฏว่าบ่าวไพร่สูบกัญชากันทั่วไปจนขึ้นขี้ตาเปรอะเปื้อน รวมถึงกองทหารที่จะออกรบก็พก

กัญชากันเป็นกระสอบไปเพื่อเป็นยารักษาและเป็นเครื่องมือนันทนาการ ในรัชกาลที่ 3 ปรากฏข้อความของการสูบกัญชาใน *นิทานคำกลอนพระอภัยมณี* เขียนถึงว่าตุ้งกาคืออุปกรณ์สูบกัญชาที่ผู้ชายใช้กัน เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ว่าการสูบกัญชาเป็นเรื่องปกติของชายชาวสยามในขณะนั้น ในบทละครเรื่อง *ระเด่นลันได* ก็ปรากฏเนื้อหาที่ว่าด้วยการสูบกัญชา ระเด่นลันไดกับท้าวประดู่มักจะสูบกัญชาและนอนหลับกันเป็นประจำ จากที่ปรากฏเนื้อหาในวรรณคดีข้างต้นดูเหมือนว่าสังคมสยามในตอนนั้นนิยมใช้การสูบกัญชาเพื่อพักผ่อนนอนหลับ ในรัชกาลที่ 4 การสูบกัญชายังปรากฏใน *สุภาวจิตสอนศิษย์* ของสมเด็จพระพุทธาจารย์โตที่ตักเตือนไม่ให้ลูกศิษย์ติดกัญชาและพูดถึงฤทธิ์ของกัญชาไว้อย่างละเอียดว่าจะทำให้ไม่ทำงาน ง่วงซึม ไม่มีแรง ขี้เกียจ และอยากกินแต่ของหวาน ในรัชกาลที่ 5 *นิราศเขาลูกช้าง* บอกว่าเมืองเพชรบุรีมีการทำไร่กัญชาขนาดใหญ่ มีหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า ทายาง เมืองเพชรบุรีเป็นพื้นที่ปลูกกัญชาสำคัญจนเป็นสินค้าส่งออกของจังหวัดเพชรบุรี (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2561: 44-62) *เอกสารวชิรญาณวิเศษ* มีเรื่องแต่งที่สะท้อนความรู้สึกรักนึกคิดถึงคนติดกัญชาในยุคนั้น โดยเล่าถึงมหาตมะเล็กวิเศษนายหนึ่งที่ติดกัญชาจนเข้าวังก็ต้องมวนบุหรี่ยัดใส่ไปด้วย ในยุคนั้นมีคำแสลงเรียกบุหรี่ยัดใส่แบบนี้ว่า “เห็นบกฤษ” แต่ถึงอย่างนั้นก็ “มีความอายมากปิดบังไม่ให้ใครรู้ว่าสูบกัญชาเลย เมื่อเวลาจะสูบบุหรี่ก็ไปเที่ยวสอน (ซ่อน) สูบในที่ไกลคนเพราะกลัวเขาจะได้กลิ่น” (สรवलเฮฮาเล่าเรื่อง “กัญชา” ในประวัติศาสตร์, 2561) ในรัชกาลที่ 5 หนังสือคำกลอน *เอ็ง ดั่ง หัว* ที่แต่งขึ้นเพื่อล้อเลียนวรรณคดีเพื่อให้เป็นที่ตลกขบขัน มีบทไหว้ครูที่ประกอบไปด้วย ครูสับหระอ ครูโจร ครูโป ครูไฟทอง ครูฝิ่น และครูกัญชา ครูทั้งหมดที่ว่าดูเหมือนการล้อเลียนมากกว่าการไหว้ครูโดยทั่วไป (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2561: 44-62) จนเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 มีการออก *กฎเสนาบดีเรื่องกัญชา* ในปี พ.ศ. 2468 แต่ไม่มีข้อความว่าห้ามสูบกัญชาโดยตรง จึงทำให้ประชาชนในสังคมยังคงสูบกัญชาอยู่ทั่วไป ทำให้ในสมัยรัชกาลที่ 8 มีการออก *พระราชบัญญัติกัญชา พุทธศักราช 2477* มีการบัญญัติโทษเกี่ยวกับกัญชาเพิ่มเติมจากเดิมที่ระบุว่ายาชนิดใดที่ผสมกัญชาถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย มาเป็น “การเสพ ชื่อ ขยาย กัญชา หรือแม้แต่การจำหน่ายบอังกัญชา มีโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 1 ปี ปรับตั้งแต่ 200–500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ในสมัยรัชกาลที่ 8 มีการผลิตหนังสือ *สมบัติผู้ดี* เขียนโดย

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีที่เป็นเสมือนหนังสือคู่มือในการสอนบุตรธิดาในการดำเนินชีวิต กำหนดความหมายว่าสิ่งใดเป็นการกระทำที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม มีส่วนหนึ่งในบทที่ 10 ว่า ผู้ที่ย่อมไม่ประพฤติดุชในหมวดของกายจริยาข้อที่ 6 กล่าวว่า “ยอมไม่มั่วสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา ยาฝิ่น” เป็นการตอกย้ำว่ากัญชาเป็นสิ่งไม่ดี การยุ่งเกี่ยวกับกัญชาเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ควรเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (อัครพนธ์ เอี้ยวรัตน์วดี, 2562: 29) ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวัดเก่าหลายแห่งรวมถึงวัดพระแก้วมีรูปของผู้คนสูบกัญชา ชุกซ่อนไว้มิใช่น้อย ตัวอย่างเช่น จิตรกรรมที่วัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี ที่ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2431, ศาลาการเปรียญของวัดจันทราวาส จังหวัดเพชรบุรีที่วาดไว้ในปี พ.ศ. 2460 (นิพนธ์พร เพ็งแก้ว, 2561: 44-62) กล่าวคือถึงแม้จะมีการสูบกัญชากันทั่วไปในหมู่ชาวไทย แต่ก็เป็นผู้ใช้แรงงานหรือชนชั้นล่าง เช่น นายแสงฝ้าย ทหารออกรบ ระเด่นลันไดที่เป็นนวนิพนธ์ เป็นต้น หากเป็นชนชั้นเจ้านายก็ต้องแอบสูบกัญชาอย่างหลบซ่อนไม่ใช่เรื่องนำเปิดเผย

ยุควาทกรรมกัญชายาเสพติดครองเมือง

การควบคุมกัญชาเริ่มปรากฏตัวและพัฒนาในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 โดยมักถูกใช้เพื่อควบคุมสังคมโดยเฉพาะกับกลุ่มคนชายขอบในสังคมในประเทศอียิปต์ปี ค.ศ. 1798 องค์การสันนิบาตชาติ (1925) เป็นองค์กรแรกที่พยายามควบคุมกัญชาในระดับนานาชาติ (อัครพนธ์ เอี้ยวรัตน์วดี, 2562: 59-61) จุดเริ่มต้นของวาทกรรมกัญชายาเสพติดอาจต้องมองจากประเทศมหาอำนาจในโลกอย่างสหรัฐอเมริกา โดยในยุคของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน มีการประกาศทำสงครามยาเสพติด ในปี ค.ศ.1971 ปัจจัยหนึ่งเกิดจากช่วงนั้นสหรัฐอเมริกามีสงครามกับประเทศเวียดนาม ทหารที่ถูกส่งไปรบกับเวียดนามนิยมสูบกัญชาเป็นอย่างมาก กัญชาที่ใช้กันแพร่หลายคือกัญชาไทยสายพันธุ์หางกระรอก จนเมื่อมีการใช้กันมากขึ้นทหารจึงลักลอบขนกัญชาไทยเพื่อกลับไปขายที่ประเทศอเมริกา (सानิตย์ แสงขาม, 2564: 99) บวกกับสงครามกลางเมืองที่ทำให้มีผู้บาดเจ็บล้มตาย มีการใช้ยาเสพติดเพื่อระงับปวดกันอย่างเสรี รวมถึงแนวคิดการเหยียดเชื้อชาติและสีผิว เช่น ฝิ่นมาจากคนจีน ยาเสพติดอื่น ๆ มาจากชาย

ฝิดดำ โดยประเทศเม็กซิโกที่มีชายแดนติดกับอเมริกา มีผู้ลักลอบเข้าไปทำงานจำนวนมาก พร้อมนำวิถีชีวิตที่สับสนวุ่นวายเพื่อนันทนาการเข้าไปด้วยสร้างความรังเกียจและไม่พอใจให้กับชาวอเมริกัน (แก้มหอม ณ ล้านช้าง, 2565: 119) ในการทำสงครามยาเสพติดนี้มีการผลิตข้อมูลชวนเชื่อ เผยแพร่เข้าไปซ้ำมาในทุกวันผ่านช่องทางคำโฆษณาวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ตีพิมพ์ประกาศ เผยแพร่ข้อมูลว่ากัญชาอันตรายกว่าเฮโรอีน กัญชาฆ่าเยาวชน ทำให้คนเป็นบ้า คลุ้มคลั่งอาละวาด ข้อมูลและนโยบายเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อไปยังประเทศอื่น ๆ ในโลกในยุคสมัยนั้น ส่งผลให้กัญชาเป็นภัยร้ายและสิ่งรังเกียจของคนเกือบทั่วทั้งโลก (सानิตย์ แสงขาม, 2564: 99) ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2519 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดขึ้นฉบับแรกซึ่งเป็นประกาศที่ได้รับคำสั่งในการพัฒนาจากกองทุนรัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกา ONCB (Office of Narcotic Control Board) โดยมีสถาบันสำคัญที่เข้ามาสร้างความหมายให้กับยาเสพติดในภาษาไทย นั่นก็คือ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ผลิตความหมายของยาเสพติดในพจนานุกรมฉบับ พ.ศ. 2545 ระบุว่า “ยาเสพติด คือ ยาหรือสารเคมีซึ่งเมื่อเสพหรือฉีดเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะติด ก่อให้เกิดพิษเรื้อรัง ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ยานอนหลับ สุรา” (อัครพนธ์ เอี้ยวรัตนาวดี, 2562: 29) สิ่งนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจที่แผ่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งกระจัดกระจายและคอยให้ความหมายและควบคุมกัญชา

ปัญหา ยาเสพติดเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ประเทศไทยเริ่มมีปัญหายาเสพติดอย่างรุนแรงหลังมีนโยบายห้ามสูบฝิ่นในปีพ.ศ. 2501 เมื่อฝิ่นกลายเป็นยาเสพติดผิดกฎหมายเฮโรอีนจึงเข้ามาแทนที่ เฮโรอีนจึงกลายเป็นยาเสพติดชนิดใหม่ที่แพร่ระบาดในสังคมไทย (อรสา ปานขาว, 2527: 1) รัฐตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหายาเสพติดจึงทำแผนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) และจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันยาและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) แผนป้องกันยาเสพติดได้กำหนดวิธีการในการให้ข่าวสารด้านการป้องกันยาเสพติดกับประชาชนเป็นวิธีการสำคัญที่ต้องดำเนินการเป็นอย่างแรกและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นการใช้สื่อมวลชนกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงโทษของยาเสพติด เน้นสื่อวิทยุและโทรทัศน์

เนื่องจากเข้าถึงกลุ่มคนได้จำนวนมาก รองลงมาจึงเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น บัณฑิตเมล์ โปสเตอร์ เน้นให้เกิดความตระหนักและตื่นตัวในกลุ่มประชาชน (อรสา ปานขาว, 2527: 4) ในห้วงเวลานั้นจึงมีการผลิตเพลงและภาพยนตร์ที่ต่อต้านยาเสพติดโดยมีกระทรวงศึกษาธิการและ ป.ป.ส. เป็นผู้สนับสนุนในการผลิตและเผยแพร่ข้อมูล ภาพยนตร์ต่อต้านยาเสพติดที่รู้จักกันดีในสังคมไทยคือเรื่องน้ำพุ ฉายครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 เป็นภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นมาจากเค้าโครงเรื่องจริง เรื่องราวของน้ำพุเป็นเรื่องราวของเด็กผู้ชายที่กลายเป็นเอย่งอย่างที่ไม่ดี ถูกนำเสนอว่าเป็นวัยรุ่นผู้หลงผิด ติดยาเสพติด เสพยาเกินขนาดจนตายเพราะครอบครัวมีปัญหา พ่อแม่หย่าร้าง ภาพยนตร์เรื่องนี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึงภัยร้ายของยาเสพติด คำว่าเด็กมีปัญหากลายเป็นคำที่ถูกพ่วงไปกับผู้ติดยาเสพติด (ณ.คอน ลับแล, 2561) ภัยของการติดยาเสพติดและการเป็นเด็กมีปัญหาถูกทำให้พบเห็นและตระหนักอยู่ตลอดเวลาในสังคมสมัยนั้น ภัยนี้ได้ปรากฏตัวในหนังเรื่องน้ำพุในฐานะสิ่งเสพติดชนิดแรกที่น้ำพุใช้และมีสถานะเป็น Gateway Drug ที่จะนำไปสู่การใช้สารเสพติดอื่นที่รุนแรงยิ่งขึ้น

ความรู้เรื่องโทษของภัยยังมิปรากฏอยู่ตามแบบเรียน คำขวัญและกิจกรรมในสถานศึกษา แบบเรียนวิชาสุขศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ตัวอย่างเช่น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องสารเสพติด “ภัยข่าเป็นสิ่งเสพติดที่ออกฤทธิ์หลายอย่างทั้งกดประสาท กระตุ้นประสาท และหลอนประสาท โทษของภัยทำให้ปวดร้าวในสมอง เกิดอาการประสาทหลอน ทำให้เกิดการตัดสินใจผิดพลาด” เนื้อหาเรื่องโทษของยาเสพติดไม่ได้อยู่ในวิชาสุขศึกษาเท่านั้น ยังปรากฏในหลักสูตรการฝึกวิชาทหารมีวิชายาเสพติดที่กล่าวถึงภัยว่าว่า “ผู้ที่เสพยาภัยในปริมาณมากและเสพติดกันเป็นระยะเวลานานจะทำให้ร่างกายเสื่อมโทรมจนไม่สามารถทำงานได้ ทำให้หมดแรงจูงใจในการใช้ชีวิต ไม่คิดทำอะไรซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน” ขวาก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรับรู้เรื่องภัย จากการค้นหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับภัยและผู้ใช้ภัยหลายข่าวประกอบด้วยการพาดหัวข่าวที่รุนแรง ยกตัวอย่างเช่น “หนุ่มเสพยาภัยคลั่งชักป็นยั้งขึ้นฟ้า พยาบาล-คนไข้วิ่งกระเจิง”(One31, 2562) “หนุ่มช่างสักพ็อภัยมาหลอนปาดคอตัวเองดับสยอง” (ไทยรัฐออนไลน์, 2557) “หนุ่มเมากัญชา ถือป็นวน-ชูเฝ้าบ้าน

อ้างสุรรักษาอาการป่วยพบปลูกไวันบรื้อยต้น” (ข้าวสด, 2563) ข้าวเหล่านี้สร้างความเข้าใจต่อกัญชาในแง่ความเลวร้าย ใช้คำที่สื่อว่าเมื่อใช้กัญชาแล้วจะเกิดอาการคลุ้มคลั่งไม่สามารถควบคุมสติได้และเป็นอันตรายต่อผู้อื่นและสังคมพร้อมที่จะลงมือก่อเหตุอาชญากรรม งานศึกษาของนิษฐา หุ่นเกษม (2564: 289-308) ได้ตอกย้ำความสำคัญของการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน การศึกษาสำรวจคำว่ากัญชาในสังคมไทย โดยอ้างอิงจากพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 จะพบคำว่า กัญชา ที่ควบคู่ไปกับคำว่า สิ่งมอมเมา ยาปลอม ประสาท และอันตรายของกัญชาต่อร่างกายและจิตใจรวมถึงปัญหาทางสังคมจำนวนมากจากอาการประสาทหลอนและไม่สามารถควบคุมตนเองได้ แต่หลังจากพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ฉบับที่ 7 พ.ศ.2562 ได้ประกาศให้การใช้กัญชาเพื่อการแพทย์ทำให้พบว่ามีวามเชื่อมโยงระหว่างคำว่ากัญชากับยาเสพติดหายไ้กลายเป็นประเด็นกัญชาทางการแพทย์เข้ามาแทนที่

นอกจากนโยบายของรัฐ การเมืองในประเทศและต่างประเทศจะส่งผลต่อวาทกรรมกัญชายาเสพติดแล้ว มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาเรื่องกัญชาในสังคมไทย งานเหล่านี้มีข้อเสนอร่วมกันคือวาทกรรมกัญชายาเสพติดในสังคมไทยเป็นผลมาจากการสร้างความหมายในแง่กฎหมายและวิทยาศาสตร์การแพทย์ งานวิจัยของसानิตย์ แสงขาม และฉัตรวิรุทธิ์ องค์กรสิงห์ (2563: 193-206) เรื่อง *มายาคติและความหมายของกัญชาในสังคมไทย* เสนอว่า

ความหมายของกัญชาในสังคมไทยถูกทำให้รับรู้ภายใต้แง่กฎหมายและวิทยาศาสตร์การแพทย์เท่านั้น ข้อเสนอของงานนี้คือสังคมไทยรับรู้ความหมายของกัญชาผ่านสองช่องทางหลักคือความรู้ด้านแพทย์ตะวันตกที่มาในโรงเรียนแพทย์ ที่ทำให้ความของกัญชาในทางแพทย์แผนไทยหรือแพทย์พื้นบ้านได้หายไป เมื่อตำรายาแพทย์แผนไทยไม่มีการวิจัยทางวิทยาศาสตร์กัญชาจึงไม่ได้รับการยอมรับในการเป็นยารักษาโรคตามประโยชน์ที่กัญชาพึงมี อีกช่องทางคือมาจากการให้ความหมายผ่านกฎหมายที่ระบุว่ากัญชาเป็นสารเสพติด การระบุว่ากัญชาเป็นยาเสพติดเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติและชีวิตมนุษย์นั้นกฎหมายได้สร้างมายาคติครอบงำความหมายชุดเก่าของกัญชาต่อสังคมในแง่การแพทย์และผัสสะ ในแง่

กฎหมายจึงได้ปิดกั้นความหมายอื่น ๆ ของกัญชาด้วยความชอบธรรม เช่นเดียวกับงานศึกษาของ อัครพนธ์ เอี้ยวรัตนวดี (2562) เรื่อง *วาทกรรมกัญชาในสังคมไทย: กัญชายาเสพติดหรือกัญชาทางการแพทย์* ที่มีข้อเสนอว่าหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามารองรับและสร้างความชอบธรรมในวาทกรรมกัญชายาเสพติดที่มีภาพของการเป็นห่วงเป็นใยในสุขภาพของประชาชนและเป็นภัยสังคม ทำให้ไม่สามารถหาสิ่งมาหักล้างและต่อสู้กับวาทกรรมกัญชาเป็นยาเสพติดได้ อีกทั้งความรู้วิทยาศาสตร์รายงานผลทดลองที่มีผลว่ากัญชาเป็นโทษต่อกายภาพและจิตใจ ส่งผลต่อความเสียหายต่อสังคมโดยรวม กัญชากลายเป็นวัตถุที่ถูกกระทำที่ไม่สามารถโต้แย้งด้วยความรู้และความคิดอื่นได้เลยในช่วงเวลานั้น การปรากฏตัวของวาทกรรมกัญชายาเสพติดได้กลายเป็นวาทกรรมหลักในสังคม คงอยู่และครอบงำโดยอาศัยภาคปฏิบัติของวาทกรรม ผลิตซ้ำความเลวร้ายของกัญชา ผลิตบทความงานวิจัยเพื่อสนับสนุนตรวจตราและปฏิเสธความรู้อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือความแตกต่างในแต่ละบุคคล

ผู้ถูกกดขี่ไม่มีทางอยู่ภายใต้การครอบงำอย่างสมบูรณ์

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนเลือกบทวนแนวคิดที่ว่าด้วยการไม่สยบยอมของผู้คนสามัญธรรมดาที่จะช่วยให้เห็นว่าไม่ว่าผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจจะสร้างแนวคิดรวบยอดที่มาจากอำนาจและความรู้เพื่อทำให้เหล่าสมาชิกปฏิบัติตามแค่ไหน กลับไม่มีที่แห่งใดที่มีการครอบงำโดยสมบูรณ์ ยังมีเหล่าผู้คนสามัญธรรมดาลุกขึ้นมาต่อต้านเสมอเช่นเดียวกับการสู้บกัญชาเพื่อนั่นหนาการถูกตีตราว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม กัญชาเป็นยาเสพติดร้ายทำลายชีวิตแต่ก็ยังมีความจำแนกจำนวนมากไม่ยอมรับความคิดเห็นและยืนหยัดที่จะใช้กัญชาเพื่อนั่นหนาการต่อต้านกลางวาทกรรมกัญชายาเสพติดในสังคมไทย

เออวิง กอฟแมน (Erving Goffman) เป็นนักคิดที่กล่าวถึงเรื่องการต่อต้านในงานที่มีชื่อว่า *Asylums : Essays on the Condition of the Social Situation of mental Patients* (1968) เป็นงานศึกษาที่ว่าด้วยผู้ป่วยในโรงพยาบาลจิตเวชที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นชุดที่ใส่ อาหารที่กิน ตารางชีวิต แต่ผู้คนในสถาบันเบ็ดเตล็ดนี้ไม่ยอมจำนนต่อกฎระเบียบทั้งหมด พวกเขาต่อต้านและหลบหนีออกจากกฎระเบียบในบางครั้ง

เช่น แอบเล่นการพนันใต้ตึกของโรงพยาบาล แอบซื้อขายบุหรี่ ซ่อนเสื้อผ้าบางชุดไว้เพื่อเป็นชุดประจำของตนเอง ชีวิตที่แอบขัดขืนกฎระเบียบเหล่านี้ กอฟแมนให้คำอธิบายว่า “ทุกสถาบันทางสังคมพัฒนาหลักคิรวบยอดอย่างเป็นทางการขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตาม แต่ในทุกสถาบันทางสังคมก็มีขบวนการแหดแห่งความต้องการที่ไม่เป็นไปตามหลักคิรวบยอดเหล่านั้น เราเห็นสมาชิกปฏิเสธแนวทางอย่างเป็นทางการของสถาบัน ทั้งการไม่ทำในสิ่งที่สถาบันต้องการให้ทำและการไม่ยอมในสิ่งที่สถาบันต้องการให้ได้รับ [...] ในขณะที่สถาบันคาดหวังความกระตือรือร้น แต่สิ่งที่ถูกแสดงออกมาคือความเฉื่อยชา แทนที่จะเป็นความจงรักภักดี ความขยันหมั่นเพียร การมีสุขภาพที่แข็งแรง และการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างแข็งขัน แต่สิ่งที่เราพบคือการไม่เฉยเมยไม่แยแส การขาดหายไปไม่เข้าร่วม การเจ็บป่วยที่ค่อนข้างไปในทางแสบแสร้งและความไร้ประสิทธิภาพอื่น ๆ อีกมากมาย เรื่องราวเล็กน้อยที่ดูเหมือนไร้ความหมายในรูปแบบต่าง ๆ เหล่านี้เผยให้เห็นถึงแรงปรารถนาในอิสรภาพ กล่าวคือ ในแต่ละครั้งที่สังคมหนึ่งก่อตัวขึ้น ชีวิตลบลอบก็ปรากฏขึ้นเช่นกัน” (Goffman, 1968 อ้างใน วิจิตร ประพงษ์, 2562: 65-66)

กอฟแมนกล่าวไว้อย่างคร่าว ๆ ถึงความต้องการของผู้คนที่ไม่เป็นไปตามกฎระเบียบที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ พุดถึงการขัดขืนเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดมากนัก แต่มีนักมานุษยวิทยาคนสำคัญที่พุดเรื่องการต่อต้านอย่างเข้มข้นอย่าง เจมส์ ซี สก็อต (James C. Scott) มีงานชิ้นสำคัญของเขาอย่าง *Weapons of the Weak* (1985) *Everydays Forms of Resistance* (1989) *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts* (1990) ในทัศนะของสก็อต การต่อต้านขัดขืนของคนตัวเล็กตัวน้อยในชีวิตประจำวันต่างจากการต่อต้านหรือเคลื่อนไหวทางสังคมตรงที่การต่อต้านประท้วงขนาดใหญ่ที่มักเต็มไปด้วยประเด็นที่เข้าใจ ดึงดูดความสนใจของคนในสังคมและสื่อ ในขณะที่การต่อต้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตประจำวันของผู้คนทั่วไปมักเสียงเบาว่ามาก มองไม่เห็น ไม่ถูกให้ความสำคัญ และกระจัดกระจายหรือที่เรียกว่าการเมืองที่ไม่เป็นทางการของผู้กดขี่ กลุ่มชนชั้นล่างจำนวนมากไม่มีต้นทุนพอที่จะใช้วิธีประเภท “แลกหมัดด้วยหมัดหรือมิงด่ามาถูกตากลับ” ทำให้รูปแบบการต่อต้านของพวกเขาอยู่ในรูปแบบที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า สก็อตเน้นย้ำว่าเราไม่ควรวัด

ความสำเร็จของการต่อต้านโดยดูจากผลงานทางการเมืองเท่านั้น แต่ความสำเร็จของการต่อต้านอาจสะท้อนผ่านการยื่นหยัดไม่ยอมแพ้และจินตนาการอันสร้างสรรค์ของผู้คนธรรมดาสามัญ สก๊อตจัดแบ่งอาวุธของผู้ถูกกดขี่เป็น 2 ลักษณะ คือการต่อต้านเชิงวัตถุ เช่น โลบเผา เครื่องไถนา ขโมยกระสอบข้าวของคนรวย และการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ เช่น ประทุษร้ายบนไม้กลับมาทำงานต่อหลังพักกลางวัน หรือการสร้างข่าวลือ เป็นต้น (กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์, 2561: 83-109) และเมื่อเรารับรู้และให้ความสำคัญกับการกระทำทางการเมืองอันเล็กน้อยเหล่านี้เราย่อมรับรู้เช่นกันว่าการครอบงำอำนาจโดยสมบูรณ์ไม่มีอยู่จริง ผู้ถูกกดขี่ไม่มีทางตกอยู่ภายใต้การครอบงำอย่างสมบูรณ์และพื้นที่ในการต่อต้านยังเหลืออยู่เสมอ ผู้เขียนจึงค้นหาพื้นที่ที่มีการต่อสู้เรื่องกัญชาและพบว่าพื้นที่ของดนตรีเป็นพื้นที่ที่เหลือจากการครอบงำของรัฐ เป็นพื้นที่ในการต่อต้านวาทกรรมกัญชายาเสพติด

วิเคราะห์ความหมายของกัญชาผ่านบทเพลง

เพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกัญชาย้อนกลับไปได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 คือก่อนที่กัญชาจะกลายเป็นสารเสพติดผิดกฎหมาย ผู้เขียนแบ่งเพลงที่เกี่ยวข้องกับกัญชาเป็น 3 ยุค ยุคแรกคือเพลงกัญชาตอนที่กัญชาจะเป็นยาเสพติดผิดกฎหมาย ยุคที่สองคือเพลงกัญชาในยุคความทรงจำกัญชายาเสพติดครองเมือง และยุคที่สามคือเพลงกัญชาหลังกัญชาถูกถอดออกจากบัญชียาเสพติด เพื่อแสดงให้เห็นพัฒนาการของภาพลักษณ์กัญชาที่เปลี่ยนไปตามบริบทแวดล้อมจากการเมือง กฎหมาย ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม

เพลงกัญชาในยุคก่อนกัญชาผิดกฎหมาย

1. *คนบ้ากัญชา* - คารน สัมบุญณานนท์ (2495) “ฉันบ้ากัญชาจนหุดาเลย เห็นหมูโตเท่าควาย โอ้เดือนหงายเห็นเป็นเดือนคว่ำ ออกเอยพลาดเลยไปเสียข้างต่ำ สูบกัญชาหน้ายิ่งดำ ระกำชอกข้าววิญญา” เนื้อเพลงที่แม้จะดูตลกที่ผู้ร้องสื่อกว่าจะคงตาบอดไปพันภรรยาที่ทรยศ แต่เมื่อนึกถึงภาพที่คนเมากัญชาจนทรงตัวได้ไม่ติ ภาพที่คนถือดาบแต่เมากัญชาตัวโง่งนกลายเป็นภาพที่ดูขบขัน แต่ถึงอย่างนั้นภาพของกัญชาในเพลงก็ยังเป็นแง่ลบเพราะทั้งเพลงกล่าวโทษกัญชาที่ทำให้ชายหนุ่มไม่เหลืออะไรในชีวิต

2. *กระท่อมหักญา* - คำนรณ สัมบุญณานนท์ (2495) “แดนนี้มีต้นกัญญา ปกคลุมแน่นหนา ใบกัญญาป่านี่สะพรั่ง เวียงวังทองก็รองกระท่อมพั่ง ๆ ตึกว่าเสียงราชวงค์ มองเห็นไฟไหม้ บ้องกัญญา ชวนสุชา จะเป็นจะตายไม่กังวล มีกัญญาสุกกว่ามีคุ้มมล”

3. *อยากกินรัก* – กังวานไพร ลูกเพชร (2510) “น้องรักหากกลืนกินได้ อิ่มแคไหน พี่ก็จะกิน ถ้าเป็นฝอยทองสังขยา จะแก้ลมกัญญาชื่นใจชื่นใจ มีฤทธิ์หากพี่บินเปรี้ยว จะพะนอน อุ้มเธอบินไป ช้ำมทะเลช้ำมฟ้ากว้างใหญ่ ไปสุขใจหิมาลัยกัญญา”

4. *บ้องกัญญา* – ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ (2529) “ลาเอ๋ยลา ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นบ้องกัญญา หน้างามสุขสันต์รื่นเริง เกิดเทิดทูนทุกเฮฮาทั้งหลายทั้งยา เหลือบปล้นไปเจอละลึงสา ถือบ้องกัญญามาเข้าร่วมวง บ้องหนึ่งบ้องสองบ้องสามซังง ลูกขึ้นราวงเท่งมโง่ง สำราญ” บรรยายถึงงานรื่นเริงของชาวบ้าน พร้อมอุปมาอุปไมยคือบ้องกัญญา สุกกัญญาแล้วก็ลูกขึ้นมาราวงกันทั้งหมดล้วนจนถูกตำรวจจับแต่ก็ยังหัวเราะกันได้

5. *บ้านยายหอม* - คำนรณ สัมบุญณานนท์ (2495) “เรื่องกัญญานั้นพี่เรียนรู้ แต่เรื่องเจ้าชู้ไม่รู้จะเรียนยังงี้ได้ หัดสูบกัญญาขาง่ายกว่าเรียนรักและเรียนใคร พี่เลิกกัญญาด้วยปรารถนา เธอยิ่งใหญ่ แม่คุณเห็นใจหรือไม่แล้วเมื่อไหร่จะคิดตามมา”

ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคกัญญาผิดกฎหมาย กัญชามีฐานะเป็นตัวละครอย่างหนึ่งก็ว่าได้ ช่วงปลายปี พ.ศ. 2400 ก่อนเข้า พ.ศ. 2500 แม้กัญญาจะเป็นสิ่งต้องห้ามแต่ยังมีการลักลอบปลูก ลักลอบสูบกัญญากันอย่างบังเอิญไม่ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง เพลงกัญญาในสมัยนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์ขันเกี่ยวกับผู้สูบกัญญา (ไทยรัฐออนไลน์, 2554) ในแง่กัญญาดูเหมือนเป็นตัวละครที่คอยเรียกเสียงหัวเราะ คนเมากัญญาจะหุตาตาย ร้องรำทำเพลงเปรียบดังตัวละครในละครที่สร้างความขบขัน แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังคงแฝงนัยยะทางลบ แม้ไทยรัฐออนไลน์จะเชื่อว่ากัญญามักมีภาพลักษณ์ในเชิงลบ อาจไม่ถึงขั้นเป็นผู้ร้าย แต่ก็ไม่ใช่พระเอก อย่างเก่งก็เป็นแค่ตัวละครเรียกเสียงหัวเราะ

เพลงกัญชาในยุควาทกรรมกัญชายาเสพติดครองเมือง

1. กัญชา – คราบาว (2525) “เจ็บจำใหม่ในความเลือนลอย จิตเสื่อมถอยน้อยคนเห็นใจ หมดเรี่ยวแรงท้อใจท้อกายท้อลอยไปถอยหลังเข้าคลอง คราบรอยยิ้มยังแถมเต็มตามใบหน้า สุกัญชาหลอกหลอนจิตใจ ชั่วชีวิตคิดสั้นทำไมเส้นทางสุดท้ายนอนตายใต้ต้นกัญชา”

2. ควันสีขาว - ดี อินโนเซนส์ (2525) “หั่น ๆๆ เข้าไป เอาเนื้อมาหั่น ๆๆ เข้าไป ดูด ๆๆ เข้าไป เอาซิเพื่อน เราต้องเข้าตารางมันเป็นความขวยจนต้องเข้าตาราง เราบันเทิงผิดทาง เขาถึงจับเราเข้าในตาราง กัญชาเป็นยาเสพติด เป็นภัยต่อชีวิต เป็นพิษต่อสังคม” กล่าวถึงการสูบกัญชาว่าเป็นบันเทิงผิดทาง ที่จะทำลายชีวิตและสังคม

3. ขาตะกัญชา – เนื้อกับหนัง (2526) “อยากจะเป็สิ่งท้อมควัน พี้เนื้อกันสบายอุรา อยากจะได้ยา ไม่ได้มาฆ่าต้องตาย หัวใจคลายหยุดเต้น หลุดกระเด็นออกจากตัว ร่างกายสั้นระริว หมุนไปทั่วรอบตัวเรา หัวใจคุณอาจจะวาย ทุกคนอาจตายได้เพราะมัน นี่แหละคือโทษมหันต์ หนีให้ทันเจ้ากัญชา”

4. เสพติด – วงสันติภาพ (2538) “เหม่อมองให้ไกลไปสุดขอบฟ้า อนาคตเรามีอีกมากมาย ใจถูกครอบงำเพราะเสพล้างร้าย ทำลายร่างกายจิตใจ อาจมีหลายคนเจอความผิดหวัง อาจมีเพื่อนรักชักชวนทดลองเสพยาเข้าไป แล้วหายเศร้าหมอง ปลดทุกข์ใจของฉันทูลดลอยไป สุกม่า ดูดกัญชา ฉีดยาโรอิน ดมทินเนอร์ ประชดประชัน เพื่อลิ้มคินวันเลวร้าย สุขใจช่างสุขกาย ด้วยตัวยาตัวนี้ บัดนี้ บัดนี้ ต้องตกเป็นทาสมัน จิตใจมันคงและเคยเข้มแข็ง กลับหมดเรี่ยวแรงเพราะฤทธิ์ยา กลับใจมันไวเร็วไวเถิดหนา ก่อนที่ชีวาคุณหมดความหมาย” ในเพลงนี้พูดถึงกัญชาว่าเป็นยาเสพติดร้ายระดับเดียวกับเฮโรอิน และยาม้า ถ้าใช้แล้วจะไม่สามารถเลิกได้จนตัวตาย

5. มนต์กัญชา - ธิญชัย ปาณณ (2557) “ร่างกายเสื่อมโทรมขอบของหวาน หัวเราะขึ้นบานฤทธิ์ยาพาใจเลือนลอย ความคิดสับสนจิตเสื่อมถอยเรี่ยวแรงเหลือน้อยร่างกายอ่อนแอ กลั่นสาปกัญชายังหลอกหลอน มันคอยยั่นทอนร่างกายจิตใจ ก้าวล้ำไปแล้วถอนตัวอย่างไร อารมณ์อ่อนไหวเพราะใจต้องมนต์กัญชา”

กัญชาในบทเพลงข้างต้นถูกพูดถึงในแง่ยาเสพติดให้โทษที่ส่งผลต่อการทำงานของร่างกายและจิตใจ อาการติดกัญชาจนไม่สามารถถอนตัวได้และในที่สุดอาจส่งผลร้ายจนถึงแก่ชีวิต ถูกพูดร่วมกันยาเสพติดร้ายแรงชนิดอื่น ๆ เช่นเฮโรอีน ยาบ้า นำเสนออาการของการสูบกัญชาว่าทำให้หัวใจเต้นช้าลง จิตใจเลือนลอย ไม่มีสติ ร่างกายเสื่อมโทรม และอาจหัวใจวายตายในที่สุด ทั้งยังส่งผลกระทบเลวร้ายต่อประเทศชาติ เพลงกัญชาเหล่านี้เป็นเพลงที่รู้จักกันในวงกว้าง เพลงกัญชาของคาราบาวเป็นเพลงที่ร้องกันได้ทั่วบ้านทั่วเมือง เป็นการประกอบสร้างความทรงจำของกัญชายาเสพติดต่อสังคม

6. *หอม* – 4E Ratafari (2553) “รู้มัย ว่าเธอหนะหอม หวานกว่าใคร ก็มีแต่กันและกันเท่านั้นที่รู้ใจ ก็ รักๆเธอที่ทำให้ยิ้มได้ทั้งวัน เพราะเธอหนะก็มีแต่กันและกันและกันเท่านั้นที่รู้ใจ ก็มีแต่เธอ เท่านั้นที่อยู่ด้วยกันได้ในวันที่เลวร้าย มีเธอข้างกาย แล้วฉันก็ High คงมีแต่เรา” เนื้อเพลงพูดถึงกัญชาที่เปรียบเสมือนคนรัก แสดงความรักใคร่สนิทสนมกับกัญชา เพราะกัญชาที่มีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ ทำให้อารมณ์ดียิ้มทั้งวันและอยู่ด้วยกันไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์

7. *Hello* - 4E Rastafari (2558) “ครั้งแรกเหมือนจะตกเครื่องบิน ทุเรียมไม่ได้ยิน จมูกเริ่มไม่ได้กลิ่น ยืนแข็งเหมือนหิน ผมเริ่มร้อน ผมเริ่มวิ่งหนีมือเตอร์ไซค์วิน ผมหิวข้าว ผมหลุดไปยังยูนาน หลุดไปยังเหลียงซาน หลุดไปยังซานฟราน เริ่มไม่ไหว เริ่มคลาน รู้สึกว่าตัวเองสติเฟื่อง หากว่าตอนนี้ส่องมองกูเริ่มคลาย ฮะโหลว ผมกำลัง get high ถูกกฏซึกที่แมนแมน ตามระเบียบซึกที่แมนแมน อยากสุขเสรีรี ยอมจ่ายภาษีซี วอนท่านมนตรีตรี ปลดปล่อยมันที” เพลงนี้บรรยายอาการเมากัญชาอย่างตรงไปตรงมา ทั้งตาelay หูอื้อ ตัวแข็ง หิวข้าว และสติที่หลุดลอย และยังเรียกร้องให้กัญชาถูกกฎหมายและจะยอมจ่ายภาษี เพลงนี้เป็นเพลงที่ผู้สูบกัญชาเพื่อนันทนาการเรียกกันว่าเป็นเพลงประจำชาติโดยมียอดผู้ชมในยูทูบ 14 ล้านวิว

8. *กัญชา* – ศรีราชาโรคเกอร์ (2558) “ฉันรู้ตัว สติช้าลง แต่ยังคงในความร้ายกาจ ขอแค่มีเธออยู่ข้างกายจะหายใจไปพร้อม ๆ กัน โอว การแชร์ แล้วเธอส่งต่อ ส่งมันไปทางซ้าย ส่งมันไปทางขวา เราจะยิ้มไปพร้อมๆกัน เปลี่ยนจากหนึ่งเป็นสอง จากสองก็กลายเป็นล้าน

จากคนโมโหกลายเป็นสมภาร ไขแล้ว มันจะทำให้คุณสำราญ” เพลงนี้ใช้การคำว่า การแซร์ เป็นคำพ้องของกัญชาเนื่องจากกลัวว่าจะถูกเพ่งเล็งเมื่อกล่าวถึงกัญชาโดยตรง มองว่ากัญชา ทำให้คนที่โมโหร้ายใจเย็นและสงบลงได้

9. *สายเขียว* - Twin T feat. Codeine420 (2561) “พวกเรามันสายเขียว อะไรเหนียว ๆ เอามาย่ำให้หมด หัวสมองกูเริ่มจะประสาท จิตมันหลุดเหมือนลอยอยู่ในอากาศ กัญชามันไม่ใช่เรื่องประหลาดรัฐบาลเขาต้องใช้อำนาจ บางคนไปตูดกันก็ต้องไปตูด แถวป่าไร่ ถึงพวกกูแมกก็ไม่เคยทะเลาะกับใครใคร เสรีไม่มีที่เมืองไทย สิทธิและเสรีของกัญชสี ไปอยู่ที่ไหน ผลวิจัยเขาบอกว่าดี แล้วทำไมถึงยังไม่เสรี เพราะอะไร เพราะทำไม”

10. *ยา กัญชา* - จ๊อบ บรรจบ (2562) “Green Party For you and me and everyone now No more election sound We got to be proud marijuana Legal marijuana ไม่มีพาราซาร่าทอฟฟี่ มีแต่กัญชาอย่างดีที่เป็นพันธุ์ไทย รักษาเมเร้ง หลายโรคช่วยได้ ชี๊ยาก็คือหมอยา นักการเมืองชี๊ชา ปลดล็อกกัญชา ประเทศไทยเจริญ” จ๊อบเป็นศิลปินแรก ที่มีสมญานามว่า ราชาเรกเก้ เพลงของเขาพูดถึงกัญชาอยู่หลายเพลงในทางข้อดีของกัญชา ที่ทำให้ผู้คนอารมณ์ดี เล่าชีวิตของคนที่ชอบกัญชา ทั้งการใช้เพื่อรักษาโรคและเป็นสื่อบุเพื่อ นันทนาการ เป็นการพูดถึงกัญชาแบบยึดโยงกับธรรมชาติและหวนอนุรักษ์ยาพื้นบ้านไทย พูดถึงนโยบายทางการเมืองและเรียกร้องให้กัญชาถูกกฎหมาย

การทำเพลงในยุคแรก ๆ ศิลปินต้องพึ่งพาค่ายเพลงอย่างมาก ผ่านหลายกรรมวิธี ผ่านการคัดกรองจากค่ายเพลงทำให้เนื้อหาของเพลงจะต้องผ่านการดูแลควบคุมอย่างใกล้ชิด การจะออกเทปหรือซีดีจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่เทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้ ต้นทุนการทำเพลงถูกลง การมีช่องทางออนไลน์ที่ทำให้มีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน อินเทอร์เน็ต ทำให้ศิลปินไม่ต้องพึ่งพิงค่ายเพลงใหญ่อีกต่อไป เนื้อหาของเพลง ลักษณะของดนตรีไม่ถูก กำกับดูแลใกล้ชิด จึงมีแนวเพลงใหม่ ลักษณะดนตรีเฉพาะที่มีผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม (7 เหตุผลที่ทำให้ศิลปินดังทำผลงานเองแบบไม่เซ็นสัญญาค่ายเพลง, 2559) กลายเป็นพื้นที่ที่อำนาจรัฐและ กลุ่มทุนไม่สามารถเข้ามามีอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จ พื้นที่ของเพลงและดนตรีเหล่านี้จึงมีศิลปิน และเพลงที่พูดเรื่องกัญชาในรูปแบบของตนเองได้ กลายเป็นพื้นที่ที่หนีจากการครอบงำ

เป็นพื้นที่ในการต่อรองความหมายของกัญชาในทัศนะที่แตกต่างหลากหลายตามแต่ที่ศิลปินและผู้ฟังเพลงต้องการ จึงนำมาสู่การศึกษาถึงกัญชาเพื่อนันทนาการในเพลงและศิลปินที่เป็นพื้นที่ที่พูดเรื่องกัญชาได้อย่างมีอิสระมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ยิ่งเป็นเพลงทางเลือก (alternative) ที่มีคนฟังเฉพาะกลุ่มก็ยิ่งทำให้การข่มงวดตรวจตราแทบไม่มี เห็นตัวอย่างได้จากเพลง *หอม - 4Eratafari, กัญชา - ศรีราชาร็อคเกอร์* และเพลง *สายเขียว - Twin T feat. Codeine420* สามเพลงนี้ให้ความหมายกัญชาในลักษณะที่คล้ายกันคือ กัญชาเป็นพืชที่ทำให้พวกเขารมณ์ดี มีความสุข ผ่อนคลาย ใจเย็นและไม่ได้ไปทำร้ายใครแบบที่สังคมเข้าใจ พยายามบอกว่าพวกเขาไม่ได้เป็นอาชญากรตามที่กฎหมายกำหนด เป็นความหมายของกัญชาเพื่อนันทนาการที่ต่างไปจากเพลงในยุคก่อนและต่างไปจากความเข้าใจในยุควาทกรรมกัญชายาเสพติดครองเมืองว่ากัญชาเป็นยาเสพติดอันตรายส่งผลทั้งร่างกาย จิตใจ และการพัฒนาประเทศ ยุคสมัยต่อมาในเพลง *ดงกัญชาบาน - ศรีราชาร็อคเกอร์* และ *ยา กัญชา ของจ๊อบ บรรจบ* เป็นเพลงที่ถูกปล่อยออกมาในช่วงที่เริ่มมีแรงกระเพื่อมเรื่องกัญชาถูกกฎหมายในช่วงที่มีการอนุญาตให้มีการใช้กัญชาเพื่อการแพทย์และการศึกษาวิจัย ความหมายของกัญชาในสองเพลงนี้ยังคงเป็นพืชที่ทำให้อารมณ์ดีมีความสุข ไม่ทำร้ายใคร รวมถึงการอ้างอิงสรรพคุณกัญชาทางการแพทย์ โดยเฉพาะแพทย์พื้นบ้านที่เคยจางหายไปเป็นการพยักเพยักยอคำที่เคยมีอยู่ในสังคมขึ้นมาพูดใหม่อีกครั้ง และเรียกร้องให้กัญชาถูกกฎหมาย ศิลปินใช้จังหวะเวลาและโอกาสที่มีมาจากผลพวงของนโยบายกัญชาทางการแพทย์เพื่อช่วงชิงความหมายที่ดีขึ้นของกัญชา ไม่ใช่เพียงแค่สู่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้นแต่กัญชายังมีความสามารถด้านการรักษาที่ทำให้ผู้คนมองกัญชาด้วยมุมมองที่ดีขึ้น กัญชาในแง่นี้จึงมีความหมายเป็นพืชสมุนไพรจรดโลกลูกทั้งเพื่อการนันทนาการและการรักษาโรค

เพลงกัญชาหลังกัญชาถูกปลดจากบัญชียาเสพติด เพลงที่มีกัญชาในยุคนี้ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในแนวเพลงฮิปฮอปที่เต็มไปด้วยคำศัพท์เฉพาะในวงการ

1. *ทรงแบด - Jigsaw Story (2566)* “ผมแค่ bad นิดหน่อย คุณอาจไม่ชอบTattoo คุณช่วย roll joint ให้หน่อย แค่อยากจะเมา with you และผมนั้นโคตรเท่แบบสไตรล์หมาไม่แตก Oh baby สิ่งของพีลิ่งที่ละ 4 ounces baby” เพลงนี้พูดถึงผู้ชายแบดบอยที่กำลังจีบ

สาว ออกตัวว่าตัวเองใช้กัญชาและสีกเต็มตัวสไตร์อเมริกัน อวดความร่ำรวยว่าซื้อกัญชาครั้งละ 100 กรัม

2. *Bong – OG Bobby Feat. Vannda (2566)* “มองถ้าตัวพียอกได้น้อง พี่ก็จะต้องมอง มอง ถ้าน้องไม่ทงไม่ทักพี่ก็จะต้อง ลอง ลอง ถ้าเธอยังคงไม่มอง พี่ก็ต้องอยู่กับบอง บอง บอง บอง” เนื้อเพลงพูดถึงการไปจีบสาว แต่ถ้าสาวไม่สนใจก็จะต้องอยู่กับบองกัญชา กัญชาในที่นี้จึงอารมณ์เกี่ยวกับการกินเหล้ายอมใจเมื่อออกหักและเพลงนี้มีความน่าสนใจที่มียอดวิวถึง 59 ล้านวิวบน YouTube แสดงให้เห็นกัญชาเริ่มปรากฏในตัวในเพลงกระแสหลัก

3. *I just wanna be free – Youngohm (2565)* “This is what he told me มองดูนาฬิกาว่าไอส์นี่ก็ Rolly ชื่อเสียงที่กู carry บางครั้งกูวางมันลงและแค่ smoke ของจาก Cali” เพลงนี้เล่าเรื่องชีวิตของศิลปินที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคกว่าจะเป็นนักร้องที่ประสบความสำเร็จได้ ในบางครั้งก็เจอเรื่องยากในชีวิตก็ทำได้แค่ปล่อยวางและสูบกัญชาเพื่อผ่อนคลาย โดยเพลงนี้มียอดวิวอยู่ที่ 5 ล้านวิว

4. *คนเซอร์ ๆ – Saran (2566)* “เธอคงมีความสุขเวลาได้เล่นเคมี และฉันรู้ตัวเองดี เธอไม่ชอบควันกัญชา ฉันก็ไม่เข้าใจว่าทำไมฉันยังรอ รอสิ่งที่รู้ว่าไม่มีวันมา เธอคงไม่ชอบผู้ชายเซอร์เซอร์หน้าอย่างผม เธอชอบสไตร์หน้าตาเดิมเดิมแต่มีเงิน เธอไม่เป็นคนที่ไม่มีสิทธิ์ได้ครองใจ กลับกลายเป็นหนุ่มที่เธอนั้นชอบได้ครองไป” เพลงนี้เล่าเรื่องการอกหักของหนุ่มเซอร์ที่ใช้กัญชา เพราะสาวที่ชอบไม่ชอบกัญชาที่ดูเซอร์ แต่ชอบสารเสพติดแบบเคมีมากกว่าจึงไปกับหนุ่มอีกคน

5. *All I need – K.Aglet (2566)* “ก่อนดกน้ำกตควันเข้าไปในปอด เล่นเกมนี้กูไม่มีวันออก จาก BKK สู่ภาคตะวันออก ตรงนี้ไม่ได้อากาศหนาวทำไมควันก็ยังออกตอนนี้ของพร้อมไม่มีกลัว มีตัวมีของมีบอง ตอนนี้กูต้องการ KUSH เราไม่เอาตราพญาครุฑ เอาหน้ามึงอะมุดไปยัง PUSSY มันขาดไม่ได้ถึงเวลาที่ต้อง ROLL (SOME WEED) ภูเขาไม่ได้ต่อให้ตายก็ต้อง GO เวลากูดูตักัญชาเหมือนพวกกูดูตักฟรี ตูด SHE โคตรจะขาวแม่งโคตรจะดูดี เพราะเงินที่มีมันหาเปลี่ยนโลกที่กูมี” เพลงนี้ศิลปินเล่าถึงชีวิตที่กลายมาเป็นแร็ปเปอร์ได้

เปลี่ยนชีวิตให้ร่ำรวย และมีเงินซื้อความสุขมาสูบเหมือนสูบฟรีทั้งที่กัญชาราคาสูง สุขกัญชาเหมือนสูบฟรีกลายเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าร่ำรวย

6. *สกั๊ดดาวรุ่ง* - YOUNGOHM ft. BOZO (2566) “เห็นมึงพุ่งพุ่ง เดี่ยวเจอสกั๊ดดาวรุ่ง และมันก็ได้เกี่ยวกะรุ่นราวคราวรุ่น ทำตัวไม่น่ารัก i don’t give a fuck วัยรุ่น อย่าทำตัวเหมือนพ่อแม่พวกมึงไม่รักวัยรุ่น ตอนโดนกูโยกควั่นหลบ มึงดูกันควั่นโขม่งแต่พวกกูกับควั่นหมด พวกกูแหม่งสด เขาเรียกว่าโกว้ยเก๋า ดูจนแก่ไม่เคยเกม ไม่เชื่อไปถามใครเขา พวกกูไม่โชว ไม่ว่าจจะโลหรือฮีด พวกมึงแหม่งโชวหมด ทั้งงานเี่ยมงานติด มึงอย่าไปเที่ยวเดินดู เดินสูบ กูบอกไม่ถูก เพราะรุ่นกูไม่เคยทำ กูกะ YOUNGOHM แคนั่งยันนอนยัน กูนอนทั้งวัน แต่โอม มันยังไม่นอน มันยันถึง 10 โมงเช้า กูพูดละว่าว กูเมาอยู่ในขอบเขต พวกกูไม่เมาในห้องเรียน กูรอเมาตอนสอบเสร็จ พวกมึงแหม่งเบ็ด แถบ้านเรียกเด็กหัดดู พวกกูผ่านกันมาหมดแล้ว หนะกว่าจะเป็นรุ่นใหญ่” เพลงนี้ถูกปล่อยมาในช่วงที่กัญชาถูกกฎหมายและสามารถหาซื้อได้ตามร้านทั่วไป เนื้อหาของเพลงนี้ตรงไปมาที่ต้องการสื่อสารกับเด็กรุ่นใหม่ที่กำลังเริ่มสูบกัญชาว่าอย่าดูจนสร้างความเดือดร้อน และตามเนื้อเพลงแล้วการสูบกัญชานับเป็นเรื่องเท่ที่วัยรุ่นอยากทำเพื่อจะดูเท่และน่าสนใจในวัฒนธรรมของฮิปฮอป แต่ก็มีรุ่นพี่ซึ่งในทันทีที่ไม่ใช่รุ่นพี่ทางอายุแต่เป็นรุ่นพี่ทางประสบการณ์เรื่องใช้กัญชาเพื่อนันทนาการที่แข่งกันอวดว่าใครแน่นกว่ากัน เปรียบเหมือนกัญชาเป็นสัญลักษณ์ของความเท่ เป็นเครื่องมือในการเข้าร่วมสังคม และเป็นที่น่าสนใจอีกเช่นกันว่า YOUNGOHM เป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงในกระแสหลัก เพลงที่ว่าด้วยกัญชาไม่ได้อยู่แค่ในเพลงทางเลือกอีกต่อไป

เพลงกัญชาในยุคหลังออกจากบัญชียาเสพติด เพลง *Bong* – OG Bobby Feat. Vannda และ *สกั๊ดดาวรุ่ง* - YOUNGOHM ft. BOZO ถูกปล่อยออกมาในช่วงที่กัญชาถูกปลดออกจากยาเสพติดประเภท 5 แล้ว เข้าสู่อีกยุคสมัยที่กัญชาได้ถูกให้ความหมายใหม่จากทางการว่าเป็นสมุนไพรควบคุม แต่ในกลุ่มของผู้ใช้กัญชาเพื่อนันทนาการแล้วนั้น ยุคนี้เป็นยุคที่พูดถึงกัญชาเพื่อนันทนาการในเพลงกันได้เต็มที่แบบไม่ต้องกลัวว่าจะเป็นภาระทำให้เสื่อมเสีย ความหมายของกัญชาในสองเพลงนี้มีลักษณะร่วมกันคือทั้งสองเป็นเพลงฮิปฮอปแบบชาวแก๊ง เป็นแนวเพลงที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมไทยปัจจุบัน

การใช้กัญชาเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของเหล่าศิลปิน ไม่ว่าจะออกหักจากสาวหรือว่าการสอบที่ไม่สมหวังกัญชาก็ยังจะอยู่เสมอ และตามเนื้อเพลงแล้วการสูบกัญชานับเป็นเรื่องเท่ที่วัยรุ่นอยากทำเพื่อจะดูเท่และน่าสนใจในวัฒนธรรมของฮิปฮอป แต่ก็มีส่วนที่ซึ่งในที่นี้ที่ไม่ใช่รุ่นพี่ทางอายุแต่เป็นรุ่นพี่ทางประสบการณ์เรื่องใช้กัญชาเพื่อนันทนาการที่แข่งกันอวดว่าใครแนวกว่ากัน ไม่ว่าจะป็นวิธีการสูบที่เก่งกว่า พันธุ์กัญชาที่ใช้ดีกว่าเปรียบเสมือนกัญชาเป็นสัญลักษณ์ของความเท่และความร่ำรวย เป็นเครื่องมือในการเข้าร่วมสังคมบางกลุ่ม

บทสรุป

จากเพลงทั้งหมด 23 เพลง เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกัญชาเพื่อนันทนาการ ในยุคก่อนที่กัญชาจะเป็นยาเสพติดผิดกฎหมาย กัญชามีฐานะเป็นตัวยกอย่างหนึ่งก็ได้ ช่วงปลายปี พ.ศ. 2400 ก่อนเข้า 2500 แม้กัญชาจะเป็นสิ่งต้องห้ามแต่ก็ยังมีคนลักลอบปลูกลักลอบสูบกัญชากันเล็กน้อย เพลงกัญชาในสมัยนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์ขันเกี่ยวกับผู้สูบกัญชา จนกระทั่ง พ.ศ. 2522 ที่มีการปรับกฎหมาย ระบุว่ากัญชาเป็นยาเสพติดประเภท 5 มีการตรวจจับกวาดล้างอย่างเข้มงวดจึงอาจทำให้เพลงที่เกี่ยวข้องกับกัญชาหลังพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษพ.ศ.2522 สอดคล้องไปกับสภาพสังคมช่วงนั้นที่รณรงค์เรื่องยาเสพติด กวาดล้าง จับกุม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์โทษของกัญชาอย่างเข้มงวด กัญชาจึงกลายเป็นพืชอันตรายผ่านการนิยามความหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษนับแต่นั้นมา เห็นได้จากเพลง *กัญชา - คาราบาว* และเพลง *ฆาตกะกัญชา - เนื้อกับหนัง* เพลงกัญชาในยุคอาทรรณกัญชายาเสพติดครองเมือง แม้เพลงในกระแสหลัก เช่น เพลงป๊อป เพลงร็อก เพลงเพื่อชีวิต จะมีเนื้อหาว่ากัญชาเป็นสิ่งเสพติดตัวร้ายทำลายชีวิต แต่ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีเพลงที่พูดถึงข้อดีของกัญชาในแง่ของการเป็นพืชเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการช่วงชิงความหมายในพื้นที่ของดนตรีในพื้นที่ของการบริโภคในชีวิตประจำวัน การต่อต้านและช่วงชิงความหมายของกัญชา อาจไม่ได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือเห็นชัด แต่ปรากฏในพื้นที่บริโภคในชีวิตประจำวันล้วนซึ่งเป็นการตอบโต้ของผู้คนสามัญธรรมดาที่ไม่มีอำนาจต่อรองกับรัฐโดยตรง ผู้ใช้กัญชาเพื่อนันทนาการไม่ได้เป็นผู้บริโภคที่ถูกกระทำจากโครงสร้างเพียงอย่างเดียว

แต่พวกเขามีวิธีการที่จะปฏิสัมพันธ์กับอำนาจโดยใช้พื้นที่ที่เล็ดลอดจากการควบคุมของอำนาจ ใช้จังหวะและช่วงเวลาฉวยโอกาสเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของตนเกี่ยวกับกัญชาในแง่ที่เป็นพืช พระเอกขี่ม้าขาวมาช่วยให้อารมณ์ดี ผ่อนคลายความเครียด เป็นเพื่อนรู้ใจ แม้จะไม่ใช่วิธีการต่อสู้แบบตาต่อตาฟันต่อฟัน แต่การยืนหยัดไม่ยอมแพ้ต่อการให้ความหมายของผู้มีอำนาจนำไปในสังคมก็นับว่าเป็นความสำเร็จของการต่อต้าน

เป็นที่สังเกตว่าวัฒนธรรมการสูบกัญชาเพื่อนันทนาการผูกติดอยู่กับเพลงเร็กเก้ และในยุคหลังกัญชาถูกกฎหมายก็ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับกัญชาในความหมายใหม่ในเพลง ฮิปฮอปแบบชาวแองโกล กัญชากับดนตรีเป็นสิ่งที่ผูกพันกันมาอย่างเหนียวแน่น กัญชากับฮิปฮอปก็ดูเหมือนจะเป็นของคู่กันเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นกับดนตรีแจ๊สและเร็กเก้ ในสหรัฐอเมริกาที่เป็นต้นกำเนิดของวัฒนธรรมฮิปฮอป ในยุค 1980 ก่อนที่กัญชาจะเข้ามามีพื้นที่และส่งอิทธิพลต่อวัฒนธรรม การพูดถึงกัญชาในเพลงเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักจริยธรรม ศิลปินส่วนใหญ่พูดถึงการต่อต้านยาเสพติด กัญชาในช่วงนั้นไม่ใช่สิ่งที่เท่แต่เป็นเรื่องของคนยุคมูมเมอรีหรือฮิปปีตฤณยุค ถึงแม้คนจะสูบกัญชากันเป็นปกติแต่มันก็ไม่ได้เป็นเรื่องอินเทรนด์ จนกระทั่ง 1990 ที่เป็นยุคทองของวัฒนธรรมฮิปฮอปและกัญชา เหล่าแร็ปเปอร์ในสหรัฐได้ปฏิวัติวงการกัญชาต่อหน้าต่อตาของทุกคน ชาวอเมริกันเหนื่อยล้าและเบื่อกับสงครามยาเสพติดที่เข้มข้นยาวนาน ผสมกับความเบื่อหน่ายกฎระเบียบด้านดนตรีเดิม ๆ ทำให้ในปี 1991 กลุ่มแร็ปเปอร์ West Code Gangster เปิดตัวด้วยสกรีนหัวกะโหลกและใบกัญชาซึ่งได้เปลี่ยนวงการฮิปฮอปไปอย่างสิ้นเชิง เพลงของพวกเขากล่าวถึงกัญชาอย่างไม่สะทกสะท้าน บรรยายอาการเมากัญชาอย่างตรงไปตรงมา พูดถึงการต่อต้านตำรวจ การฆ่าคนตาย เสมือนว่าเพลงฮิปฮอปเป็นที่แสดงออกและปลดปล่อยของผู้คับข้องใจเพราะในเวลานั้นนั้นกัญชายังคงเป็นยาเสพติด ผิดกฎหมายการครอบครองกัญชาในสหรัฐอเมริการมีโทษร้ายแรง เพลงเหล่านี้ประสบความสำเร็จอย่างสูงส่งผลให้แร็ปเปอร์คนอื่น ๆ หันมาทำเพลงที่พูดถึงกัญชา เหล่าแร็ปเปอร์ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของผู้สูบกัญชาซึ่งเมื่อก่อนถูกมองว่าเป็นโรคจิต เป็นสิ่งสกปรก กว้างออกไปผ่านสื่อโทรทัศน์ช่อง MTV และการแสดงดนตรีในงานเทศกาลต่าง ๆ การสูบกัญชาที่เท่ากับความเท่จึงได้แพร่กระจายออกไปและลักทอดตัวเองเข้ากับวัฒนธรรมกระแส

หลักของดนตรี (Pappalardo, 2023) จนปัจจุบันวัฒนธรรมฮิปฮอปเป็นแนวเพลงที่ได้รับความนิยมสูงในทั่วโลก กัญชาที่พัฒนาตัวเองผ่านวัฒนธรรมฮิปฮอปก็ได้รับการลดหย่อนโทษและยอมรับให้ถูกกฎหมายในหลายรัฐของอเมริกา ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมากจากการต่อต้านของผู้คนสามัญธรรมดา

“ผมคิดว่ากัญชาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมาตลอดแต่ก่อนหน้านี้มันน้อยอยู่ใต้ดิน เราแค่อยากเอามาทำให้มันแจ้งอีกครั้งหลังจากสงครามยาเสพติดที่พวกรัฐบาลจัดให้กัญชาเป็นยาเสพติด มันทำให้กัญชาดูแย่และทำให้ผู้ปกครองกังวลเรื่องการสูบกัญชา” กล่าวโดย Sen Dog ศิลปินฮิปฮอปผู้บุกเบิกกัญชาในวัฒนธรรมฮิปฮอป หากนำประโยคข้างต้นมามองสังคมไทยคงไม่ต่างกันมากนัก หลังจากกัญชาถูกบรรจุอยู่ในยาเสพติดประเภท 5 เป็นเวลากว่า 40 ปี ทำให้ภาพลักษณ์ของกัญชาเป็นยาเสพติดตัวร้ายผ่านการให้ความหมายทั้งจากวิทยาศาสตร์สุขภาพ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ และจริยธรรม ซึ่งเห็นได้จากเพลงในยุคที่วาทกรรมกัญชายาเสพติดครองเมือง เช่น เพลง*ฆาตะกัญชา* วงเนื้อกับหนัง, เพลง*เสพติด* วงสันติภาพ ที่มองกัญชาว่าจะทำร้ายร่างกาย จิตใจ และประเทศชาติ ไม่เพียงแค่นั้นบทเพลงเท่านั้น องค์กรยพต่าง ๆ ทั้งนโยบายหลักอย่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่กำหนดให้ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาเร่งด่วนต้องแก้ไขระดับชาติ หน่วยงานย่อยอย่างสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่ดูแลเรื่องการควบคุมยาเสพติดโดยตรง สำนักงานราชบัณฑิตยสภาที่เป็นผู้นิยามความหมายว่ากัญชาคือยาเสพติด โรงเรียนสื่อมวลชน ล้วนทำงานอย่างขันแข็งเพื่อรองรับวาทกรรมดังกล่าวทำให้กัญชากลายเป็นยาเสพติดร้ายอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ถึงกระนั้นผู้คนสามัญธรรมดาที่ชื่นชอบในกัญชาก็มีโดยมจำนวนต่อการให้ความหมายดังกล่าว พวกเขาใช้พื้นที่ที่เด้ดลอกจากควบคุมเพื่อช่วงชิงความหมายกัญชาสำหรับพวกเขาไม่ได้เป็นตัวร้ายทำลายชีวิต แต่เป็นพระเอกขี่ม้าขาวที่ช่วยให้พวกเขาอารมณ์ดี ใจเย็น เป็นเพื่อนคู่กาย เป็นหนทางที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับชีวิต ตัวอย่างเห็นได้จากเพลง*หอม* วง4E Ratafari, เพลง*กัญชา* วงศรีราชาหรือเคอร์ และจากการปลดกัญชาออกจากบัญชียาเสพติดประเภท 5 ได้ทำให้ความหมายที่เคยถูกกดทับจากช่วงก่อนหน้านี้ปรากฏขึ้นมา กัญชากลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของเหล่าศิลปินที่สร้างผลงาน เป็นเพื่อนคู่ใจ

เป็นสิ่งไว้เชียวชวนสาวให้มาออกแดด เป็นสัญลักษณ์ของความเท่และความร่ำรวยที่มีเงินมากพอจะซื้อักญาคุณภาพดีที่มีราคาสูง ผู้สืบทอดจากที่เคยเป็นข้าเป็นอาชญากรกลายเป็นชาวแก๊งสุดเท่

จุดเริ่มต้นของการสืบทอดเพื่อนันทนาการปรากฏในสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ราว พ.ศ. 2325 เป็นพีชสมุนไพร่ที่ผู้คนใช้ประโยชน์หลากหลาย ใช้สูบเพื่อเป็นสสิ่งพักผ่อนหย่อนใจ ตามที่ปรากฏในวรรณกรรมและนิทานพื้นบ้านพบว่าักญาถูกใช้สูบกันทั่วไปทั้งบ้านไพร่ ทหารที่ออกรบ ชาวบ้านทั่วไป แต่คนที่สูบมักถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี แต่กระนั้นการสืบทอดักญายังคงมีอยู่ในสังคมไทยมาตลอด จนกระทั่งักญากลายเป็นสารเสพติดให้โทษประเภท 5 ใน พ.ศ. 2522 หลังจากนั้นเป็นต้นมาก็ักญากลายเป็นพิชตัวร้ายทำลายชีวิตร่างกายและจิตใจ เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย คนที่สูบักญากลายเป็นอาชญากรที่น่ารังเกียจของสังคม แต่ในช่วงเวลานี้ก็มีการนำเสนอความหมายของการสืบทอดักญาเพื่อนันทนาการในความหมายที่ต่างออกไปในพื้นที่ของดนตรี บทเพลงหลายเพลงจากหลายศิลปินที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับักญาได้เล่าเรื่องราวของักญาว่าเป็นพิชสมุนไพร่จรโลงโลกที่ช่วยให้อารมณ์ดี ผ่อนคลาย และมีความคิดสร้างสรรค์ หลังจากักญาถูกปลดออกจากยาเสพติดก็ได้ปรากฏาพลักษณะใหม่เป็นสัญลักษณ์ของความเท่แทนยาเสพติดตัวร้าย แม้ว่าเพลงเหล่านั้นจะดูเหมือนเป็นเสียงพึมพำที่จับใจความไม่ได้ ไม่ปะติดปะต่อและไม่มีเหตุผล ผู้แต่งเพลงหรือนักดนตรีอาจไม่ได้ตั้งใจหรือตระหนักรู้ตั้งแต่เริ่มลงมือทำเพลง แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่คนมาเสพ มาตีความและแปลงเป็นความรู้ใหม่ ๆ ที่นอกเหนือไปจากวาทกรรมักญายาเสพติด เป็นการต่อต้านในชีวิตประจำวัน ซึ่งสก็อตได้เน้นย้ำว่าเราไม่ควรวัดความสำเร็จของการต่อต้านโดยดูจากผลงานทางการเมืองเท่านั้นแต่ความสำเร็จของการต่อต้านอาจสะท้อนผ่านการยืนหยัดไม่ยอมแพ้และจินตนาการอันสร้างสรรค์ของผู้คนธรรมดาสามัญ ดังที่จะเห็นได้จากศิลปินยังคงสร้างสรรค์ผลงานเพลง และผู้คนยังคงรับฟังและสนับสนุนักญาเพื่อนันทนาการอย่างต่อเนื่อง

รายการอ้างอิง

- 7 เหตุผล! ที่ทำให้ศิลปินดังทำผลงานเอง แบบไม่เซ็นสัญญาค่ายเพลง. (2559). สืบค้น 22 มีนาคม 2566, จาก <https://www.sanook.com/music/2383209/>
- 70 ปีเส้นทางกัญชาไทย แล้ว“ตัวตลก” ก็เป็น“พระเอก”. (2564). สืบค้น 20 มีนาคม 2565, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2046612>
- กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์. (2561). ประวัติศาสตร์และการเมืองของ "พวกซี้แพะ": การครอบงำอำนาจ และการต่อต้านในทัศนะของเจมส์ ซี สก็อต. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 38(2), 83-109.
- กัญชา : สธ.ออกประกาศให้กัญชาเป็นสมุนไพรควบคุมหลังเปิดกัญชาเสรีครบสัปดาห์. (2556). สืบค้น 21 มีนาคม 2565, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-61825227>
- แก้มหอม ณ ล้านช้าง. (2565). แม่เมดกัญชาสากล. กรุงเทพฯ : Happy Book.
- ชัยวัฒน์ บานใจ. (2564). เราจะมีกัญและกัญตลอดไปกับ "กัญชาชน" [ภาวิณี นงนวล, ผู้สัมภาษณ์]. Exotic Quixotic. จาก <https://www.exoticquixotic.com/stories/ganja-chon-highland>.
- ณ.คอน ลับแล. (2561). น้ำพุ (1984). สืบค้น 14 เมษายน 2566, จาก <https://raremeat.blog/น้ำพุ-1984/>.
- นิพัทธ์พร เฟื่องแก้ว. (2561). กัญชากับภูมิปัญญาชาวบ้านไทย. สารคดี. 34(404), 44 – 62.
- นิษฐา หรุ่นเกษม. (2564). กัญชาทางการแพทย์และการให้พื้นที่ข่าว: การวิเคราะห์การกรอบความคิดทางสังคมเรื่องกัญชาทางการแพทย์ของสื่อมวลชนไทย. วารสารกฎหมายสุขภาพและสาธารณสุข. 7(2), 289-308.
- วิจิตร ประพงษ์. (2563). ตลาดนี้ใครครอง : การต่อรองพื้นที่สิทธิในตลาดของผู้ค้าเร่ใหญ่. ใน อานันท์ กาญจนพันธ์. จุดตัดของเรื่องต้องห้ามในพื้นที่ความรู้. (น.41-100). เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ศิริวัช นุกุลกิจ. (2563). ปัญหากฎหมายการเปิดเสรีกัญชาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา. **วารสารปัญญาปณิธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 5(2), 151-160.
- सानิตย์ แสงขาม. (2564). **มายาคติและความหมายเรื่องพืชกัญชาในสังคมไทย** (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- सानิตย์ แสงขาม และฉัตรวรรณ์ องค์กร. (2563). มายาคติและความหมายเรื่องพืชกัญชาในสังคมไทย. **นิเทศศาสตร์ปริทัศน์**. 24(3), 193 – 206.
- สรวลเฮฮา เล่าเรื่อง "กัญชา" ในประวัติศาสตร์. (2561). สืบค้น 22 มีนาคม 2566, จาก https://www.voicetv.co.th/read/B1ld7u_9X
- หนุ่มช่างสัก พืชกัญชาเมาหลอน ปาดคอตัวดับสยอง. (2557). สืบค้น 20 มีนาคม 2565, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/central/442286>
- หนุ่มเมากัญชา ถือปิ่นวน-ชูเผ้าบ้าน อ้างสูบบุหรี่อาการป่วย พบปลูกไว้นับร้อยต้น. (2563). สืบค้น 16 เมษายน 2566, จาก https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_4296057
- หนุ่มเสฟกัญชาคลังชักปืนยิงขึ้นฟ้า พยาบาล-คนไข้วิ่งกระเจิง. (2562). สืบค้น 22 มีนาคม 2566, จาก <https://www.one31.net/news/detail/12355>
- อรสา ปานขาว. (2527). **พฤติกรรมกรรมการยอมรับสารด้านการป้องกันยาเสพติดทางวิทยุ และโทรทัศน์ของประชาชน ในเขตชุมชนแออัดคลองเตย** (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัศวินชัย เอี่ยมรัตน์. (2562). **วาทกรรมกัญชาในสังคมไทย: กัญชา ยาเสพติดหรือกัญชาทางการแพทย์** (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Pappalardo, A. (2023). **A History for The Blunted: How Weed Culture Evolved through HIP-HOP**. Retrieved October 21, 2022, from <https://www.highsnobiety.com/p/marijuana-hip-hop-culture/>

Scott, James. C. (1985). **Weapons of the Weak**. New Haven, CT: Yale University Press.

_____ (1989). Everyday Forms of Resistance. **The Copenhagen Journal of Asian Studies**. 4(1), 33-62.

_____ (1990). **Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts**. New Haven, CT: Yale University Press.

คาราบาว (2525). **กัญชา** [เพลง]. แป๊ะชายขวด. ฟีค็อกสเตอร์ไอ.

ดิ อินโนเซนส์ (2525). **ควันสีขาว** [เพลง]. อยู่หอ. นิธิทัศน์ โปรโมชั่น.

เนื่อกับหนัง (2527). **ฆาตกรรมกัญชา** [เพลง]. ฆาตกรรมกัญชา. ออปป้า มิวสิค.

มานพน้อย ๒๕๖๐. (2561, พฤศจิกายน 27). **บ้านยายหอม - คำรณ สัมบุญณานนท์**.

[YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=Z2q6e1tRwJE>

ยิวยัช ปาหณัณ. (2557, มิถุนายน 18). **มนต์กัญชา : ยิวยัช ปาหณัณ**. [YouTube VDO].

<https://www.youtube.com/watch?v=-4Q0rPiAUMw>

รวมฮิต ตลับทอง. (2564, เมษายน 3). **คนบ้ากัญชา - คำรณ สัมบุญณานนท์ [Official Audio]** | **รวมฮิตตลับทอง**. [YouTube VDO].

<https://www.youtube.com/watch?v=pq5V2bvh5kl>

สุทธิพร พรบริสุทธิ. (2561, กุมภาพันธ์ 2). **เสพติด - สันติภาพ**. [YouTube VDO].

<https://www.youtube.com/watch?v=xOTpVnisG0I>

Bird Redstar. (2556, มีนาคม 18). **คำรณ สัมบุญณานนท์ - กระต้อมกัญชา**. [YouTube VDO].

<https://www.youtube.com/watch?v=0Vb6Op4ET3M>

CODEINE420 Official Channel. (2560, พฤษภาคม 29). **สายเขียว - Twin T feat. Codeine420[Westtown] (Audio)**. [YouTube VDO].

<https://www.youtube.com/watch?v=s2DHP3AmzLk>

- Hype Train. (2565, ตุลาคม 20). **OG BOBBY - BONG** **Feat. VannDa (Prod. by NINO) OFFICIAL MV.** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=5ykFSOdqSC4>
- Job2do [Official Live & MV]. (2567, กันยายน 23). **ยากัญชา - JOB2DO (จี๊อบ บรรจบ) Official mv.** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=4jXvzktZWIE>
- Juu4e. (2558, มกราคม 24). **4E RASTAFARI present HELLO.** [YouTube VDO]. https://www.youtube.com/watch?v=q21CZRd-_s0
- K.aglet. (2566, ธันวาคม 30). **[Acoustic Version] K.AGLET - ALL I NEED feat. DIAMOND MQT.** [YouTube VDO]. https://www.youtube.com/watch?v=3kxur_BgMus
- Mindset Mob. (2566, มิถุนายน 11). **ทรงแบด - Jigsaw Story x POKMINDSET [Official MV].** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=f7yYUYQQ87g>
- Navy2310. (2555, ตุลาคม 10). **ไวพจน์ เพชรสุพรรณ - บ้องกัญชา.** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=QcSSN1IVxHQ>
- Pockpackz. (2554, มกราคม 24). **หอม – Rastafari.** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=fUKI97lmOYs>
- SRIRAJAH ROCKERS. (2560, สิงหาคม 1). **SRIRAJAH ROCKERS - GANJA [กัญชา] (Official Video) ครั้งที่ 2.** [YouTube VDO]. https://www.youtube.com/watch?v=Bcieg9VsU_Y
- Supachok Yangjit. (2560, พฤษภาคม 24). **อยากกินรัก กังวาลไพร ลูกเพชร.** [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=981HC4fj7FE>

Youngohm. (2565, ธันวาคม 22). **YOUNGOHM - I JUST WANNA BE FREE (Official Video)**. [YouTube VDO]. https://www.youtube.com/watch?v=_q65W0sceOY

_____ (2566, มกราคม 25). **YOUNGOHM - สักตดาวรุ่ง ft. BOZO (Official Audio)**. [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=2WPQ9UUdHBA>

Saran. (2566, กันยายน 1). **SARAN - คนเซอร์ๆ feat. DXRIW (Official MV)**. [YouTube VDO]. <https://www.youtube.com/watch?v=wSr0SYW3DPM>

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์

1. เป็นบทความด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาและภาษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์และสื่อสาร และการพัฒนาสุขภาพ
2. เป็นบทความภาษาไทยหรือบทความภาษาอังกฤษ ในกรณีเป็นบทความภาษาอังกฤษต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา ก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
3. ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
4. บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการอ่านประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความอย่างน้อยสองท่าน

รูปแบบและหลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับ

กองบรรณาธิการได้กำหนดรูปแบบและหลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการจัดทำและส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 3.5 เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ 2.5 เซนติเมตร

1.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK ทั้งภาษาไทย-ภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยมีขนาด ชนิดของตัวอักษร และการจัดวางตำแหน่งดังนี้

1.2.1 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.3 ชื่อผู้เขียน ให้ระบุทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษของผู้เขียนทุกคนเรียงลำดับจากซ้ายไปขวา ชื่อผู้แต่งภาษาอังกฤษให้ระบุในบรรทัดต่อไปจากชื่อภาษาไทย ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ชิดขวาใต้ชื่อเรื่อง (ใส่เลขเชิงอรรถท้ายชื่อ)

1.2.4 รายละเอียดในส่วนเชิงอรรถ (ท้ายกระดาษหน้าแรก) ระบุตำแหน่งและต้นสังกัดพร้อม E-mail ของผู้เขียนทุกคน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 12 ชนิดตัวบาง

1.2.5 บทคัดย่อ (Abstract)

- **หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ** ขนาด 14 ชนิดตัวหนาตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้ายบรรทัดใต้ชื่อผู้เขียน

- **เนื้อหาบทคัดย่อไทย/อังกฤษ** ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1 ซม. จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้านความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด กรณียบทคัดย่อของบทความวิจัย เนื้อหาควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ (objective) ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) ผลการศึกษา (Results) บทสรุปและวิจารณ์(Discussion and Conclusion) โดยให้ลำดับบทคัดย่อภาษาไทยก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง และใช้ตัวเอนเฉพาะศัพท์วิทยาศาสตร์

1.2.6 คำสำคัญ (Keywords) ระบุคำสำคัญจำนวนสูงสุดไม่เกิน 5 คำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทความที่นำเสนอ ชื่อ “คำสำคัญ หรือ Keywords” ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ชนิดตัวหนา เนื้อความขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา

1.2.7 การพิมพ์เนื้อหาในบทความ

- **หัวข้อเรื่อง** ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย
- **หัวข้อย่อย** ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขไว้หน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 ซม. จากขอบกระดาษด้านซ้าย
- **เนื้อหา** ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน
- **ชื่อตาราง** ระบุชื่อเนื้อหาตาราง ขนาด 14 ตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย เนื้อหาของตารางจัดอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ
- **ชื่อภาพประกอบ** ระบุชื่อภาพขนาด 14 ตัวธรรมดา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษและใส่ชื่อใต้ภาพประกอบ

1.3 จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวระหว่าง 10 -15 หน้ารวมบทคัดย่อและเอกสารอ้างอิง และใส่เลขหน้าในตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวาล่าง

2. หัวข้อและเนื้อหาของบทความ

ผู้เขียนต้องกำหนดประเภทของบทความให้ชัดเจนว่าเป็นบทความวิชาการ บทความวิจัย ดังรายละเอียดและองค์ประกอบของบทความแต่ละประเภท ดังนี้

2.1 บทความวิชาการ

บทความวิชาการ คืองานเขียนทางวิชาการซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบาย หรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการ โดยมีการสำรวจวรรณกรรมเพื่อสนับสนุน จนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้เขียนแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจนด้วย

2.2 บทความวิจัย

บทความวิจัย คือผลงานทางวิชาการที่เป็นงานศึกษาหรืองานค้นคว้าอย่างมีระบบด้วยวิธีวิทยาการวิจัยที่เป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้น ๆ และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลคำตอบหรือข้อสรุปรวมที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ หรือเฝ้าต่อการนำวิชาการนั้นไปประยุกต์

บทความควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (สามารถมีหัวข้อหรือองค์ประกอบที่แตกต่างได้)

- บทนำ (Introduction) ที่ครอบคลุมความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัยพร้อมทั้งเสนอภาพรวมของบทความ
- ทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)
- วิธีการวิจัย (Research Methodology) ที่สามารถอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย รวมถึงการเก็บข้อมูลหรือเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยอย่างชัดเจน
- ผลการศึกษา (Research Finding)
- อภิปรายและสรุปผลการวิจัย (Discussion/Conclusion)

3. รูปแบบการเขียนรายการอ้างอิง

3.1 การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citations) ให้ใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (the author-date method of in-text citation) โดยระบุ ชื่อ-สกุล ผู้แต่ง ไว้ในเนื้อหาตามด้วยปีที่พิมพ์ และตามด้วยเลขหน้าของเอกสารที่อ้างอิง สำหรับผู้แต่งที่เป็นชาวต่างชาติให้ใส่เฉพาะนามสกุลเท่านั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปแบบ	ภาษาไทย	ภาษาต่างประเทศ
1. ผู้แต่ง 1 คน	(วิทยา สุตบวร, 2548) วิทยา สุตบวร (2548) จากการสำรวจข้อมูลโดย ญัฐพร มักอุดมลาภ (2548, น. 273) พบว่า...	(Easier, 2003, p. 25) Easier (2003, p. 25) Naugle (1994) ได้เสนอ วิธีการ....
2. ผู้แต่ง 2 คน	(ไพบูลย์ เกียรติโกมล และณัฐ พันธ์ เจริญนนท์, 2551)	(Laudon & Parker, 1994, pp. 2-10)
3. ผู้แต่งตั้งแต่ 3 คน ขึ้นไป	(วิศาล สุขกระสานติ และคณะ 2564, น.12)	(Davis et al., 2001)
4. ผู้แต่งเป็นหน่วยงาน (เช่น มหาวิทยาลัย กระทรวง กรม องค์กรต่างๆ)	(คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย แม่โจ้, 2567) ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมการปกครอง (2566)	

5. ไม่มีชื่อผู้แต่ง ใช้ชื่อเรื่อง โดยใช้เครื่องหมาย “ ”	(“เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส”, 2552)	“Anthocyanins in health and disease” (2017, p. 9)
6. การอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งระดับทุติยภูมิ (อ้างเอกสารที่ผู้อื่นอ้างไว้)	(อินทิรา สมประกอบ, 2548 อ้างถึงใน วัชร นิลแก้ว, 2561)	Wallace, 2019 as cited in Giusti, 2025)
7.การอ้างอิงจากบทสัมภาษณ์ **การอ้างอิงจากการสัมภาษณ์กรณีไม่ได้เผยแพร่เป็นสาธารณะให้เขียนอ้างอิงในเนื้อหาเท่านั้นไม่ต้องใส่รายการอ้างอิงท้ายเล่ม	(คำผัน โคกสูง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มกราคม 2567) สุรชาติ บำรุงสุข (การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มกราคม 2567)	** ใส่อักษรย่อชื่อตัว ตามด้วยสกุลแบบเต็ม เช่น Matin King (M. King, personal communication, December 30,2022) M. King (personal communication, December 30, 2022)
8.หากอ้างอิงเอกสารบุคคลเดียวกัน ปีพิมพ์เดียวกัน ในเล่มเดียวกันพร้อมกัน ให้ใช้ ก ข ค กำกับหลังปี พ.ศ และ a b c หลังปี ค.ศ	(กรกต พิมสาร, 2535ก) (กรกต พิมสาร, 2535ข)	(Nunnally, 2005a) (Nunnally, 2005b)

9. การอ้างอิงสื่อออนไลน์ 9.1 เว็บไซต์ การอ้างอิงเว็บไซต์ระบุชื่อผู้แต่งหรือองค์กรที่รับผิดชอบหากไม่มีชื่อผู้แต่ง ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบข้อมูลเป็นเว็บไซต์ทั่วไป ให้ลงรายการด้วย ชื่อเรื่อง หมายรวมถึงข้อมูลจากวิกิพีเดีย	(“ภาวะโลกร้อน”, ม.ป.ป.)	(National Geographic, 2007)
9.2 Facebook 9.3 Twitter (X) 9.4 Instagram 9.5 YouTube	(ชื่อผู้โพสต์/ชื่อผู้อัพโหลด, ปี) เช่น (กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2567) (Kawaaii@Kawaaii13, 2024) (ThaiWikiHow, 2023)	
หมายเหตุ 1. การระบุเลขหน้า หากเป็น คำนำ บทคัดย่อ Abstracts ให้ระบุด้วย	(ดำรง เจียมสกุล, 2539, คำนำ)	

2. หากไม่มีปีพิมพ์หรือปีที่โพสต์ ให้ใช้ ม.ป.ป. ในภาษาไทย และ n.d. ในภาษาอังกฤษ	(กาญจนาพร คำมา, ม.ป.ป., น. 112)	(Brown, n.d.)

3.2 การอ้างอิงท้ายบทความ

ให้มีการอ้างอิงโดยการรวบรวมเอกสารทั้งหมดที่ใช้อ้างอิงในการเขียนบทความ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อ “รายการอ้างอิง” สำหรับบทความภาษาไทย หรือ “Reference” สำหรับผลงานภาษาอังกฤษ และให้ใช้การอ้างอิงตามรูปแบบ Publication Manual of the American Psychological Association (7th Edition) โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

หมายเหตุ 1

- ** ไม่มีปีพิมพ์ ภาษาไทยใช้ ม.ป.ป. ภาษาอังกฤษใช้ n.d.
- ** การพิมพ์ครั้งแรก/พิมพ์ครั้งที่ 1 ไม่ต้องใส่ ข้ามครั้งที่พิมพ์ได้เลย
- ** ไม่มีสถานที่พิมพ์(โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์) ใช้ ม.ป.ท.

หมายเหตุ 2 (สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.)

***หลักเกณฑ์การลงรายการ DOI และ URL

**DOI และ URL ให้ใช้แบบ hyperlinks (เช่น เริ่มต้นด้วย <http://> หรือ <https://>)

**DOI ให้รูปแบบ <https://doi.org/xxxx>

**ห้ามใช้เครื่องหมายมหัพภาค (.) หลัง DOI หรือ URL

**กรณีที่ DOI หรือ URL ยาว ให้ใช้แบบสั้นได้ กรณี DOI ให้ใช้ที่บริการของ International DOI Foundation และ URL สามารถใช้เว็บไซต์ที่ให้บริการได้

หนังสือทั่วไปภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. (ครั้งที่พิมพ์). สำนักพิมพ์.
ผู้แต่ง 1 คน	ประสาธ เนืองเฉลิม. (2556). <i>การวิจัยการเรียนการสอน</i>. (พิมพ์ครั้งที่ 2). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Taylor, T. (2007). <i>100% Information Literacy Success</i>. Thomson Delmar Learning.
ผู้แต่ง 2 คน	ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2536). <i>เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา</i>. ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. Deegan, M. & Tanner, S. (2002). <i>Digital Futures: Strategies for the Information Age</i>. (2 nd ed). Library Association.
ผู้แต่ง 3-20 คน ให้ใส่ชื่อทุกคน ทั้งเอกสาร ภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ หากผู้แต่ง มากกว่า 20 คน ให้ใส่ชื่อคนที่1- 19 แล้วใส่จุด, ... ก่อนระบุชื่อ ผู้เขียนคน สุดท้าย	พชร สันทัด, สุรชาติ ฦ หนองคาย, สมาน งามสนิท, รัชดา พรรณาธิกุล, กฤษณ์ สติธยัพัฒนานนท์ และประยงค์ เต็มขวาลา. (2557). <i>ศาสตร์และศิลป์การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์</i>. สมาคมส่งเสริมคุณธรรม. Wolchik, S.A., West, S.G., Sandler, I. N., Tein, J.-Y., Coatsworth, D., Lengua, L. & Griffin, W.A. (2000). <i>An experimental evaluation of theory-based mother and mother-child programs for children of divorce</i>. Academic Press.

ผู้แต่งเป็น หน่วยงาน/ สถาบัน	กรมประมง. (2561). 15 เดือนขับเคลื่อนเกษตรไทย. กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์.
ผู้รวบรวมหรือ บรรณาธิการ	พิทยา ว่องกุล, (บก). (2541). ไทยยุควัฒนธรรมทาส. โครงการวิถิทรศน์.
ไม่ปรากฏชื่อผู้ แต่งทั้งที่เป็น บุคคลและ สถาบันให้ใช้ชื่อ หนังสือลง รายการแทนผู้ แต่ง	พระเจ้าอยู่หัวกับการแพทย์ไทย. (2534). โรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช. <i>Adaptive digital filters.</i> (1987). Marcel Dekker.
หนังสือแปล	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องภาษาต้นฉบับ. [ชื่อเรื่องฉบับแปลภาษาไทย]. (ครั้งที่พิมพ์). สำนักพิมพ์. ชื่อ สกุลผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องภาษาต้นฉบับ. [ชื่อเรื่องฉบับแปลภาษา อังกฤษ]. (ครั้งที่พิมพ์). สำนักพิมพ์.
	เดล คาร์เนกี (2562). <i>How to Win Friends and Influence People</i> . [วิธี ชนะมิตรและจูงใจคน]. (พิมพ์ครั้งที่3). แสงดาว.

บทความหรือบทในหนังสือ (Books Chapter)	
รูปแบบ	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). <i>ชื่อบทหรือชื่อบทความ</i> . ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.), ชื่อหนังสือ (เลขหน้า). สำนักพิมพ์.
	ณัฐพล ปัญญาโสภณ. (2544). มุมมองของนักศึกษานิเทศศาสตร์ต่อกระบวนการผลิตละครเพื่อการสื่อสาร. ใน ชนัญชี ภักดานนท์ (บ.ก.), กระบวนทัศน์มหาวิทยาลัยไทยบนความท้าทายของเอเชียแปซิฟิก. (น. 23-24). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
E-books	
1. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มี DOI	ชื่อ นามสกุล. (ปีพิมพ์). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (พิมพ์ครั้งที่). https://doi.org/xxxxxxx Author, A. A. (Year). <i>Title of the book</i> . (Edition) . https://doi.org/xxxxxxx
	Magnat, V. (2 0 1 3). <i>Grotowski, Women, and Contemporary Performance</i> . https://doi.org/10.4324/9780203068069
2. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่มี DOI	ชื่อ นามสกุลผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (พิมพ์ครั้งที่). URL Author, A. A. (Year). <i>Title of the book</i> . (Edition). URL
	Jansson, J. (2020). <i>Terrorism, Criminal Law and Politics</i> . (2 nd ed). https://www.taylorfrancis.com/books/oamono/10.4324/9780429199110/terrorism-criminal .

บทความวารสาร	
1.รูปแบบวารสารฉบับพิมพ์	ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.
	พรภิรมณ์ เชียงกุล. (2550). การเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2. <i>วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์</i>. 33(1), 1-12. Shaw, J. (2002). Hybrid Orchid Names: A History of the Registration of Orchid Hybrids. <i>Orchid</i>. 71(6), 54-55.
2.รูปแบบวารสารออนไลน์ (E-journal, E-Article)	
2.1 กรณีมี DOI	ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, เลขของปีที่ (เลขของฉบับที่), เลขหน้า. https://doi: xxxxxxxx
	ไพศาล นาคกลาย. (2566). แนวทางและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลบางสวรรค์ อำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. <i>วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น</i> . 8(1), 45-62. https://doi.org/10.14456/jlgisrru.2024

	Bromo, F. & Pacek, A. C. (2024). Varieties of democracy and life satisfaction: Is there a connection. <i>Social Science Quarterly</i> . 10(9), 112-114. https://doi.org/10.1111/ssqu.13404
2.2 กรณีไม่มี DOI	ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า. URL
	จิณห์นิภา มณีกิจ. (2566). ฝ่ายันต์เสพนาง: การสื่อสารเพื่อสืบทอดทางวัฒนธรรมเครื่องรางล้านนา. <i>วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้</i>. 11 (2) , 135 - 156 . https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/270220/181415 Nordin, M, et al. (2009). Investigating KM antecedents: KM in the criminal justice system. <i>Journal of Knowledge Management</i>, 13(2), 4-20. http://www.emeraldinsight.com
หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ (Newspaper)	
รูปแบบ *** กรณีเนื้อหาไม่มีผู้แต่งให้ใช้ชื่อเรื่อง/หัวข้อข่าวในการลงรายการแทนผู้แต่ง ไม่ใช่ชื่อ	ไทย ชื่อ สกุล. (ปี, วัน เดือน) .ชื่อเรื่อง. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า. อังกฤษ สกุล, อักษรชื่อย่อ. (ปี, เดือน วัน). ชื่อเรื่อง. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า. ***หมายเหตุ หากเป็นหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หลังชื่อหนังสือพิมพ์ใส่ URL

สำนักข่าวในการ ลงรายการทั้งใน เนื้อหาและท้าย เล่ม	**การอ้างอิงในเนื้อหาในกรณีไม่มีผู้แต่งและใช้ชื่อเรื่อง/หัวข้อข่าวในการลง รายการ หากชื่อเรื่องยาวให้ใส่หัวข้อเรื่องแค่ บางส่วน แล้วตามด้วย ... เช่น (“เปิดเงินเดือนข้าราชการ...”, 2567).
	นฤตย์ เสกธีระ. (2566, 19 กุมภาพันธ์). แท้ทั้งความคิด: อ่านแล้วสนุก. <i>มติ ชนออนไลน์</i> . https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_3829181
	เปิดเงินเดือน ข้าราชการครู 6 ระดับ ต่ำสุด 1.5 หมื่น สูงสุด 108,000 บาท. <i>มติชนออนไลน์</i> . (2567, 17 มิถุนายน) https://www.matichon.co.th/social/news_4632321 ตัวอย่างการอ้างอิงในเนื้อหา (“เปิดเงินเดือนข้าราชการ...”, 2567).
	Ives, M. (2024, May 14). Dozens of Lobster Restaurants Are Auctioning off Equipment. <i>The New York Times</i> . https://www.nytimes.com/topic/
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต (Master' Thesis/ Doctoral dissertation)	
รูปแบบ 1	1. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ที่ไม่ได้ตีพิมพ์ ชื่อ นามสกุล. (ปีที่เผยแพร่). <i>ชื่อวิทยานิพนธ์</i> [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎี บัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาโทและวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎี บัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. ชื่อมหาวิทยาลัย.

	Author, A. A. (Year). <i>Title</i>. [Unpublished doctoral or master’s thesis]. Name of the Institution awarding the degree.
	ศิริินทร์ จันทโพธิ์. (2554). <i>ความถี่ของการเพิ่มชุดโครโมโซมพื้นฐานในกล้วยไม้บางชนิด</i>. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยแม่โจ้. Nickels, D.W. (2 0 0 5) . <i>The relationship between IT-business alignment and organization culture: An exploratory study</i>. [Unpublished Doctoral dissertation]. University of Memphis.
รูปแบบ 2	2. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต จากฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ ชื่อ นามสกุล. (ปีที่เผยแพร่). <i>ชื่อวิทยานิพนธ์</i> (หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ)[วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,ชื่อมหาวิทยาลัย].ชื่อฐานข้อมูล. สกุล, อักษรย่อชื่อ. (ปีที่เผยแพร่). <i>ชื่อวิทยานิพนธ์</i> (หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ)[Doctoral dissertation หรือ Master’s Thesis, ชื่อมหาวิทยาลัย].ชื่อฐานข้อมูล.
	Martin, K. S. (2 0 2 3) . <i>The Entrance: The Poem As Embodied Experience</i>. (UMI No. 30417230) [master’s Thesis, California State University] ProQuest Dissertations & Theses.

รูปแบบ 3	3. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตจากเว็บไซต์ ที่ไม่ใช่ฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ (เช่น เว็บไซต์ของห้องสมุดสถาบันการศึกษา) ชื่อ นามสกุล. (ปีที่เผยแพร่).ชื่อวิทยานิพนธ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตหรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย] URL
	เสนาะจิต ชลายุล. (2564). แนวทางการปลูกพืชผักแบบผสมผสานของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านเกษตรพัฒนา ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้] http://mdc.library.mju.ac.th/thesis/2564/fulltext.pdf
เอกสารประกอบการประชุม/การประชุมวิชาการ ที่ไม่มี proceeding (Symposium)	
รูปแบบ	ชื่อ นามสกุล.(ปี, วัน เดือน). ชื่อเรื่องที่น่าสนใจ. ใน ชื่อ (ประธาน), ชื่อการประชุม [Symposium]. ชื่องานที่จัดประชุม, สถานที่ประชุม. Contributor, A. & Contributor, B. (Year, Month Day). Title of contribution. In Chair name (Chair), Title of the Symposium [Symposium]. Conference Name, Location. ***กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากสถานที่
รายงานการประชุมเชิงวิชาการที่มี proceeding	
รูปแบบเล่ม	ชื่อ นามสกุล. (ปี). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.), ชื่อหัวข้อการประชุม. ชื่อการประชุม (น. เลขหน้า). สถานที่ประชุม/ฐานข้อมูล.

	Contributor, A. & Contributor, B. (Year). Title. In Editor (Ed. หรือ Eds.), Title of conference. <i>Title of conference</i> (pp. xx-xxx). location/database. **กรณีเป็นฉบับพิมพ์ให้ใส่สถานที่จัดการประชุมเป็นรายการสุดท้าย **กรณีเป็นออนไลน์มีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากฐานข้อมูล
	ธมนวรรณ กัญญาหัตถ์, และศรัณยพงศ์ เทียงธรรม. (2554). ความพึงพอใจของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อประโยชน์ของสมาร์ตโฟน. ใน บุญภาค อำนวย (บ.ก.). <i>กระบวนทัศน์มหาวิทยาลัยไทยบนความท้าทายของเอเชียแปซิฟิก</i>. (น. 119-121). กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
การนำเสนองานวิจัยหรือการนำเสนอโปสเตอร์ (Paper/ Poster Presentation)	
รูปแบบ	ชื่อ นามสกุล. (ปี, วัน เดือน). <i>ชื่อเอกสาร หรือโปสเตอร์</i> [เอกสารนำเสนอในที่ประชุม หรือ โปสเตอร์นำเสนอในที่ประชุม]. ชื่อการประชุม, สถานที่. Presenter (Year, Month Day). <i>Title of conference paper or poster</i> [Paper presentation or Poster presentation]. Name, Location. พิศณุพงษ์ ชุ่มใจ, ภาณุวัฒน์ เมฆะ, พาสน์ ปราโมกชนัน, และปวีณ เชื้อนแก้ว. (2567, 28 มีนาคม). <i>ขั้นตอนวิธีการคัดแยกส้มด้วยการประมวลผลภาพ</i> [Poster Presentation] งานประชุมระดับชาติ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม, คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้. *กรณีมีเลข DOI หรือ URL ให้เติมต่อท้ายจากสถานที่ (ใช้งานแบบออนไลน์)

รายงานการประชุม/การสัมมนา/อภิปราย	
รูปแบบ	ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่องการประชุม. ชื่อการประชุม. สถานที่จัดประชุม.
	รายงานการประชุม ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย. (2554). การบริหารจัดการงบประมาณ สตร. การบริหารจัดการงบประมาณกระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ, สถาบันดำรงราชานุภาพ.
	กรมวิชาการ. (2538). ทักษะการอ่านในศตวรรษที่ 21. การประชุมเชิงปฏิบัติการรณรงค์เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน. กรุงเทพฯ, กระทรวงศึกษาธิการ.
เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์ (เอกสารการสอน เอกสารประกอบการเรียน)	
รูปแบบ	ชื่อ สกูล. (ปี). ชื่อเอกสาร [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะ มหาวิทยาลัย.
	วิไลวรรณ รัตนพันธ์. (2566). การใช้ฐานข้อมูลทางการเกษตร [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อกฎหมาย. (ปี, วัน เดือน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม เล่ม เลขตอน เลขหน้า.
	ประกาศการทำเรือแห่งประเทศไทย เรื่อง วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการของเสียจากเรือในเขตท่าเรือกรุงเทพฯ. (2567, 18 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 141 ตอนพิเศษ 166 ง. หน้า 14.

เว็บไซต์	
รูปแบบ	ชื่อ นามสกุลผู้เขียน. (ปี, วัน เดือน ที่เผยแพร่). <i>ชื่อบทความ</i>. ชื่อเว็บไซต์. URL Author, A. A. (Year, Month date). <i>Title of the work: Subtitle</i>. Website name. URL **กรณีไม่มีวันที่เผยแพร่ให้ใช้ ม.ป.ป. ในภาษาไทย หรือ n.d. ในภาษาอังกฤษ **กรณีที่ระบุไว้แค่ ปี พ.ศ หรือปี ค.ศ (ไม่มี วัน เดือน) ให้ใส่แค่ปี **กรณีชื่อผู้เขียนและชื่อเว็บไซต์เป็นชื่อเดียวกัน ให้ตัดชื่อเว็บไซต์ออก ** การลงวันที่ ให้ใช้ (ปี, เดือน วัน) สำหรับภาษาอังกฤษ และ (ปี, วัน เดือน) สำหรับภาษาไทย โดยเปลี่ยนปี ค.ศ เป็น ปี พ.ศ
	“วันทอง” หญิงปากร้ายยืนหนึ่งแห่งเมืองสุพรรณ. (2564, 9 มีนาคม). ทรูปลูกปัญญา. https://www.truelookpanya.com/plookfriends/blog/content/detail/88156 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566, 20 พฤศจิกายน). <i>ประเพณีลอยกระทง</i>. กรมประชาสัมพันธ์. https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/31/iid/233850 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (ม.ป.ป.). <i>การเปลี่ยนแปลงตามวัยของผู้สูงอายุ ทั้งร่างกายและจิตใจ</i>. Patransit hospital. https://www.patransit.com/%E0%

	Anonymous. (2530, 1 กันยายน). การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ. หมอชาวบ้าน. https://www.doctor.or.th/article/detail/4930 Boston University. (n.d.). <i>Cultural Awareness</i>. https://sphweb.bumc.bu.edu/
รูปแบบ Wikipedia	ชื่อเรื่อง. (ปี, วัน เดือน). ใน <i>วิกิพีเดีย</i>. URL Title. (Year, Month Date). In <i>Wikipedia</i>. URL ข้าว. (2567, 16 มิถุนายน). ใน <i>วิกิพีเดีย</i>. https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A7 **อ้างอิงในเนื้อหา Ex. (“ข้าว”, 2567) หรือ “ข้าว” (2567) Revolution. (2024, June 14). In <i>Wikipedia</i>. https://en.wikipedia.org/wiki/Revolution **อ้างอิงในเนื้อหา Ex. (“Revolution”, 2024) หรือ “Revolution” (2024)
สื่อสังคมออนไลน์ (Social media)	
Instagram **หมายเหตุ ระบุว่าเป็น [Photograph] หรือ [Video]	Author, A. A. [@username]. (Year, Month date หรือ n.d.). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก. [Photograph]. Instagram. URL ชื่อผู้อัปโหลด. [@username]. (ปี, วัน เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก นับรวม hashtag lmoji [Video]. Instagram. URL

	ตัวอย่าง Hommmflower. [@Hommmflower]. (2567, 14 เมษายน) ความหอมไม่มีวันตาย. [Photograph]. Instagram. https://www.instagram.com/hommmflower/
Facebook หมายเหตุ ระบุว่าเป็น [Status update, Image หรือ Video]	Author, A. A. (Year, Month date หรือ n.d.). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก. [Status update Video or Image attached]. Facebook. URL ตัวอย่าง Abhisit, V. (2562, 21 มีนาคม). ปล่อยขบวนรถณรงค์ "ต้านการซื้อสิทธิขายเสียง - ไม่มีของแจก ไม่มีเงินจะให้ มีแต่ความมุ่งมั่นตั้งใจจะดูแลและรับใช้พี่น้องประชาชน. [Image]. Facebook. https://www.facebook.com/photo/?fbid=10156685935396144&set กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กองสิ่งแวดล้อม. (2566, 21 มิถุนายน). งานประกาศความสำเร็จการจัดการขยะอาหารจากครัวเรือนเพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ. [Video]. Facebook. https://www.facebook.com/nsdivision.dla/
Twitter X	Author, A. A. [@username]. (Year, Month date หรือ n.d.). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรกนับรวม hashtag lmoji [Tweet]. Twitter. URL ชื่อผู้อัปโหลด. [@username]. (ปี, วัน เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรกนับรวม hashtag lmoji [Tweet]. Twitter. URL

	ตัวอย่าง Freddy, T. [@TedFreddy]. (2024, June 19). I Wish the LGBTQ crown would stop pushing their lifestyles on everyone eles. [Tweet]. Twitter. https://x.com/TedFreddy1950/status/1795235186214310285 กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ. [@dccethailand]. (2565, 21 กุมภาพันธ์). <i>ขยะในมือท่านทิ้งให้ลงถังน้าจาว</i>. [video]. Twitter. https://x.com/dccethailand/status/1365092715608743937
YouTube หมายเหตุ ระบุว่า เป็น[Video หรือYouTube Channel]. **หากระบุว่า เป็น Video คือ คลิปที่ถูกอัปโหลดโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ ไม่ได้มีช่องที่ชัดเจน	ชื่อผู้อัปโหลด. (ปี, วัน เดือน). <i>ชื่อเรื่อง</i> [Video/ YouTube Channel]. ยูทูป. URL Uploader, U. U. (Year, Month Day). <i>Title of work</i> [Video/ YouTube Channel]. YouTube. URL ตัวอย่าง ดวงใจ ศิริเดชอุดม. (2563, 24 มิถุนายน). <i>ผูกแขนรับขวัญเด็กเกิดใหม่</i> [Video]. ยู ทู ป. https://www.youtube.com/watch?v=fmNg94GTN44 DLTV13 Channel. (2563, 30 กันยายน) <i>บทบาทของสตรีไทยในประวัติศาสตร์ไทย</i> [YouTube Channel]. ยู ทู ป. https://www.youtube.com/watch?v=D7b4ewCPHtE ประวัติศาสตร์นอกตำรา. (2564, 31 มกราคม). <i>นาคมาจากไหน ep.43</i>. [YouTube Channel]. ยู ทู ป. https://www.youtube.com/watch

	?v=4rvWYhVrp58&list=PLKMKzrWiWj1C8XvB-6rDpEKCCxBxmM4Wv
TikTok	ชื่อผู้อัปโหลด. [username]. (ปี, วัน เดือน). เนื้อหาของโพสต์ 20 คำแรก นับรวม hashtag lmoji [Video]. TikTok. URL เบญ' โอ. [@beno. bk]. (2563, 2 พฤศจิกายน). ระวังยาแก้ไออันตราย กิน แล้วตย บอกต่อให้มากที่สุด ⚠️ #ยาแก้ไอ [Video]. TikTok. https://www.tiktok.com/@beno.bk/video/7296865289692810501

4. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับไฟล์ word และ pdf ที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของหลักเกณฑ์วารสารพร้อมหนังสือนำเสนอความผ่านระบบออนไลน์ที่ <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/about/submissions> เมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความจะดำเนินการตามขั้นตอนการพิจารณาของวารสาร และแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนบทความทราบ สำหรับบทความที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป

5. กระบวนการพิจารณาต้นฉบับ

เมื่อวารสารได้รับบทความต้นฉบับ กองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองบทความ (ขั้นต้น) ตามหลักเกณฑ์การเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ หากบทความต้นฉบับไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ฯ กองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณากลับกรองพร้อมส่งคืนผลงานให้แก่ผู้เขียนเพื่อแก้ไข หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ฯ จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ดังนี้

1. กองบรรณาธิการทำหนังสือแจ้งผลการพิจารณากลับกรองบทความ (ขั้นต้น) และให้ผู้เขียนดำเนินการชำระค่าธรรมเนียมตามประกาศมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อวารสารจะดำเนินการนำเสนอความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา

2. กองบรรณาธิการพิจารณาและหาบทามผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่านตอบบทความ และผลการพิจารณาต้องได้รับการประเมินให้ผ่าน 2 ท่านขึ้นไป

3. ส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมิน

4. เมื่อได้รับผลการประเมิน กองบรรณาธิการรวบรวมผล และ/หรือสรุปข้อเสนอแนะเพื่อแจ้งผู้เขียน

- กรณีผลการประเมินไม่ผ่าน กองบรรณาธิการ แจ้งปฏิเสธการตีพิมพ์ผลงาน

- กรณีผลการประเมินผ่าน แต่มีข้อแก้ไข ให้ผู้เขียนพิจารณาแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้น ส่งผลงานฉบับแก้ไขมายังกองบรรณาธิการอีกครั้ง

5. หากผลงานแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่เรียบร้อย กองบรรณาธิการจะแจ้งตอบรับการตีพิมพ์ผลงานไปยังผู้เขียน

6. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่จะได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

7. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ไม่รวมความผิดพลาดอันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

- การทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการดื่มแอลกอฮอล์ และแนวทางการควบคุม
- การพัฒนาคู่มือพลังภาษาสู่ชีวิตวิถีใหม่สำหรับเสริมสร้างความตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- การพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนตำบลสันมะค่า อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
- การศึกษาเหตุการณ์เกี่ยวกับความรักของตัวละครเอกในลิลิตพระลอ ขุนนางอั้งและออลองเจ้าสามลอ
- การศึกษาศึกยภาพสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคลองบางพรหมและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตตลิ่งชันและทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร
- การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าไหมลายหางกระรอกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ชุมชนบ้านดู่ ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
- ความเชื่อเรื่องนิต และการสถาปนาพื้นที่ทางสังคมของนิตกะดอว์ในเมียนมา
- แนวทางการจัดการตนเองของผู้สูงอายุบนพื้นที่สูงในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ
- ปัจจัยการเปิดรับและใช้ประโยชน์สื่อทางการเกษตร ของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการรับรู้ในการลดและเลิกใช้พลาสติกของผู้ค้าขายและผู้ซื้อสินค้าในตลาดเมืองเขตเทศบาลนครขอนแก่น
- โลกทัศน์เชิงวัฒนธรรมจากชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองพิษณุโลก
- สภาพและเงื่อนไขความเชื่อมั่นทางสังคมระหว่างนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
- บทเพลงกับการสะท้อนภาพลักษณ์ของกัญชาในบทกวีในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2500 -2566

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

63 หมู่ 4 ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 0 5387 5200-7 โทรสาร 0 5387 5208

www.libarts.mju.ac.th

